PL 213 L3 1896
Laṭīfī, Abdüllaṭīf
Tezkere-i Laṭifī

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

تذکرهٔ لطیفی

کتابخانهٔ اقدام

عدد ۹

آثار اسلافدن

تذکرهٔ لطیفی

مؤلفی

قسطمونیلی لطیفی

طبع ونشری

اقدام غزته‌سی صاحب امتیاز وباش محرری

احمد جودت

معارف نظارت جلیله‌سنك رخصتیله طبع اولنمشدر

درسعادت — اقدام مطبعه‌سی

۱۳۱۴

بسم الله الرحمن الرحيم

مطالع موزون كلام قديم

محامد منظومهٔ فصاحت نظام و مدايح منثورهٔ بلاغت انتظام اول منشئ فيض الهامه وملهم خيرالكلامه كه لسان انسانه الفاظ رنكين ايله نطق فصيح وعبارات عبرت قرين ايله بيان مليح ويروب لطائف اسماء ذاتنده ومعارف كبرياء صفاتنده نكته كوى ورموز آموز وسوزلرين آبدار وپرسوز ايدوب طبعنى موزون وكلامنى منظوم قيلدى .

(بيت)

شكر ومنت كه عقل وجان ويردى　　　نطفه‌يه نطق ايله زبان ويردى

برقادر قديم وصانع حكيمدر كه ﴿ لقد خلقنا الانسان فى احسن تقويم ﴾ فحواسنجه وجود انسان برمشت تراب وبرقچ قطره آب ايكن ﴿ هوالذى يصوركم فى الارحام كيف يشاء ﴾ مقتضاسنجه نكار خانهٔ ارحامده يد قدرت وقلم حكمتله بر شكل صنم مهوش وبر پيكر بت دلكش تحرير وتصوير ايلركه طلعت منيرقمر تنويرى سپهر صباحت ومطلع ملاحتدن مه‌چارده يا طوغ ويا طوغدم دير .

(لمؤلفه)

بونه قدرت اولورکه خاك حقير اوله بو وجه ايله لقـاى منير
آفرين آنجق اوله صنع وكمال خاك وآبه بودكاو حسن وجمال

زهى محسن حسن آرا كه (خلق الانسان على صورته) مصداقنجه هر جميلك جمالنده جلوه نما اولوب عين عشاق مشتاقه هر لحظه بو يوزدن عرض ديدار وكشف رخسار ايلر .

(بيت)

كر سر جمالش نشدى رهزن عاشق در وصف غزالان غزل خوش كه سرودى

بر قديم وقدير دركه بر آوج خاك حقيره پرتو جمال بى مثالندن بر وجهله لطافت وآن ويرركه نيجه‌لر عشق يولنده ترك سر وجان ايدوب حسرت وصالندن قان آغلار وآيينهٔ سيماى صفا تمالرى باعث غزلسرايان طوطى كفتار وموجب شعر كويان مدحت كذار اولوب شاعران سخن ساز ونكته پرداز اوصاف خط وخالنده والقاب حسن وجمالنده نكات عجيبه وابيات غريبه ايله نيجه دفتر ديوان تدوين ايدوب هر مقالده بيك درلو خيال باغلار .

(بيت)

اى حسن آفت جهان كه تويى كه شناسد ترا چنان كه تويى

در نعت فخر كائنات عليه افضل الصلوات

صلوات موزون ترين وتحيات مدحت قرين اول مطلع ديوان نبوت ومقطع قصيدهٔ رسالت اوزره ايثار ونثار اولسون كه افصح .

العرب والعجم وافضل الرسل الى جميع الامم در . نظم قرآن معجز نظام ایله اول قائل ﴿ اوتیت جوامع الكلم ﴾ كلام (انا افصح) برله فن فصاحتی حضیض تدنسدن اوج تقدسه ایلتدی .

(بیت)

نظم بدیع سالك جهان خوش قصیده است بیت القصیده نعت جلال محمد است

صلى الله علیه وعلى اهل بیته وآله الطیبین واصحاب الطاهرین ومن تبعهم الى یوم الدین .

دربیان فضیلت كلام موزون ومزیت شعر حكمت پیام سحر نمون

بلبلان باغ بلاغت نمون ومرغان سجع سنجان فصاحت فزون اعنی شعراء سابقون ونظماء اقدمون جعلهم الله من زمرة ﴿ لا خوف علیهم ولا هم یحزنون ﴾ كه خزینهٔ سینه‌لری ودفینهٔ دل بی كینه‌لری (قلوب الشعراء خزائن الرحمن) مضمونجه نسیم الهام ربانی وهوای فیض سبحانی هبوب ایدوب بحار ضمائردن امواج افكار ایله كناره كلن جواهر عرفان وعوارف لآلئ معانی ومعارفله گنجینهٔ اسرار الهی وخزینهٔ واردات نامتناهی واقع اولوب اول درر غرر صنایع وبدایع سرای غیبده وسرا پردهٔ لاریبده اولان عرایس نفایس مقالاته ومقصورات بنات نكاته حلیهٔ حلل الفاظله زیور وزیب وزینت دلفریب ویروب قلوب جهانیانی فریفته وآلفته وربوده وآشفته قیلمشلردر . نته‌كیم اول كامل كرامی حضرت شیخ نظامی خمسه‌ده بیورر :

(مثنوی)

قافیه سنجان که سخن بر کشند　　کنج دو عالم بسخن در کشند
خاصه کلیدی که در کنج راست　　زیرزبان مرد سخن سنج راست
بلبل عرشند سخن پروران　　باز چه مانند باین دیکران

حتی حکماء حقایق شناس واولیاء دقایق اقتباس شعره « الهام » وشاعره « امیرالکلام » دیمشلردر .

(نظم)

شعر بر آرد بامیریت نام　　که الشعراء امراء الکلام
کآتش فکرت چو پریشان شوند　　با ملك ازجملهٔ خویشان شوند
پردهٔ رازی که سخن پرورست　　پایهٔ ز پایهٔ پیغمبریست
پیش وپس وپست صف کبریا　　پس شعرا آمد وپیش انبیا

ودخی اول شیخ معنوی وصاحب کتاب مثنوی مثنویده شعره ثمرهٔ ولایت وعلامت کشف وکرامتدر دیو بیورمشدر .

(نظم)

از کرامات بلند اولیا　　اولا شعرست وآخر کیمیا
این سخن را تو ندانی سرسری　　شاعری جزئیست ازپیغمبری

ودخی علما و حکما کلام منظوم وکلمات منتظمه حقنده بی حد ولایعد فضائل وفوائد تحریر ایدوب زمرهٔ انسانه زیور فضل وعرفیدن وپیرایهٔ خلق و بیاندن شریف ولطیف نسنه کورمشلردر . نته کیم فضلاء فرس فضیلت انسدن بری فضیلت سخن باینده کتاب مستطابنده بیورمشدرکه :

(بیت)

کر بدی کوهری وارای سخن　　آن فرود آمدی بجای سخن

ودخی بیورمشدرکه :

(نظم)

سخن آواز پر جبریلست　　فیض بخش دم اسرافیلست
سخن ازعرش برین آمده است　　بهر پاکان بزمین آمده است

علی الخصوص کلام قدیم واجب التقدیمده وفرقان عظیم لازم التعظیمده بچه آیات کریمه وبینات عظمه موزون واقع اولمشدر : مماثل رمل محذوف ﴿ لن تنالوا البر حتی تنفقوا ﴾ ، مماثل بحر متقارب ﴿ ویرزقه من حیث لا یحتسب ﴾ ، مماثل بحر هزج ﴿ تالله لقد آثرك الله علینا ﴾ ، خصوصکه شعراء عربك افصح عروضیلری کلام قدیمك کمال بلاغتندن آیات عظیمه نك اکثری تقطیع اولنمغه قابل واسرار معانیده بحر بی پایان اولدیغی جهتدن جمیع بحور وقوافی یه شامل دیو بیورمشلردر . نه آنکه بوندن غرض نظم قرآن معجز نظامه منظوم دیمك مراد اوله ویاخود موزون واقع اولمسی مضل ومخل اوله . نته کیم اول شیخ نامدار نامی حضرت عبدالرحمن جامی روح الله روحه وقدس سره (سبحه) ده بیورر :

(نظم)

بسمله تاج سر قرآنست　　زانکه سنجیده برین میزانست
وزن اکر موجب نقصان بودی　　لفظ موزون نه زقرآن بودی

حتی کلام قدیمك مفسر ومحققلری و نکته دان مدققلری ﴿ ما یرید فی الخلق ما یشاء ﴾ آیتنك تفسیرنده مرام طبع موزوندر دیو بیورمشلردر . اکرچه بعض محدثین قتنده فخر کائنات علیه افضل الصلواتدن کلام موزون صادر اولمدی یعنی اولانی دخی قصد ایله صادر اولمدی : ﴿ انا النبي لا کذب وانا ابن عبد المطلب ﴾ کبی . ودخی بو کامشابه نیجه کلام موزون معجز نمون لسان حکمت بیانلرندن واقع اولدی . لکن شعریتی مراد اولنمدی . اما کلام ﴿ انا افصح ﴾ برله فن فصاحته ونظم پر بلاغته

ترغیب کوستروب ﴿ ان من الشعر لحکمة ﴾ و ﴿ ان من البیان لسحراً ﴾ بیوردیلر . نه آنکه اول مجمع کمالات و علوم ، شعر فی حد ذاته برامر مذموم وشعرایی انك ایرادی ایله معاتب وملوم عدایدوب کلام موزوندن ابا واجتناب ایدیدی .

(بیت)

نیدر آکا شاعرلك یراشمز   ید موسایه ساحرلك یراشمز

بلکه منکرین ومشرکین انکار وعناده مجال بولوب قرآن عظیمی شعره حمل ایلیوب اختلاف واختلاله باعث اوله سندن حذر ایتدیلر . نته کیم شعراء فرس بیورمشلردر :

(نظم)

آن پر از کوهر قرآن مشتش   زان نیا لود بشعر انکشتش
تا ز خلق بکمان در مانند   کین دو کوهر مکر از یك کانند

کتب تواریخده مسطور والسنهٔ ارباب اسمارده مذکوردرکه حضرت آدم نبی وابوالبشر صفی ، که مسجود ملائکهٔ مقربین ومهبط لغات اولین و آخریندر ، شعر اوّل آندن صادر اولدی . اول زماندن بو آنه کلنجه دینیلوب تزاید بولدی. اول زمان که قابل هابلی قتل ایتدی ، آنی کوروب آدم صفینك سینه‌دن سکون وقراری کیتدی . نیجه روزکار واله وزار اولوب مرثیه طرزنده بو برقاچ بیتی اوقودی :

(نظم عربی)

تغیرت البلاد و من علیها   فوجه الارض مغبر قبیح
تغیر کل ذی طعمٍ ولونٍ   وقل بشاشة الوجه الصبیح
فوا اسفا علی هابیل ابنی   قتیل قد تظلم بالضریح

اما برسائل سؤال ایتسه که آدم علیه السلام خود اسان سریدنی

تکلم ایدردی بومستند اولان ابیات ومنظوم کلمات عربی اولمق نه‌دن کلدی ؟ معترضك اعتراضنه ایکی‌درلو جواب وار : بری بودرکه ﴿ وعلم آدم الاسماء کلها ﴾ مفهومنجه یا حضرت حق وفیاض مطلق جمیع السنه‌یی علی طریق الالهام اکا بیلدرمش اوله ویاخود فضلاء ارباب تواریخ لغت سریانیدن لغت عربیه‌یه دوندرمش اوله . والله اعلم . وبر قولده کلام موزون یدنجی فلکده برملکدن صادراولدی . رب عرش اعلایه یعنی حضرت حق جل وعلایه موزون ومنظوم تسبیح وتقدیس قیلدی دیو بیورمشلردر .

(بیت سخن)

ذکر مجدین ایتمسه روح ملك اولور هلاك
شکر حمدین قیلمسه نفس نفیس اورمز نفس

وحضرت آدم صفیدن ویوسف نبیدن غیری انبیانك بعضندن صادر اولدی . اما حضرت محمد مصطفی زماننده شعر زیاده شهرت ورغبت بولدی . حتی سلطان انبیایه وبرهان اصفیایه اعنی حضرت محمد مصطفی یه اصحابك شعراسی واحبابك بلغاسی موزون لغتلر ومنظوم مدحتلر دیوب عزّ حضورنده اوقورلردی . بینه «کیدك . بومنوعدر : واوقوماك نامشروعدر» دیمدی . بناءً علیه بعض کیمسه‌لرك بوبابده اولان اعتراضی مردود در .

وحضرت فخرکائنات ومفخر موجوداته دیدکاری نعتدن ومدح محمدتدن بربیتی بودر :

(بیت)

له همم لامنتها لکبارها وهمة الصغری اجل من الدهر

خصوصا حضرت چاریارك وبعض صحابهٔ کبارك منظوم تدویناتی

ومدون ابیاتی واردر وبوایکی بیت عربی خود اسدالله الغالب ، علی ابن ابی طالب ایدوکی بین الادباء مذکور ومشهوردر :

(بیت)

رضینا قسمة الجبار فینا   لنا العلم وللاعداء مال
فان المال یفنی عن قریب   وان العلم باقٍ لایزال

در مدح بیان علت شعر گفتن شعرا ووجه نظم کردن الفاظ ومعنی

شول شعرا فضیلت شعار وبلغاء حقیقت گفتار که (لسان الشعر مفتاح الجنان) مقتضاسنجه مفتاح زبانری کلید درگنجینهٔ کشف وبیان ومفاتح ابواب جناندر ، صنایع اشعار وبدایع اسمارله که کنوز حقایق اشعار ورموز دقایق اظهار ایدوب گاه نظم مثنوی برله مقامات توحید اواصلین وگاه ابیات معنوی برله تهدید الغافلین ایدرلر وگاه اسباب حسنی واحوال عشقی سبب ایدینوب ارباب حسنك اصحاب عشقه عشوه وکرشمه‌سن واستغنا وشیوه‌سن بیان ایدرلر . وگاه نار محبت سوخته‌لرینك آتش اشتیاق ونار احتراق ایله سوز وگدازین وناله ونیازین نظم ایدوب جور حبیب وظلم رقیبی برداستان دلستان ایدرلر .

(بیت)

گر عشق نبودی وغم عشق نبودی   چندین سخن خوب که گفتی که شنودی

اگرچه ظاهرده سوزلری تعریف حسن وجمال وتوصیف خط وخالدر ، لکن معنیده تحمید صانع متعالدر . نته‌کیم گلستان نظمك بابل

سخنسرای و شکرستان شعرلک طوطئ شکر خایی اعنی میر علی شیر نوایی رحمةالله علیه بیورر :

(بیت)

کل یوزیده بلبل‌سنك اسرارکه ناطق　　شمع اوزیده پروانه‌سنك حسنکه شیدا

وبالجمله حسن طلعت وجمال وبهجت عارفانه حق آره‌سنده برصورتدر. لاجرم ارباب معنی صورتده قالمیوب هر جمیلك جمالنده پرتو دیدار حقی و سر نور جمال مطلقی سیر ایدوب (فاینما تولوا فثم وجه‌الله) مفهومنجه نقشنده نقاشی واثرنده مؤثری مشاهده قیلورلر.

(قطعه مؤلفه)

اودر عالمده محبوب حقیقی　　بیلور آنی که عرفانی صفتدر
جمالی مظهریدر حسن خوبان　　جمال آیینه‌لرده عاریتدر

برتقدیرجه شعرا صانع قدیمك وصافلری واسرار حسن تقویمك مداحلری وکشافلریدر. فی‌المثل مثالی برکمسنه بر بنای زیبا وعمارت رعنا بنیاد ایتسه، اول جامع پرصنایعی تفرج وتماشا ایدنلر مدح وتحسین وثنا وآفرین ایتسه‌لر اول مدح وتحسین بنایه دکل بلکه بنایه‌در. هرکسك استعدادینه کوره برآلیشی وقابلیتنه کوره بر واریشی واردر.

(بیت)

بهار عالم حسنش دل وجان تازه میدارد　　برنك اصحاب صورترا ببوی ارباب معنی را

واکر شعرانك شعر مجازی لباس وحقیقت التباسنده دف و نی ومعشوق ومی اشعار ایدر عبارات واستعارات کلورسه ظاهرینه ناظر اولوب اوصاف شراب وشاهد وخیال قد وساعد ملاحظه اولنمیه که لسان ارباب طریقتده وزبان اصحاب حقیقتده هرلفظك بر معناسی وهر

اسمك برمسماسی وهر کلامك بر تأویلی وهر تأویلك بر تمثیلی اولور . نته کیم اول عشق میخانه‌سنك پیمانه پردازی ومعشوق ومی الفاظنك نکته سازی اعنی خواجه حافظ شیرازی سقی الله براح الرحمة روحه بیورر :

(بیت)

چو بشنوی سخن اهل دل مکو که خطاست　　سخن شناس نهٔ دلبرا خطا اینجاست

وبالجمله اکر اوصاف خوباندر واکر مدائح شاهاندر محقق حق بین واهل الله وحدت آیین مذهبنده خالق ذوالجلال والجماله . حضرت خدای متعاله عائد وراجعدر . جل شانه وبهر برهانه .

(بیت)

کر نعت جلالش نشدی رهبر مادح　　شاهان جهانرا بمدائح که ستودی

علی الخصوص که مادحك ممدوحی پادشاه اسلام و سلطان غزات ایام اوله ، پادشاهمز حضرت سلطان سلیمان واسکندر دوران کبی ؛ مدح وثناسن ایتمك عامهٔ مؤمنینه فرض وواجب وخیر دعاسن قیلمق تامهٔ مسلمینه هر وجه‌ایله لازم ولابددر .

در مدح پادشاه اسلام ظل الله الملك العلام دام ظله الی یوم القیام

اول مالك ممالك اقبال وعرفان وناظم انتظام انس وجان ، مفخر سلاطین آل عثمن ، الاوهو السلطان ابن السلطان سلطان (سلیمان) بن

سليم خان بن بايزيدخان خلدالله خلافته وابد سلطنته مجموعهٔ اقاليم سبعه ممالك محميه سندن برقاچ ورق وجرايد ممالكت سنيه سندن برايكى ياپراقدر، عتبهٔ عليه سى مجمع ارباب فنون و فضائل و سدهٔ رفيعه سى مرجع اهالى وافاضلدر . كلستان وصائفنده اوصاف مفاخره سن ايدر هزار عناديل نظم سرا مترنم وشكرستان مدايحنده اصناف مأثره سن ايدر هزاران طوطئ سخن آرا متكلمدر . برصاحب قران پر اقتدار دركه ساعد مساعد قوت قاهره سيله پنجهٔ روزكارى بورمشدر . وبرقهرمان زوركاردركه تيغ زر غلاف سينه شكافله جياد جبابره يى اورمشدر . برپادشاه غازى وبرصاحب مغازيدركه نيت غزا وقصد كافر ايتسه حمايل تيغى هردم بانده ومثال سبحهٔ اخلاص عنان ظفر قران دائم الندهدر . توجه همت همايونته سرحد چين وانتهاء روى زمين برلحظه لق يولدر وتوسن ارض زيرران عزيمتنده زبون وزبولدر . بوسطوت وصلابتله هرقنده برعدوى دين وبر سركش سردار متمردين وارسه قايچى آلتنده مغلوب ومقهور ايدوب قوت قاهرهٔ دين اسلامى هروجه ايله اظهار واعلام ايتمشدر .

(بيت)

سام ورستم كبى كارى كارزار وحرب وضرب
تيغى آلتنده زبونيدر سراسر شرق وغرب

بر سلطان عظيم الشان وخاقان سليمان نشاندر كه هر خطه ده خطبه سى اوقونور واقاليم سبعه ده سكه سى يورر وبيك بر قلعه ده نوبتى اوريلور .

(بيت)

قافدن قافه نوله حكم ايتسه اسكندر كبى   كيم ايرشدى ملكننك سرحدى حد ظلمته

اقاليم سبعه سردارلرى اوكنجه خادم خدمت كذار وربع مسكون

شهریارلری خدمتنده آلودهٔ غبار اولوب عرض عبودیت ایدرلر. معلوم دکلدرکه عرصهٔ خاکده و تحت افلاکده ذات اعلای بی همتاسنه معادل ومماثل برظل الله هما ظل اوله .

(بیت)

سلطان بروبحر جهاندارشرق وغرب ‏ ‏ اسکندر زمان سلیمان روزکار

لابد تیغ فتح آیت ظفر علامتی خیل اعدایی کسر ایدوب ممالك مملوکی ملك رومه ضم ایتدوکی کبی نیام دهاندن تیغ زبان چکوب سخن ولایتنك فتحی وعدل واحسان آیتنك شارحی اولمشدر . ذات پاك روشن نهادی مجمع مجموع علوم وکمالات وضمیر منیرتابناکی موقع فیوض والهاماتدر .

(بیت)

نه علم اولدیسه عقل کامده حاصل ‏ ‏ اولور عقلی آنك کلی یه شامل

سبب تألیف رساله وباعث تصنیف مقاله

برکونکه زهرهٔ زهرا ترنم شعری شعرایه ایرکوروب شعرانك مطلع آفتاب کبی روشن مطلعلرین هزار شوقله تقریر ودبیرمهرمنیر اول مطلعلری خامهٔ زرین ایله جریدهٔ سپهر برینه تدبیر وتحریر ایدردی ، بن دخی بوشوق و شغبدن وحالت ذوق وطربدن خامهٔ خوب خرامی ودفتر اوراق کاغذامی اله آلوب سرو قدلر ولاله خدلر وصفنده واردات اولان کلام موزونی وکلمات پرفسونی قبل حلول الاجل تدوین ایتمك مراد ایدینوب بوبیتی اوقوردم :

(بيت)

گل ای لطیفی دفتریکی دورمدن فلك دیوانه‌اوله‌شعریکی‌دیوان ودفترایت

« نعم الانیس کتاب النفیس » مفهومنجه فضلاء سلفك مؤلفاتن الیف جان ومصنفاتن انیس جنان ایدینوب بوشعری حسب‌حال ودلده مقال ایدنمشدم :

(لمؤلفه)

اهل دللرك یاننده یارغاریدر کتاب
مونس اوقاتی ، یار غمکساریدر کتاب
نه کیم اکانجه سیدر مال وثروت جاهلك
اهل عرفانكده مال بی شماریدر کتاب
یکدرر بیك کان زردن اهل فضله بروروق
جاهل آلماز برپوله نتسون نه کاریدر کتاب
غنجه‌وش دلتنك اولانك کوکان آچار گل کبی
صان گل صدبرك فصل نوبهاریدر کتاب
اول کشی بولدی جهان ایچنده یار بی‌خلل
ای لطیفی هرکیمك یاننده یاریدر کتاب

لاجرم « الوحدة خیر من جلیس السوء » مضمونجه لوث علایق خلایقدن ال یویوب و پای اختلاط و انبساطی دامن فراغته قویوب کنج عزلت وگوشهٔ وحدت اختیار ایتمشدم و یقین بیلمشدم که وحدت کبی راحت روح وعزلت کبی سبب فیض وفتوح اولماز وعالمده قناعت کبی غنا واحتیاجدن بدتر عنا اولماز . زیرا بولانلرعزتی عزلتده وغنانی قناعتده بولمشلر و دامن طمع وحرصه تشبث ایدنلر یمن توکل وتفویضدن محروم اولمشلردر .

(بیت)

زابنای دهر وقت کسی خوش نمی‌شود خوش‌وقت آنکه‌معتکف‌کنج‌عزلست

بوطریق حیله وحدت وراحته واسطه ووسیله اولوب عالمك دوست صورت و دشمن سیرت ، نامه صفت ایکی یوزلو وخامه مثال ایکی درلو مفسد وغماز وحسود وهمازلرندن امین ومطمئن اولدم .

(بیت)

هرکس دوستی کردی شد آخر دشمن جانت
خود کر نیستی دشمن زمردم دوستی کم کن

بو طور و طریق اوزره دفتر ودواتله انس تام وطوامیر سفاین ایله الفت مالا کلام وار ایدی . بحسب الاستعداد مائدهٔ معرفتك لذت یافته‌سی وشهد فضیلتك علی قدرالحال ذوق وچشیده‌سی ایدم . روی کتاب یار خوش منظر کبی منظورم وتکاسل وبطالت منفور ومحذورم ایدی . بو هوس ورغبت ایله هر کتاب ودفتر نظرمده بر دلبر نوخط وسمنبر ودلربای مه پیکر ایدی . وحروف ونقطه صفحهٔ عذارنده مانند خال وخط اولوب هر سطر مسلسل مشك آکین مثال زلف کره‌کیر پرچین وشکل زنجیر عنبرین کورینوردی .

(بیت)

آب حیوانی که اسکندر بتاریکی نیافت درسواد خط مکتوبات مضمر یافتم

خاصه که هنوز طفل نو آموز ایکن نظم وانشا ایله انس والفتم وفضل وهنره صمیم جان وجاندن توجه ورغبتم واردر . ﴿ لیس للانسان الاماسعی ﴾ موجبنجه واهب الآمال وفیاض متعال کمال لطفندن مأمولی مبذول بیوروب خاصهٔ قریحه‌مدن عبارات فصیحه واستعارات ملیحه برله منظوم و منثور وشهور سنهٔ ایام . بروج سپهر مینافام کبی اون ایکی عدد کتاب ورساله و منشآت و مقاله تحریر وتألیف ایتمشدم . اتفاق اول روز پیروزده بوعبد عاصیٔ پرمعاصی ایله الیف وانیس اولمش انواع

معارف ايله معروف برپار بی‌بها وار ايدی‌كه بهرهٔ علم وعرفاندن بتمام بهره‌مند ونطق وبيان وعذوبت لسان ايله بين الانام امجد وارجمند ايدی. وطبع پاك ولطف ادراكله طريق نظم وانشانك يوانه وارمش وفن لغز ومعماده خيلی آد چيقارمش ايدی. وبركامل العيار ايدی كه صحيفهٔ خاطر وسيعنده سفينه وجنك كبی ابيات واشعار ولطائف واسمار بی‌شمار ايدی. واول قدر طالب‌فضل وهنر وراغب ديوان ودفترايدی‌كه هر دم الندن جرايد ورسائل وبردم ديلندن كلمات افاضل كيتمزدی.

(بيت)

وجودی حليهٔ فضليله مالی حدود ملك نظم ونثره والی

لابداول فاضل فضيلت مآب‌الندە بركتاب بلاغت نصاب وارايدی. آچوب هرفصل وبابندن بوفقيره خيلی خطاب ايتدی. مكر اول كتاب كرامی بهارستان حضرت‌شيخ‌جامی ايدی. افاض‌الله نوره وقدس سره. كتاب مذكوری شيخ مزبور رياض رضوان وحدايق جنان كبی سكز روضه‌يه تقسيم ايدوب برروضه‌سنده افاضل شعرای عجم مراتب ومناقبن بيان ومقادير ومآثرين عيان ايتمش. اول نمط ونسق اوزره اوشكرستان نظملك طوطیٔ شكر خواری وكلستان شعرك عندليب سخن‌سرايی اعنی ميرعلی‌شير نوايی، نورالله مرقده وطاب مشهده، كندی‌لسانی اوزره (مجالس النفايس) آدلی بركتاب نفيس ترتيب وتحرير ايدوب شعرای سلف فرسك بعضيله كندی ديارنده واوز روزكارنده واقع عزيزلرك انفاس نفيسه‌سن اول كتابه كتب ايتمكله اثر وجودلرين احيا ونام ونشانلرين جهان فانيده ابقا ايتمش.

(بیت)

دوچیز حاصل عمرست وخیر نام نکو ازین چو درگذری کل من علیها فان

الحاصل. اول یارقدیم وغمکسار کریم بو برکاوکاستدن در خواست ایتدی که ولایت روم شاعرلرین وترکی عبارات ناظملرین ، عفی الله عنهم . ذکر اولنان اسلوب اوزره اسمی ورسمی ایله تحریر وتذکیر ایدوب هر برینك کمیت وکیفیتن واستعداد واستطاعتن باذل فاقه وعلی قدر الطاقه عیان وبیان ایدم: تاکه بونلرك دخی خیر دعادن یاد وروح وراونلری شاد اولمسنه موجب وباعث اوله .

(بیت)

جهانك حاصلی باد فنا در همان بوندن مراد اولان دعادر

دربیان اظهار کردن عجز واعتذار این قائل فقیر بی مقدار

اما بوکمینه که مقدار هزار عجز قوی اظهار ایدوب بووجه ایله اعتذار ایتدم که: شرائط ایجاد وتألیف وروابط ایراد وتصنیفدن بری التفات پادشاه روزکار ومساعدهٔ مکنت واقتداردر: تاکه مؤلف کتاب اولان تشویش معاشدن وقید انتعاشدن فارغ البال وآسوده حال اولوب مانند سحر حلال تزیین مقال ایده. وهم بوخصوصده چوق جد بلیغ وسعی بی دریغ کرکدرکه ارباب فضل وکمال حضورنده فی الجمله توجه نظره قابل اوله . زیرا ابنای زمان غایتده نازك ونکته دان اولمشلردر . برکلام ایسترلرکه انواع صنایعه شامل وبرلفظ دیلرلرکه برنیجه معنی اخذ ایتمکه قابل اوله . زیرا بودملره دك افاضل سلفك بدیع وعجیب وسحر

واعجازه قریب تألیفات وتصنیفاتن تتبع وتفحص ایتمشلردرکه هر برینك اسلوب غریبنده عقل چالاك چاك وطرز دلفریبنده ادراك دراك متحیر واندیشناك اولور .

(بیت لمؤلفه)

ساحری کورسه اکر نظم فسونسازلرین دیه سحاره که وارایسه بودر سحر حلال

علی الخصوص بونجه فضلا وفصحا مقادیر ومراتبن بیان ایتمك خیلیجه کار وبوقدر شعرا وبلغانی بری برندن فرق ایتمك غایتده مشکل ودشوارادر . هم بوکمینه کم بضاعه‌ده اول قدر بضاعه واستطاعه یوقدرکه اهالی واغاضل مراتب ومأثرین تعیین ایده‌م . بلکه بو ایشه مباشر اوله‌نك مقادیر عالیه‌دن بهره‌سی وفضل وفنونله شهره‌سی کرکدرکه بیش وکم هرنه که دیرسه مولانا فلان الدینکدر دیو زمانه‌ده هر بر مقلدك وطائفهٔ اهل تقلیدك مانند نص قاطع ومثال برهان ساطع یاننده مقبول ومسلم اوله .

(لمؤلفه)

تشخیص نیك وبد قتی تقلیددر همان اومارمیسك که دکه کشیده تمیزاوله

کمینه خود بر درویش بی‌نام ونشان ودلریش لامکان وبی خانمان ، شوریده حال وشیدا مشرب ودیوانه رنك ولاابالی مذهب . نه دولت دنیا ایله اهل قدر ونه فضل وهنر ایله صاحب صدر . بومقوله شخصك تمییز نیك وبدین کیم فرق ایدوب سچر؟ بلکه بنم کبی کمسنه‌نك طنمدوغی موسیقی یرینه کچر .

(لمؤلفه)

آفتاب اولسه‌ك کل ایله ستر ایدرلر بی دریغ
حائل اولورلر شعاع فضلکه مانند میغ

صفت اهل حسد واحوال ارباب بغض ورد

خصوصا که زمنه‌ده ارباب حسد وبدبین وبدپسند غایتده بی حد ونهایتده لایعددر . هر برینك صفحهٔ حالنده (الحسود لایسود) نکته‌سی مرسوم ونامهٔ اعمال وافعالی ارقام بخل وبغضله مرقومدر . اکر اقسام علوم وفنون ایله انواع حقایق ودقایق تألیف وتصنیفکده اصناف صنایع وبدایع درج ایدوب نمونهٔ سحر حلال وهرمقالده بیك خیال ایتمه‌ك یعنی سوزی سرحد اعجازه ایلتسه‌ك قدح وتعییب ینه مقرردر . واعتراض وانکار هرآینه مقدردر .

(لمؤلفه)

منکرانرا واردات عارفان نبود قبول　　کافرانرا معجزات انبیا کی یا ورست

بوباعثدن ابنای جنسدن امثال واقران کچینلرك اکثری بری برینك عنوان ورجحاننه قائل اولمیوب «انا خیر منه» دیه‌جکلری غایتده ظاهردر، ونه‌قدر کزین وکزیده ایسه‌ك کوزه کوسترمیوب خلقه فضل صاتمق ایچون هربری فضل وهنرکی معرض تیده کوسترمکه قدردر . اکر محل تحسین وموقع آفرین اولسه برقوری پسنده عار واستماع واصغاسندن استغنا واستکبار ایدرلر . بوعلتدن که اهل هنره حسد ایدر چوقدر، وبی هنره کیمسه‌ده رشك وغیظ یوقدر . لابد بوشانلی کمسنه‌لر محسود اقران وتیر طعنهٔ حساده نشان اولور .

(بیت)

چشم بداندیش که برکنده باد　　عیب نماید هنرش در نظر

واکر حروف ضبط نقصاندن خطا وسهو وغلط واقع اولوب برنادره

صادر اولسه سبب سوء ظن وباعث دخل وطعن ایدینوب ذم وقدحه مجال بولورلر وانکار واهانتله نگاه ایدوب نه‌قدر بی بهانه ایسه بر اولماز نسنه بهانه قیلورلر .

(لمؤلفه)

بر عیبك اولورسه بیك هنرده اولدر گورونن همان نظرده

صفت شأمت در روزکار وحالت تأثیر چرخ مقلب اطوار

مع هذا زمانه‌ده مقولهٔ فضل وهنر اول قدر متاع معتبر دکلدرکه موجب دولت ومستوجب عزت اوله . بلکه باعث ذلت ومورث فقر وفلا کتدر .

(لمؤلفه)

شعار شعر ایله پرعیب اولور مرد اگر اولسه هزاران فضل ایله فرد
آنکچون نظم غرا اولدی معدوم کدا اهل اولدی ممدوح، اهلی مذموم

مذاق اهل دنیادن لذت شهد معرفت گیتمشدر وشاهد نظم ونثرك محبوب گذشته گبی صقالی بتمشدر . فنونك اکثری کتب منسوخه گبی عملدن قالمشدر وسیوف خطبا مثالی زوایای بیوت نسیانده ژنك آلمشدر . ارباب فضل وکمال دورانده پایمال ولایق قدر وشایستهٔ صدر ایکن اراذل وادانی گبی یرلری صف نعالدر .

(مثنوی)

فضل اهلی جهانده خوار ومحتاج هرسفله عزیز واهل دیباج
جاهل زر وسیمه سربسر غرق عارف سر وپاین ایده‌مز فرق

خلق عالم مبالغ مبالغه ایله زر وزیوره دوشوب فضل وهنردن مستغنی

اولمشلردر و نفسلرینك لذتن شهرت وشهوتده وریا وریاستده بولمشلردر .
برمرتبه‌ده مائل درهم و دینار وبندهٔ دنیای غدار اولمشلردر که بیك
معارفدن برذره زینت زخارفی هزار کره یك کوررلر . جریدهٔ انشائی
ومجموعهٔ نظم دلکشائی خود کیم اوقور کیم دکلر ؟

(بیت)

معرفت نیست درین قوم خدا را سببی   تا برم کوهر خود را بخریدار دکر

وبالجمله بو کوهر قیمتدارك قدر وقیمتن بیلور برصراف کلام وبر تمیز ناقص وتام قالمامشدرکه آکا عرض هنر واظهار کهر ایده‌سك ، طوته‌لم که جواهر کلامك وکلمات لآلی انتظامك درّ مکنون اولمش ، دم نقدله جوهری بولنماسه کوهری کیمه‌صاتارسك ؟ واول درثمینك ثمن سنکینن بولمیجق بازهٔ سنك کبی یابانه‌می آتارسك ؟

(بیت)

قماشه قیمت اولماز مشتریسز   کهر برپاره طاشدر جوهریسز

زمانه‌ده تمییزنیك وبد واذعان قبول ورد برمرتبه‌ده درکه فرق خطا وصوابده نقصه تحسین ، کماله عتاب ایلرلر .

(بیت)

پری نهفته رخ و دیو درکرشمهٔ حسن   بسوخت عقل زحیرت که این چه بوالعجبست

محصل کلام وملخص مرام اولدرکه فضل وکماله میل ورغبت ومتاع معرفته قدر وقیمت ایشی تمام اولمشدر . برنسنه‌که زمانه‌ده زائد اوله آندن اهانه نه عائد اوله ؟ اکر تألیفدن مراد عالمده براثر وسبب دعای خیر ایسه بونك کبی اثر قویوب نه قدر نام ونشان اسی اوله‌سك ؟ ویرلکده‌چنك اوکرنوب قیامتده‌می چالام دیرسك ؟ عنفوان جوانیدن

بو آنه‌دك تعب بیهوده چكوب منظوم ومنثور برنیچه كتاب ورساله ومنشأت ومقاله تحریر وتدوین ایتدم، برندن بهره‌مند اولمدم وبریسی مقصوده وسیله اولوب حصول مراده وصول بولمادم .

(بیت)

هنر نمی‌خرد ایام ازان شكسته دلم كجا روم بتجارت بدین متاع كساد
تنمی كه من ازفضل درجهان دیدم همه جفای پدر بود وسیلهٔ استاد

وهم تحریر وتألیفه كیشیده فی الجمله مجال ووسعت حال كركدركه ترتیب الفاظ ومعانی تركیب اوله‌جق مواقعنده خلل خیالات وحلیهٔ نكاتله محلی ومزین اولوب محل قبوله قرین اوله. روزكار محنت غباری بوحقیر خاكساره كرد درد بی‌شماردن كوزمی آچدیركه دنیا یوزینی كوردم وبو دل رمیده آرمیده اولوب جمعیت خاطرمی میسر اولوركه عقلم دیروب سوزه ارتباط وانتظام ویره‌م . دم اولمازكه آتش غم والمدن دود دلم كوكه آغمیه وسهام حوادث چرخ اوقی كبی فلكدن اوستمه یاغمیه .

(مؤلفه)

بكا بوطالع بددنمی یارب بونجه محنتلر بوكوناكون ملامتلر بومرهمسز جراحتلر

پس بوقدر آلام وملال ایله طبیعت كلال بولمش ایكن بودلفكارك افكارینه مجال وبودل افسرده وخاطر پژمرده ایله قیل وقال ایده‌جك نه‌حالی اوله دیرسك ؟ (ع) « كی شعرتر انكیزد خاطركه حزین باشد » والحاصل نهایت اعتذار وغایت اطناب واكثار اولدركه بودل نامراد وناشاد ایله بونجه غموم وهمومك هجومندن عقل عقیم وطبع سقیم ایكن بوشغل عظیمه مباشرت همان سبب خندهٔ اهل عرفان وباعث ضحك طعنه زنان اولور .

(لمؤلفه)

هيچ دیلدن دیله دوشورمزلر　　　دهن خلقه دوشمسون کیمسه

دربیان عذر ذکر در حق شعرای مقلدین وقاصرین

على الخصوص بونك كبى زمانده وبو مقوله اوانده شعرا ونظما ایچون تذکره وتبصره یازوب عقلا و سفهانك دخل و طعننه ولوم وسومنه مظهر دوشمك سمت فكر صحیحدن دور وصوب صوابدن بعید ومهجوردر. زیرا زمانه‌ده شاعر ومتشاعر نامعلوم اولوب عرصهٔ نظم مقلد واهل تقلید ایله طولمش والسنهٔ معتبرده برلفظ قالمامش، تکرار بتکرار مخلص اولمشدر. بحور وقوافی نه‌در بیلمدن وتقطیع اوزاندن خبردار اولمادن هر (گلستان) اوقویان شاعر وایکی مصراعه قادر اولانلر مبدع ماهر کچینوب وبش بیته مالك اولانلر جواب (پنج گنج) ه قصد ایدوب صاحب خمسه ایله هم پنجه دریلورلر!

(بیت)

شعرك لطیفی اولدی ایشی بیتی بوزدیلر　　　عالم مقلد اولدی جهان صنعت اوغریسی

عجب بودرکه شعردن شعری بیلمینلر و صنایع شعریه‌یه اصلا شعوری اولمیوب کندی شانه ملایم ومناسب برمخلص بولمیانلر سخندان وسخنرانلق قصدین ایدوب فی الجمله کلام موزونه قادر اولمغله کندیلرینی زمانك حسانی ودورانك سلیمانی تصور ایدرلر!

(بیت)

کیشیده ایشنه کوره کرك لاف　　　که دیکمز اطلس وزر بوریا باف

وا كثرينك اوراق واشعارينى تفحص ايدر اولسه‌ك كلمات مأخوذه‌سنك مأخذى معلوم اولوب هر بيتى بر ديواندن آلمش وهر معنايى بر صاحب عرفاندن چالمشدر . خاصه‌كه الفاظ نطمه آغزى ياقشماز وكنديـنه اسناد ايتديكى صنايع ومقامى اصلا آغزينه دوشمز . امعان نظر قيلسه‌ك ايراد وابراز ايتدكلرى كلام كرامت پيام ايله رتبه‌لرينك قطعا مناسبتى وشول ولده بكزركه والدينه اصلا مشابهتى اوليه . (ع) « دزديده بود آنكه نماند بخداوند » مضمونجه سخندان صاحب عرفان اولانلر كورنجه بيلورلر وكندى زادهٔ طبعى ايله غيرك خاصهٔ قريحه‌سن معلوم قيلورلر .

(بيت)

اكر سوز كوهرى عالم طولودر ‏ ‏ بيلور صراف اولان اولماز طولودر

بو وجهله هرنادان وناخلف غارتكر معانئ ديوان سلف اولوب صنايع مستعار وعاريتى شعار ودثار ايله كنديـنه غرور ويرر وبكر فكره قادر اولدم ديو ال آلتيله كردكه كيرر وتدويناتى متيندن افراز واقتباس ايتدكلرى معانئ مأخوذه‌نى وجه تجاهلدن بزم اهاليده خاصه وتزايد ايدرلر وسرقهٔ صريحه‌لرى معلوم اولسه صورت تغافلدن تضمين وتوارددر ديرلر . وكيمى برقاچ الفاظ نامربوطى برنجه تشبيه وتمثيل بى معنى ومالايعنى ايله مخلوط ايدوب كنديى صاحب كتاب وسخن كذار ونا ديدهٔ روزكارم ديو زعم وپندار واستغنا واستكبار ايله نه حضرت شيخ نظامى‌يه نه حضرت مولانا جامى‌يه باش اكرلر ! كرچه بو كونه زعم فاسد وخيال كاسد قوللانوب كنديلرينى عداد شعرادن عد ايدنلر فوق الحد لايحصى ولايعددر .

(بيت)

چوق اولدی گرچه سوز بحرینه غواص   بولنماز بیکده بیری گوهر خاص

الك بكنمدیكك شاعر ادنا حالنجه دانا وزعمنجه مولانا گچینوب «انا فرید» دعواسی ایدوب اصلا سلفه وخلفه قائل دگللردر . بونلری سن نیجه الفاظله تحریر ایدرسك وبری برندن نه وجهله تقدیم وتأخیر ایدرسك ؛ هم بوطائفه حدن بیرون وعددن افزوندر . اگر فرداً فردا هر برینك اشعار وگفتار وكردارندن برقاچ سطر مسطور اولورسه اقلام اشجار ومداد بحارله صحائف روزكار ودفاتر لیل ونهاره صغمایه . اگر بعضن تحریر وبعضن تأخیر ایدرسه‌لر ارباب نظمدن نیجه اخوانك بوفقیره خاطر عاطری قالور ویار قدیم میاننده باعث بغض وعداوت اولور ونامی بونامه‌ده ذكر اولنمادیغنه منقبض ومنكسر اولوب خامهٔ سیه زبان ونامهٔ طعنه زنان گبی اولور اولماز حریف برحرف آتمق وكمال وفضلكه انكار ایدوب كندیسی حلقه فضل صاتمق مقرردر . تذكره‌سنده فلانی ذكر ایتمامش وفلانه گاهو حقه حقن ویروب فلان محلی مرعی فكر ایتمه‌مش ، فلانی تقدیم وترجیح وفلانی تردید وتقبیح ایتمش دیو حقد وحسددن نیجه بهانهٔ علیلی علت ایتسه‌لر گركدر . بوتقدیرجه تحریر تذكره نیجه میسر ومتصوردر ؛ بوبابده بر كتاب تألیف ایتمكدن آخر فنوندن برنیجه پاره رساله ومقاله تحریر وتصنیف ایتمك اهون وآساندر . لطف ایدوب بوخصوصده الحاح وابرامی والزام واقدامی مرفوع ومدفوع بیورك كه بوصوبده صواب آكلنمز دیدم .

(بيت)

جهان باشدن باشه هپ گفت وگودر   آنی هر كیم كه بیلدی اپسم اولدی

در بیان جواب دادن آن یار وفادار باین بی‌قدر وبی‌مقدار

وقتاکه اول یار صادق و مخلص موافق بو کمینهٔ کمتردن بوامتناعی استماع ایتدی، اصلا بوعذرمی معذور وبومقوله بهانه‌می مقبول کورمیوب انواع مقدمات مسلمه‌ایله حسن خطاب و رد جواب ایدوب احسن وجوه اوزره اعتراضلرمی دفع واحترازلرمی رفع ایدوب دیدی که: بوایراد وابراز ایتدیککك جوابده صواب یوقدر. بوکونه خاطره خطور ایدن اوهام وخیالات چوقدر. بلکه تعللدن وتکاسلدن ناشی اولوراولماز بهانه واهمال ومساهله‌یه حمل اولنور بر اولماز عبث افسانه‌در. عاقل وعارف اولدرکه تحصیل فضل وشرف ایچون حضور نفسی برقاچ کون برطرف ایده وبوجهان فانیده براثر باقی قویه کیده. زیراکه متاع دنیادن مراد برخیر دعا ایله ایو آددر. سائر اسباب حصهٔ خصما ومیراث یاددر.

(قطعه)

عاقل اولدرکه قویه خوب اثر دنیاده — اثری اولیه‌نك کورکه برنده یل اسر
بوجهان ایچره آنك کیم اثری باقیدر — اولزاول خضر صفت زنده‌درر تامحشر

اکرچه بازار روزکارده وکارکاه دار ودیارده متاع معرفت کالای کاسد ومقولهٔ نظم وانشا شمدیکی حالده برامر زائددر خاصه‌که زینت اسیرلرینه وزمانه‌نك شهرت نما وزیب وزینت پرورلرینه اول قدر لازم ومقصود مهم ومرغوب دکلدر. لکن جزسوی معارفده کمیت کلامك قیمت‌عیارینه واقف ناقد جواهر سخن وبایع پر سیم وثمن بیلك عارف بولنور. تك الندە کشینك زر وکوهری بولنسون. عالمده بولنمیان مشتری اولسون.

(بيت)

اكر قيمت كوهري غم مدار　　كه ضايع نكرداندت روزكار

هركه زيور فضيلت وحليهٔ اهليت ايله مزين ومحلى اوله اسباب مزخرفات دنياويه اولمامقله فقرا كا نقصان ويرمز . واسافل وادانينك نظردوننددن آكا دنائت ايرمز .

(بيت)

اهل هنرك زرى هنردر　　زر خاكدرر هنر كهردر

نه فضل وهنر مناصب ومراتبه نافعدر ونه جهل وحماقت تحصيل مال ومقاصده مانعدر .

(بيت)

دولت نه باكتساب فضل وهنرست　　وابسته باحكام قضا وقدرست

عالمده مرد معنى آرايش شكل وصورته وكيشيده فضل ومعرفت دولت وزينته كوره اولماز . خردن كل تر وخارادن كهر صادر اولور وكنج كنج ويرانه‌ده بولنور .

(بيت)

جهان معموره‌سينه عرضه‌قيل كل　　بوويران كوكلك كنجينه‌سينى

وشول كيمسه‌كه لباس فضل وعرفاندن وثياب معارف حقيقت انساندن عور وعريا ندر هرنه قدر مال وافرى وجامهٔ فخرى اولسه « لافقر اشد من الجهل » مفهومنجه عندالعرفان مفلس بى كس ودون واخسدر . مال ومنصبى آكا فضل ويرمز وجاه وجلالى مايهٔ معرفتك كم پايه‌سنه ايرمز .

(قطعه)

جهله بكزر جهانده فقر اولمز　　قتى بوخسول جهانده جاهلدر
مال ايله ناقصى غنى صانمه　　غنى اول كيشيدركه كاملدر

ودخی بیورمشلردرکه :

(بیت)

کر فریدون شود بنعمت ومال　　　بی‌هنر را بهیچ کس مشمار

ومشقت روزکاردن متشکی اولمه‌که زحمت دنیا علامت راحت عقبادر، وفقر وفنا نصیب اولیاوانبیادر (ع) « زحمت نصیب مردم والا کهر بود » وارباب غرضك انکار و اعتراضندن اعراض واحتراز ایتمه‌که نظم پاکه تمام قدرتك و فن انشاده اختراعه هروجهله استطاعتك واردر . نظم ونثرده کلامك طور وطرزینه وسوزك اسلوب ونغزینه هروجهله عارف وسوق کلامده واقتضای مرامده کلماتك کم وکاستنه وکج وراستنه کماهی واقفسك تتبع مستوفی ایله احوال شعرایه بالتمام شعورك ووقوف کامل ایله مابینلرنده اولان تفاوت وتباینه اطلاع بیقصورك واردر . بحمدالله ابداع سخنده سلاقت طبع دراکك وتصرف ذهن پاکك وار. کیمدن نه‌باکك وار؟ بوعطیهٔ ربانی وهدیهٔ یزدانی برنوالدرکه قولنه جانب حقدن حواله‌در . (ع) « قبول لطف سخن مرد را خدا دادست » اخوان حسدن حقه باطل دیدکلرندن نه اولور؟ اکر ظاهرلری انکار ایدرسه باطنلری بیلور . خلاصهٔ کلام ونهایت مرام اولدرکه تحریر وتألیفه شروع ایدنلر حریف حرف کیرلرك حرف آتمه‌سندن غم چکمز. مثل مشهوردرکه سرچه‌دن قورقان داری اکمز .

(بیت)

دریای محیط راکه پاکست　　　ازچرك دهان سك چه باکست ؟

در بیان اقسام مراتب شعرا

وکرچه زمانه‌ده شاعر ومتشاعر فرق اولنمیوب واهل اولانلر نااهلدن امتیاز بولمیوب فن شعرک عرضی بوزلمشدر ومیدان سخن بیهوده شاعر ودزد بی‌مزد ایله طولمشدر. اما بوطائفه‌دخی برقاچ قسمدر:

قسم اوّل شول شاعر مبدع وناظم مخترعدرکه خاصهٔ قریحه‌سندن بکر فکره وخیال خاصه قادردر . بومقوله شاعر سید صحیح النسب کبی عالمده کمیاب ونادر اولور. برقسم دخی مجرد وزن طبعه مالك اولوب رطب‌ویابس بولدیغی‌سوزی نظم‌ایله‌ده کیدر وآنکله کندینی شاعر حقیقی تصور ایدوب‌کمل شعرادن عد ایدر. ارباب نظم ایچنده بومرتبه چندان هنر ومقبول ومعتبر دکلدر . نته‌کیم فضلای فرسدن بری بیورمشدر :

(بیت)

ناظمی نیست چون در مکنون　　　سهل باشد طبیعت موزون

اکرچه طبیعت شعریه نوع انسانك اکثرنده قونلمشدر ، لکن ایجاد جدیدایله سوزك روحی هرمرده دله ویرلمه‌مشدر . نته‌کیم هرخاك معادن سبعه‌دن خالی دکلدر . فاما هرخاکده معدن سیم وزر وهر دیارده‌ در وکوهر بولنماز وهر غزالك نافی نافه اولماز .

(بیت)

کوهری پاك کرکدرکه اوله قابل فیض　　　یوخسه هرسنك‌سیه لعل بدخشان اولماز

وشونلرکه بوطائفه‌دن مقولهٔ دزد در، آنلر دخی برقاچ قسم اوزره‌در : بوقسمی ایراد نظمه چندان قادر اولمیوب بوفنده قصر اولدیغی‌اجلدن یا بر شعرك مخلصن دکشدیرر ، یاخود ایچندن برقچ یارار بیتن آلیر .

ارباب نظم میاننده بلکه عامهٔ ناس یاننده بو حالت غایتده قباحت ونهایتده فضاحتدرکه عاقبت دزدیده ایدیکی بیلنور ویا برکمسنه‌نك جنکنده ویا دیواننده بولنور (ع) « هنر ایتدم صانیر عیبن بلور در » . بر قسمی دخی آنجق کلام موزونه قادر اولوب قلت قابلیتدن خیالات ومعانی بوله‌ماز وکم فهم وکژ طبع اولمغین اختراع صنایعده موجد و مبدع اوله‌ماز . بالضروره اشعار سلف معنالرین آلور و عدم قدرتندن سرقه‌یه معتاد اولوب خاییده کوی اولور .

(بیت)

ترجمانسز برایکی‌سوز نه‌درکه دیه‌مز   طفل نادان کبی خاییده دکلسه یه‌مز

وبر قسمی دخی معانیٔ اشعارك الفاظن تغییر ایدوب بر وجهله دخی تعبیر ایدر . اما ینه صنعت خیال ونتیجهٔ آمال براولور . بومقوله‌یه سارق کلام ومقلد عوام دیرلر . بو دخی چندان هنر ومقبول ومعتبر دکلدر . وبرقسمی دخی لسان آخرك برسخن کذارندن ترجمه و تراش ویاخود برمعنایی کوروب اولکندن مرغوب تضمین واقتباس ایدر . بعض فضلا قتنده بومقوله دزد حسندر وطریقنده اولدیغی باعثدن اقسام مزبوره‌یه نسبت مستحسندر . وبر قسمی دخی استادك نظمنده برمعنایی کورر آنی برنکتهٔ باریکه آلت ملاحظه دوشورر . طبع پاك ولطف ادراك ایله اول معنادن برمعنا دخی خیال ایدر واول صنعتدن برصنعته دخی انتقال ایدر . بوقسم شاعر مبدع کبی اقسام مزبوره‌دن اولی وناظم مخترع کبی جمله‌دن اعلادر .

(بیت)

دوزمه‌توشمه‌سوزاوغریسی‌چوق‌اولور   شاعر اولدرکه سوزده موجد اوله

وبالجمله شاعر موجد بیکده بر بولنماز، اما «دائرهٔ مرد بقدار مرد» مفهومنجه مراتبه انکار اولنماز . هر شکوفه‌نك برلطافتی اولور وهر میوه‌نك برکونه لذتی واردر . وقتا که اول یار خالص وهوادار مخلص هزار دلائل موجهه و مقدمات مسلمه ایله بوخصوصده کمینهٔ کمتری محکم ملزم قیلدی وتعلل وبهانه‌دن نه طریقه قاچدم ایسه یولم آلدی . بن دخی راه مخالفتدن انصراف و انصافله اتصاف ایدوب کوردم که کلماتی حق و مقدماتی سر مغلق . هر جوابی عین صواب وهر خطابی مستطاب بیلدم . باوجودکه صمیم جان وجناندن خایل بی‌خلل ایدی . خلاف رضاسن و نقیض مقتضاسن مذهب فتوتده مروت کورمیوب مأمول وملتمسن قبوله قرین قیلدم .

(بحمدالله الملك القدیم * وبسم الرحمن الرحیم) دیوب مناظره ومعارضه‌دن رجوع وتحریر تذکره‌یه شروع ایتدم . وبالله التوفیق

ابتداء تذکرة الشعراء

شول شعراء فضیلت کزین ونظماء بلاغت آیین رحمةالله علیهم اجمعین که ولایت رومدن صدور وظهور ایتمشلردر ویاخود دیار آخردن ظهور ایدوب ترکی عبارت ناظملرین طریقنه کیتمشلردر نظمك انواع واقسامندن هربری فنده کامل وبعضك طبعی جمله‌یه شاملدر . نظم ، مثنوی ، قصیده و رباعی و قطعه و لغز و معما وانشا اقسامی ثمارستانده کیمی یك فن وکیمی متفنن‌در . اکرچه شعرادن بعضی

بو انواعك بعضنه قادر اولور لكن جملهده ماهر اولمق نادر اولور نتهكيم عندالفضلا والبلغا ممدوح ومسلم اولان مثنویٔ شيخی. قصیدهٔ احمدپاشا وشعر نجاتیدر. بو اوچ نفر فاضل بو اوچ نوع فنده مقبول افاضل روم وممدوح ارباب علومدر .

(بيت)

اوكلمش اكه ديزلركه اوكه اهل   قبول وردی نادانك اولور سهل

اما عوامالناسك اكثرنده تشخيص وتمييز اولميوب اكا بر نظمك نكات ابياتن فهم ايتمكده قاصر وراجل اولدقلری اجلدن مدحهلايق اولانلری قدح وقدحه مستحق اولانلری مدح ايدرلر .

(لمؤلفه)

تميز اولمز بيلورسن دكه شانده   ولی عارف چينور چوق جهانده

بو تشخيص وتمييزايله محافل ومجالسده شعردن شعری فرق ايتمين هر اجهل ناس ونادان وناشناس ابيات مشكلهٔ پرنكاتدن شول نكتهدان حقايق كشا كبی نكته وعقده حل ايدوب محض جهلدن وعدم اطلاعدن اعيان ارباب نظمك بيهوده كيمنی تفضيل وترجيح وكيمنی ترديد وتقبيح ايدرلر. لاجرم لابد ولازم اولديكه شعراء ولايت رومك نظم بی نظيريله معلوم ومشهور اولوب السنهٔ ناسده نامی اشتهار اشعاری انتشار بولان ودفتر ديوانی اشتهار وعنوان بولميوب غيرمشهور اولان فضلاء فضيلت شعاری تذكره ايدوب بو جملهنك اذعان عياری ايچون بو خصوصده بر كتاب تحرير اولنه وهر برينك معيار ومقداری آنده بولنه . لابد اجماع واتفاق اهل عرفان واعتقاد ياران نكته شناسان اوزره بحسبالامكان اسمی ورسمی ايله دفتر وتذكره ايدوب مراتب پايهٔ

كفتارده وفن احوال اشعارده هر برینك مقدار ولیاقتن وقدرت واستطاعتن وبربرندن مزیت ومرجوحیتن و صنایع بدیعیه دن نه ثمارستی ونه خصوصده مهارتی واردر وهر بری نه روز كارده وقنغی دیارده ظهور ایتمشدر وفن شعروانشاده دیوان ورساله‌دن وداستان ومقاله‌دن نه تحریر وتصنیف ایتدی ونه تحریر وتألیفم دیو دعوی ایتدیكی كندی قریحه‌سندن صادراولمش خصه ایجادیمیدر یوقسه زبان آخرده واقع اولان شعراء سلفك تدویناتندن ترجه وتراش وافراز واقتباس میدر.

(لمؤلفه)

متاعینه ایلك دلال اولانلر   كچینورخواجهٔ صاحب بضاعت

زیرا مرور روزكار وعبور لیل ونهارله نیجه شاعر فضیلت اشتهارك ابیات واشعاری وآثار واشتهاری نسیا منسیا فراموش اولوب نام ونشانلری جهان فنیده نابدید وناپیدا اولمشدر واول افكارنده فكاراولوب عمر وروزكار خرج ایتدكلری دفتر دیوانلر وداستان دلستانلر اوراق ابتر كبی كنج خمول وخفاده پریشان وپایمال اولوب قلمشدر. بعون الله الملك المنان اول فرقهٔ فضل وعرفانی زوایاء بیوت نسیاندن عرصهٔ ذكر واذعانه كتوروب بو سببله نامرین احیا وتذكرلرین بوتذكره ایله موجب دعا قلدم. بومقدمه منوالنجه هر برینك تدوین ایتدیكی تألیفاتی وتحریر ایتدیكی اشعار وابیاتی سعی وطلبله بر بر بولدم ونیجه زمانلر جست وجوینده وتك وپوینده اولدم. زبان تركیده شعروانشایه متعلق نه‌قدر دیوان ورساله وداستان ومقاله وار ایسه تتبع وتفحص قیلدم ومدت متمادی سال‌خورده وروزكار دیده سخن شناس وافصح ناس عزیزلردن استفسار واستعلام ایدوب فضلا صحبتلرنده وبلغا جمعیتلرنده

محل ومناسبیله اوقونان شعر رنکینی وتحایف خواطر یارانده ودفاتر ضمایر اهل عرفانده بولنان نظم کزیده شعراء رومك مؤلفات ومصنفاتی ایله جمع ایدوب هر برینك خوب مطلعلرندن ومرغوب مقطعلرندن ومقبول طباع رنکین مثنویلرندن ولایق استماع اولان ابیات معنویلرندن ومفید مفردلرندن ونافع رباعیلریله نازك مطایبه‌لرندن وشعرانك بربریله واقع اولان لطیف ملاطفه‌لرندن بو تذکره‌یه تحریر وتسطیر ایدوب وهر برینك نتیجهٔ طبع کهربارین وکزیدهٔ ابکار وافکارین بو مجموعهٔ لطایفه وسفینهٔ معارفه درج ایتدم. تاکه بونی مطالعه قلانلر کلاملرك کمیتندن متکلملك کیفیتی معلوم ایدینوب قولدن قائله انتقال وفعلدن فاعله استدلال ایده‌لر. زیرا هر سخنورك مقداری مقدورندن معلوم وکرداری کفتارندن مفهومدر. اما شعرانك اکثری مطلع کوی اولمیوب مجرد بر ز مطلعله کیفیت حاللرینه مطلع اولمق قابل اولمدیغی باعثندن اکثریا اوچردانه بیتی یازیلوب بعضنك بردانه غزلی غایتده کوزل ومعمور ومرغوب وبی‌بدل اولدیغی حیثیتدن تمام تحریر اولندی. وبعض محل وموقعده بو کمترك بضاعه‌نك نظیره مناسبتی ایله بعض اشعاری بیله ثبت اولندی. اخوان کرام وفور کرمدن تعییب وتقبیح ایتمیه‌لر که بو فقیر حقیر ایچون مهارتی انجق فن انشاده در فن شعرده یدی یوقدر دیین اهل انکارك اسکاتی ومجرد بونفیك اثباتی ایچوندر. بوندن قطع نظر (ع) «غرض سوز در قلانی بربهانه» وبوکتاب مستطابی جمع ایتدکده ﴿عند ذکر الاولیاء تنزل الرحمة﴾ مضمونجه تیمناً وتبرکاً شعراء مشایخ ولایت رومك مقامات علیه‌لرینی ومقالات سنیه‌لرینی وسلاطین عظام صاحب نظامك ﴿السلطان ظل الله فی الارض﴾ موجبنجه تعظیما وتکریما مناقب ومأثریله مستقل

ایکی فصل ایدوب باقی وزرا وامرانی وعلما وفضلانی سائر طوایفله سلاطین آل عثماندن (سلطان مراد خان غازی) زماننده پادشاهمز (سلطان سلیمان) صاحب مغازی دورنده تاریخ هجرت نبویه سنه (ثلث وخمسین وتسعمأیه) کلنجه حروف تهجی اوزره اسامیٔ سامیه‌لری بو تذکره‌یه تحریر اولنوب حروف تهجیدن ترتیب حروفده قنغی حرف مقدم ایسه اوچ حرفه‌دکین اعتبار اولندی غفلت اولنمیه. چونکه قواعد ضبط اولنه خبط وغلط بولنمیه. اکرچه بوقاعده منوالنجه تجه‌وضیعك شریف اوزرینه تقدیمی لازم‌کلور اما بومقدمه اسلوبجه ونکتهٔ (شرف المکان بالمکین) موجبنجه عندالعرفا معذور ومقبول اولور. اما بعدا خوان عرفاندن مأمول ومسئولدرکه بو اوراق پریشانی نظر شریفلریله مشرف قیلدقده بو عبد ضعیفی یعنی (عبد اللطیفی) فتح الله علیه ابواب الطافه خیر دعا ایله یاد وجان غمکینن شاد ایتمسنه لطف بایغلرین وکرم بی‌دریغلرین دریغ بیورمیه‌لر.

(قطعه)

اولدی احسان دعاکه چو لطیفی محتاج	ای جوانمرد قنی وسعت الطاف وهمم
هرکه الدن کله آیین مروتده آنی	کیمسه‌دن هیچ دریغ ایلمز ارباب کرم
چونکه الدن کلورای دوست دعادر مقصود	بوفقیره آنی احسان ایدیجك نه‌کاوله کم
کرم اهلیله کمال اهلنه کلمز نقصان	لطف ایده هرکه کمالیله کرمدن اوره‌دم

فصل اول

بوفصل ولایت رومده واقع اولان ودیار رومه کلوب رومی لکله شهرت بولان شعراء مشایخ که حقایق نظملك قایللری ودقایق فنونك

کاملریدر (قدس الله اسرارهم وافاض علی العالمین انوارهم) حقیقتده شعر اولیـاء اللهك واهل الله بر انتبـاهکدرکه محبوبلری جمال حضرت حق ومطلوبلری وجود مطلقدر. وهم بوزمرهٔ ابرارك نظم واشعاری افتخار واشتهار ایچون دکلدر بلکه ارشاد طالبان راه دین وبیان سلوك سالکین ایچوندر (ان الله کنوزا فی تحت العرش مفاتحها السنة الشعراء) بونلرك شاننده و(لسان الشعراء مفاتح الجنة) بونلرك بیاننده‌در. نته‌کم اول مطلع الانوار ومخزن الاسرار (حضرت شیخ فریدالدین خواجهٔ عطار) ـ عطرت تربته ـ کتاب (منطق الطیرنده) بیورر :

(نظم)

انکه او بود سرور پیغمبران   گفت در زیر زبان شاعران
هست حق را گنجهای بی‌شمار   سر آن یك میندانند از هزار

معلومدرکه بوندن غرض اهل الله حقیقت گفتـار واولیاء معرفت شعـاردر. صنمه که مزخرف خیال وبیهوده مقـاله هزل گویان اراذل روزکاردر .

علمـاء متشرعین قتنده شـعر ایکی قسمه منقسمدر : بر قسـمی توحیدات والهیات ومواعظ ونصایح وحسنیاتدر . عندالعلماء والفقهاء مباح ومشروعدر وشولکه هزلیات وهجویات ومدایح ممنوعات ومنهیاتدر عقلاً ونقلاً مردود وممنوعدر . نته‌کم اول قائل جوامع الکلم صلی الله علیه وسلم (الشعر کلام حسنه حسن وقبیحه قبیح) بیورمشدر . والحاصل شـول شعر بلیغ وبدیع که نقوایه شـامل وتأویله قابل اولمیه ومعنای مجازیدن غیری محملی بولنمیه (الشعر مزمار من مزامیر الابلیس) حکمنده داخلدر وهزار صـنایع وبدایعله سحر حلال اولورسـه دخی عاطل وباطلدر. مکرکه اشعار سلف کبار کبی تأویله قابل حقیقت ومجازه شامل

اولنه. زیرا که اولیاء الله احوالنی ستر و کتم ایچون نیجه اسرار غیبیه‌یی و معانی حقیقیه‌یی صورت مجازده کوسترمشلردر. مکرکه حضرت کریم و غفور و رحیم و شکور مجازی کویلرك دخی دیدکلری نعت و توحید و موعظه و تمهید حرمتنه خطالرین عفو و کناهلرین محو ایدوب (یقولون ما لا یفعلون) زمره‌سندن قلمیه. لابد شعر شعار اهل حقیقت و طریقه اهل طریقت اولدیغی اجلدن ذکر جمیللری سلاطین و وزرا و علما و امرا اوزره تقدیم اولندی.

(بیت)

پادشاهان جهان کر بعمی خسته شوند ‌ ‌ ‌ استعانت ز در کوشه نشینان طلبند

در ذکر حضرت شیخ سلطان المشایخ و برزخ البرازخ مقرب حضرت قیومی اعنی جلال الدین رومی افاض الله نوره و قدس سره

بو زمره‌نك سردار و سردفتری و بو فرقه‌نك سالار و سروری اول جناب بزرکوار و کاشف غوامض الاسرار حضرت ملا خداوندکاردر. مرقد پر انواری و مشهد فیض آثاری ولایت یوناننده دیار قرمانده قونیه دیمکله مشهور شهرده واقع اولمشدر. و هجرت نبویه‌نك التی یوز دردنجی سنه‌سنده شهر بلخدن دیار رومه کلوب رومده نشو و نما بولمشلر و ولایت مزبوره‌یه درت یشنده کلوب رومیلکله مشهور اولمشلردر. نشو و نماسی و کمال ظهوری ولایت رومده واقع اولدیغی باعثدن افواه

عالمیانده والسنهٔ جهانیانده شهرت نامی ونسبت تامی جلال‌الدین رومی دینکله مشهوردر . زمانلری آل سلجوقدن سلطان علاءالدین دورینه ایرمشدر وسلطان علاءالدین جان‌ودلدن مرید ارادت پذیری اولوب خداوندکارلغنی اکا ویرمشدر. خداوندکامکار وملا خداوندکار دیدکلرینه وجه اولدر. والدلرینه سلطان‌العلماء بهاءالدین ولد دیرلر حضرت ملادن اوتجی آتا اول‌صادق صدیقه یعنی ابوبکر صدیقه چیقر (رضی‌الله عنه) مناقب‌العارفین ومسالك السالكین تسمیه اولنور برکتاب که حضرت مولانانك مناقب کشف وکراماتن ومآثر خوارق عاداتن بیان ایدر جملهٔ مناقبندن بری بونی یازارکه اول‌زمان که‌حضرت رسول ختم‌الرسل معراجه عروج ایتدی سیر ملك ملك وتفرج عجایب فلك ایلرکن ساق عرشده سماع ایلر برشخص پرشوق کوردی . آفتاب تابان کبی نوردن طیلسانی ومیان کلاهنده خط استوا کبی چکلمش بر نشانی وار. فلك دوارکبی متصل کردشده وچرخ بی‌قرار کبی مدام جنبشده . شورسماعندن فلکلر رقصه‌کیرمش ونوای نای شوقدن فلکلره ملکلره حیرت‌ایرمش. رسول جمیل جبریلدن سؤال ایتدی‌که بوچرخ اوزره چرخ اوران قطب نلك مدار وبو عرش برینه ضیا ویرن مطلع‌الانوار انبیاءمرسلین‌دنمیدر یوقسه‌اولیاء اکملین‌دنمیدرکه‌جناب‌حقه بوقدر قربتی وعرش معلاده عالی منزلتی وار. حضرت جبریل وپیك رب‌جلیل بووجهله خبرویردی‌که بو در دریای تحقیق کهر صدف صلب ابوبکر صدیقدر آنك ابناء عظامندن واولاد کرامندن اول ملای مولوی وشیخ معنوی مقرب حضرت قیومی جلال‌الدین رومی اوله‌جقدر. چونکه‌رسول رسالت پناه بوسردن آکاه اولدی بواشارتك بشارتندن حضرت صدیق بشاشت بولدی (ع) « بشنواز نی‌چون

حکایت میکند » اکا اشارتدر . الحاصل ، کرامت ز لایتله متبحر علوم کونین وعلم ظاهر و باطنده مظهر مجمع البحر ینددر . بر شیخ معنوی وصاحب کتاب مثنویدرکه کتاب نصیحت نصابی امت ایچره حجت دین و برهان اهل یقین اولوب مشایخ اکملین خلایقی سوی خالقه انکله ارشاد ایدرلر . علم سلوکده وطریق تصوفده انك امثالی بر کتاب بین المشایخ غایتده نادر وکمیابدر . وهم اول کتاب مستطابده واقع اولان ابیات حکمت سمات تفکر وتأمله املا وانشا اولنمش دکلدر . بلکه بر بر لفظی بی شبهه وریب واردات عالم غیبدر . عباراتی صرف حقایق واشاراتی بردقایقدر جامع معانیٔ آیات واخبار وارباب تصوف بیننده بر آدی مخزن الاسراردر . قرآن عظیمك اسرار ونکاتن احادیث نبویه نك مرموزات مکتوماتن درج نظمنده درج وعلم اولین و آخرینك حقایق ودقایقن آنده خرج ایتمشدر . ابیات غامضه سی غایتده چوقدر واشارات معضله سنه نهایت یوقدر . عقول عادیه ادرا کنده عاجز وقاصردر . بوسببدن بعض عباراتی خلاف مقتضاء اهل ظاهردر . مجتهدیندن برینه مثنوی حقنده نه بیوررسز دیو سؤال ایدلدکده بووجهله جواب ویردی که شول سوزکه علم شرعه مطابقدر عالم اطلاقده واقع اولمشدر موجه ومسلمدر وشول سوزکه ظاهرا شرعه مخالف فهم اولنور عالم استغراقده دینلمشدر مرموز ومؤلدر . ینه آنك معناسن طریق طریقتده منتهی اولانلر واهل باطندن علم لدن بیلنلر بیلور ومشکلاتنك حلی ارباب قلوب واصحاب مکاشفه قاتنده اولور . زیرا مولانای مشارالیه علم ظاهر وباطنده فرید ووحید ایدی وهم کندو عصرینك مفتیسی ودرت مدرسه نك مدرسی ایدی کلمات عالیاتنده خبط وخطا یوقدر . سهو وغلط مستمعك فهم واذعاننده در . نته کم مثنویده منکرانکم فهمان حقنده بیورمشلردر :

(مثنوی)

ظاهرش دیدی زمعنی غافلی ۞ باطنش را کن نکه کر عاقلی
حرف قرآنرا بدانکه ظاهریست ۞ زیر ظاهر باطنی بس قاهریست

وبو ابیات دخی دنیاء دورنكك ارباب غروره عاقبت نوشی نیش وغناسی عنا اولوب وجاهللر چاه مذلتی عزت وجاه صاندقلری بیاننده مثنویدندر :

(مثنوی)

سروری زهراست آخر روح را ۞ کرچه کم تریاك داراد زابتدا
جاهلان سرور شد نداست زبیم ۞ عاقلان سرها کشیداندر کلیم
هرکه بالاتر رود احمق تراست ۞ استخوان او بتر خواهد شکست

اوتوز بیك بیت مثنویاتی وطقسان بیك بیت حسنیاتی واردر . ذات وصفاته شامل وحقیقت ومجازه مشتمل و آداب سلوکه متعلق نیجه رسالەسی وعلم تصوفده نیجه مقالەسی واردر . بو برقاچ بیت دل پذیر اول حضرتك دیوان کبیرندندر . نتیجۀ مشاهدەسی وثمرۀ مکاشفەسیدر . بربیتی سؤال وبر بیتی جواب واقع اولوب قافیەلری مغایر دوشمشدر .

(شعروله قدس‌الله سره العزیز)

آن دررا در پنبەدانی یافتم دانی که چیست ۞ جوهر اندر سرمەدانی یافتم دانی کەچیست
پنبەدانه نطفه‌میدان کوهرآن هستی درو ۞ جوهرعلم عین انسان سرمەدان دانم کەچیست
پار پیر کهنه دیدم سال عمرش بی‌عدد ۞ این زمانش نوجوانی یافتم دانی کەچیست
پار پیر کهنه شیطان درو جود آدمی ۞ تازه‌میکردد هوایش هرزمان دانم کەچیست
شحنۀ کردن شکن در کنج زندان شد اسیر ۞ خلقش اندر ریسمانی یافتم دانی کەچیست
شحنۀ کردن شکن باشد غضب در آدمی ۞ شهوتست درکردنش آن ریسمان دانم کەچیست
مردۀ پوشیده دیدم استخوانش کشته خاك ۞ این زمانش تازه‌جانی یافتم دانی که چیست
مردۀ پوشیده باشد نفس انسان بی‌خبر ۞ زنده کردد چون خبریابد ازان دانم کەچیست

سلطان سریر ولایت سرمدی وخاقان تخت نشین ملك ابدی اعنی که سلطان ولد قدس الله سره وروح الله روحه

حضرت ملانك ولدهمامی ونام نامیلری ولدکرامی‌در . مالك ممالك قدسیه وسالك مسالك انسیه‌در.جذبات الهیه ایله اکثر اوقاتده واله ومجذوب ومطلب حقده هم طالب وهم مطلوب ایدی. حالات غلبات شوق وجذبه‌دن صانه که بریرده طورردی متصل زمین اوزره فلك وارچرخ اوردی . کیفیت جام عشقدن مستانه صفت وآشفته حال وواردات قدسیه ایله منبع زلال مقال ایدی . طریق تصوفده انك دخی برنیجه پاره منظوم کتابی وولدنامه نام مثنوی‌یه جوابی واردر . مناسبتله بعض ابیاتی کتاب مثنوی‌یه الحاق ایتمشلردر ورباب نامه آدلو برکتاب منظومی وهربر بیتده نیجه سر مکتومی واردر . بو برقاچ ابیات دلستان اول ساز مجلس قدسیان وطرب فزای بزم روحانیاندندر .

(نظم)

هرچه هست اندرجهان ای نامور — ازبدی وازنیکی وز خشك وتر
اندر او شکروشکایت مضمراست — نیم کامل نیم دیگر ابتراست
نیمهٔ آن ذوق وشادی وطرب — نیم دیگر غصه ودرد وکرب
نیم شادی هست شاخی از جنان — نیم غم از دوزخ نر ودخان
چاشنی ازهر دوحق اینجا نمود — تشوی واقف تواز خسران وسود

ودیوان حقیقت بیانلری دخی ترجمان لسان غیب وواردات الهام نی زیبدر. اشعاری هم عاشقانه وهم محققانه واقع اولمشدر . علی الخصوص که بو شعر ولایت پیام وکرامت انجام حضرت رب الانامك جمالی نقاب جلالنده مستور وصفت لطفی پردهٔ قهرنده ظهور ایدوکنی اشعار ایدر .

(شعر)

دلبر بیکانه صورت مهر دارد در نهان   کر زبانش تلخ کوید قند دارد در دهان
ازدرون شو آشنا وازبرون بیکانه رو   این چنین بر مهر دشمن من بدیدم در جهان
پیش او مردن بهر دم از شکر شیرین تراست   مرده داند این سخن را تو مپرس از زندکان

کنجور کنجینهٔ معنوی ومحرم راز صاحب کتاب مثنوی

اعنی حضرت شیخ صدرالدین قنوی قدس الله سره العزیز

اسم شریفلری (محمد بن اسحاق) دیمکله مذکوردر وکنیت علیه لری (ابوالمعالی) دیمکله مشهوردر . وطن اصلیسی اصلده ملاطیه‌در . صکره‌دن قنوی اولمشدر . مشایخ کبارك فضلالرندن وارباب طریقتك کاملرندندر . خواجه نصرالدین طوسی ایله رموز امرکن‌دن وکنوز علم لدندن میانلرنده عقلی ونقلی چوق سؤال وجواب وبحث وخطاب کچمشدر . ومولانا قطب الدین علم حدیثده انلرك شاکردیدر (جامع الاصول) آدلو رساله‌سن (وتذکرة المنتهی) نام مقاله‌سن خط شریفلریله یازوب اکا تعلیم ایتمشدر . بو رباعی ذکر اولنان رساله‌دندر :

(رباعی)

از شبنم عشق خاك آدم کل شد   صد فتنه وشور در جهان حاصل شد
سر نشتر عشق بررك روح زدند   یك قطرهٔ خون بچکید ونامش دل شد

وحضرت مولانانك اولادن اخرایه انتقالی انلردن اقدم وسهل مدت مقدم واقع اولوب صلاة جنازه‌سن انلره وصیت ایتمشدی . بو رباعی‌یی اول حضرتك موتنه وعالم ظاهرده فوتنه دیمشلردر :

(رباعی)

بی خبر ازآیت منزل که کند　　بافرق صحیح‌را ز مؤل که کند
هر نکته‌که درشیوهٔ تحقیق افتد　　ای کاشف اسرار بکوحل که کند

قدوة‌العارفین والاتقیاء وعمدة العاشقین والاولیاء اعنی حضرت عاشق پاشا اعلی‌الله درجاته وضاعف حسناته

اولیاءاللّه‌دن عاشق وعارف وطریق طریقتده صاحب معارف کمسنه ایدی. عجم سرحدینه قریب یردن کلوب ولایت انطولیده قیرشهری دیمکله مشهور شهرده توطن ایتمشلر ایدی. تربت پاکی ومرقدعطرناکی انده‌در. ولایت رومه سلاطین آل‌عثماندن سلطان اورخن دورنده کلمشلر وحضرت حاجی بکتاشله معاصر ومصاحب اولوب بودیارده قالمشلردر. مشایخ کبارك اغنیاسندن وصاحب دنیاسندن ایدی. شاهانه عز وجاهی وپادشاهانه قدرت ودستکاهی واردی. بوصورت شاهانه‌ایله سیرتی درویشانه‌ایدی. وشمه بیورمشلرکه درویش اولدرکه دنیایی ترك ایده. کدا اولدرکه دنیا آنی ترك ایده. زیرا اهل حقیقت قتنده فقر حقیقی ظاهری اولمز باطنی اولور. ودرویشك دیدکلری شال وعبا وکهنه قبا ایله ولنمز کوکلده بولنور. درویش که دنیا سوه هرنقدر فقروفاقه‌سی اولسه ینه اهل دنیادر وشول غنی که هرنقدر غناسی ومکنت دنیاسی اولسه اما کوکلنده اکا محبت وسوداسنده سودا ورغبت اولمسه هرندکه خواجهٔ صاحب غنا ایسه ارباب طریقت قتنده ینه صاحب تجرید واهل فنادر. وبالجمله درویشك محبت ماسوای دلدن چیقرمق وقلبی قیود دنیادن قورتارمقدره

یوخسه تاج وزدا وتسبیح وعصا ایله کیمسه صوفیٔ صافی دل اوله‌مز وطریقتده بوطریقی طوتمزسه قرب حضرته یول بوله‌مز .

(بیت)

طورر کن بونجه اوهام وخیالات تجلی ایده‌می حق نوری هیهات

(عاشق پاشا دیوانی) دیمکله مشهور علم باطنده وعلم تصوفده مرشد ومرید آدابن وطریق سلوك اسبابن بیان ایدر منظوم تألیفی واردر . اون فصل اوزره ترتیب اولنمش بر کتابدر وهر فصلی اون بابدر . ارباب زهد وصلاح مابیننده استعمال اولنور مفید ونافع نسخه‌در . حقیقت انسانی آفاقی وانفسی تشبیه وتمثیل ایدوب علم باطنی آیات واخبار وکلمات مشایخ اخیارله جمع ایتمشدر . اما نظمی اول قدر نازك ورنکین دکلدر . وهم اهل الله نظمنده قبول خلق ایچون تصنع وتخیل قصد ایدوب افتخار واشتهار ایچون تزیین الفاظ مراد ایدنمزلر . بو برقاچ ابیات مثنوی صفت تکوینده وقدرت خدای جهان آفریننده اول کتاب مستطابندندر :

(نظم)

کلی عالم بر اشارتدر همان نیجه یوز بیك ملکی وار حقك عیان
انس وجاندن کیمسه نه کورمش دکل کیمسه اول ایلدن خبر ویرمش دکل
فکری عقلك ایره‌مز اول منزله آدی اول ملکك دخی کلمز دله
چون انکدر هر یوغی وار ایلمك هر کزانك حکمنه یوقدر امك
اون سکز بیك عالمك قدری اکا یوقدرر برذره‌جه اوکدن صوکا

حقایق کللرینك کلشن رازی ودقایق کلزارینك بلبل صاحب نیازی اعنی حضرت شیخ الوان شیرازی قدس سره

وروح روحه

آباء کرامی اهل شیرازدن وکندولری ترکستاندندر . بونلر دخی

سلاطین عثمانیەدن (سلطان اورخان) دورندە ظهور ایتمشلردر . اولزماندە کیدوخدعەومکر وبدعە یوغمش . بوسببدن هرکوشەدە کوشە نشینلردن والیٔ ولایت ولی صریح چوغمش . بعضلر شیخ مزبوری حضرت شیخ بیرامك قدس سرە خلفاسندن و بعضلر احباسندندر دیو روایت ایدر قدس الله سرهما . مذکور شیخ شیرازی (کتاب کلشن رازی) فارسیدن ترکیە ترجمە ایدوب علم تصوفك سر مکتومن لفظ صریح وعبارات فصیح برلە معلوم ایتمشلردر . فهم مرموزاتی آسان واسرار مکتوماتی قابل اذعان اولسون ایچون . زیرا طریق طریقتدە منتهی اولانلرك ایما واشاراتن مبتدی اولانلر فهم ایتمك متعسر اولور . اهل الله قتندە هر مقالك برمقامی واردر اول مقالك نەمقامدن سویلندیکی معلوم اولمسە اذعان نتیجۀ کلام متعذر اولور . مجموع اسرار حقایق عوالم ارواح اندە مندرج وجمیع اطوار دقایق معالم اشباح آندە مندمجدر . اصطلاح مشایخدە شراب وشمع وشاهدنەیە اشارتدر وزلف وخد وخال نەدن عبارتدر بوبرقاچ بیت کتاب مرقومدە آنی بیان ایدر .

(نظم اشارت شراب وشاهد)

شراب وشمع وشاهد نور معنی ‎ ‎ کورنمز کورونور چون عکس مولی
شراب اسرارە شمع انوارە بکزر ‎ ‎ باقك شاهد یوزی دیدارە بکزر
شراب وشمعە یاقکیم سر مکتوم ‎ ‎ سکا شاهد یوزندن اولە معلوم

(اشارات بخد وخط)

خد وخط اولدی صنع پادشاهی ‎ ‎ کیم اندە ظاهر اولور حسن شاهی
همە اول منثور ربانی بو خطدر ‎ ‎ همە اول مکتوب سبحانی بو خطدر
بولردن نور ظلمتدر عبارت ‎ ‎ خدی آب حیات وخطی ظلمت

(اشارات بزلف)

سواد اعظم اول زلف سیه تار   که هرتارنده بیك منصور بردار
اولورسه زلف مشکین عنبرافشان   جهانده قالیه اصلا مسلمان
که واللیل اذا یسری خداوند   صاحبه بوعجبه قبله قیلدی سوکند

عروهٔ صدق وکعبهٔ صفاوقدوهٔ اهل تجرید وبقا اعنی حضرت شیخ وفا قدس الله سره وروح روحه

متوجه ومتوکل عزیز . ایدی کندیلری قنوی وطریقلری زینی ایدی . (شیخ عبداللطیف) قدسینك خلفاسندن وجملهٔ مرباسندندر . علم ظاهر وباطنی جامع وهضم وحوصله‌ده بحرواسع ایدی . فضایل قدسیه ایله کنج ویرانهٔ عزلت وکمالات انسیه ایله کنجینهٔ کشف وکرامت ایدی . عصرنده قطب صریح وغوث صحیح سالك وعارف وسرایر قلوبه واقف ایدی . وفقلقده خود شهرهٔ آفاق وسلاطین وملوك وفقنه مشعوف ومشتاقدی . اکرچه ذات قدسی صفاتی انواع فضایله شامل ایدی اما طبع پاك وتابناکلری وارادات نظمیه‌یه مایل ایدی . بوایکی مطلع انوار اول حضرتك انفاس فیض آثارندندر :

(مطلع)

یاق بنی عشق آتشیله یاودود   کل اولنجه جمله اجزای وجود

(وله)

یازدیغن چونکه ازلده دوست تغییر ایلمز   هرکه عارفدر بورمزی بیلدی تدبیر ایلمز

وبیورمشلردرکه جنت وحور وقصور ایچون طاعت وعبادت هواوهبادر . ومرد حقه ذات اللهدن غیری نسنه مراد ایدنمك عین خطادر .

(بيت)

پرستیدن حق برای بهشت　　بود پیش ارباب دل سخت زشت

مجلس روحیانك شمع منیر انجمنی ومحفل قدسیانك چراغ قمر تنویر ظلمت شكنی اعنی حضرت شیخ روشنی افاض الله نوره وقدس سره

ولایت آیدینندر . بو مناسبتله روشنی تخلص ایتمشدر . مرتاض ریاضت خانهٔ یقین ومقیم صومعهٔ اربعین در . علم ظاهر وباطنی جمع ایتمش فاضل وكامل وعلمنك مقتضاسیله عامل ایدی . زمان جوانیده غایتده شور وشوقی غالب وجان ودلدن می ومحبوبه طالب ایمش . روایت ایدرلركه تحصیل علمده ایكن شهر بروسه‌ده خضر نام برمحبوبه معلم اولور وواسطهٔ تعلیم ایله معلمنه تعلق وتعشق حاصل قیلور . اتفاق برقاچ غماز وهماز صاحب نفاق مابینه فراق ومیانه افتراق دوشوررلر . كورركه محبوبه قلبك ارتباطی محكم وغم محبت عشق دلده مدغم . صبر وقراره اصلا مجال و مصاحبت ومناسبتنه قطعا احتمال یوق . هماندم خلقدن عزلت وحجره‌سنده خلوت ایدوب كندی اسمیله اول پری یی دعوت ایدر . چونكه برقاچ كون خضر اسمنه ملازمت ومداومت قلور اوچنجی كونده حضرت خضر علیه السلام عالم غیبدن ظاهر اولور . خضردن مرادك و آرزوی فؤادك ندر دیوب مثال آب حیات برقاچ كلمات ایدر ینه عالم ظاهردن عالم غیبه كیدر . بو جانبده اسمك تأثیرندن محبوب برحالت

غریبه‌ایله‌هلا که قریب اولور. اضطراری ماوقعی متعلقاتنه خبر ویردکده همان‌دم خویشاوندی اول دلدار دلبندی افت وکزندن خوف ایدوب کتوررلر حضور حضرت روشنی‌یه یتوررلر. دیرلرکه من بعد خضر بالی حضور کزدن کتمسون وخدمت شریفکز ترك ایتمسون. شیخ روشن دل دخی بن خضری بولدم ودعاسندن مستفید ومستفیض اولدم دیوب همین اول زمان ترك دیار ویارایتدی واوحالت وحرارتله چیقوب ولایت عجمه کیتدی وشهر شروان قربنده باکو نام قریه‌ده شیخ سید یحیایه ارادت کتوروب ال آلدی وجمله‌ٔ خلفاسندن اولوب اول ولایتده قالدی. مرقدمنوری اول دیار دلاویزده یعنی‌که شهرتبریزده در. عالم وعابد وعارف وزاهد کمسنه ایدی. بین‌المشایخ شهرت شعرله شهره‌سی وواردات الٰهیه‌دن فن نظمده بهره‌سی واردی. مدون ابیاتی ومثنوی اسلوبنده مقالاتی واردر. بوبرقاچ ابیات انك کلماتندن ورساله‌ٔ مقالاتندندره اول غداء روحدن فیض وفتوحی اولیوب فصل وعرفان لاغر وطبع بهیمی برله تن پرور اولوب مجرد اکل وشربله قناعت وبهایم هایم کبی خورد وخوابی عادت ایدینلر حقنده واقع اولمشدر :

(مثنوی)

کل ای دیوانه‌سی بریان ونانك — دلوسی لحم وشحم وشیردانك
کاوسی قولی، عبدالبطن مسکین — ایدن اوزنه ییوب ایچمکی دین
قاورمه، قالیه، حلوا دردمندی — طفل وش جوز وموزك مستمندی
پلاوك سوخته‌سی، زرده اسیری — سك نفس تنك خدمت پذیری
جهانك لذتی شهوت صنانلر — بهایم مرتبه سنده قلانلر
یلن فرج وکاوسی خدمتنده — بهایم کیبدر عارف قتنده

(مناسب این محل)

اکر تن بسلرایسك فیل اولاسك   غداء جان ایسك جبریل اولاسك

(دیکر)

خردمند مردم هنر پرورانند   که تن پروران از هنر لاغرانند

نکته کنت کنزك عالم وآکاهی وسر من عرفات عارفه بر انتباهی اعنی حضرت شیخ عبدالله الهی روح الله روحه وادام فی المعارج فتوحه

ولایت اناطولیده لواء کرمانه تابع سماو دیمکله معروف ناحیه‌دندر. طریق نقشبندینك شیخ کبیری وحضرت امیر بخارینك پیریدر . روایت ایدرلرکه زمان جوانیده تحصیل علمه مشغول ایکن خاطرلرینه سیر ولایت عجم داعیه‌سی دوشوب خراسانه چیقدقده (مولانا طوسی) یاننده علوم ظاهره‌یه مشغول ومقید ایکن برحالت عجیبه عارض اولوب آتش شوق وجذبه‌دن حرارت غلبه ایدر . همین عنایت ربانی رهبر وهادی اولوب بی اختیار طوروب اول ارادن بخارایه کیدر وآنده واروب (خواجه بهاءالدین نقشبندینك) مزار شریفنه متوجه اولوب اول حضرتك روحانیتلرندن یتشمشلردر وتام معنیده المره ایرشمشلردر . تفصیلی بو اجماله واول مشاهده‌نك حالی قاله صغمز . وبعده مشایخ کرامدن نیجه شیخ کرامی‌یه وحضرت (شیخ عبدالرحمن جامی) یه بولشوب ینه دیار رومه عودت ایتدیلر و محروسهٔ استانبولده فخرالسادات (امیر بخاری) حضرتلرین خلافته قائمقام نصب ایدوب

کندولر برسیله رومایلنه کلدیلر . واردار یکیجه‌سی نام قصبه‌ده توطن ایتدیلر . مزار شریفلری انده‌عالی زیارتکاه و خانقه حاجتگاه اولمشدر . هجرتك سکزیوز طقسان التیسنده دنیادن آخرته انتقال وفنادن بقایه ارتحال ایتمشلردر . کمّل مشایخدندر وزمرهٔ برازخدندر . آداب سلوکه متعلق زادالمشتاقین ونجات‌الارواح تسمیه اولنور رساله‌سی واردر . بومطلع اول حضرتك انفاس قدسیه‌سندندر :

(مطلع)

چار چیز است تابکا مانرا مرام اندر جهان
ترك‌مال وترك جاه وترك راحت ترك جان

(بیت)

چون‌توتسلیم رضای حق‌شوی بی‌خویش باش
یفعل الله مایشاء ویحکم الله مایرید

تسلیم وتوکل بابنده بو رباعی دخی بو مقامه موافق ومناسب اولمغین بیله تحریر اولندی . عامهٔ انامه جمیع امورده دستور عمل ایدنمك کافی وقضایه رضا ویرمك خصوصنده وافیدر .

(رباعی)

گر کار تونیکست به تدبیر تونیست ورنیز بداست هم‌زتقصیر تونیست
تسلیم ورضا پیشه کن وشاد بری کدنیك وبدجهان به‌تدبیر تونیست

دائرهٔ زهد وتقوانك مرکز ومداری وطائفهٔ فقر وفنانك شیخ قطب اشتهاری مهرسپهر یقین اخی شیخ شمس‌الدین بخاری قدس الله سره العزیز

سادات صحیح‌الانسابدن واولیاء ولایتمآبدندر . وطن اصلیسندن

مهاجرت ایدوب حضرت شیخ الهی ایله رومه کلمشلردر و طریق نقشبندیه نك شیوع وشهرتنه سبب اولمشلردر . طرق مشایخك جمله سندن بوطریق عندالعلماء المتشرعین مسنون ومشروع فهم اولنمغین علمانك عزلت کزینلری وفضلانك وحدت آیینلری اکثریا بوطریقی اختیار وانتخاب ایتمشلردر . ترك لذات اولی واغماض مشتهیات اخری بابنده بومطلع مطبوع اول حضرتك کلمات قدسیه سندندر :

(مطلع)

هست تاج عارفان اندر جهان چارترك ترك دنیا ترك عقبی ترك هستی ترك ترك

(بیت)

مبا در کوی ما نا کرده ترك دني وعقبی
کاین بازاررا ای خواجه سودای دیکر دارد

وحضرت ملانك قدس سره

(مطلع)

دوش وقت صبحدم درچرخ پایان یافتم درمیان دانهٔ خشخاش سندان یافتم

بوغزل غامضنه مشایخ اصطلاحنجه محققانه شرح یازوب ایما واشاراتن ونکات وکنایاتن عبارات واضحه ایله ایضاح ایتمشلردر .

شمع جمع آرای بزم روشنی، کل کلزار روحانیان اعنی حضرت شیخ ابراهیم کلشنی روح الله روحه بروح وریحان واسکنه فی غرفات الجنان

اول کلشنی درکه بوکلشن فانینك خارعلایق وعوایقی اکا دامن کیر

اولمامشدر . وكل پرخارينك رنك وبوينه بويانوب قالمامشدر. حالده كنج نهان وقالده پهلوان جهان ايدى. خلفاسنك واحباسنك دعوالرى بودركه اول صحف لدنك مفسر علومى، اعنى حضرت جلال الدين رومى (قدس سره) مشاراليهك قدومنه ديوان معنويسنده وكتاب مثنويسنده نيجه ابيات الهام سماتله ايما واشارت ايتمش اوله . بوبيت كبى كه ديوان كبيرندن وجمله انفاس دلپذيرندندر :

(بيت لحضرت مولانا)

ديدم رخ خوب كلشنى را　　آن چشم چراغ روشنى را

نور نوار حديقهٔ حضرت شيخ روشنى، كل كازار قدسيان، اعنى شيخ ابراهيم كلشنى كه يقين زمانده انك كبى برقطب شيخ اشتهار وقطب فلك مدار يوقدر . شهرتله شهرهٔ آفاق وخاصهٔ جذبه ايله كافهٔ خلايق خدمتنه مشتاق ايدى . اما وادئ الحاد واباحته دوشن فرقه مريد كچنمكين حضرت پيره هر مؤمن معتقدك اعتقادى بردرلو دخى اولمشدر . يعنى اساس بناء اعتقادلرى خلال مرتبه‌سن بولمشدر . كرچه اهلنه معلوم وعارفه مفهومدر . اول برعزيز ايدى كه آستانه‌سنده دركاه حق كبى صالح وطالح وعابد وعاصى‌يه رد يوغدى . بو باعثدن خانقاهنده انواع طوايفدن ملحد ومباحى چوغدى . نه آنكه اول حضرتك مذهبنده وسعت وشربنده اباحت اولوب دائرهٔ شريعتدن وطريق طريقتدن بيرون بر نسنه‌يه رضا ورخصت ويريدى . مشايخ متأخرينك كملندن وخلفاء خلوتيانك اكملندندر . مجلس فيض بخشنده نيجه‌لره فيض وفتوح يتشوب هربابدن معارف الهيه مكشوف ومفتوح اولمش ايدى . حضرت ملانك مثنويسنه جواب قرق بيك بيت مثنوى ديمشلردر ، حروفى

ظروف معارف والفاظی درج درر لطایفدر . بوبرقاچ ابیات مثنوی « ما کذب الفؤاد ما رای ونارالله الموقدة » فحواسنی متضمن اول حضرتك کتاب معنویسندندر .

(مثنوی)

چون فؤاد نار دل کستر شود — نارونور او بهم پرور شود
هرنار ونار ازین فؤاد — بینم ودانم ز روی اتحاد
بهراین بینش شنو قول خدا — ما کذب عین الفؤاد ما رای
هرکه را از چشم دل بینش بود — ازیقین بی ظن وی دانش بود
خاصه چشمی کاو بود عین فؤاد — ای خنك آن دیده کزوی برکشاد
کر تجلی قلب پاکش طوراو — بیند از نار الهی نوراو
خواهمش آکاهی شدزان نورونار — روشنی سان کلشنی ای کردکار

قدوة الزهاد وعمدة العباد ناقل کلام نبی قطب العارفین والعاشقین یازیجی محمد چلبی نورالله مضجعه وطاب مشهده

کلیبولیدندر . (محمدیه) نام کتابك صاحبی وشیخ حاجی بیرام انقروینك مرباسی ومصاحبی در . مرادخان غازی دورینك مرتاض ریاضت پروری وانوارالعاشقین صاحبی احمد بیجانك اولو برادریدر . نورالله مضجعه . اکرچه طریق تصوفك منتهیلرندندر اما سجادۀ ارشاده کچوب کیمسه‌یی ارشاد ایتدکلری معلوم دکلدر . علوم ظاهره‌ده متبحر وعلم باطنده وفن تصوفده متفرد ایدی . کتاب محمدیه‌که قواعد تألیفی ومبانیٔ تصنیفی اون ایکی درلو علمك نتایجی اوزره مبتنی وظاهر وباطنده نه‌قدر تفسیر وتحقیق وارایسه مجموعنك خلاصه‌سی اوزره مبنیدر .

طریق وعظ ونصیحتده کمال صحت اوزره اولغین منسرین ومحـدثین قاتنده مقبول ومسلم وخبط وخطادن اضح واسلمدر . لسان عربیده (مغارب الزمان) آدلو کتابدن ترجمه ایدوب نمط مخصوص وبحور متنوعه اوزره نظمه کتورمشدر . وآیات واخباردن وامثال مشایخ اخبـاردن عامهٔ مؤمنین ایچون بی حد فواید دینیه وعواید یقینیه درج ایدوب عالمك ابتداسـندن انتهاسـنه وارنجه خبر ویرمشدر . وکتاب مرقوم انلرك آثار ولایی وعلائم کشف وکرامتیدر . زیرا تألیفنده سلسان انبیانك امرعالیسیله مأمور وعندالله مثاب ومأجور وعند الناس مقبول ومشهوردر . کتاب مسفورده نوبیه برقصیده واردر . آنده علم توحیده وفن تصوفه متعلق چوق عبارات مرموزه واشارات مکنوزه درج ایتمشدر . مطلع بودر :

(مطلع)

الا ای سرور خوبان من الاین الی الاین
دمادم کشف دیدار ایت کتور یوزدن حجابینی

(بیت)

عباراتنا شتی وحسنك واحد   وکل الی ذاك الجمال یشیروا

فخر الفقرا وزین الصلحا ، مؤلف کتاب مولد نبی ومصنف

نعت محمد عربی اعنی مرحوم ومغفور سلیمان چلبی

نورالله مضجعه وطاب مشهده

مشهور عوض پاشـانك ولد صـاحب اثری وشعراء سـابقه‌دن

مولانا عطابينك اولو برادريدر . محروسهٔ بروساده حضرت امير سلطانك خلفاسندن وجملهٔ فقراسندن ايدى. ولايت رومده اول كتاب مولد نبى بونلر ديمشدر . وديمسنه دخى برعجب حادثه باعث اولمشدر . روايت ايدرلركه بركون شهر بروساده برواعظ وار ايمش . منبر نصائح ومواعظ وكرسىٔ نصيحتده ﴿ لانفرق بين احد من رسله ﴾ آيتن تفسيرايدركن بو آيت كريمه‌موجبنجه « بن حضرت محمد مصطفايى عيسى نبيدن (صلوات‌الله عليهما) تفضيل ايتمزم » ديجك طائفهٔ عربدن برمرد كزين وغيور ، كه دين رسول‌اللهك كرچك عاشقلرندن وعاشق صادقلرندن ايمش ، غيرته كلوب دلائل قاطعه وبراهين ساطعه ايله واعظ مزبورى اله آلور واول شواهد ودلائل ايله محكم ملزم قلور . مكركم قرآن عظيم لفظاً ومعنىً اول مرد كاملك يادنده‌واصول وفروعيله خاطر روشن نهانده ايمش . بى اختيار ديمش‌كه « هاى‌نادان وجاهل ! سن بوعلم تفسيرده قاصروراجلسك . آيات عظيمه‌نك ناسخندن ومنسوخندن ومشابهندن ومتشابهندن غافلسك . رسل بيننده فرق يوقدر ديمكدن مقصد امر رسالتده وخصوص نبوتده‌در . مراتب فضيلده دكل . اكر آيت كريمه‌نك معناسى من جميع الوجوه ديمك‌اوليدى ﴿ تلك الرسل فضلنا بعضهم على بعض ﴾ معناسى نيجه راست كلور ؟ » ديو محكم مخاصمه ومباحثه ايتمش . بو خصوصده شهر خلقى واعظه نسبت ايدوب عربه وجود ويرميجك عرب دخى فتوى ايچون ولايت عربه ومصره وحلبه كيتمش وائمهٔ عربدن كندى لهنده فتوالر المشدر

مرقوم سلیمان چلبی مولد کتابی اول حادثه اثناسنده دیمش واندن اقدم کیمسه مولد نبی دیممشدر. بو برقاچ بیتی اول مناسبتیله حضرت رسولك واول افضل الرسلك انبیادن افضلیتنی بیانده دیمشدر :

(مثنوی)

اولیوب عیسی کوکه بولدیغی یول — امتندن اولمق ایچون ایدی اول
چوق نبی قیلدیلر حقدن بولر — تا محمد امتندن اوله‌لر
کرچه کم بونلر دخی مرسلدرر — لیك احمد افضل و اکملدرر
زیرا اول افضلّلغه الیق درر — انی اویله بیلمین احمق درر

بوفقیر وحقیر بوزمانه دکین یوز عدد مولد کتابی کوردم ونظر الفاتله هر برین کوزدن کچوردم. برنده بوسوز وحالنی وبوشوق وحرارتی کورمدم. وهم بومرتبه‌ده بریسی مقبول ومشهور اولمادی وبین‌الناس بری اعتبار واشتهار بولمادی. مکرکه مولد کتابلرنده بوکا نظیر مولد مرحوم حمدی چلبی مولد اوله. انك دخی طرز خاصی خواصه مخصوصدر. عوام‌الناس چندان ذوق ایده‌مزلر. بو برقاچ بیت انك مولدینك ابتداسندندر :

امر ذی بال اولسه مرغ تیز پر — اولسه پرینه اسم الله فر
فری یوق پرنده پرواز ایده‌مز — بر آچوب پروازه آغاز ایده‌مز
ذکر حق چون پرمرغه فراوله — یاره شورسیمرغ ایله همسر اوله

مرتاض ریاضت خانهٔ تجرید ومقیم مقام فنا وتفرید ، قطب
دائرهٔ ارشاد اعنی حضرت شیخ بایزید قدس الله سره
وروح الله روحه

ادرنویدر . طریق تقواده بایزید ثانی وجواهر معارف الهیهنك کانی وعمانی ایدی . علم ظاهر وباطنده مجمع الحقایق ومستجمع الدقایق ایدی . شیخ محیی الدین عربینك (قدس سره) کتاب فصوصنا (سرجان) آدلو منظوم حاشیه یازوب فصوصی منثور شرح ایتمشدر ، واصطلاح مشایخده عاشق ممکندن عبارت ومعشوق واجبدن کنایت اولوب حضرت حق جل ذکره ﴿ هوالناظر والمنظور ﴾ مفهومنجه ظاهر ومظهر وناظر ومنظر اولوب ﴿ ان الله خلق الانسان علی صورته ﴾ مقتضاسنجه نوع آدم مظهر تام وحسن خوبان مرآت رب الانام اولدیغنه بو مطلع ایله ایما واشارات ایتمشدر :

(مطلع)

کندو حسنك خوبلر شکلنده پیدا ایلدك
چشم عاشقدن دونوب آنی تماشا ایلدك

(بیت لحضرت جامی)

ازروی ذات ظاهر ومظهر یکست لیك　　　درحکم عقل این دیکر آن دیکر آمده

ارباب تحقیق بو معنایی آیات واحادیثه شرع شریفه تطبیق ایتمشلردر . کرچه هر طائفه‌نك مشربنه کوره بر آکلایشی ومذهبنه کوره بر محلدن بر معنا آلشی اولور . اما اکثریا بونك امثالی اسرار مکتومه مکاشفه ایله بیلنور ومجاهده ایله مشاهده اولنور .

(بيت)

سرخاصی عامی فهم ایتمز دلا معنیٔ خاصی خواص آکلارینه

فصل ثانی

ولایت رومده سلاطین آل عثماندن فضل وفصاحت وشجاعت وبلاغتله نیام دهاندن تیغ زبان چکوب سخن ملکنی فتح ایدن سخن گذار شهریارلر وعرصهٔ فصاحتده چوکان بیانله نظم کوینی میان نظم کویان دوراندن ربوده‌قیلان شهسوار کامکارلر بیانندەدر. خلاق حکیم صاحب حکمت (جلت قدرته) لطف وجودندن وجود شریفلرین انواع شرایف ولطایفله ترکیب وتربیه ایدوب هزار خاصه وکرامت تعبیه قیلمشدر . وشان سعادت نشانلری ﴿ السلطان ظل‌الله فی‌الارض ﴾ تکریمیله مکرم اولوب حضرت حق وجواد مطلق (عزت اسماؤه وتوالت آلاؤه) نظم نظام عالمی اللرنده وشعرلآلی انتظامی دیللرنده قومشدر . خلقت سعادت خاعتلری صفا وسلوت اوزره مجبول اولمغین طبع لطیفلری کثرت افکار واشغال ایله مؤنت پذیر اولمسن اختیار وارتکاب ایده‌مزلر . بلکه بونلردن ظهور ایدن ابیات واشعار اثناء عشرتده وحین صحبتده موزون حرکات رقاصلر سرودندن وزهره جبین مطربلر صدای جنك وعودندن کیمیسی حسب حال وکیمی نظیره مثال یسر وسهولتله فایض ولائح اولور . وذات شریفلری اشراف انام اولدیغی کبی ﴿ کلام الملوك ملوك الکلام ﴾ مضمونجه کلام کرامیلری دخی کلمات خیل فصحا اوزره قدر وشرف بولور .

درذکر حضرت مرحوم سلطان مراد خان اسکنه الله تعالی فی اعلی الجنان

سلاطین آل عثماندن اوّل شعردیین وشعره وشعرایه قدر ورغبت ویرن بونلردر . اگرچه کندولردن شعر نادر صادر اولمشدر ، لکن عهد همایونلرنده بوفن کمال درجه‌ده رغبت ورواج بولمشدر. روایت ایدرلرکه هفته‌ده ایکی کون علمایی وشعرایی جمع وکندولرین اذعان والتفاتنه سرتا قدم سمع ایدوب مباحثه‌یه باعث اولمق ایچون هرفندن نیجه مباحث تعیین ایدرلر ایمش . قوابله انعام واحسان وامتیاز واستحسانله عنوان ورجحان ویروب رعایت ومقادیر ناسده طریق عدله کیدرلر ایمش وهرکیمده‌که بر ذره‌مقداری هنر ویاخود هنردن اثر احساس ایتسه‌لر سبب کسب فضل ومعرفت وباعث تحصیل علم وفضیلت اولمق ایچون انواع رغبت ورعایتله نوازش ایدوب ومحلنده برنکته‌کوی برخوش نکته ایلسه ویا بر لطیف لطیفه ایلسه ویاخود برفقیه فاضل مسائل مشکله‌دن برمشکل حل ایتسه مراتبه ایرکوررلر ایمش .

(قطعه)

هنره تربیت کرك ، هنرك تربیت فی‌الحقیقه علتیدر
هرهنرکه جهانده بولدی وجود پادشاه زمانه همتیدر

وبالجمله طالب هنر وعاشق گهر وشعری وشعرایی سورلر ایمش وکندولرندن دخی اثنای صحبتده واوقات عشرتده مناسب حال بعض منظوم مقال صادر اولورمش . بوایکی مطلع انلرك اشعارندن ومبارك گفتارندندر :

(مطلع)

كرچه كيم حدم دكلدر بوسه كى قيلمق ديلك   عارف اولان چون بيلور آنى نه لازم سويلمك

(مطلع)

ساقى كتور كتورينه دونكى شرابمى   سويلت دله كتور ينه چنك وربابمى

درذكر حضرت مرحوم سلطان محمد خان عليه الرحمة والرضوان

سلطان محمد خان غازى سلاطين آل عثمانك معين وممتازيدر . سلطان سلاطين غزات وبانئ مبانئ انواع خيرات وحسناتدر . شاهان ممالك ستان ايجره فاتح تخت استانبول ومحيئ مراسم شرع رسولدر . واخبار نبويه ده ﴿ نعم الامير ﴾ تشريفى ايله مشرفدر . بوسببدن حياتى ومماتى سعادت كونين ايله اعز واشرفدر . وكتب تواريخده كنيت شريفى ابوالخيرات ونعت لطيفى ابوالحسناتدر . دور ايام همايونى علماء وفقها زمانى وفضلا وفصحا دورانى ايتدى . وقوم شريفه كمال محبتلرندن وحسن رغبت ورعايتلرندن بوقدر مدارس وتمات وعمارات وامارات بنا وبنياد ايدوب بونجه محصول نامحصورى بوزمرهٔ شريفك وجه معاشى وسبب انتعاشى ايچون بذل ووقف ايتمشدر . بقيهٔ علماء سلف شويله روايت ايدرلركه ذكر اولنان مدارس وتماتده نه قدر مستعد ومعيد ومستفيد ومفيد وارسه امثالهدن اصفهانى يه وارنجه واصفهانيدن تلويحه وتوضيحه ايرنجه قابليتله متعارف اولان قوابلى دفتر ايدوب دفترينى يانده صاقلار ايمش وتدريس وقضادن مناصب محلول اولسه

محل ومناسبن آنده یوقلار ایمش . بو التفات ورغبت زمرهٔ طلبه‌نك كمال جهد وطلبنه وهر محصلك جدوسعی تحصیلنه باعث وعلت وموجب علم ومعرفت اولور ایمش . واول زمانده قدر واعتباری هر كس استحقاقنه كوره بولورمش . (ع) «خالی كمال ایلین رغبت واعتبارمش» اول عهد وعصرده اولان جمعیت علما وكثرت فقها وفضلا بر پادشاهك عصرنده دخی واقع اولمش دكلدر . اول «كانبیاء بنی اسرائیل» نعتی ایله منعوت اولان اهالی والافاضل كه اول زمانده كلمشدر بر دورده دخی كلمش واولمش دكلدر . هرقنده بر علم متبحر ومتفرد وار ایسه ، اكر دیار هندده واكر ولایت سندده ، هزار اكرام واتفاله یولنده بذل مال ومنال ایدوب مناصب عالیه ومراتب معالیه برله استمالتلر ویروب بالضروره هر برینه وداع وطن وترك مسكن ایتدیررمش . معلوم ومشهوردركه علی قوشجی دیمكله متعارف ملای دیار عجمدن ولایت رومه دعوت ایتدكده تعظیماً هرمنزلنه بیك آقچه تعیین وتقدیر ایدوب بوكونه هزار تكریمله توقیرینی توفیر ایتمشدر . (ع) «التفات واعتبار ایله اولور كسب كمال» ووزرا وامرا امر شرع شریفه كمال درجه‌ده اتباع وانقیاد ایدوب دائرهٔ شرع شریفدن بیرون برامره رخصت ویرمزمش . وقضات وقاضی عسكرلر مناصب ومراتب ایچون حقی كتم ایدوب ویاخود محل اجراء حقده ساكت وصامت اولوب میر ووزیره «صدق الامیر» دینلمزمش . والحاصل علم ومعرفتك اول دورده كمال درجه‌ده رواجی وعلما وفضلانك سائر طوائفدن اوزره ارتفاع وابتهاجی وارمش . ونظم وانشایه دخی او مرتبه‌ده رغبتلری واهالنه اودرجه‌ده حرمتلری وارمش كه دیار هندده خواجهٔ جهانه وولایت عجمده مولانا جامی‌یه هرسال بیك عدد فلوری ارسال اولنورمش . وشعرادن دخی

اوتوز نفر شاعره سالیانه‌سن وعلوفه‌سن یرایتمش وکیمی تواریخن نظم
وانشاد ایدوب کیمی قطعه وقصایدله مدائحن دیرایتمش وکندولرك دخی
طبع شریفلری شعره شامل اولمغین (عونی) تخلص ایدوب اثناء اوقاتده
گاه مفرد وگاه تمام غزل دیرلرایتمش . بومطلع انلرك الفاظ شریفه‌سندندر :

(مطلع)

ساقیا می ویرکه بردم لاله‌زار الدن کیدر
ایریشیر فصل خزان وقت بهار [illegible] کیدر

وبومطلع دخی قرامان اوغلی ایله خصومتی مشعر اشعارندندر :

(مطلع)

ر اله سلطنت لائق ایمزمش اول قرامانی
خدا فرصت ویریرسه کرقرایپره قرام آنی

ذکر مرحوم حضرت سلطان بایزید علیه رحمة الملك المجید

پادشاه صاحب ولایت وبایزید بسطامی فطنت ایدی . بونلرك عهد وعصرنده شعرا چوقدی واول دورده نظم لآلی انتظامدن بهتر برکالای رایج یوقدی . شعراء رومك اکثر سرآمدلری بونلر دورنده گلمشلردر وبوعصرده شهرت بولمشلردر . وجوه عطایاسن ووظائف وسالیانه‌سن بر اوتوز نفردن متجاوز شاعر ماهر وارایدی . وولایت عجمده بونلردن دخی مولانا جامی‌یه هر سال بیك عدد فلوری واریردی . وکندولری دخی باب عدالتده کسری معدلت اولدقلری مناسبتیله (عدلی) تخلص ایدرلردی . طرز غزلده آباء کرامنه غالب وشعر شعراء افاضل

کبی شعر بلاغت شعاری بی معایب و بی مسالبدر . بو مطلع مطبوع اول حضرتك كلمات کرامیسندندر :

(مطلع)

ای سوار اسب ناز اولان رکاب جانه باص   حسن میدانی سنکدر آیاغك مردانه باص

(شعر)

جکرم پاره‌لدی خنجر جور و ستمك
صبرمك جامه‌سنی طوغره‌دی مقراض غمك
سجده‌گاه ایلرایدی کعبه‌ده محراب کبی
کویك ایچنده ملك کورسه نشان قدمك
ای کوزم کون یوزینه قارشو نجه یاش دوکه‌سك
رخلری تابی ایله قوریدی قالمادی نمك

ملك ملك بقا مرحوم سلطان جم سقی الله ثراه بماء الرحمة والكرم

مغفور وسعید مرحوم سلطان بایزیدك برادر کهتری وشعر کو یلقده شهزادگان عظامك میر ومهتریدر . اول زمان که بخت مساعد اولوب تخت میسر اولمادی سازوسای ناقۀ طلبه اوروب کعبۀ شریفی (شرفها الله تعالی) زائر وماء زمزم کبی شو زابۀ اشکله نجه‌دملر حرم محترمده مجاور اولوب آخرینه بعض بکلرك تحریکی ایله سلطنت سوداسن ایدوب ولایت رومه کلدی .

عاقبت آینۀ روزکارده صورت طالع اقبالی شکل ادبارده کوروب هول وحذردن واحتیاط خطردن باشن آلوب دیار فرنکستانه کیتدی . آخر الامر اول ولایتده وفات ایتدی . اجمال سرکذشتی معلوم ومشهور وقصۀ

پرغصه‌سی تواریخ سلاطینده مسطور ومذکوردر . ایام غربتلك ورق نکاری وهنکام فرقتك قصه‌کذاریدر . بودهر پرقهردن چکدیکی محنتلر وسپهر بدمهردن کوردیکی فلاکتلری اول دار غربت ودیار فرقتده تحریره کتیروب وحرارتلرله حرقت وفرقت اظهار ایدوب بوجانبه حسرتنامه‌لر وفرقتنامه‌لر ارسال ایدردی . جمله‌ٔ فرقت نامه‌سندن ورقم‌زدهٔ خامه‌سندن بری بودر :

(شعر)

طاشلرله‌دوکنوب‌یورر آب روانی کور   رحم‌ایلدی بوحاله کون ومکانی کور
طاغلر باشنده ابرفلك آغلیوب کذر   یانجه رعدك ایتدیکی آه وفغانی کور
چاك ایلدی یقاسنی دردیله صبحکاه   چرخك شفق‌برینه یادوکدیکی قانی کور

اتفاق شعرا بودرکه شعراء سلاطینده سلطان سلیم‌خان حضرتلری نظم‌پرور وشهزاده مرحوم سلطان‌جم ابلغ‌واشعر ایدی . بودخی سلطان سلیم‌کبی فارسیدن متتبع رسائل ودواوین ایدی . بومطلع آنك نتیجهٔ تتبعیدر :

(مطلع)

اولدی‌یوزکك‌برقی‌اول زلف‌سمنسا   سبحان قدیراً جعل‌اللیل لباسا

مرحوم ومغفور حضرت سلطان قورقود علیه رحمة الملك الودود

سلاطینك علماسندن وشهزاده‌لرك فضلاسندندر . نیجه قطار جمل جبل تمثال کتاب خانه‌سن وکتاب خانه خزانه‌سن چکردی . مرحوم

سلطان بایزیدك فرزند. فضیلت پروری وسلطان سلیمك طاب ثراه اورتانجه برادریدر. شهزادکان عظام میاننده علوم وکمالاتله ممتاز وفایق وعلم وفضلی جهتندن موالیدن عد اولنمغه احق ولایق ایدی . علوم عربیه‌دن فتوایه متعلق تألیفی ودخی بعض متون فنونه شروح وحواشیدن نیجه تصنیفی واردر . علی الخصوص که علم ادوارك وفن موسیقارك ابداعنده بی بدل وعلمنده صاحب عمل ایدی. بو سببدن مایل فضل وهنر وطالب مرد هنر پرور ایدی . آستانی مجمع شعرا وانجمن فصحاوفضلا ایدی . مراتب ومقادیر ناس هروجهله معلومی اولمغین هرکامله کمالنه کوره رعایت ودائره‌سنه کوره رغبت ایدردی . نه آنکه حدندن متجاوز ناهله قدر ویروب اهله غدر ایدیدی وراه انصافدن انصراف کوستروب خلافنه کدیدی. فن شعرده دخی مکمل دیوانی وخوش آینده نظمی ونازك بیانی واردر . بو مطالع انك اشعارندندر . وکفتار کهر نثارندندر :

(مطلع)

توتیای خاکپایندن ایدن قطع نظر ایکی کوزمسه کرکمز چیقسون ای نور بصر

اول زمانکه والدی سلطان بایزیدك مزید عنایتی کندینك اخ اکبری یعنی که اولو برادری سلطان احمده مختص ایدوکن بیلوب حرم واجب الاحترام زیارتنه عزیمت احرامن باغلانوب (حرمی) تخلص ایتمشلر بوشعر سوز انکیزی اول زمانده حسب حال دیوب دیلده مقال ایدیمشلر ایدی :

(شعر)

تاج وقبایی ترك ایدوب عریان اولایم بر زمان
غربتده سیران ایلیوب مهمان اولایم برزمان

چنك وربابك صحبتی مطرب تمام اولدی همان
بزم بلاده نی كبی نالان اولايم بر زمان
كه دوشوبن كاهی طوروب كه كولوبن كاه آغلايوب
كه قان يودوب سرخوش اولوب سكران اولايم بر زمان

درذكر مرحوم ومغفور حضرت سلطان سليم عليه رحمة الملك القديم

جری الجنان، فصيح اللسان، پادشاه عارف واسرار احوال جهانه مو بمو واقف ايدی . شول قدر قوی القاب شجيع ودلير ايدی كه سپر آهنين صفت سينه سن كروب تير راست رفتار كبی دشمنه قارشو وارمق وضربزن صف شكن كبی عسكر اعدايه استقبال ايدوب كندوبی قلبه اورمق قاننده جائز ايدی . اشعار بلاغت شعارندن بو مطلع كويا كه حسب حالی وشاهد صدق مقاليدر :

(مطلع)

كر لشكر عدو بود ازقاف تابقاف　　بالله سر مپيچم ازو هيچ درمصاف

سلاطين آل عثمان بيننده فضل وفصاحت ووفور ادراك وذكاوت ايله معروف وموصوفدر . اول بر پادشاه صاحب فراست وپر كياست ايدی كه كندی رأی صايبندن وفكر ثاقبندن غيری كيمسه اكا وزير اولمازدی . وبر شهنشاه صاحب عدالت ايدی كه عهد همايوننده مظلوم دادخواهك حيفی يوم مكافاته وحقی روز عرصاته قالمازدی .

(بيت)

کوکه آغمازدی برمظلومك آهی مکر عاشقلرك دود سیاهی

وذهن وذكاده طبع پاکی ووفور عقل وادراکی بر درجه‌ده ایدی که رأینده مستقل اولمغین بروزیر مشیرك تدبیر اصابت پذیرینه اصلا قیل ودل بیدار وعقل کامل العیارله قطعا غبن وفریبه قابل دکل ایدی . خرد خرده‌بیننه قادر اولان عقلاء کاردان عن حضورنده طفل نادان وکودك ابجد خوان کبی قاصی وقاصر ایدی . ورأی و تدبیر اصابت پذیرده عقل اوّله سبق ویرمکه قادر ایدی . مهابت وصلابتندن قلوب امرا ووزرایه دهشت وهیبت مستولی اولمش ایدی . وصیت وصدای هیبتی عرصهٔ کائناته وهفت اقلیم وشش جهانه طولمش ایدی . بوسببدن زمین وزمان پرامن وامان وعهدهمایونی معادل عهدنوشین روان ایدی . والحاصل اجرای امر سلطنتی وحکم وحکومت ایالتی عامهٔ انامه وتامهٔ خواص وعوامه بر مرتبه ده بکنادرمشدرکه کافهٔ خلایق قیام قیامته وساعت ساعته‌دك احسنت وآفرین وتبارك وتحسین اوقورلر .

(بيت)

شهریاری جامهٔ برقامت اودوخته پادشاهی آیتی درشان اومنزل شده

وعهد همایون خجسته فالنده منازل اعالی پر افاضل واهالی اولوب جمیع مناصب محل ومناسبن بولمش ایدی . وکندیلری دخی طالب فضل وهنر وراغب مردصاحب کهر اولوب ﴿ الناس علی دین ملوکهم ﴾ مقتضاسنجه زمان فرخنده‌لرنده وضیع وشریف (ع) « شعروانشا موسمی، شاه سخندان دوریدر » دیوب میل کمال ومعرفت وتکلم زبان فرسه تمام رغبت ایتمشلردی . وصمیم جان ودلدن مایل معارف وفضایل

اولدیغی باعثدن پادشاهلق عرف واضافتن قویوب زماننك فضلاریله بی اختیار اختلاط وعصربنك کاملاریله بی تکلف انبساط ایدرلر ایدی.

(بیت)

حالت عشقك صفاسن اهل حال اولان بیلور   کیم کمالات هنرینی اهل کمال اولان بیلور

طبع وقاد ونقادله صراف جواهر کلام وسخن شناسلقده ونکته دانلقده ممیز ناقص وتام ایدی. دقت ودوربینلکده عقل موشکافی قیلی فرق یارار ایدی . وهنرمند کاملاك جست وجوینده ومردقابلك تك وپوینده اولوب کوشه بکوشه آرار ایدی . عرصهٔ فصاحتده فارس میدان فرس وفرسله طبع پاکنده الفت وانس وار ایدی . شعراء ولایت رومدن آندن غیری کیمسه فارسی دیوان تدوین ایتمدی وشعر ترکی یی ترك ایدوب اول طرزه کیتمدی . اشعار بلاغت شعاری عندالفضلا والبلغا مقبول ومعتبر ومطبوع وممدوح اهل هنردر . افضل عجم انفاس نفیسه سن شعراء فرسدن کلام شاهی یه معادل ومماثل طوتار . بو برقاچ مطالع فارسی اول حضرتك کلمات معتبره سندندر :

(مطلع)

فکر میکردم شبی کان ماه را بینم بخواب   من درین بودم که ناکه شد طلوع آفتاب

(مطلع)

صیت وصدای سلطنت رفت بباد وماهی هم   لیك ز عجز عاشقی بندهٔ آن سبب شی هم

(مطلع)

سواد سایه که همراه قد یار منست   من از هوا شده ام خاك و آن غبار منست

ومرحوم طاب ثراهك نامنه اوقونان ترکی اشعارك اکثری عوام الناس افتراسی واسنادیدر . اول مسند ومفتری اولان ترکی اشعارك

هر بری محلنده تحریر وهر مقالك قایلی کیم ایدوکی صحت اوزره تقریر اولنمشدر . واول منازع فیه اولان ابیاتك جملهدن بری بو بیتدر که خلق عموماً آکا اسناد ایدرلر افواه والسنهده مذکور ومتداول وجراید وسفاینده مرقوم ومسجلدر .

(بیت)

بن یاتم لایقمی قرشیمده اول آیقده طوره   سرو قدم دیك بن اولدکده ندزم قیلمسون

درذکر حضرت سلطان سلیمان نشان دام ظله الی آخر الدوران

منبع المعارف والمآثر ومجمع الفضائل والمفاخر ، مالك ممالك فضل وعرفان ومفسر ومبین آیت عدل واحسان ، اعنی حضرت سلطان سلیمان خان که اسکندر زمان وقهرمان دور اندر . جهان خسرولری بندهلری بلوکندن کچر وهمای همایون دولت مندی انك قنادیله اوچاره نثار بر حیاسندن چهرهٔ گلزار وقار غرق عرق وآثار مکارم سنیهسندن دار ودیار الطاف بی شماره مستغرقدر . قتل خلقدن وخون ناحقدن پرهیز وگریز ایتدیکی ایچون خلق جمیل عمر طویل ارزانی قیلمشدر .

سدهٔ سعادت ملاذینه سادات اولی واخری ملازم وعتبهٔ دولت معاذینه فتوحات کبری وصغری مواظب ومداوم ودرون وبیرونی معارف وشرایفله معمور ومزین والفاظ فصاحت لباس بلاغت اقتباسی الطف واحسن وابلغ ومستحسندر . رأی عالم آراسی سبب نظام عالم وضمیر منیر مشکل کشاسی باعث اصلاح اممدر . اثناء امور سلطنتده

صدف ضمیرلرندن صدورایدن کلام بلاغت نظـام وکلمات لآلی انتظام ترتیب اوزره تدوین اولنوب میـان اهل عرفانده والسنهٔ جهانیانده اشتهارتام واعتبار مالا کلام بولمشـدر . بوشعر فصاحت شـعار اول حضرتك انفاس شریفه‌سندندر :

(شعر)

ژنك غمدن دیلرایسك اوله کوکلك صـافی
قومه الدن قومـه برلحظه شراب صـافی
مجلس عشـقده اکلنمکه پروانه یتر
بلبل کلشـنی آکه کیدر اول لفـافی
ینه غـواص صفت بحر معانی‌یه طـالوب
نیجـه‌درلر چیقـاروب اولدم انك صرافی
ایشـکی دار شفاسـینه ارم دیو بو دل
کیجه‌لر صـبحه دکین ورد ایدینور یاشـافی
قانی ایچمـکه کالدکه انك غمزهٔ دوسـت
بو محـبی دیر اکـا عشـقله صحا عافی

(مطلع فارسی)

باز از آتش دل دیده آب است مرا کار این چشمه ز سر چشمه خراب است مرا

دربیان ترتیب اسامئ شعرا

حرف الالف

احمدپاشا ، احمد چلبی مفتی ، احمدی صاحب اسکندرنامه ، احمد داعی، احمدزعیم ، احمد رضوان، ازهری ، اسحاق، اصولی ، آفتابی، انوری ، امری ، امیری ، آهی . فی حرف الالف : ١٤

حرف الباء

بالی . باقی ، بزمی ، بصیری ، بهاری ، بهشتی سنان چلبی ، بهشتی واعظ ، بهلول سبعه خوان ، بیانی . فی حرف الباء : ٩

حرف التاء

تابعی ، تاجی ، ترابئ قدیم ، تمنایی . فی حرف التاء : ٤

حرف الثاء

ثانی ، ثنایی ، ثیابی . فی حرف الثاء : ٣

حرف الجیم

چاکری ، جامعی ، جامئ رومی ، جعفر چلبی ، جلیلی ، جلیلی ، جلیلی ، جلال ، جمالی ، جمیلی ، جنابی ، جنانی ، جهانی . فی حرف الجیم : ١٣

حرف الحاء

حافظ عجم ، حافظ سیروزی ، حافظ قنوی ، حالتی ، حبیبی ، حدیدی ، حریری ، حریری ، حریمئ بروسوی ، حسن رومی ، حسن چلبی ، حسینی ، حضوری ، حلیمی ، حمدی ، حمدی چلبی ، حیاتی ، حیاتی ، حیدر ، حیرتی . فی حرف الحا : ٢٠

حرف الخاء

خاکی ، خاکی ، خاوری ، خدائی، خضری ، خلیلی،
خلیل ذرد ، خفی ، خیالی چلبی ، خیالی بك . فی حرف الخا : ١١

حرف الدال

داعی ، درونی ، دری ، دعائی ، دایری . فی حرف الدال : ٥

حرف الذال

ذاتی ، ذکائی ، ذهنی . فی حرف الذال : ٣

حرف الراء

رائی، رحمیٔ بروسوی، رحیقی، رسیمی، رضائی، رفیقی،رمزی،
رمزی چلبی ، روانی ، روحی ، ریاضی ، ریاضی . فی حرف الرا : ١٢

حرف الزاء

زاری ، زاری ، زاریٔ سوزنی ، زمانی ، زینی ، زینب .
فی حرف الزا : ٦

حرف السین

ساعتی، ساغری ، ساقی، سبزی ، سجودی ، سحابی ، سخائی ،
سروری ، سروری، سعدی، سعدیٔ جم ، سعیٔ قدیم، سعی ، سایقی،
سنان پاشا ، سوزی ، سهی، سیاهی . فی حرف السین : ١٨

حرف الشین

شامی ، شانی ، شاور ، شاهدی ، شاهی ، شکری ، شکری ،
شمسی ، شمسی ، شمسی ، شمسی ، شمسی ، شمسی ، شمسی ،
شوقی ، شهدی ، شیری . فی حرف الشین : ١٧

حرف الصاد

صابری ، صالح چلبی ، صافی ، صبائی ، صبحی چلبی ، صبحیٔ

بروسوى ، صدرى ، صنعیٔ نجاتی ، صنعی ، صنعی بك ، صنعی كاتب ،
صنعی ، صفائی ، صفاتی ، صفی . فی حرف الصاد : ١٥

فی حرف الضاد

ضعفی ، ضعیفی ، ضمیری ، ضیائی . فی حرف الضاد : ٤

حرف الطاء

طالعی ، طالبی ، طریقی . فی حرف الطا : ٣

حرف الظاء

ظریفی ، ظهیری ، ظهوری . فی حرف الظا : ٣

حرف العین

عارفی ، عاشق ، عبدالرحمن ، عبدی ، عدنی ، عذاری ، عسكری ،
عشقی ، عشقی ، عشقی ، عطائی ، عطا ، علوی ، علوی ، علی چلبی ،
عمری ، عندلیبی ، عهدی . فی حرف العین : ١٨

حرف الغین

غباری ، غربی ، غزالی . فی حرف الغین : ٣

فی حرف الفاء

فانی ، فخار ، فخری ، فراقی ، فرحی ، فرخی ، فردی ،
فردی ، فردوسی ، فریدی ، فضلی ، فضولی ، فغانی ، فقیری ،
فكری ، فوری ، فهمی ، فیضی . فی حرف الفا : ١٨

حرف القاف

قادری ، قانعی ، قدری ، قدسی ، قدسی ، قربی ، قندی ،
قندی ، قیاسی . فی حرف القاف : ٩

حرف الكاف

كاتبی ، كاتبی ، كاظمی ، كامی ، كامی ، كشفی ، كلشنی ،

كمال زرد، كمال خلوتی. كمال امی، كواهی، كوثری. فی حرف الكاف: ١٣

حرف اللام

لالی، لامعی، لایحیی، لطفی، لعلی، لقایی. فی حرف اللام: ٦

حرف المیم

مألی، محرمی، محوی، محیی، مردمی، مستی، مسیحی، مشربی، معمایی، معیدی، ملیحی، منیری، مهدی، مهری، میری، میرك. فی حرف المیم: ١٦

حرف النون

نجاتی، نجمی، نجمی، نسیمی، نشری، نشانی، نشانی، نظامی، نظمی، نشاطی بك، نظیفی، نقابی، نكاهی، نهاری، نهاری، نهانی، نهالی، نوری، نوری، نوریٔ بلغرادی، نیازی، نیازی، نیازی. فی حرف النون: ٢٣

حرف الواو

واحدی، واسعی، والهی، والهی، وحدی، وحیدی، وحیی، وصالی، وصفی. فی حرف الواو: ٩

حرف الهاء

هاتفی، هاشمی. هلاكی، هلالی، همامی. فی حرف الهاء: ٦

حرف الیاء

یاری، یتیم، یحیی بك. فی حرف الیا: ٣

سرفراز شعرا و برهان البلغا مرحوم احمد پاشا علیه المغفرة والثنا

بروسویدر . وزرانك علماسندن وشعرانك فضلاسندندر .
بين الانام ولى الدين زاده ديمكله معروفدر . باوجودكه علو نسب وكمال
حسبله موصوفدر . والدلرى مرحوم سلطان مراده قاضیعسكر
وكندیلرى دخى سلطان محمده خواجه ایكن شان بى نظیرله وزیراولوب
نظر عاليلرينه مظهر دوشمشلردر . نظم جواهر كلامده استاد ماهر
وانواع علوم واقسام فنونه قادر ایدى . الفاظ نظمى ملايانه واسلوب
شعرى اكابرانه‌در . ابيات پرنكاتى الفاظ ومعانيده متن متين كبى محكم
واسلوب قصيده‌ده خود اجماع واتفاق اوزره مسلمدر . حتى رومك
سخندانلرى بو فارسى بيتى شعراء رومك سرآمدلرى حقنده بووجهله
تحريف ایدوب اوقورلر :

(بيت)

سوز آهى بايد والفاظ احمد درسخن   نازكيهاى نجاتى و خيالات كمال

مراعات نظير قسمنده بو مطلع ممتنع النظيرينه نظير اولماز كه آخردن
برلفظ بيگانه يوقدر :

(مطلع)

چين زلفك مسكه بكزتدم خطك سن بيلمدم   كى پريشان سويلدم بويوز قراسن بيلمدم

وصنعت جهت جامعه‌ده بو مطلع مطبوع دخى غايتده مقبول اولمشدر :

(مطلع)

حسن ایچنده سن غريب وشهر ایچنده بن غريب
كل ايكيمز بر اولالم سن غريب و بن غريب

زبان فرسـده واقع اولان کتب ودواوینـه تتبع مسـتوفاسی وتفحص مقصاسی اولوب جمیع منظـومات فرسی متتبـع و فوائد وعوائد وصنایع وبدایعندن متمتع ومنتفع اولمغین

(بیت)

معنیٔ نیـك بود شـاهد پاکیزه بدن که بهرچند دروجامه دکرکون پوشند

مضمونجه اول لباس عبارات فارسی برله مالبس اولان شـاهد معنایه ثیاب الفاظ رومیدن لبـاس الباس ایلیوب اول شـعار جدید ودثار مزیدله هر بر معنیٔ خوبی بر ترك طنـاز ومحبوب رومیٔ عشوه‌سـاز کوسترمشـدر . کرچه طریق ترجمه بعض فضـلا قاتنـده معقول ومقبولدر ، اما بعض ظرفا یاننده مطعون ومدخولدر . اتفاق سخن ـ وران بودرکه اکر مرحوم مترجملك تهمتی‌ایله متهم اولماییدی شعرای روم ایچنده سرآمد ومسلم وجمیعندن اشعر واکرم اولمق مقررایدی . نته‌کیم تاجیزاده هوس‌نامه نام‌کتابنده مشارالیهه اشارت ایدوب دیمشدر :

(نظم)

سرآمـد دیدیکنك بللی حالی اولوبدر ترجـمه اولیٔ حالی
بواهل‌اولان یاننده سهلدر سهل نه قاتنده بلکه جهلدر جهل

الحق انصاف بودرکه زادهٔ طبعی غایتده نادر وکمیـاب ودیواننده موجود اولان معانینك اکثری دواوین فرسدن افراز وانتخـابدر . ومرحوم مزبور مشهور ومذکوردرکه غایتده شاهدباز ومحبوب‌پرست وشور وشوقدن عشق وهوی ایله مست وهمدست ایمش . بوحیثیدن عالمده زن وزنباره غایتده منفوری ومصـاحبت ومقارنتلری نهایتده محذوری اولوب عالم تجردده عمری اولدقجه تأهل و بوس وتصـور وتخیل ایلامه‌مش . مسموعدرکه برکون سلطان محمد خان حضرتلری

غلمان خواصندن برسر وسربلندی نصح وپند ایچون بنده چکمش وتخم خشم وکینه‌یی مذرع قهر وغضبده اکمش . اول قید ایله مقید اولان بنده‌یی بنده کوردکده مذکوردن بالبداهه بو نظم وارد ولایح ومتوارد اولور :

(نظم)

جهان یانسون که اول شمع شکرخند یاتور کریان ایاغنده دمیر بند
لبی شیرازی حلوادر صاتارسه ذکر مصر وبخارا و سمرقند

بو نظم سلطان محمد خان حضرتلری سمع شریفنه یتیشوب مشارالیهی یدی قله‌ده حبس ایدی امر ایتمشلر . ومرحوم احمد پاشا آنده محبوس ایکن اول کناه ایچون عذر خواه اولوب عفو ذنوب ایچون کرم قصیده‌سن دیمشلردر . بو برقاچ بیت اول قصیده‌دندر :

قول خطا ایتسه نوله عفو شهنشاه قنی طوته‌لم ایکی الم قانده ایمش فنی کرم
نه کرم اولدکه مغلوب ایدینه آنی کناه نه کناه اولدکه مغلوب ایده‌مز آنی کرم
صو باتورماز بتیرن کندی مربالرینی نی نیچون باتوره غصه‌یه عمان کرم

والحاصل اول قصیده‌ده عفو کناهه وکظم غیظه متعلق اول قدر فوائد وفضایات درج ایتمشدرکه سلطان محمد خان حضرتلری کوردکده بی اختیار کناهن عفو ایدوب راه رأفته کیتمشدر . « بو عذوبت وبیان وفصاحت لسانکه احمدده واردر اکا ملوك وسلاطیندن آسیب وزوال وعقاب ونکال یوقدر » دیو بیورمشلردر . والحاصل بو مرقوم ومرسوم اولان برقاچ ابیات رنکین پسند وتحسینه قرین اولوب مزبورك اول جرم کران جرم عظیم کناهنه شفیع وعذر خواه اولدی وخلاص ومناصدن غیری چوق تربیت ورفعت بولدی .

(نظم)

سخندان اوله چون که شاه دوران سوزیله قدر بولور اهل عرفان

مرحوم غایتده بدیهه کوی وسخن آفرین وفوریاتده تیز طبع ودوربین ایمش . مذکوردرکه برکون سلطان محمد حضرتلرینک مجلس شریفنده خواجه حافظی وانر اوکرلر ودیوان اسرار بیانندن اعیان وارکان اعتقاد واعتبارله استخاره ایدرلر. اتفاق بومطلع کلور :

(مطلع)

آنانکه خاکرا بنظر کیمیا کنند آیا بودکه کوشهٔ چشمی بما کنند

سلطان محمد خان حضرتلری بومطلعی حددن زیاده پسند ایتدکده مذکور علی الفور مطلع مرقومی بووجهله تضمین ایتمشدر :

(مطلع بروجه تضمین)

آنانکه خاکرا بنظر کیمیا کنند خاک جواهر قدمت توتیا کنند

بوتضمین محل تحسینده وموقع آفرینده واقع اولمغین سلطان محمد خان حضرتلری کمال انصافدن مرقومك دهان کهرفشانن جواهرله طولدردی . وجواهر کلامنه قیمت واعتبارین بولدردی دیو روایت اولنور .

سلطان العلماء المتاخرین وخاتم الفقهاء المجتهدین شمس الملة والدین وارث علوم الانبیاء والمرسلین علماء ممالکت رومك سربلندی اعنی کمال پاشا زاده احمد چلبی افندی رفع الله قدره فی زمرة العلماء وآنس روحه بارواح الفقهاء

کمال پاشا زاده سلیمان چلبینك مخدوم زاده سیدر . مولدلری توقدده

واقع اولوب نشو ونمالری ادرنه‌ده اولمشدر. اتفاق علما بودرکه ولایت رومده عدیلی ونظیری برعالم متبحر ومتفرد پیدا وهویدا اولمدی. بلکه معادل ومماثلی ولایت مزبوره‌یه کلمدی. علامهٔ خافقین ومفتیٔ ثقلین ایدی. مجموع علوم وفنونه طبع پاکی شامل واصناف کمالاتده کامل ایدی. بونجه علوم وفنونك وشروح ومتونك مشکلات ومعضلاتن فکر دوشکاف مشکل کشاسیله اصلاح وایضاح ایدوب هر فنده بر رساله وهر نوع علمده بر مقاله یازمشدر. سائر فنوندن غیری کشاف مشکلات کلام قدیم وحلال معضلات کتاب کریمدر. والحق انصاف بودرکه جمع مجموع علوم وافتخار علماء ولایت رومدر. اول برعالم ربانی ایدی‌که عاصی دائرهٔ ولایته وسرحد کشف وکرامته ایلتمش ایدی. واول بردریای فضل ودانش ایدی‌که کونده بیك مقداری فنوایه دست اوروب بونجه فنونده نیجه مباحثه مطالعه قیلوب بونجه مفید ومستفیده درس دیدکدن صکره برجزء تألیفی تحریره کتورمك عادت روزمره‌سی وبوجمله مذکورات آثار کمالاتندن اول فضل آفتابنك ذره‌سی ایدی. نته‌کیم وصفنده دیمشلردر:

(بیت)

یا ملك ساك یاپری شکل بشرده زیرا بوقدر کسب فضائل ایده بیلمز انسان

ونظم وانشاده دخی یك فن اولانلرقدر قدرتی وابداع بدایع نظم ونثرده مهارتی واردی. بوفنده مستغنی اولمغین تخلص تعیین اتمه‌مشلردر. بو برقاچ مطالع مطبوعه اول حضرتك نتایج افکارندندر وانفاس درربارندندر:

(مطلع)

هر چقان اول سروقد دستاری اوجن چین ایدر
صانکه سرو اوستنده اول چین صورتینی سین ایدر

(وله)

کلشنك آب روانی سکا اوکونمك ندن
اولدی ایسه نوله کل سنکین دل ونازك بدن

وکندولر املا وانشا ایتدیکی تواریخ آل عثمانده سلطان سلیم خان
ثراهك مدت عمری قصیر واول زمان قصیرده مأثری کثیر اولدیغنی
بوقطعه ایله خوب ادا ایتمشلردر :

(قطعه)

آز مدتده چوق ایش ایتمش ایدی ‏‏‏ سایه‌سی اولمش ایدی عالم کیر
[illegible]

وبو برقاچ ابیات نصیحت نصاب دخی قصهٔ یوسف وزلیخاسندندر :

(مثنوی)

کلستانده دیکمه کیمسه‌نك خار ‏‏‏ شو خاری دیك دیکرسك اوله کلنار
ایکی کیمسه‌یه فاش ایتمه هرکز ‏‏‏ کمسنه سرینی فاش ایتمه هرکز
[illegible]
دیلرسك سکا غیر ایتمیه انکار ‏‏‏ سن انکار ایت سکا وغیره اقرار

(ایضا)

جهان بر خانه‌در آرایشی چوق ‏‏‏ ایچینه کیره‌نك آسایشی یوق
[illegible]
قناعت کنجن ایتسه برکشی جای ‏‏‏ ویررلر خوان قدرتدن اکا پای
[illegible]

[illegible] ونشاط وظرافت وانبساط [illegible]
اولمغین اکثر اوقاتده کشاده‌رولغی وبذله کویلغی اکسك دکل ایدی .

مطایبه

[illegible]

[illegible] بو مصراعی استفتا ایدرکه : دزید الباد [illegible] وقت صبح
کاذبده افطار غبار ایتسه نه‌لازم کاور ، جواب ویروب مثاب اوله‌سز
دیر . انلر دخی ملاطفه یوزندن مطایبه قصد ایدوب قباقوشاقده قان
[illegible] لازم کاور دیو جواب ویررلر .

(بیت)

[illegible]

احمدی رحمة الله علیه

سیواسندندر . مراد خان غازی دورنده بوی بکلرندن میرسلیمانک
مادح وواصفی واول عصرک شاعر پرمعارفی ایدی . اسکندر نامه‌یی
[illegible] وعلم ظاهر و باطنده آفاق وانفسی [illegible]
[illegible] وعلم نجوم وحکمتدن چوق معانی ومعارف خرج
و درج ایتمشدر . اما نفسنده اولقدر ظرافت والفاظ [illegible] چندان
لطافت یوقدر . روایت ایدرلرکه کتاب مزبوری [illegible] اول
عصرک اعیان وارکانه عرض ایتدکده چندان پسندیده کورلمیوب «بوکونه
نظم ایله بر کتابدن بر منقحجه قصیده افضل واولی ایدی» دیمشلر . اول
دخی بو جوابی [illegible] اولوب [illegible]
ومتأثر وبوحرارتدن ذاتنه برعارضه عارض اولوب مزاجی متغیر اولور .
مکر اول زمانده مرحوم شیخی ایله برحجره‌ده جلیس والیف وانیس
ایمش . ماوقعی شیخی‌یه حکایت وبومقوله برکتابدن برپارچه قصیده افضل
[illegible] شیخی دخی اول کیجه [illegible]

آدينه حسب حاله مناسب بر مخيل قصيده پيدا قيلور ويارندهشى مولانا احمدى اول قصيدهٔ يكشنبهيى آلوب اركانه كلور . اعيانه عرض ايتدكده اعيان امعان نظرله مطالعه قيلورلر . كوردىلركه ابيات قصيده ايله نظم كتابك اولقدر مناسبتى والفاظ ومعانيده چندان مشابهتى يوق . تبسم ايدوب «مولانا احمدى! بوقصيده سنك ايسه اول كتاب سنك دكلدر . واكر كتاب سنك ايسه قصيده سنك دكلدر» ديوب ميانلرنده چندان تفاوت فاحش يوق ايكان ايكى سخن ورلە ايكانى بربرندن آيرلهدوب تميز ايتمشلر .

مكر اول زمانك اعيان واركانى سخن فهم ونكته دانلر ومعنى شناس صاحب اذعانلر ايمش . نته كيم شعراء زماندن نعيمىٔ حميدى مناظرهٔ سيف وقلمنده زمانه حسبنده ديمشدر :

(نظم)

براولماز وقتده اير كوردك زمانى ‌ ‌ بيلور يوق آسماندن ريسمانى

اك اهلى يك كورر معنى يوزندن ‌ ‌ قارهاوغلان تركيسن شاعر سوزندن

چوسوز فهم اولمايوب اولماسه رغبت ‌ ‌ ايدر لابد كمال اهلى فراغت

انك كبى دملر صاحب فضلك زمان دولتى وانك كبى اولولر اهل معرفتك سعادتيدر . ومزبورك مير سليمان آدينه مرتب ديوانى وحددن متجاوز تراجيع وقصائديله اشعار بى پايانى واردر . اسلوب شعرى شيخى طرزينه قريب وقدما واديسنده فارسيدن مترجم موعظه كونه بر طور عجيبدر . بو برقاچ مطلع آنكدر :

(مطلع)

اكر ايله مبدأك نرهدندر نهدر معاد ‌ ‌ هم كلديككدن اشبو مقامه نهدر مراد

(مطلع)

بى بقادر بو منزل اى احباب ‌ ‌ فاتقوا الله يااولى الالباب

بوبیت دخی اسکندرنامه‌سندندر :

خارپشتك خارصاقلار جانی　　نرملك دوكر سمورك قانی

(بیت مشابه باین معنی)

جنك وصلح بی محل ناید بكار　　جای كل كل باش جای خارخار

وسعدی ظهیرك اكثر قصائدین ترجمه ایدوب وعلم طبده مسائل قانون وشفایی نظم ایله برمعتبر كتاب ایتمشدر . الحاصل ، نظمی اهلیتنه وشعری معرفتنه كوره دكلدر .

احمد رومی زید غفرانه

پدری آخیوندن وكندی كیبولیدندر . محل مخصوصده وموضع تخلصده كاه احمد وكاه احمـدی دیرایدی . زمانی زمان احمد پاشـادن اقدم وخیـلی مدت مقدمدر . مرحوم احمد پاشـا دهاشعرله شیوع وشهرت بولمادین احمد تخلصنده اوقونان آنك اشـعاری ایدی . اما خیالات وصنایعدن خالی وعاری ایدی . بومطلع آنكدر :

(مطلع)

دون كیجه تا صبح اولنجه بر لطیف جان قوچشم
بر [illegible] كل [illegible] قوچدم

بوبیت دخی انك مفرداتندندر :

(مفرد)

باغ ارمده دیكر ایسك بر صنوبری　　ینه زمان میوه‌ده آخر قوزاق ویرر

لطیفه

خداوند عرفاندن بری اول والیٔ ولایت نظم وانشایه یعنی مرحوم احمد پاشایه دیدی که «محل تخلصده سزده احمد دیرسز وخصوص شعرده اسمکز تخلص ایدرسز . بونقدر درجه کلیبولیلی احمدله اشتراك والتباس واقع اولمازمی وبو التباس واشتباه خلقه غلط اولمازمی؟ احتمالدرکه سزك کلمات طیبه کزی وانفاس شریفه کزی اکا اسناد ایدهلر» دیدکده «بنم کلمات طیبانم اکا اسناد ایتدکاری غمم دکل ، همان انك مهملاتنی بکا اسناد ایتمه‌سونلر!» دیو جواب ویردیلر .

احمد داعی رحمة الله علیه

ولایت کرمیاندن ومیرسلیمان شاعرلرندندر. چنك نامه آدلو منظوم تألیفی واسلوب ترسلده تصنیفی واردر « وعقود الجواهر» تسمیه اولنور. عبارات فارسی برله مشروح عربیاتدن برلغاتی وانواع بحور اوزره نظم اولنمش وافر مقطعاتی واردر . طرز غزلی طور سابق ومعاصرلرینك مترسللرینه نسبت بعضدن فایقدر . اما بوزمانده اول اسلوب مسلوب اولوب عمله کلمز وکتب منسوخه کبی اول صور ایله شمدی عمل اولنماز. زیرا مترسلان زمان غایتده ظریف وصور انشاده مکاتیب نهایتده لطیف اولمشدر . شمدی اول اسلوب متروك وفاسد وطرز شعری کیفیته شاهددر . بو شعر آنك خاصه ابداعی ومقبول اختراعیدر :

(شعر)

ایا خورشید مه پیکر جمالك مشتری منظر
نه منظر منظر طالع ، نه طالع طالع انور

بو عكس جهان روشن باغك غنچهٔ كلشن
نه كلشن كلشن جنت، نه جنت جنت كوثر
يوزكدر آيت رحمت، اوزكدر مظهر قدرت
نه قدرت قدرت صانع، نه صانع صانع اكبر

(مطلع)

كوزم هيچ كورديكك وارمى‌يخق سورهٔ طه
بنم يارم كبى فتنه، بنم كوكلم كبى شيدا

مطلع مرقوم داعئ مرحومك غايتده مطبوعى وديواننده مقبول اولان بيت مصنوعيدر . اما تعجب بودر كه بوقدر فضل ومعرفته سوزلرينك معناى ايهاميسندن غافل اولوب ابياتنده اولان لفظلرك نه‌قدر معنايه شامل ايدوكن فهم ايتمزلر ايمش . زيرا مطلع مرقومك مصراع ثانيسنده «بنم يارم كبى فتنه» ديمش . لفظ فتنه بومحلده ذمى مشعر ايهام وبرلفظ قبيحى متضمن طرفه كلامدر . عرف ناسده فتنه اجناس كلابدن شول سلك صغيره وجنس قطميره ديرلر . لفظ مذكورى شعراء زمان اكثريا رقيب ذكر اولنديغى موقعلرده ايراد ايدرلر . بو بيت كبى :

(بيت)

رقيبه صدر كوستردك ديدك اول فتنه‌يه اولو
نه برات قدر و نه دواه قپوكده اعتبارم يوق

صنايع بديعه‌دن بو كونه صنعته اهل عروض كلام ذوالوجهين ومشتمل الضدين ديرلر . شاعر نكته‌كذار بومقوله ذمى مشعر اولان يرلرده ونكته وايهام قصد اولنان محللرده ايراد ايدرلر . محل مدحده ممدوح دكلدر .

احمد بك رحمةالله علیه

دوقه دین اوغللرندن، بو دور شعراسندندر. طور دارات وعرف واضافات قوللانیر آغیرسپاهی وزعاماته متصرف سنجاق پایه‌سنده بندهٔ شاهی ایدی. جهان فانینك فناسن مقرر و دنیانك كذرانن مهرانوردن اظهر بیلوب مصاحبت خلقدن فرار وملازمت میروملوكدن عار ایدوب كنج فراغتده انزواو عزلت اختیار ایتمش ایدی. وضع ووقاردن وعلوفه وتیماردن كچوب توجه وتوكل طریقه كیتمش ایدی. فقر وفنایه متعلق اشعاری وطریق حقیقته مناسب وملایم كفتاری واردر. بو شعر آنك اشعارندندر:

(شعر)

زین ایتمك ایچون جنته انسان ایلدرلر — قوللوغه اكا حور ایله غلمان ایلدرلر
جان یوسفنی مصر وجودكده بیلورسك — كنعان ایلینه آدیكی سلطان ایلدرلر
واعظلرك توزقنه جیننده اوداولمز — یاناغه اودن هر كشی بریان ایلدرلر

بو برقاچ بیت دخی درویشلك طریقنده هركسك جور وجفاسنه وقهر واذاسنه تحمل وصبر ووقت حدت وغضبده نفسنه جبر ایدوب نوع انسانك اسائته انسانیت ایتمك خصوصنده آنك مقالاتندندر:

(نظم)

هركیم بزه طعن ایلرایسه جنس بشردن — حق صاقسون آنی دیلرم خوف وخطردن
كیم غیبتمز سویلیوب ایلرسه مذمت — یارب پرایت اغزینی آنك شهد وشكردن
كبریله بزه كین ایدنه باری تعالی — ایته‌انله شفقت ویره وسوزمه‌یه دردن

مناسب این معنی

چو اصلك خاكدر اولماغل آتش — ملك سك اوله شیطان كبی سركش
كشی‌ده صو كبی یومشق كرك دل — كاوله هر دمده آجیقیغه مائل

چیقار شاخ اوزره میوه اولیجق خام ایدر پخته اولسه خاك اوستنده آرام

احمد رضوان رحمة الله علیه

امرادندر . ادرنه ده توطن ایتمشدی . بو دورده فوت اولدی . عرصهٔ سخنده باشقه باشنه سنجاق چکر ایدی . کرچه زعمادن ایدی ، اما کندی اعتقادنجه امیرالکلام کچردی . قصاید واشعاری حددن بیروندر ، اما مجرد برکلام موزوندر . الفاظ نظمیه‌سنده اصلا حلاوت وتعبیر واداسنده هرکز ملاحت یوقدر . دفتر و دیوانننك آب رویی وجملهٔ ابیات واشعارینك یوزی صویی بو برقاچ بیتدر :

(ابیات)

دار شوقکه جهنم اودی یاندرمز بنی تشنه‌یم که یدی دریا صویی قاندرمز بنی
یاتمشم کهفیله غار وحدت ایچره خوابده شویله کیم غوغای محشر قوپسه اویاندرمز بنی
کی صاقین عاشق ایناتمه زاهدك افسونه بیك کرامت کوسترسه هیچ ایناندرمز بنی

زاهری نور الله قبره

شعراء رومك قدماسندن و ارباب نظمك فضلاسندندر . مولدی آقشهر اولوب اسمی نورالدین اولدیغی مناسبتله (ازهری) تخلص ایتمشدر . مراد خان غازی دورنده وشیخی واحمد عصرنده کلمشدر . فن شعرده معاصرلرینه نسبت وسط الحالدر . کرچه سوزده رنك وتصنع صورتن کوسترر اما معنیده ساده مقالدر . بو ابیات آنك اشعارندندر :

(ابیات)

فرصت ال ویرمشیکن وقتی غنیمت بیلهلم　عمرمز حاصلنی مهر و محبت بیلهلم
هر عزیزك آیاغی توزینه یوزلر سورەلم　گر قبول ایلرایسه آنی سعادت بیلهلم
هر دنی منتی چکمیەلم نفسه اویوب　دونلر منتی نفسه دنائت بیلهلم

وبونکته دخی گردون سفلهنواز جاهله جاه وناز واهله ناله ونیاز ویردیکی مشعر آکا اسناد اولنور :

(بیت)

مدبله سیمی مرد نادانك　دانەسی یوق الندە دانانك

(ایضا له)

بوریایه صاریلوب صحراده دترزنی شکر　کل پیازی کورکه قتقت آرقەسندە جامەسی

قدوة العلماء فی الافاق مرحوم ومغفور مولانا اسحاق علیه رحمة الملك الخلاق

اسکوبیدر . علمانك شعراسندن و شعرانك فضلاسندندر . پادشاهمز دورنده شام قاضیسی ایکن فوت اولمشدر . وسائر فضائلندن فضله فن شعرده دخی کمالیله کامل اولمغین شیوع وشهرت بولمشدر . اشعاری خوش آینده وساده وعاشقانه وکشاده اولدیغی بودرکه اثنای مصاحبتده محابایله کندینك حسب حالن ومراد مافی البالن نظم ایتمشدر . بو برقاچ مطلع آنك زادهٔ طبع لطیفی وتصرف ذهن شریفیدر :

(مطلع)

بو چشمم چشمه سارینك عجب خونین آقار یاشی
مکر وار ایسه اول عینك جکر داغندەدر باشی

اگرچه مطلع مرقوم مرحومه استاد اولنور و آنك اشعارندن عد اولنور ، لكن بو افقر واحقر آنلردن بو لفظله اشتدم و بو وجهله حضرتلرندن استماع ايتدمكه بو مطلعك قائلى نامعلوم وشاعرينك اسمى ورسمى عندمده مجهولمدر ديو بيوردیلر . كمال پاشا زاده ايله توارد واقع اولمش دينه وجود ويرميوب سوزيله آغزينه اورديلر . اما مطلعدن ماعداسى بزمدر ديو اقرار واعتراف ومطلع مذكورك نادرهٔ ابيات غريبه ايدوكنه تمام انصاف ايتديلر .

(وله)

زادمز غصه وغم دردو بلا راحله مز چكيلوب كعبهٔ كوينه كيدر قافله مز
بادهٔ كيم نوش ايدرم آيرى دوشوب يارمدن قطره قطره دوكيلور ديدهٔ خونبارمدن

مرحوم غايتده شور وشوقى غالب ودرون دلدن مصاحبت محبوبه طالب نازك حريف ورند ظريف ايدى . هرقنده كه بر محبوب اولسه كيمسه بيلمزدى كه نيلر نه ايدردى وبالجمله پرى رخسارلر تسخيرنده سحر ايدردى . عمرى اولدقجه عالم تجردده مير مجردان وسر حلقهٔ رندان اولوب بيك زن زيباى پرزر وزيوردن بر دلبرى وصد دختر دوشيزه دن بر محبوب سيمينبرى هزار كره يك كورردى وكورديكى چشم بيمارك عاشقز شكسته سى اولوب بر ايكى جوابنه اولوملو خسته كبى جان ويرردى .

معلوم ومشهوردركه مذكور غايتده شوخ مشرب . مزاح كوى وكشاده طبع وخندان روى ايدى . شهرادرنه ده اشق قاسم ديمكله معروف اولوب متقاعد اولان ملايه ملاطفه يوزندن اشقلر اصطلاحنجه بو برقاچ بيتى ديوب كوندرمشدر :

(بيت)

ای سرير ملك عشقه خان اولان سرور دده
جمله اسرار و رموزه منبع و مظهر دده
دلك لسعاده ملكنه يوق ارتز جيحون
عالم اطلاقدن كرچه دم اورر هر دده
بو يلانجی پروزن دهرك يوزينه باقيان
تكيه كاه وحدت عالمده كرچك ار دده

لطيفهٔ اشق قاسم باسحق چلبی

جهانده ايليكی هركز اونوتمز آدم اسق   بو ايليكی ايده‌وز بزده سكا آدم اسق

نثر ونظمنده اكثرنده كامل وراسخ اولدقدن غيری خوب مورخ ايدی . شهر ادرنه‌ده دارالحديث كندولره توجيه وتفويض اولندقده مفاخرةً بو مصراعی تاريخ ديمشلردر . هر بر فقره‌سی بر تاريخ واقع اولمشدر :

(مطلع تاريخ)

عالم واهل تفسير	روشن فقيه آفاق	الله نه مستحقدر	دارالحديثه اسحاق
۹۳۳	۹۳۳	۹۳۳	۹۳۳

دار الحديث كبی يره مدرس اولدك   لازم دكلمی تاريخ دارالحديث اسحاق

اصولی رحمة الله عليه

روم ايلنده واردار يكيجه‌سندندر . علوم فروع واصولی ايله تتبع ايدوب طريق تصوفده تصفيهٔ باطن و تزكيهٔ نفس ايچون مصرده شيخ ابراهيم كلشنی حضرتلرينه ارادت كتورمشدی ونفسك آرزو وهواسنه‌يابسكدن كچوب كوشهٔ عزلتده دكنج فراغتده اوتورمشدی .

اکثریا اشعاری تصوفه متعلق کلمات و سید نسیمی طرزنده مواعظ و الهیاتدر . معناده جاودان نامه ایاتنه مشابهتی و فضل الله کلماتنه مطابقتی واردر . بو سببدن زمانه درویش مشربلری وموالی مذهبلری سابق الذکره فضل الله ثانی وسر سید نسیمی دیرلر . بوشعر آنك اشعارندن وجملهٔ کفتارندندر :

(شعر)

وجود مطلقك بحرینه موجی کیم ایدر پیدا
انا الحق سرینی سویلر اکر مخفی اکر پیدا

معادندر قو اشیا ایدر اوز کندی ذاتندن
کیمیسی سیم وزر ظاهر کیمی سنك ومدر پیدا

بو باغك کر حقیقتده صونی بر باغبانی بر
ولی اولمش حقایقدن نیجه بوزبیك شجر پیدا

نظر قیل نوع انسانه کیمی زشت و کیمی شکر
شجر حکمت بر آغاجده اولور درلو ثمر پیدا

دیزلیر نیجه بیت ایشلر بوزیلور نیجه جنتلر
نه کار بوالعجبدر بو که اولاز کارکر پیدا

بوطقوز قبهٔ شش سو ایچنه کلدك و کیتدك
نه کلدیکك قپو ظاهر نه کیتدیکك ممر پیدا

نیجه زحمت چکر کسب کمال ایدنجه بر عارف
بلی چوق قان یوتار کان ایلینجه برکهر پیدا

(مطلع)

تصور غیره قیمه محل قلب اقدسی   اصنامه مسکن ایلمه بیت المقدسی

(وله)

کل برو جان کوزینی عشقله بینا قیلهلم   یار دیدارینی هر شیده تماشا قیلهلم

(وله)

تن سرو قباپوشم قوخاك اولسون یولکده تن   دلیم بن نه روحم یاراشمز بکا پیراهن

مطایبه

مذکورك حالت فقرله عجب عزلتی وانزواسی واردی وقناعت وفراغتله غریب غناسی واستغناسی واردی . بوقدر فقر وفاقه ایله بی‌طاقه ایکن اکتساب ذلت وارتکاب مذلتدن ایسه مرد صاحب حمیته کوشهٔ قناعت وپیغولهٔ مجاهدتده نفسه صبر وجانه جبر ایتمك اولی واحرادر دیو برکیمسه‌یه عرض احتیاج ایدوب باش اکمزدی . ودرکاه حقی قویوب درمیر ووزیره واران سائللر یانده منقر دکزدی . واول کبر وغرور ایله مدهوش ومست ودنیای دنی ایچون اکابر پرست اولنلری کوروب بوقطعه‌یی اوقوردی :

(قطعه)

قطرهٔ آب کنده یك دو سه روز　　درکس کنده‌را مقام کنند
و انکهی سر برون کند زانجا　　ملك ومیر وخواجه نام کنند
سك بر آن قلتبان شرف دارد　　که بدین عز ونان سلام کنند

آفتابی رحمه الله علیه

اماسیه‌دندر ومشاهیر شعرادن واعیان فصحادندر . رنکین اشعار ایله مرتب دیوانی وعذوبت الفاظله شیرین بیانی واردر . بومطلع مشهور آنکدر :

(مطلع)

ینه دیش یاره‌سی وار سیب زنخدانکده　　ینه شفتالو یمشلر کبی بستانکده

(وله)

[illegible]

مسموعدر که سلطان بایزید خان اماسیه‌ده چلبی سلطان ایکن مشارالیه واسطهٔ فضل وکمال ایله تقرب حاصل ایدوب مجلس خاصنه واران جملهٔ خواصندن بری اولمشدی . وشرف حسن التفات شاهی برله خیلی اعتبار بولمشدی . اقتضای زماندن مقرب سلطان وصاحب فضل وعرفان اولنلر محسود اقران اولمق مقرر اولدیغی باعثدن اخوان حسد مزبوری درگاه پادشاهیدن منع ورد ایچون خار وخس نفاق وشقاق ایله طریق مناسبتی سد ایدوب قرب حضور شهریاریدن مذکوری دور دوشورلر وپیرلکی دمنده زجاج دل نازک مزاجنه سنك جفا ایله انکسار ویررلر . بو دخی ماوقعه‌یی عرض ایتمك قصدیله حسب حالنی برقصیده‌یه درج ایدوب صنایع بدیعیه‌دن چوق صنایع خرج ایتمشدی . بو ایکی بیت اول قصیده‌نك مفتتحندندر :

(بیت)

مژده‌ك تیرینه جان آتمق هدف دولت نشانیدر
ولی بنم کبی خاکینك اول دولت نه‌شانیدر
یتر دوشدم ایراق اوق کبی قربان اولدیغم رحم ایت
خم ابرولرکدن کیم ید قدرت کمانیدر

بو بیت دخی کندولرك انفعال وانقباضنی مشعر اول قصیده‌دندر :

(بیت)

زمانده بوشاهك چك تصرفدن الك امی چرخ
یتیملر پیرایسه‌ك کوکلك یکتالك عنوانیدر

امری چلبی

ادرنه‌ویدر . بودر شعراسندن وعمایر سلاطین کاتبلرندندر . زمانه‌ده

شاعر ساحر بارع اما وجوه موزخ ومعما كنندر . فنلرده ايجه تتبع ودقيق تعمق واردر . فن معمايه سبقتى و(شبستان خيال)ه نظيره‌سى اولوب اكثريا صنايع شعريه‌سى طرز معما مثال و بدايع نظميه‌سى اسلوب شبستان خيال واقع اولمشدر . شعراء عصر آره‌سنده حسن خاصه قادر وايجاد واختراعده نظيرى نادر كمسنه‌در . بو برنج مطالع مخيله آنك زادهٔ طبع درربارى ونتايج ابكار افكاريدر :

(مطلع)

[illegible]

(وله)

استه‌مزدل بلبلى اول يوزى كلسز كلستان   هر كل حمرا اولورسه لعلمدن بر آشيان

(غزل)

نى سن هجر ميانكله نزار ايلرسك   كيزليوب راقشكك نونى زار ايلرسك
ناز ايدوب شول ايكى خالك برينى كيزلمكه   نازكيسك بنى اولدرمكه ناز ايلرسك
كوسترسك ايله شول چشم وقدو راقشكى   عاشقه عرض جمال ايتمكه عار ايلرسك
[illegible]   [illegible]
كوزيجك خال نكارى ابى آلتنده روان   امرينك ياشنى اى ديده بكار ايلرسك

(وله)

[illegible]

انورى نور الله قبره

شهر استانبولدندر . فضائل مكتسبه‌دن بى بهره واميلك وعمليات ايله پرشهره شاعر بلطبع ايدى . شول قدر امى ايدى كه الفى طوغرو لغندن وكوفى اكريلكندن بيلوردى . [illegible]

غایتده خوب اولمغین مرغوب معنالر وانی صنعتلر بولوردی . بو برقاچ مطلع آنك زادهٔ طبعی وتصرف ذهنیدر :

(مطلع)

زلفکله خطك علم وفا بحث ایدر هپ   بری قره جاهل بریسی جهل مرکب

(وله)

سکا نسبت ایشه عالی جناب   یدی قله دزداریدر آفتاب

وبو بیت رنکین دخی بر وجه تضمین آنك ابیاتندندر :

(بیت)

ایکی دستیمی الده صیمه دستومی اوروب   «طوتەلم ایکی الم قانده ایمش قانی کرم»

قدوة الاشراف مولانا امیری رحمة الله علیه

سادات سیادت مأبدن واشراف صحیح الانسابدندر . اسم شریفلری سید محمود و کندولری ارباب فضائل و خلان محسوب ومعدوددر . سلطان بایزید وسلطان سلیم خان زمانلرنده نقیب الاشراف اولوب پادشاهمز سلطان سلیمان سعادت بختلر تختنه کلدکده دیار فنادن دار بقایه نقل ایتدی . عالم وزاهد ومرتاض ومجاهد عزیز ایدی . سائر معارفدن زائد فن شعرده حسان ثانی وطرز قصیده‌ده مانند ظهیر وخاقانی ایدی . بو برقاچ ابیات بالتضمین سلطان بایزید ایزد خلقه دیدیکی قصیده‌دندر :

ایکی جهانی ایکی بایزیده قیلدی طفیل   خدا قیلوب نظر لطفه هر برین منظور
بریسی عالم معنیده شهرهٔ آفاق   بریسی صورت ومعنیده کون کبی مشهور
بریسی مهبط انوار فیض رحمانی   بریسی رهبر اجناد غازیان غیور

آنك فضائلی حق فضلی كبی نامعدود   بونك خصائلی حق لطفی كبی نامحصور
بو ویردی شرع اساسینه صدقله احكام   او قیلدی زهد دیارینی عشقله معمور
شمائلی متناهی دكل چو هر بر ینك   كرك بریسنه صرف اوله ماهوالمقدور
زهی مراسم جودك مربی الفضلا   لوائح همك فیض بخش اهل حضور

كنجور كنجینهٔ الهی وخازن خزینهٔ نامتناهی اعنی مولانا آهی رحمة الله علیه

روم ایلنده نكه بولیدن وبوعصر شعراسندندر. بكلو حسن دیمكله معروف وفن شعرده مقبولیتله موصوفدر. شعر وانشا ایله تمام اشتهار وشهرت بولمشدر. وروم ایلنده قره فریه ده مدرس ایكن فوت اولمشدر. شعراء رومك ممتاز ومستثنالرندن ومتغزلان متأخرینك اعلالرندندر. شعرنده شیوهٔ حسن وسوز خسرو موجود وصنایع سلمان وخیالات كمال غیر معدوددر. الحق وانصاف بودركه نظم وانشاسی واشعار دلكشای رنك وچاشنیده والفاظ و معانیده مقبول سخنوران عالم ومطلع كویلقده خود مقبول ومسلمدر. بو برقاچ مطالع وابیات آنك غزلیاتندن وكلمات متبركاتندندر :

(مطالع)

اوقدرك جان آلمغه تیغكله یولداش اولدیلر   سینه‌م اوزره‌ قان یالاشدیلر قرنداش اولدیلر

(وله)

صاچلرك چوزسون بولوتلر رعد قیلسون ناله‌لر
حشره‌دك یانسون یاقنسون قبرم اوزره لاله‌لر

(وله)

دوندورن فانوس چرخی دود آهمدر بنم
یاندیران خورشیدی آه صبحگاهمدر بنم

وشیخ الشعراء مولانا شیخینك خسرو وشیرینه نظیره (حکایت شیرین وپرویز وروایت گلگون وشبدیز) نظم ایدوب نظمنده خوب دقتلر وخاصه تصرفلرله مغلق ومصنع بیتلر دیمشدر . خاصه‌که اول مطلع داستانلر وصفت صبح وشامده واقع اولان ابیات داستانلر هر بری اعجوبهٔ مقال ونمونهٔ سحر حلالدر . بوبرقاچ ابیات پر نکات صفت صبحده ومحل ولادت خسروده اول کتاب سحر انتسابدندر:

(مثنوی)

مکر بر صبحدم بو زال گردون ... سپهرك دامنی قیلمشدی پر خون
مکر کیم وضع حمل ایتمشدی ناهید ... آتنکچون قان ایچنده طوغدی خورشید
طوغوردی صبحدم بانوی دوران ... بر آلتون باشلو صرمه صاچلو اوغلان
چو دولت مطلعندن طوغدی اول ماه ... ملکلر دیدی کوکدن : زاده الله
اون اون بش کونده خسرو بدره دوندی ... صاچی بر بیلده لیلی قدره دوندی
ایاغن طورمغه باشلادی سروی ... ترنم قیلدی باغینك تذروی
دهان غنچه سینه دوشدی ژاله ... رخینك داغداری اولدی لاله

اما نظم نکته شناسلرینك عموماً اتفاقلری بودرکه اگرچه بونظم سحرساز طرزنده مقبول وممتازدر ، لکن ارتباط قصه‌ده قصه‌پرداز دکلدر . تکلف تخیل وتشبیه وتصنعله سمت سوق مناسبت قصه‌دن دور دوشمشدر . آخر کتاب مرقومك اتمامنه فرصت ال ویرمیوب موانع قیوددن تکمیلنه مجال بوله‌میجق اکثر ابیاتن مناسبت ومحلیله کتاب (حسن ودل)ه الحاق ایتمشدر. حقا بودرکه کتاب حسن ودلی اسلوب انشاده طرز خاص و مقبول افاضل خواصدر . طریق انشاده طرز

منشـیان قدمایه کیتمه‌مشـدر . وعبارات واسـتعاراتده الفاظ سقیمه وتراکیب عقیمه اختیار ایتمه‌مشـدر . تعبیر واداسی روشن وسـلیس وتحریر دلکشاسی لذیذ ونفیسدر . انشاده الفاظ وسـلاست وشعر و مثنویده لطافت وظرافت اندن آرتق میسر ومتصور دکلدر . وبالجمله شعر وانشاسی ونظم دلکشاسی بربرینه غالب وسرجمله بی‌مسـالبدر . اما عمر بی‌وفا وفا وا کتفا ایتمدیکی باعثدن بریسی اتمام واختتام وغایت ونهایت وانجام بولمامشدر . ﴿کل حزبٍ بمالدیهم فرحون﴾ مفهومنی مشعر ومتضمن بو برقاچ بیت کتاب حسن‌ودلدندر :

(مثنوی)

جاهلك فخری جاه ومال ایله‌در　　عارفك عزتی کمال ایله در
عشق وشوق اهل‌وجد وحال استر　　نه کمال استر ونه مال استر
بزی کورکیم نه حالمز واردر　　نه کمال ونه مالمز واردر

مناسب این معنی

منصبیله افتخار ایتمك، اوکونمك جاهله　　اهل‌فضله عاردر کرچه شرفدر جاهله

(وله)

بودر عادت ازلدن اهل ماله　　که ماله میل ایدر باقمز کماله

فی حرف الباء

بالی رحمة الله علیه

روم ایلنده ارباب تیماردن واصحاب نظم واشعاردندر. سلطان سلیم طاب ثراه دورنده نقل ایتدی. دیار عرب وشام وحلب فتح اولندیغی ومصر آلندیغی تاریخلرده کیتدی. پسنده قابل اشعاری وخوش آینده کفتاری واردر. بومطلع آنکدر:

(مطلع)

نه لطف ایتدك بکا قهریله غرالمه‌دن غیری
کوزلر شاهی نه‌ك کوردك تماشالمه‌دن غیری

بزمی رحمة الله علیه

روم ایلندن اهل عشرت ورند طبیعت کمسنه ایدی. سلطان سلیم دورینك آخرلرنده آخرته نقل ایتدی. وبزمکاه فنادن عشرت خانهٔ بقایه کوشهٔ میکده‌ده جام الده ایکن ایاغی کتوروب رندانه کیتدی. بر عیاش اوباش ایدی که عشرتی مدام وصحبتی علی الدوام ایدی. بو حیثیتدن اشعاری رندانه وکفتاری مستانه‌در. بومطلع آنکدر:

(مطلع)

قسمت اولیجق عارف ورنده می وشاهد   تسبیح ایله سجاده ویرلمش سکا زاهد

(وله)

چون ویردك ایا شیخ بزه توبه شرابه   بی باده کبابك دادی یوق توبه کبابه

(وله)

توبه ایتدم که ایتمه‌یم توبه توبه‌یه توبهٔ نصوح اولسون

(برغزلندن)

آلسه الینه ساقئ حوری لقا قدح بحث ایلر ایدی کاسهٔ کوثرله‌ها قدح
بر شربت ایلمش ینه لعل مذابدن غم‌خسته‌سینه ویرمکه ساقی‌شفا قدح
ساحر دکلی آتشی آبیله جمع ایده آلسه الینه ساقئ لعبت نما قدح

(نظیره لمؤلفه)

بزم ازلده اولدی مکر آشنا قدح کایتدی بزمله دونه دونه مرحبا قدح
کازاره دوندی ینه‌بوکون مجلس‌شراب سوسن‌صراحی،قرمزی کل‌کوییا قدح
صوقرانمسونمی مجلس‌ایچنده صراحی کیم یوز قیزدیروب لبکی اوپر دائما قدح
بر بوسه‌کی آلنجه نوله قان ترلسه طتوز طولاندی مجلسی ای دلربا قدح
طوترمیدم ال اوستنه آنی لطیفیا کر ویرمییدی کوکله صوفی صفا قدح

بصیری رحمة‌الله علیه

عجم‌سرحدینه قریب‌یردندر. سلطان بایزید زماننده حضرت‌شیخ جامی ومولانا نوایی تربیه نامه‌سیله رومه کلمش ونوایی دیوان‌دیار رومه اوّل اول‌کتورمشدر. اکثراوقاتن دیار رومده کچورمکین طرزشعرده ترکی عبارت ناظملری شیوه‌سن وروم شاعرلری عشوه‌سن رعایت ایتمشدر. خوش‌آینده خوب اشعاری وپسندیده فارسی‌وترکی‌مرغوب کفتاری واردر. بوبرقاچ مطلع آنك اشعارندندر:

(مطالع)

عاشقلرینی آه او مسیحادم اولدورر بوآدم‌اولدورر‌که مسیح آدم اولدورر

(وله)

شول ايكی مخمور كوزلر چهرهٔ دلدارده ایكی نركسدر آچلمش كوشهٔ كلزارده

(وله)

كرچه كيم ديرلر جهانده عارفه بركل يتر عارفه بركل يترسه بكا يارم كل يتر

(مطلع فارسی)

تا خاك پات ازنظر اهل درد رفت چندان كريست ديده كه دريا بكرد رفت

مطايبه

مرحوم عجب جرب زبان وعذب لسان، خندان روی وبذله كوی، نديم شيوه، شوخ طبع كشی ايدی. جنكلره وجريده‌لره ثبت اولنه‌جق رنكين لطائفی ولطائفه متعلق معارفی چوغدی. وخوی وخصائده آلاجه‌لغندن غيری عيبی يوغيدی. مسموعدركه مرقوم بركون مرحوم روانی‌يه واريز. جر قصدين ايدوب برقصيده ويرر.

روانی بك كمال كرمندن اظهار بذل وسخا وانعام ولطف وعطا كوستروب برقاچ آقچه كوندرر. مكر كوندرديكی اقچه دخی عددده اون، آنك دخی بشی قيزل وبشی قورشون ايمش. بصيری دخی بو خصوصده غايت منفعل ومنكسر اولوب برقطعه ايله آنی مذمت وخبث خستله تهمت ايدر:

(بيت)

واردم روانی مطبخنه طعمه استيو كوردم خرابه‌سينی آجندن كوپك قوصر

(قطعهٔ روانی)

ای بصيری قتی كوكلی قره‌در شوخينك كاه انصاف ايدهلم سنده برازآله‌جه‌سن

بن ديدم بو ايكيسندن عجبا قنغيسی يك ديدی بری طوكوزك آله‌جه‌سن قاره‌جه‌سن

(دیگر)

کرم ایله شعرینی بزم ایچره بصیری اوقیوب   عرض ایدردی بزه معنیلرینی ایکیده بر
جابجا معنیلرك عرض ایدیجك مجلسده   اهل دللر یوزك آق اوله دیدیلر یریر

بهاری افندی

قضات طائفه‌سندن وبو دور شعراسندن پریزدینه نام قصبه‌دندر . فن فرسده وطرز غزلده شاعر راسخ وخوب معما کشا ومورخدر . مرحوم روانی بك موتنه بومصراعی تاریخ دیمشدر : (ع) جناندن یا که جان آتدی روانی . بوغزل دخی آنك اشعارندندر :

(غزل)

دلبر سنکین دلم بر سیمتن دلاکدر   غمزه‌سی تیغندن آنك سینه یریرچاکدر
نوله حمامن صدف دیرسم که آنك اول پری   بر دریکدانه‌سی صاف ولطیف وپاکدر
شویله کوزلرجاملر اختشام اولنجه آتی کیم   کوزلری اول آفتابه بقمدن نمناکدر
کندیسی‌مه ، جاملر انجم ، فوطه ابرسیاه   حق بوکه حمامی آنك عبرت افلاکدر
اول‌مهك مهرنده کاخن‌نارخلوت پرهوا   آب کوپان طاس سرکردان بهاری خاکدر

بوقطعه دخی آنك لطائفندندر :

(قطعه)

شوکیم نفسه اویوب ایتدی تأهل   دکشدی عالم اطلاقی قیدده
تجرد عالمنك شاهی ایکن   واروب قول ایتدی کندین عمرو وزیده .
تأهل دیدیکك کیدر جکرده   بهاری کی صاقین آلدانمه کیده

(دیگر)

دولت آنك جهانده فرد اولدی   زنه آلدانمدی و مرد اولدی
نفسی حظن تخیل ایلمدی   دولت آنك تأهل ایلمدی .

بهشتی رحمة‌الله علیه

قارشدیرانلی سلیمان بك اوغلی سنان چلبی دیمکله مشهوردر . سلطان بایزید زماننده بشریت‌مقتضاسنجه بروضع ناشایسته صادر اولوب غایهٔ بیم و باکدن بیمناك وترسناك چیقوب ولایت عجمه کیتمشدی . وآنده واروب مولانا جامی ونوایی خدمتن ایتمشدی . بعد زمان آنلر شفاعت نامه ویروب وبونك ایچون تضرع واعتذار ایدوب سهو وخطا ونسیان خاصهٔ نوع انسان وعفو ذنوب وعصیان صفت حضرت رحمن اولدیغن بیان ایله ﴿ والکاظمین الغیظ والعافین عن الناس ﴾ مفهومن ایما وایهام ایدوب مومی الیه ایچون اعتذار ومعاذیره متعلق امثال وآثاردن وافر نکات وکنایات ایراد وابراز ایتمشلر

(نظم)

اساءت اهلنه سن ایله احسان قول اولور حر ایکن احسانه انسان
کوچکلر کرچه صوچ ایتمك خطادر اولولر عفو جرم ایتمك عطادر

آخر اول نامهٔ نامی ومکتوب کرامی موقع قبولده واقع اولوب کچن خطا وسهوین عفو ایدوب منصبن مقرر قیلدیلر . مزبورك ترکیده خمسه‌سی ونظم ونثر اوزره برقاچ پاره رساله‌سی واردر . وامق وعذرا و یوسف وذلیخا وحسن نکار وسهیل ونوبهار ولیلی ومجنون کبی . مفاخرةً خاتمهٔ خمسه‌سنده بشنجی رساله‌سنده دیمشدر :

(بیت)

دیدم هله بن جواب خمسه دیمدی بو دیلده داخی کیمسه

بو شعر مشهور دخی آنك اشعارندندر :

(شعر)

یار بی‌پروا دریغا غصه‌دن حالم خراب
سوسون عالمده کیمسه دلبر عالیجناب
بالله انصاف ایده‌لم یار اولدیغیچون نیلسون
ذرهٔ ناچیزدن عار ایتسونمی آفتاب
محنت اوقلارندن اولدی جسم اوکارم قفس
مرغ روحم هرطرفدن چیقمغه ایلر شتاب

(نظیره)

عارضك کوردی نکارا کندیسندن کیتدی آب
رخلرك کوردی حرارت حاصل ایتدی آفتاب
نیجه یاقدیغن کوریدی نار فرقت عاشقی
ایصنوردی آتشینه دوزخك اهل عذاب
شوبله طوتمشدر شرار دود آهم کوکاری
قورقارم یاغمور یرینه اودصاچه کوکدن سحاب

بو بیت دخی آنك قصهٔ یوسفده وصف ذلیخاده‌در :

(بیت)

اولورسم حسنی وصفنده مبارز   قلم بر پاره‌سی شرحنده عاجز

بهشتی واعظ

چورلو نام قصبه‌ده توطن ایتمش ، ناصح وواعظ وزیب منبرپند ومواعظدر . سائر معارفدن فضله منظوم کلماتی ومدوّن ابیاتی واردر . بومطلع آنکدر :

(مطلع)

سنبلکدن عارض کلکونکه پیرایه‌صال   کوکده‌چوکان غروری آفتاب وآیه‌صال

بهلول حافظ

شهر استانبولدن ، حفاظ قسمندن وخطبا زمره‌سندندر . اسمن تخلص ایدر . خوب مجود قرآن وسبمه خوان خوش الحاندر . کلام قدیمی لفظاً ومعنیً معلوم ایدنمش معرفت اسیری وعلم آشفته‌سی کمسنه‌در . منظوم ومنثور برایکی پارچه تألیفاتی وخوش آینده وکشاده ابیاتی واردر . بومطلع آنکدر :

(مطلع)

ذره‌وش سرگشته یز مهرکدر ای مه کامز
یرده کوکده کون یوزك شوقیله یوق آرامز

(وله)

جان غمکله چیقدی جانا کراینانمزسك آکا برنفس طوت آغزمه آیینهٔ رخسارکی

بیانی چلبی رحمة‌الله علیه

نفس قسطمونیدن ، کتاب قسمندن ، بودور شعراسندن زیرك وزکی جوان ایدی . صفحهٔ خدنده خط اثری یوق ایکن خطوط مختلفه‌یه قادر وسحر سخنده سامری ساحر ایدی . اولقدر قابل شان وکامل جوان ایدی که هرسوزده برظرافت وهرسخنده برصنعت ایدوب دکمه کره تجنیس وایهامسز کلمات ایتمزدی . وطریق مطایبه‌ده رعایت طیب خاطر ایدوب سمت فحش وهزله کیتمزدی . حسن خطابده و رد جوابده کلام لطیفن تلیین وتلطیف ایدوب عذب لسانله انجذاب قلوب اخوانه

قلاب صالمش ومحبوب محبوب پیکر مثابه‌سنده بوحسن خلقله خلقك کوکلن آلمشدی . قطعا قلبنده غلظت وطبعنده خشونتدن اثر اولمیوب برکسك وضعنه مغبر ونزار اولمز ایدی . ووسعت اخلاق وسکون صبر وثباتی برمرتبه‌ده ایدی‌که تهور وحدت محللرنده اصلا ذات نیك نهادینه خشم وخشونت وعنف ورعونت عارض اولمیوب واشخاصك حرکات ونکاتندن دلکیر ورنك پذیر اولمیوب برفرده کدورت وبرودت اصدار واظهار قیلمز ایدی . وحین ملاطفه‌ده یارانه حرف آتمقدن غایتده پرهیز وایهامی شامل اولور بذله ونکته‌دن نهایتده کریز ایدر ایدی .

(بیت)

لطیف اولسه لطیفه خوشدر البت ولکن خارج اولمایه ادبدن

بو مطلع دخی آنکدر :

(مطلع)

دیدم یولنده جان ویرسم هی آفت کچرمی منتـه دیدی : نه منت

(وله)

کل کوی نکاره وارەلم اوی بکا صوفی دنیاده سکا کوسترەیم باغ جنانی

بو مفرد دخی آنك مفرداتندن وجملهٔ مطایباتندندر :

(بیت)

رقیب کلبی کورکه خوان وصلدن یاوز ایت کبی نه یر نه یدیرر

فی حرف التاء

تابعی رحمة الله علیه

شهر استانبولدن، اهل قلم قسمندن وبو دور شعراسندندر. خوب طبیعت شعریه‌سی وسلاقت نظمیه‌سی واردر. مسیحینك (شهر انكیز)ینه بوندن یك كمسنه نظیره دیمه‌مشدر. بومطلع آنك اشعارندندر:

(مطلع)

آلتون قلم مثال بو آه شرر فشان　　یازدی سما صحیفه‌سنه سورهٔ دخان

تاجی رحمة الله علیه

نشانجی جعفر چلبی‌نك پدریدركه سلطان بایزید خان اماسیه‌ده چلبی سلطان ایكن دفترداری ایدی. بومطلع آنكدر:

(مطلع)

كوز یاشلی كوكل زلف پریشانلر ایچنده　　قالدم قرا كو كیجه‌ده بارانلر ایچنده

«العبد یدبر والله یقدر» مضمونجه هر دانا وتوانانك حسن تدبیری طبق تقدیره مطابق ووفق قضا وقدره موافق اولمق كركدر، تا كه تدبیری منتج ورأیی مفید اوله. اول مضمونده بومطلع دخی آنكدر:

(مطلع)

باشه وارمز كیمسه‌نك ایشی دلا تدبیرله　　اول موافق اوله اولده مكر تقدیرله

ترابی رحمة‌الله علیه

شهر قسطمونیدن ، شیخی معاصرلرندندر . مجذوب صورت ، ولی سیرت ، عارف وعاشق کمسنه ایدی . اشعارین خانقاهلر دارینه وعمارتلر دیوارینه یازاردی ومقابرده یاتوب بیاباندە کزدی . هر سویه‌که کذر ایدردی یر یوزنده متحرك اولان مورچه‌لره باصمقدن حذر ایدر ایدی . بومطلع آنکدر :

(مطلع)

ایردیکك صوقه دیلکله یوری زنبورکبی خاك راه اول که یوزك یرده اوله مورکبی

وجمیع مؤمن وترسایه وکبر ویهودایه حضرت حقك مظهریدر دیوب برنظرله نظر ایدر ایدی . وبرکسی ادنا وحقیر کوروب آزرده دل ورنجیده خاطر ایتمکدن حذر ایدر ایدی . بو بیت کویا که حسب حالی وشاهد احوالیدر :

(بیت)

وارمیدر برسر خدادن آنده‌که سر اولمیه
کافر ومؤمنده ای دل کورمه برشخصی تهی

(وله)

کل ای عارف کوکل ویرمه فنا دنیای غداره
اکر شهباز وحدتسه‌ك چوکرکس قونمه مرداره

شعر مناسب این محل

ای کوکل ایلمه کل دنیٔ غداره هوس پاکار ایلمدی چونکه بومرداره هوس
ریشخندینه کوکل ویرمه صاقن دنیانك ایتمه هرجاییدر اولشوخ ستمکاره هوس
سنی دهر آلدامسون دلهٔ محتاله کبی قتی سحاره درر ایتمه بومکاره هوس
جانکی آتمه اوده حرص وهوایه اویوبن ایتمه پروانه‌کبی یانمق ایچون ناره هوس
ای لطیفی قو جهان جیفه‌سنی زاغلره بلبل کلشن قدس ایتمیه مرداره هوس

(ایضا)

اولور بلبلارك محبوبی کلشن ‌‌ کلاغك جیفه، مقناطیسك آهن
نیه کیم میلك اولسه قدرك اولدر ‌‌ زیاده قالمه کیم اخلاصه یولدر
بهر حال آنی ایستر جان عاشق ‌‌ اولور میلینه و عشقینه لایق

تمنای علیه مایستحق

قیصریه قربندن برقلندری و آدم اوتکبی بیتر واوتکبی یتر دیین کفرکویلرك بری ایدی . علم حروفه ومذهب تناسخه متعلق کتابلر جمع ایدوب یاننه خیلی زنادقه وملاحده لعن الله علی حده مجتمع اولمشدی .

(نظم)

مذهبی اسلامی یوق برقاچ نفر تورلاقلر
لعنتی و بدعتی شیطان ایله اورتاقلر
چون لباس شرع ودیندن عور وعریاندر بولر
ترك وتجرید اولدی صانمه‌ك برنجه چپلاقلر
هیچ بر یسندن دکللر یتمش ایکی ملتك
جمله‌دن مردود و خارجدر بو قوم عاقلر

آدم عالم کبری ومظهر خدادر دیوب :

ای صنم سن مظهر اللهسك ‌‌ نسخهٔ جمله کلام اللهسك

دیو کوردکلری محبوبه سجده ایدرلر ایدی . وسجده‌لرك سهو ایدوب طریق ابلیسه کیدرلر ایدی . واول کروه کمراه نعوذ بالله مذهبلرین وسعتده . جمیع محرماتی حلال ومباح بیلورلر ایدی . وجمیع کتب منزله‌یی توجیه بی وجه ایله شکل انسانده بولورلر ایدی . نسبت مذهب رفض اوزره اونکی و اول اعتقاد فاسد اوزره جان ویره‌کی مراتب شهدا

مثابه‌سنده شهود ایدوب فضل‌الله حروفینك بو رباعیسن دستورعمل واحسن موقع اجلی ایدنمشلر ایدی :

(رباعی)

درمطبخ عشق جز نکورا نکشند   لاغر صفتان زدست خورا نکشند
کر عاشق صادق زکشتن مکریز   مردار بود هرآنکه اورا نکشند

سلطان بایزید دورنده اول طائفهٔ پرشتاقك کیمنی آب تیغله اغراق وکیمنی آتش ردیله احراق ایتدیلر . بو مطلع ممنوع آنك ترهاتندن وجملهٔ کفریاتندندر :

(مطلع)

صوفی قلندراول کل‌قازیت‌صاچی صقالی   سکا بوبر طوزاقدر کیدر بوقیل وقالی

(وله)

ابله اولمه صوفی ویرمه نقد عمری نسنه‌یه
کوزك آچ دیداروجنت ، حوروغلمان بونده‌در

وبومطلع فارسی دخی تعریف اسرارده آنك کفتار ناهموارندندر:

(مطلع)

حبة الخضرا که برکف عارفان جاکرده اند
ازخیال او هزاران نکته پیدا کرده اند

فی حرف الثاء

ثانی رحمة الله علیه

رومیدر . استانبولده متوطن اولمش وسلطان بایزید دورینك

اواثلنده كلمش ايدى . طالب علم وصاحب حلم ، مؤلف متن شيوه ومصنف فن عشوه ايدى .

(بيت)

وفاده مهر انور كبى ماهر   جفاده مرصافى كبى قاهر

اسمى وحسنى جهتندن وارث حسن حضرت يوسف اولمغين يوسف ثانى ديليلور ايدى . حق بودركه كمال جمالده غايتده كوزل وكوزللكده يوسف كبى بى بدل ايدى . بلكه حضرت يوسفدن صكره نقاش فطرت قلم قدرتله اول نقش ملاحتده برتصوير زيبا و پيكر غرا دخى تحرير وتصوير ايتمش دكل ايدى . عاقبت عشاقدن برى اول حبيب دلفريبى رقيب ايله كوروب تيرجفا جانه وكارداستخوانه ايروب جانى آجيديغندن جانه قييوب اول چشم قتالى قتل ايتدى . وكندى دخى حسرت وفراقه ودرد افتراقه صبر وتحمل ايده ميوب آخرته آردنجه كيتدى . بوشعر آنك اشعارندندر :

(شعر)

دلربالر دلا نه نه مدر   نور ديده م ، سرور سينه مدر
دانه دانه مژه مده قطره اشك   سبزه لر اوزره صانكه شبنمدر
عالمك غايتى المدر بيل   آدمك آخرى ده بر دمدر

بوبيت دخى آنك سرو رديفلى برقصيده سندندر :

(بيت)

اى باغبان اولسه قوقاردى سوزم بودر   باغ جهانده قدى كبى مشكبار سرو

وبومطلع دخى آنك لعل لآلى بارندن ودرج دهن كهر نثارندن صدور ايتمشدر :

(مطلع)

الا ای نارون رفتار و سرو شاخ بالا قد
بنفشه‌زلف و نرگس چشم وگل رخسار و نسرین خد

ثنائی رحمة الله علیه

قسطمونیدن ، اهل جهت قسمندن سلطان محمد دورنده کلمش و جامعده معرف وصاحب تعریف اولمغله بو مناسبتله ثنائی تخلص ایتمشدر . غایتده لغوی وفارسیدان وخوانندهٔ خوش الحان ایدی . والحان و آوازده پردهٔ نغمه پردازی قوت جان وجنان ونجه صاحب نفسلر نفس نفیسی یاننده ناساز ولحان ایدی . اما فن شعرده چندان قدرتی وایجاد وتصرفده جودت طبیعتی یوق ایمش . بومطلع آنکدر :

(مطلع)

خدکه بکزدمییدی کله کیم دیرلر ایدی
زلفکه بکزدمه‌سه سنبله کیم دیرلر ایدی

ثیابی رحمة الله علیه

مرزیفوندن ، خیاط طائفه‌سندندر . بو مناسبت ایله ثیابی تخلص ایتمشدر . امی وعامی ، ساده دل کمسنه ایدی . اما طبیعت شعریه‌سی بد وقوت نظمیه‌سی کند دکلدی . بومطلع آنکدر :

(مطلع)

الفلر سروء رنکین کل کبی سینه‌مده داغم وار
محبت سبزه زارنده ینه بر تازه باغم وار

(وله)

بن او دردی كوزنك اسكیدن آواره سی یم   اولمدم ایكی یقا اسی او بیچاره سی یم

فی حرف الجیم

چاكری رحمة الله علیه

امرادندر . سلطان بایزیدخان سنجاغن چكردی وقول جنسندن اولدیغی مناسبتله چاكری تخلص ایدردی . مسموعدركه مذكورك جوانلغی زماننده نزله زحمتندن صقالی بی وقت آغارمش؛ اول دخی غم ریشندن دلریش اولوب صقالنه بویه چالارمش . سلطان بایزید بركون سؤال ایلركه « بونوری نیچون ظلمته تبدیل ایدوب رنكنی تغییر ایدرسك وآق صقالك یوزینه قره چالوب مجرملر كبی تشهیر ایدرسك؟ » دیجك «دولتلو پادشاهم! بو چاكر بی اشتباه یاشم بیلورم . صقال یالان سویلر . كرچه صادق كورینور اما كذب صریح ایلر . بو سببدن بن دخی یوزینه قره چالدم وتشهیر وتحقیر ایدوب انتقام آلدم» دیو اول خطاب واجب الجوابه جواب ویریجك بومزاح مزاج پادشاهه خوش كلوب واول مرد سخن آفرینك طبع سخن آفرینه هزارتحسین وپسند واحسان فراوانله ترفع وترقی ارزانی قیلدیلر . مكر اول زمانده نكات ولطائفه رغبت ونكته كوی وسخن كذاره رعایت وار ایمش . برنكتهٔ لطیفه بر منصبه سبب اولورمش . وبر بذله كوی برلطیفه ایله برمرتبه بولورمش . شمدیكی حالده بیك باب پرنكته ولطیفه یوز جلد كتاب ایتسك اعیان زماندن

بری دیکله‌مز وایشتمز ومقابله‌سنده احسان و استحسان لازم که دیو اصغا واستماع ایتمز .

(نظم)

لازم که دیو لطف واحسان	ایتمز سوزك استماع و اذعان
اصغایه سوزوکی منت ایلر	بر قوری پسنده ظنت ایلر
طونماغه کتابتن حسابه	برکز نظر ایلمز کتابه
ایدر که همان یهودی کاسه	آنك دخی ماکیانی اولسه
دیمه آنی که بو هیچ دینورمی	اول دیرسه‌که معرفت‌ینورمی
عرفانیله اهل معرفت دور	دجاجه ایله یهودی منظور

وبالجمله مذکور سابق البیان امرا بیننده شهنامه وخمسه تتبع ایدر صاحب کتاب ودیوان ایدی . اشعاری وسط مقوله‌سیدر. بو مطلع آنکدر :

(مطلع)

ساقی پیاله‌صونکه فلك بی‌امان‌ایمش   اول داخی دلبرم کبی نامهربان‌ایمش

(وله)

درون دلدن ایدر درد ایله نای   جهان بزدن تهی قالسه کرك وای

وبوایکی بیت دخی قصهٔ یوسفدن وصف عصمت‌ذلیخاده خوب واقع اولمشدر :

(بیت)

یوزینی کورمه‌مش چشم مخنث	کونش کورمزدی اولماسه مؤنث
دو پستانی حبابی عین کافور	برینی کورمه‌مشدر سینهٔ حور

جامی رحمةالله علیه

مغنیسادندر . پادشاهمز دورنده نقل ایتدی . علم خطوطده یاقوت ثانی وفن نقشده ماندمانی ایدی . عاشقانه اشعار دلکشاسی ومثنویدن وامق وعذراسی واردر . بومطلع مشهور آنکدر :

(مطلع)

خستهدر کوکلم کل رخسارك ایلر آرزو تشنهدر لعل شکر کفتارك ایلر آرزو

(وله)

هجران اودینه دونهدونه دل کباب اولور کوزیاشی قطرهقطرهچکیدهشراب اولور

بو برقاچ بیت وصف شمعده قصهٔ وامقدندر :

(مثنوی)

ایرر نار بلاده جسم و جانی ایدر کوینکلری شرحن زبانی
ینارکیم روشن ایده هرآرایی نهحاصل روشن اولمز پیش پایی
یاقار فکر آتشینه رشتهٔ جان ویرراغیارهنفع، اوزینه نقصان
وفا اومار هر ادنا واخسدن ویرر جان بادهٔ هربارد نفسدن

جامیٔ رومی رحمةالله علیه

قسطمونی دیارندندر . ولایت عجمده چوق سیاحت ومشایخ کباردن نیجه عزیزلری زیارت ایدوب حضرت شیخ جامی‌یه خدمت ایتمش وارادت کتوروب آنلردن ال آلمشدر . دائم الدهر اعتکاف وعزلت اوزره اولوب زوایای مساجددن غیری یرده تمکن ایلمز ایدی . وفوائد خاموشیله عمل ایدوب بیکده بر سویلمزایدی . لذائذ

دنیایی کندویه حرام ایدوب نفسیله عداوت ایتمش ایدی . ومشاهده ایچون مجاهده طریقنه گیتمش ایدی . بومطلع آنکدر :

(مطلع)

نیجه برنفسه اویوب بوسکه سکبانلق ایدم یریدر فقر وفنا ملکنه سلطانلق ایدم

« تقرب الی الله بعداوة نفسك » موجبنجه بومثنوی دخی خوب واقع اولمشدر :

(مثنوی)

نفسك ایله عداوت ایت هرگاه تا اوله سك مقرب درگاه
هرکه نفسیله دشمن اولمدی اول بولمدی قرب حضرت حقه یول

جعفر چلبی رحمة الله علیه

تاج بك اوغلی دیمکله معروف وعلو نسب وکمال حسبله موصوفدر . مرحوم سلطان بایزید وسلطان سلیمه نشانجی اولدقدن صکره قاضی عسکر اولمشدر . مناصب عالیه ومراتب معالیه برله رفعت وعزت بولمشدر . نسل عثمان ولایت رومه متصرف اوله لی نشانجیلق مقامنه آکه نظیر گلمه مشدر . فن نظمده حسان دهر واسلوب نثرده سحبان عصر ایدی . سائر فضائلندن فضله مکمل دیوانی وهوس نامه نام برداستان داستانی واردر . کندی قریحه سندن صادر اولمش خاصه ایجادی وهوای جوانیده حسب حالندن اختراع وایرادیدر . برکتاب بلاغت نصاب وبرنظم سحر انتسابدرکه من مطلع الی مقطع الفاظ عجیبه ومعانیٔ غریبه ایله ابیات پرنکات وصنایع بدایع وعبارات واستعاراتدر . تعریف آخره محتاج

دكل . كتاب مرقومده كندولر مفاخرهٔ نتائج طبع شريفلرين مدح ايدوب شعراء رومك سرآمدلرين قدح ايتمشدر :

(مثنوى)

شولر كيم تركى ديلده شهرتى وار بری شيخی، بری احمددر ای يار
اكر شيخيدر انصاف ايله بالله سخنورلكدن اولمش كرچه آكاه
فصاحتده ولكن كارى يوقدر كلامينك غريب الفاظى چوقدر
اكرچه واردر احمدده ظرافت بولنور سوزلرنده هم فصاحت
بلاغتده ولى ماهر دكلدر كلامك ربطنه قادر دكلدر
سوزينك حسنی واردر آنی يوقدر نقوش ديره بكزر جانى يوقدر

وبو ايكى بيت مثنوى دخى اسامئ بروجه متعلق معشوقه‌سى وصفنده اول كتابدندر :

(مثنوى)

نكار تير مژكان، قوس ابرو مه عقرب ذوائب، سنبله مو
بت جوزا كم وخورشيد ايام اسدچشم وحمل دم، حوت اندام

(مطلع)

ای خط رخسار، يار اود ايلدی ييرك سنك
بويله كوندن آشكار اولديغی تزويرك سنك

(ديكر)

كون يوزنده زلفنى اول مه كرهكير ايلمش
بر كموش قنديله كويا مسك زنجير ايلمش

(بيت)

طوتان براولو دامنن اولمز ديو محروم الدن قومه‌دی دامن كهسارى بنفشه

جلیلی بروسوی رحمة الله علیه

سلطان بایزید دورنده کلمشدر. بوفنده اولقدر بضاعتی واشعارینك چندان شیوع وشهرتی یوقدر. بوایکی بیت مشهور آنکدر :

(مطلع)

ینه بردرزی کوزل سودی کوکل پاره‌سی چوق
رشتهٔ زلفنه باغلو یلر آوازه‌سی چوق
بیکدن آرتق وار اوله شمدی جلیلی سورونن
یوزی، استاری بلورسز یلر آواره‌سی چوق

جلیلی ادرنه‌وی رحمة الله علیه

حرفتده پنبه دوز وشعری پرسوزدر. سلطان سلیم دورنده نقل ایتدی. بوشعر مشهور آنکدر :

(شعر)

آه کیم غربتده قالدم برنکار اکار بنی چوقدن ایلردم سفر اول شیوه کار اکار بنی
ایتلر مله همدم اول کیتمه قپودن دیر بکا بونجه ییلدر دوستلر اول اعتبار اکار بنی
دوشه‌لی دل زورق کرداب عشقك بحرینه ها بوکون یارین دیو بوروزکار اکار بنی

جلیلی ازنیقی

تحصیلدن تقاعد ایتمشدر. شوریده حال ودیوانه رنك کشیدر. تألیف وتحریره اشتغال کوسترمش علم ومعرفت آشفته‌سی وفضل وکمالك

زبوده و آلفته‌سیدر. منظومات فرسی تمام تتبع ایتمش، طریق نظمه مجد وطالب ومثنویاتی اشعارینه غالبدر . زبان ترکیده جواب پنج گنجی وطبع درربار وگهر سنجی واردر . بو برقاچ ابیات پرفسون حکایت لیلی ومجنوننددر :

(مثنوی)

سبلری سایبان لاله ‎ ‎ تر غنجه‌سی پرده دار ژاله
زلفن زنخه ایررمش اول ماه ‎ ‎ صان سایهٔ یوسف ولب چاه
یا عارضیدر لطافت آبی ‎ ‎ گویا ذقنی آنك حبابی

وبو برقاچ ابیات رنگین دخی حکایهٔ خسرو وشیریننددر :

(صفت کوه پرشکوه)

مکر وار ایدی اول صحراده برکوه ‎ ‎ دل عاشقده صانکه داغ انبوه
صانه‌سك فرق فرقد پایه‌سیدر ‎ ‎ سپهر لاجوردی سایه‌سیدر
زحل سنك سپهدر دامننده ‎ ‎ فلك دور ایده‌مز پیرامننده

شعرله اولقدر مشتهر واشعاری چندان شایع و منتشر دکلدر . بومطلع آنك گویا که حسب حالی وشاهد مافی البالیدر :

(مطلع)

چکم بغریمه بن دلبر یالن یوزلوکبی آنی ‎ ‎ اگرچه قصدینه گلسه نکارك تیغ عریانی

(وله)

اولدکده بو بن خسته‌یی اشکیله یوسونلر ‎ ‎ جانانه گذار ایتدیکی یوللرده قوسونلر

(وله)

طوپطلو حرف جنوندر نامهٔ اعمالمز ‎ ‎ ای کراماً کاتبین معذور طوت احوالمز

جلال چلبی

استانبوللیدر. پدرلری صحن موالیسندن وکندی عصرینك اهالیسندن

ایدی . معرفت واهلیتله آراسته قابل جوان وسخن کوی ونکته‌داندر. فن شعره هنوز شروع ایتمکین نظمله چندان شیوع وشهرت طوتمامشدر. بومطلع مطبوع آنکدر :

(مطلع)

ضعیف جسمی دوندردی آه وزار نیه
کورك بنی نه‌یه دوندردی روزکار نه‌یه

(وله)

بوکون کل غنجه‌سی باشینه یشیل صارسه‌نوله کیم
کشی کیم آل اوله یشیل صاریمقدر آنك شانی

جمالی رحمة الله علیه

یا قرامانی ویا بروسویدر . وطن اصلیسنده اختلاف ایدرلر . سلطان محمد دورنده کلمشدر ونام همایونلرنده (همای همایون) نام بر کتاب نظم ایدوب سلطان بایزید دورینك آخرلرنده فوت اولمشدر. غایتده رنکین اشعاری ومخیل کفتاری واردر. طرز نظمی زمانمزده مقبول ومطبوع اولان اسلوب مرغوب اوزره واقع اولمشدر . عجب بودرکه بوقدر نظم پاك وشعر سوز ناکه شهرت بوله‌مامشدر. ومحل اشتهار ایکن مظهر اظهار ایتمه‌مکین دیوانی عنوان بولوب معلوم ومشهور اولمامشدر . بو برقاچ مطلع آنك اشعارندندر :

(مطلع)

طکلمك هر کیجه شمعه‌یاندیغن پروانه‌یی　قویق اولنز برآراده اود ایله دیوانه‌یی

(مطلع)

ایلك ایتمدی دوا ایتدی کوزك خسته بنی　بالله ای عیسی نفس یا سون اولسون نمی سنی

(مطلع)

آقدی کوکلم صوکبی بر دلبرك دیدارینه   طور موسادن بتر یاندم تجلی نار ینه

وبو شعر مشهور دخی آنك اشعارندندر :

(شعر)

تا که کیردی اول نهال تازه عشرت باغنه
دوندی شمع مجلسك بکزی خزان یاپراغنه
ناله عشاقدن آهنك اوغرلادك دیو
طوتو بن قامش یوروتدیلر نیك پارماغنه
مائل اولسه کوکلکه نوله جمالی تیغ یار
میل ایدر عادت بودرکه صو یرك آلچاغنه

جمیلی رحمة الله علیه

ترکی عبارت ناظملرندن وترکستان شاعرلرندندر . اکثر اشعاری نوایی طرزنده‌در . نواینك اوچ جلد دیواننده اولان اشعارینه کلیاً قافیه برقافیه نظیره دیمشدر . امامجرد وزن وقافیه‌ده نظیره‌در ، صنعت وخیالده ولطافت مقالده دکل . بو مطلع آنکدر :

(مطلع)

بولسون اول انجمن که آنده صهبا بولیه   بولسون صهبا دخی کر بردلارا بولیه

(وله)

ایردی کویا بلبل افغانی قولاغینه کالك   کیم ایرردی جامه‌سینك چاکنی دامانه

جنابی بك

پادشاهمزك سفرده وحضرده بوس ركاب كامیابیله مشرف ومستسعد اولان مقبول ومقبل بنده‌لرندندر . بومطلع آنكدر :

(مطلع)

اولسه پیدا دود آهم كوزلرم كریان اولور
ابر ظلمت ظاهر اولسه لاجرم باران اولور

جنابی رحمة الله علیه

اماسیه قربندن، امنا زمره‌سندن رضوان زاده دیمكله معروف بر كمسنه ایدی . سلطان سلیم دورنده نقل ایتمشدر . صاحب معرفت وخوش خوی، اما سخن كویلقده ساده كوی ایدی . بومطلع آنكدر:

(مطلع)

چوفرصت عیشه الویردی كچور خوش كل بودورانی
بوكونی قومه یارینه كه كوتورمز بو دور آنی

غایتده اعلی خط یازار ویازدیغی خطی بی‌خبط وبی‌غلط یازاردی . وقواعد خطوطنك اسلوب مسلوب المثالنه خطاطان حرف كیران حرف آتمغه نیم نقطه قدر بهانه بوله‌مز ایدی. وبیاض عارض صفحه‌یه سواد عنبر تردن زلف غالیه فام وانكشت ماشطۀ خامه ایله حبر مسكین یاردن خال عنبر مشام ایلر ایدی .

(بيت)

لؤلؤ شهوار ديزمش صدرينه هر سطرينك
صفحه سينى دردن ايتمش ، خطنى ياقوتدن

جهانى رحمة الله عليه

روم ايلندن. قضاة قسمندندر. مرحوم سلطان سليم خان عليه الرحمة والرضوانكه راعئ رعيت، حامئ مملكت ايدى عالمده ظلمك منشأى آخذ رشوت وراشى ومرتشى اولوب ظلم وحيف قيلانلر حكام ملك وملتدر ديو وزرا وامرايه كوز آچديرميوب وقضات وولاته اصلا رخصت ويرميوب سيف سياستى جلاد النده حاضر وتيغ عدالتى دست دادده قتل جاره منتظر ايدى. طائفه قضاتدن اول مذكورى قتل ايتدى. امابيلمزمكه ظلم وحيفه متعلق نه سن ايشتدى. طبيعت شعريه سى چندان شايان استحسان واولقدر پسنديدهٔ اهل عرفان دكلدر. بومطلع آنك اشعارندندر. كوياكه حسب حالى واقع اولمشدر :

(مطلع)

ديدم اى خونى بولاشمه كل رقيبك قانِنه   ديدى قاندن آدم اولدى اولده كيمدر قانى نه

فی حرف الحاء

مولانا حافظ عجم

موالئ عصرك مولویتله مشهورلرندن و اهالئ عهدك اهلیتله مذکورلرندندر . فنون معتبره‌دن نیجه متونه شروح وحواشی تحریر ایدوب نیجه مباحث مشکله‌یی تحقیق ومسائل معضله‌یی فکر دقیق ایله تدقیق ایتمشدر . تازی ودری وافر قصائد واشعاری ونوایی طرزینه قریب خوش آینده کفتاری واردر . بومطلع آنکدر :

(مطلع)

خوشا که میکده کنجنده بریتاغم اوله ام ایاغم اوله کاسه دن فراغم اوله

حافظ سیروزی

طایفه طائفه‌سندن ، بوعصر شعراسندندر . عاشقانه اشعاری ونازك ورنکین کفتاری واردر . بومطلع آنکدر :

(مطلع)

عاشقلرزء بلازده‌لرء مبتلالرز عالمده برمحبته قالمش کدالرز

حافظ قنوی

فارسیدان ومثنوی خوان کامل کمسنه‌در . اما اشعاری اولقدر موزون ومطبوع ومخیل ومصنوع دکلدر . بومطلع آنکدر :

(مطلع)

زلف پرچینڭ صبادن چین سحر قالقـار قوپار
هر طرف جان ایللرنده فتنـه‌لر قلقـار قوپار

قدیم الزماندن قاعدهٔ دنیای غدار وعادت چرخ ستمکاردرکه اکثریا مرد کامل بستهٔ بند بلا وشخص جاهل وباطل غریق ذوق وصفا اوله کلمشدر . بومعنایی مشعر بو برقاچ بیت آنڭ لطائفندندر :

(قطعه)

کرکمز باکه فضل و معرفت هیچ — زمانه دشمن اهل هنردر
قوکسب فضلی سعی ایت جاهل اول وار — بو دور ایچنده جاهل معتبردر
هنر دعواسن ایتمه ای تهی دست — هنر الده بو دمده سیم وزردر
هنر کذب ایله شرت اولدی شمدی — آنی هرکیم بیلور صاحب هنردر
کوزڭ آچ کیم جهانڭ خیری کیتدی — اودمدرکه زمان شور وشردر

حالتی چلبی

روم ایلنده ایلیجه‌دن وقضات طائفه‌سندندر . مصنع کلماتی ومخیل ابیاتی واردر . بومطلع آنڭ اشعارندندر :

(مطلع)

سفال سرده یرپر تازه داغمدر قرنفللر — یانده دود آهم هرطرف شوریده سنبللر

(وله)

داغلر دودی تمده تزه سنبللر بکا — داغم اوزره داغلر قتمر قرنفللر بکا

(وله)

قومسون یولدن طوتوب هرخاری دامانم دیو
دشت وصحرالرده مجنون لیلیسن عریان آرار

حبيبی رحمة الله عليه

عجم سرحدينه قريب يردندر . سلطان سليم طاب ثراه دورنده نقل ايتدی. تركی نظم ناظملرينك برطرز خاصی واسلوب مخصوصی واردر. بوفنده فرزانه وطرزنده يكانه‌در. بومطلع وبيت آنك اشعارندندر:

(مطلع)

كرسنكچون ايتيم چاك ای بت نازك بدن　كورم اولسون بوقبا آكنمده پيراهن كفن

(وله)

كيتميه باشدن خم زلف خيالی سن مهك　استخوان كلهم ايچره طوتسه عقربلر وطن

(نظيره لمؤلفه)

برنظر كيتمز خيالك چشمه‌سار ديده‌دن　بر پريدر كه پيكار اولمشدرر اكا وطن
كيتميه باشدن خط سبزك هواسی دوستم　كرمزارم اوستنی طوتارسه سرتاسر چمن
قامتم خم اولدی غمدن دست بوسه چارديوق　بغريمه طاش باصديم خاتم كبی ای سيمتن

حديدی رحمة الله عليه

روم ايلنده قره‌فريه‌جكدندر. استاد حداد اولديغی مناسبتله حديدی تخلص ايتمشدر. وتوارخ آل عثمانی شهنامه بحرنده پادشاهمز زمانه كلنجه نازك خيال ورنكين الفاظ ايله نظم ايدوب طرز وروشده مثنوينك مقبول اولان سمتنه كيتمشدر. اما كتاب مرقومی اتمامه ايرشديرد كده صونوب بهره‌مند اوله‌مدی وصونمسنه معين ومربی بوله‌مدی . نظم پاكه قادر وفن شعرده ماهر كمسنه ايدی. بوشعر آنك اشعارندندر :

(شعر)

قاشلر کدن کوردی ماهم غره غرالتمغی　　صاچلر کدن اوکردنور سنبل مطرالتمغی
سن دلارالق یوان عالمده بنیاد ایتمه سه‌ك　　عالك محبوبی بیلمزدی دلارالتمغی
لیلیء زلفك بنی زنجیره بردم چکمسه　　کوستردم شوقله مجنونه شیدالتمغی

مذکور « الکاسب حبیب الله » فحواسنجه حدادلغی ایله دیریلور ایدی وتان بی امتنانی سعی بازوسنده بولوردی . اخوان قدیمدن بری دیدی که «نیچون بو قدر علم وهنر وطبع پرکهرله ارکانه واروب بر منصب آلمایه‌سك؛ چونکه طریقدن قالورسك، باری برجهتله قالمیه‌سك» دیدکده بووجهله جواب ویردی که «منصب دیدکاری نسنه شمدیکی زمانده مفت اولمز و آنی هرکمال ومعرفتی اولان واروب حاضر بولمز . اصطلاح ظرفاده منصب مسنددن عبارتدر ومسند دخی مقدماتندن کنایتدر .
(ع) بوسرك ینه رمزن عارف آکار : خاصه‌که بو عصرده :

(قطعه)

بو زمان بر عجب زماندر که　　بی غرض شمدی وارمی برایش اوله
شوکه دست تهی واره شیخه　　واره همت یرینه قوزك آله
وار قیاس ایت بوکا جهان خلقن　　شیخی بویله بونك قلانی نوله

وبالجمله کشی ارکاندن جهت چینارمق واعیان ارکان الندن برقاچ آقچه منصب آلمق نهنك آغزندن لقمه وپلنك کامندن طعمه آلمقجه واردر . ودخی اول سودادە هزار ابتذال ایله نیجه ماه وسال یلمك ودرکاه میر ووزیرده دربان وسکباندن نیجه اراذل واسافلك زیر قدمنده خاك وپامال اولمق کرکدر که کشی اول مرتبه‌یه واصل اولوب مرادی حاصل اوله . آنك دخی اندە بقاسی وبونجه جفاسنه کوره برمدت صفاسی یوق» دیوب بو بیتی بووجه‌ایله اوقوردی :

(بیت)

بدست آهنی تفنه کردن خمیر　　به ازدست بر سینه پیش امیر

حریری عبدالجلیل چلبی رحمة الله علیه

نفس قسطمونیدن ، بووقتك اعیانندن وامراء الکلامك ارکانندندر. خوب منشی ومورخ وفنونك اکثرنده کامل وراسخدر . مشکل معمالرك طریق فتحنده وتازی ودری مغلق وغامض ابیات مخلیله نك اسلوب استخراجنده کمال مهارتی وادنی تأمل ایله نیجه تاریخ ومعما دیمکه قدرتی وار ایدی. پادشاهمز حضرتلرینك واقع اولان فتوحاتن الفاظ بلاغت کشا ایله لطیف ورنکین انشا ایتمشدر . ومحل ومناسبت ایله اول کتابده هر مصراعندن تاریخ ومعما چیقار مصنع ومخیل سحر واعجازه قریب قصیده‌لر دیمشدر. فخرالاسخیا مرحوم ابراهیم پاشا زماننده اول معین الفضلا ومربی الفصحاء اسکندر چلبی رحمة الله علیه واسطه‌سیله ارکانه عرض اولندقده اعیان ارکان خیلی احسان واستحسان ایتمشلردر . اما مرقومك غزل کویلقده اولقدر مهارتی وشعر دیمه‌ده چندان ممارستی یوق ایدی. بومطلع آنکدر :

(مطلع)

غمزه‌کك رشته‌لری تشنه کچر قانمزه　　نیجه قصد ایتمیه جلاد مژه‌ك جانمزه

مرقوم (عمدة الوصایا وزبدة النصایح) نام بررساله نصیحت نصاب تحریر ایتمشدر . جمله وصایا ونصایحندن بری بودرکه شول شخص نمام ونقال وزمام بد سکال که شر انکیز ونفاق آیین ومفسد بی دیندر مبصر

انسان اولان خداوند صاحب ادراك واذعانه لازم ولابددركه آنك كيلرى قيافتدن بيله وسمع التفات ايله كلامن اصغا واستماع ايتميوب آستانندن آنى دور وصد مرحله بعيد ومهجور قيله . زيرا اخوان واحبابى سكا وسنى آنلره مبغوض قيلور وآرهده نيجه ييللق حقوق عقوقه مبدل اولور .

(بيت)

قاپوكده طورمسون اوچ شخص بدنام برى ساعى ، برى غماز وغمام

حريرى بروسوى رحمة الله عليه

بايع حريراولديغى مناسبتله بودخى حريرى تخلص ايدردى . احمد پاشا ورسمى ايله معاصر ونظم كلامه فى الجمله قادرايدى . ايجادوتصرفده جولان طبعى يوقدر واشعار شعراء قدمادن تضمين وتراشى چوقدر . بومطلع آنكدر :

(مطلع)

سرو اكر قدك يولنده ايتمسه روحن روان
باشى اوزره جمع اولوب ايتمزدى بلبلار فغان

بو بيت مشهورى دخى بعضلر آكا اسناد ايدرلر :

(بيت)

اى مرامم عكسنه دور ايدين چرخ وفلك شمدى نيلرسك كه كوكلم نامراماولق ديلر

حريمى رحمة الله عليه

بودخى بروسويدره حاج الحرمين اولديغى ايچون بومناسبتله حريمى

تخلص ایتمشدر. جودت طبعی وتصرف ذهنی کم دکلدر. بوشعر آنکدر:

(شعر)

ایشم آلتون ایلدی ساقی کموش پیمانه‌لر کیمیا در وارایسه خاك در میخانه‌لر
تازه کلشندر رخك عکسیله مجلس ساقیا بلبله بلبلدر آنده ، کلدرر پیمانه‌لر
کرم اولوب اویکندیکیچون عارض کلنارکه شمعله محکم طوتشدی دون کیجه پروانه‌لر

حسن رومی رحمة‌الله علیه

قره‌فریه‌دندر. درویش کمسنه‌در . علمه مشغول ایکن حالت فنا غلبه ایدوب سروپا برهنه ابداللر حالتن وفنا اهلی صورتن قوللاندی. آخر اول ابدال صاحب فنایی تکیه‌کاه عناده برشخص یزید حسینیلر آره‌سنده اوروب شهید ایتدی وسلطان بایزید دورینك اورته‌لرنده آخرته کیتدی . طرز شعری اسلوب حسن واداء نظمی مرغوب ومستحسندر . بوشعر رد العجز علی‌الصدر آنکدر :

(شعر)

مصر حسنکده که کم قیلدی کوکل جان وسری
شام زلفکده ایمش آلدی لبکدن خبری
خبر فرقت کلدن که کلام ایتدی صبا
بلبلك لاله صفت قانه بویاندی جکری
جکری غمزه‌ك اوقی دلدی ودلدن کچوبن
جانمه اولدی روان طوتمادی سینه‌م سپری

حسن چلبی احسن‌الله عقباه

کلیبولیدندر . بروسه قضاسندن معزول ایکن فوت اولدی .

طبع پاکنده خیلی لطافت وشعرنده تمام صنایع وسلاست واردر .
اما اشعارینی تدوین ایدوب کندویه تخلص تعیین ایتمه‌مشدر . بومطلع آنکدر :

(مطلع)

کلدکجه تیری سینه‌مه دل مرغی شاد اولور
شاد اولمسونمی هر بریسی قول قناد اولور

وبوایکی بیت دخی اشعارندندر :

حیات اودم ایریشور جسم ناتوانم ایچون	که کویك ایتلری جنك ایده استخوانم ایچون
وصیتم بوکه اولدکده کاسهٔ سرمی	سفال ایدك ایشکی ایتلرینه جانم ایچون

حسینی رحمة الله علیه

روم ایلندندر . ابدالر مشربن ودده‌لر مذهبن قوللانوردی .
طبیعت شعریه‌سی دکل ایدی . بوشعر آنك اشعارندندر :

(شعر)

قاشك یانندەکی خالك دکلدر ای مهرو	ستاره درکه اولوبدر هلاله همپهلو
آلوب چنده صبا نکهتینی کاکلدن	دیدی که سنبله سنده امانت اولسون بو
دیار دلدن اکر کیم کچرسه پیکانك	دی جانه اوغراسون البته ای کمان ابرو

حضوری رحمة الله علیه

کلیبولی طرفلرندن صوفیون طائفه‌سندندر . سلطان سلیم خان
طاب ثراه دورینك آخرلرنده آخرته نقل ایتدی . فقر وفنا اختیار

ایتمش ، متوجه ومتوکل وقهر دهره صابر ومتحمل اولوب کوشهٔ وحدتده محبةالله ایله یار وخلائق کندویه اغیار بیامشدی . بوشعر فنا شعار آنك اشعارندندر :

(شعر)

بزکیم بوجهان کلشنی خاره دکشدك　　وارنی یوغه یارنی اغیاره دکشدك
کلحور وجنانی بزه‌عرض ایلمه واعظ　　بزجنت وحوری همه دیداره دکشدك
بوشعرشکر باره ایکن‌دوشمه‌حضوری　　بز دفترمز مخزن اسراره دکشدك

وبوشعر حقیقت شعار اهل اللهه ذات حقدن ووجود مطلقدن غیری نسنه حرام ایدوکنی مشعر آکا اسناد اولنور :

(شعر)

بوجهان دار فنادر بوفنا دارینه یوف
بوفنا داری نه‌در بلکه بقا دارینه یوف
بزنه زن دوست ، نه‌مغلم دکلز نفسانی
حور وغلمانی بزه آکه آنك وارینه یوف
بزه اول‌ذات کرك غیری وجودی نیده‌لم
صوفی کرغیری دیلرسه‌چوروك افکارینه‌یوف

حلیمی چلبی رحمة الله علیه

نفس قسطمونیدن، علما طائفه‌سندندر. ثمانیه اعاده‌سندن ملازمت مرتبه‌سنده ایکن کسب کمال ایچون ولایت عجمه کیتمشلر ومدت مدیده آنده عظیم شغل ایتمشلردر ونیجه مدت دخی کعبهٔ شریفه‌ده متقاعد اولوب ومشایخ کعبه‌نك برقطب صریحندن ال آلوب تکمیل علم باطن وتحصیل معارف لدنی قیلدی . صلهٔ رحم ایچون ینه رومه عودت ایتدکده

سلطان سليم خان طربزونده چلبی سلطان ایكن مصاحبت علميه ومكالمهٔ معنویه ایچون ظاهر وباطنی معمور وزهد وصلاح ایله آراسته وخلق ووقار ایله پیراسته سبك روح وشیرین كلام برنیك محضر ونیك نام آرزو ایدندیلر كه آنكله مصاحبت ومقاومت بردوام اوله . بو اوصاف ایله موصوف اول زمانده مذكوری ذكر ایتدیلر ودفعاتله حكم شریف كوندروب الحاح وابرام ایله قسطمونیدن طربزونه كتوردیلر . پادشاهه خواجه اولدیلر . سعادتله تخته جلوس ایتدكده چوق قدر واعتبار بولدیلر . پادشاهك مزاجنه كیرمش ، مشربی آلشمش وكوكبی بارشمش ایدی . سفرده وحضرده همدم وغمكسار واسماً ورسماً مناسبتی وار ایدی . سليم وحليم كبی . نته كیم شعرادن بری بو بیتی اول زمانده دیوب صونمش ایدی :

(مطلع)

اول پادشه كه اسم شریفی سليم اوله لایق بودر مصاحبی آنك حليم اوله

آستانه‌سی اعیان واركانك مجمعی وجمیع وزرا وامرانك ملجأ ومرجعی ایدی . مجموع امور معظمه‌یی خوف وخشیتلرندن اكا عرض ایدوب اول پادشاهه عرض ایدردی . اكر مزبورده برذره نوع ملال وتغیر حال مشاهده ایتسه‌لر وهم پرسهمه دوشوب حیاتلری كیدر ایدی . آنده بر ظرافت وحسن تعبیر واردی كه حسن بیانی دشمن دیرینهٔ پركینه‌یی شرمنده ایدر ایدی . فنوندن نه فن اوله ایدی كه اول آنی بیلمییدی وفارسی وعربی ابیات مشكله ومعمادن نه مشكل اولیدی كه اول آنی حل قیلمییدی . اكا تعریف بو یتر كه سلطان سليم كبی عاقل وكامل پادشاهك یار ناكزیری وغمكسار دلپذیری ایدی . وسائر كمالاتندن غیری نازك اشعاری وپسندیده كفتاری وار ایدی . امادیدیكی

اشعاری کیمسه‌یه اشعار ایتمیوب ستر و کتم ایتدیکی سببدن شعرله مشهور دکل ایدی . بو برقاچ مطلع آنك اشعارندندر :

(مطلع)

انه کیرمش ایدی لطفله اول زلف دوتا   صانکه دستمده ایدی مملکت چین وخطا

(وله)

اول مهر رخ که خلقی یاقان حسنی تابیدر   کرم اولسونمی یر یوزینك آفتابیدر

حمدی رحمة الله علیه

قسطمونیدر . سلطان محمد دورینك آخرلرنده نقل ایتمشدر . فقها وفضلا زمره‌سندن وعلما وصلحا فرقه‌سندن ایدی . وهم بو فقیرك جدی و آبا واجدادی بیننده افتخاری وسندیدر . وافر قصائد واشعار ایله مرتب دیوانی واشعارنده عذوبت بیانی واردر . اشتهارن زماننده بولمش واشعاری اوقونوب اونودلمشدر . شعر ایله مشهور اولان حمدیٔ قدیم بودر . شیخ زاده حمدی چلبی مثنوی کودر . اکثرابیاتی اشعار قدمادن اشبه وشعراء سالفه‌نك اغلبندن موجه‌در . بو برقاچ مطلع آنك اشعارندندر :

(مطلع)

پرتوندن یوزینه کیمسه نکاه ایلیه‌مز   نظره اول اثری مهر ایله ماه ایلیه‌مز

(وله)

رخلرك رشکی کلك یرینی خار ایلدیلر   کاهن غنچه‌لرك باشنه طار ایلدیلر

(وله)

سینه‌می تیغ غمکله شرحه شرحه یاره‌یم   یاره‌لرله یاره حالم شرح ایده‌یم واره‌یم

واقچه عالمده مایهٔ جرأت وسرمایهٔ صفا وسلوت اولوب درماندلره مدد روح وکارگاه جهانده سبب فتح وفتوح اولدیغی بیانده بو برقاچ بیت آنك لطائفندندر :

(قطعه)

باغریکه باص یوری یورك یاغیدر — قوت قلب وقوت جان اقچه
نیجه خواری عزیز وقت ایلر — اول عزیز جهان اولان اقچه
نیجه‌لر ترك سر ایدوب یولنه — ایتدیرر نیجه شخصه قان اقچه
نیجه محتاج ایسه صویه ماهی — آدمه شویله‌در روان اقچه

(نظیره لمؤلفه)

اقچه‌سز کیمسه مرغ بی‌پردر — کشی یه قول قنات همان اقچه
دیدیلر اقچه روح ثانیدر — اهل دنیا قتنده جان اقچه
سکه صورت وجیه‌اولور اولدم — بولسه هر بیس وقلتبان اقچه
بتیرر جمله قان ایشن لکن — ایتدیرر نیجه شخصه قان اقچه
نیجه‌سی یوق آنك که‌اقچه‌سی یوق — آدم ایدن اری همان اقچه
دشمنه قالسه غم دکل دیه‌تك — بکاویر لطف ایت ای‌فلان اقچه
اقچه‌سی اولیان عبا بولمز — کیدیرر کلبه برنیان اقچه
ممکن ایلر قو محالاتی — کوکلره ایده نردبان اقچه
الده بر شاهین شکاریدر — نه‌یه صالسه‌ك آلور روان اقچه
بکلمز یاتی کریم اولانك — نوله ایدنسه خسیس اولان اقچه

فخر الفقراء وزین الصلحا ناقل کلام نبی اثنی مولانا حمدی چلبی رحمة الله علیه

اول مهر سپهر دین وماه مطلع یقین حضرت آق شمس الدینك ولد صاحب شرفی وفرزند خیر اخلافی در . بولی سنجاغی توابعندن

كوينك نام قصبه‌دندر . مرحوم سلطان بايزيد دورينك آخرنده انتقال ومرحوم نجاتی بكله برآيده وبرسنه‌ده رحلت وارتحال ايتديلر. اكرچه بحسب العرف والاضافه تدريس وقضـادن مناصب عاليه تصرف ايتمك واقع اولمامشدر وطريق سوروب موالئ عظام اشتهارن بولمامشـدر ، لكن بحسب الالياقه مواليدن عد اولنمغه احق واهالى اوصافى ايله موصوف اولمغه مستحقدر . حتى قصۀ يوسفى تفسيره متعلق اولديغيچون واقوال روايات رواتك اصح واقومن بولديغيچون نظم ايتمشـلردر . برنظم عديل ونظير اولمز واسلوب مرغوبنك برحرفنه پارمق باصوب كمسـه عيب ونقصـان بولەمز . قصص احسنی كمال صحتده تفسيره تمام مطابق اولمغين بين العلماء مقبول وممدوحدر. اتفاق فضلا بودركه اندن الطف واحسن ومرغوب ومستحسن كمسنه نظم ايتمامشـدر . برنظم هموار وآبداردركـه رنك وچاشنى والفاظ ومعانى، حسن عبارات ولطف استعارات درجۀ غايتده وسرحد نهايتده، اعجازه قرين سحر مبين در. صفت سينه‌ده بوايكى بيت آنكدر :

(مثنوى)

برگوش لوح ايدى او سينه همان ‎ ‎ ‎ ‎ اول كموش لوحه نقشبند جهـان
ايكى نقش ايلمش ترنجـه كبي ‎ ‎ ‎ ‎ بركل اوستنده ايكى غنجـه كبي

وعشق يوسفى زليخـا كتم وهضمه قادره اولميوب فاش ايتدوكى حقنده بوبيتلر دخى خوب واقع اولمشدر :

(نظم)

مهرى ستر ايليم ديدى كل ايله ‎ ‎ ‎ ‎ باغله يم ديدى توسنى قيل ايله
سكى آخر چواله صيغمادى ‎ ‎ ‎ ‎ موج دريا سفاله صيغمادى

مرقومك بش پاره كتابى وتركيده خمسـه‌يه جوابى واردر . اما

زمانلرنده متاع نظمك خریدارن وجواهر کلامك قیمت و اعتبارن
بوله‌میوب کتاب لیلی ومجنونده روزکارلرندن چوق شکایت وبوبرقاچ
بیت ایله حاللرین حکایت ایتمشلردر :

(مثنوی)

هنرعرض ایلمك شمدی جهانه — جواهر صاچمغه بکزر یبانه
نظامی شمدی ایتسه پنج کنجن — کمسنه بر پوله آلمازدی پنجن
اکرشهنامه‌دوزسه‌شمدی‌طوسی — آکا ویرمزدی کیمسه برفلوسی
همیشه بویله‌میدر عادت روم — که ایلر مستحق اولانی محروم

(ایضا)

دریغا کیتدی قدر فضل وعرفان — معارف دفترینی دوردی دوران
نه دکاو ایلسه کسب فضائل — بولیمز مرتبه بر مرد قابل
مرادی هرکشینك جمع اموال — معارف یانلرنده خاك پامال

مرحوم مولانا ذاتیدن شویله‌استماع ایتدم‌که کتاب یوسف وذلیخایی
مرحوم سلطان بایزیدخان نامنه دیمشلر ومراسم التفات ورعایت مرعی
اولنمیجق اول القاب واوصافدن مستغنی اولمشلر وبو برقاچ بیت‌ایله
کتاب مرقومده چرخدن شکایت وقاعدهٔ دنیای دونی حکایت ایدر :

(مثنوی)

چرخ کردون که دون پروردر — نیجه بی سرقاتنده سروردر
نقصه تحسین ایدر، کماله عتاب — قبحی تزیین ایدر، جمالی‌خراب
زخلك منزلینی بام ایلر — امرینه نیجه سعدی رام ایلر

وبو بیت دخی صنعت اطعمه‌ده رسالهٔ تحفة العشاقندندر :

(بیت)

الف قامتلولر سینی کتوردی — خطایی‌خوبلر چینی کتوردی

وبوبرقاچ ابیات عظمت سمات دخی « حلاوة الدنیا مرارة الآخرة
ومرارة الدنیا حلاوة الآخرة » مفهومنجه برمقاله‌سندندر :

(مثنوى)

هر كيمى حق يولده تقدير ايلدى　　راحتن دنياده تأخير ايلدى
هر كيمى مكر يله تضليل ايلدى　　نعمتن دنياده تعجيل ايلدى
جنت اهلى پر جحيم دنيه‌ده　　هم جحيم اهلى نعيم دنيه‌ده

(ايضا)

كيدر ماه وكاور مهر جهانسوز　　كه برقولتوقده صيغمز ايكى قارپوز

حياتى رحمة الله عليه

ولايت اناطوليده مرزيفوندندر . اشعارى لطافتدن و دائرهٔ حلاوتدن بيرون دكلدر . بومطلع آنكدر :

(مطلع)

يار اكر عرض عذار ايليه كلزاره كله
چاك ايده غنچه يقاسينى وكل زاره كله

مزبورك پوستى نام برشاعر ايله مزاجى آليشور، لطيفه‌سى باريشور . استجواب يوزندن بولطيفه‌يى تحرير وبو وثيقه‌يى تسطير ايدوب كوندرركه «ايت پوستى، طوموز پوستى دباغت ايله پاك اولورمى اولمزمى جواب ويروب مثاب اوله‌سز» دير . مزبور پوستى دخى مذكور حياتى‌يه جوابنده بونى يازاركه « حياتيده مردار مماتيده » دير

حياتى چلبى

استانبولدن ، پادشاهمز بنده‌لرندندر . قابل جوان وخوش لهجه وترزباندر . بومطلع آنكدر:

(مطلع)

بيكر ابروى دلبر ديدهٔ پرخونده   ايكي ماهيدر يوزرلر صانه‌سك جيحونده

(وله)

طاتلى كلدى بكا جانمدن لبك   جان چيقار چيقمز دهانمدن لبك

حيدرچلبى رحمة الله عليه

سفرحصار نام قصبه‌دندر. سلطان جمك دفترداری وهمدم وغمكساری ايدی . مرحومك فرنكستاندن خبر وفاتى ومتروكات ومخلفاتى بو كتيرمشدر. روايت ايدرلركه مرحوم جمك برطوطئ بياض سخن‌سازى وار ايمش . غايتده فصيح اللسان ونهايتده متكلم شكر كفتار ايمش . مذكور مرحومك متروكاتى كتيردكده اول طوطئ سفيدى سياهه چكوب غرابه وكلاغه دوندردى وماتم لباسن كيديروب تعزيه اسلوبن تعليم ايتدكدن صكره مرغ مزبورى پادشاهه ويرر . اول طوطى لفظ صريح وزبان فصيح ايله كاه بى‌كاه «الحكم لله، پاينده باد عمر پادشاه» دير. بو تعليم وتربيه پادشاهه پسنديده كلوب كرميان قلعه‌سنده بر عالى زعامت ايله رعايت بيورر . اما مزبور اول رعايت ايله متسلى اولميوب شكوا مشعر پادشاهه برقصيده ويرر . بو بيت اول قصيده‌دندر :

(بيت)

آستانكده شها جرم وكناهم يوق ايكن   نه‌دن اولدى عجبا بن قولى صالق قلعه‌يه

اشعارى خيالدن ساده وكشاده‌در . بو مقطع آنك اشعارندندر:

(قطعه)

حيدرا عارفيسك توبهٔ جام ايتمه صاقن   شول ايشى ايشلمه كيم صكره پشيمان اوله‌سك

حیرتی رحمة الله علیه

روم ایلندن واردادن وارباب تیماردندر. درویش مشرب وجعفری مذهب کمسنه ایدی. عمری آخرلرنده اعمی ونیجه مدت نابینا اولوب آشنایی بیکانه‌دن فرق ایده‌مز ایدی وعصاسی رهبر ودستکیر اولمسه برایکی قدم طوغری یوله کیده‌مز ایدی. مسموعدرکه اعمی اولمزدن اقدم بر محبوبه تعلق محکم اولوب دیده‌سی دیداردن محروم والتیاع واشتیاق نهایتده هجوم ایدیجک یاران قدیمدن تضرع واخوان کریمدن توقع ایدر که محبوبنک برکون الن اوپدوره‌لر ودل نامرادینه برمقدار تسکین وتسلی ویره‌لر. بو آرزوده ایکن برنامرد بی‌مروت کندی کبی برفلاح بی‌حلاوتی کتوروب ایشته محبوبك کلدی وطالعك یار اولوب دولتك ال ویردی اوپ النی دیوب اول شخص باطلك الن اوپدیرر وبعده قهقها ایله ایتدیکی بندپرکزندی خبرویرر. اول حینده مرحومه برعجب حالت وکریه ورقت کلوب حق جل وعلا درکاهنه ال قالدیروب دعا ودرون دلدن اولومن استدعا ایدر. حکمت الهی اول هفته‌ده دار دنیادن دیار آخرته کیدر. مزاری دیار مزبورده کندی وضع ایتدیکی زاویه‌ده‌در. مجمع یاران وزیارتکاه رندان اولمشدر. اول ولایتك خالص الاعتقاد وصادق الفؤادلری خلوص اعتقاد ایله دیوانندن تفأل ایدرلر. طبع نا سه ملایم خوش آینده وکشاده وعاشقانه وساده اشعاری واردر. فی زماننا شعر ایله شهرت ودیوانی خلق مابیننده تمام رغبت بولمشدر. بو برقاچ مطلع آنك اشعارندندر:

(مطلع)

دل آشفته بنم ، زلف کرهکیر سنك
یعنی دیوانه بنم بند ایله زنجیر سنك

(وله)

واصل جان اولمق ایسترسك بدندن کچ کوکل
کل شهید عشق جانان اول کفندن کچ کوکل

(وله)

ای خواجه درس عشقه بحث وجدال صیغمز
علم لدندر بو بونده سؤال صیغمز

دواوین فرسی دخی متتبع وفوائد معانیسندن متمتع ایدی. بو مطلع مطبوع دخی آنك آثار تتبعیدر :

(مطلع)

هر لاله کیم بتیردی خاك مزار مجنون لیلینك ایتلرینه اولدی سفال پرخون

وبو شعر فنا شعار دخی آنك اشعارندندر :

(شعر)

جهان خلقینی هپ یتدك بوفانی ملکی یوردك طوت
کچوب عزت سریرنده سعادتله اوطوردك طوت
الندن روزکار زورکارك قورتولش یوقدر
هزاران پنجهٔ پولادی برلعب ایله بوردك طوت
سوروب جمله مراداتی چیقار میدان خاطردن
مراد آیینه بیندك هم مراداتینی سوردك طوت

(لمؤلفه)

دولتیله جهانی طوتدك طوت دولت ال ویردی مالنی اوتدك طوت
شکرین نقل ایمش چو هر لقمه‌ك چیکندك آنی داخی یوتدك طوت
لطف و قهری کچر چو دنیانك کچدی هپ کوردکك اونوتدك طوت

فی حرف الخاء

خاکی رحمة الله علیه

شهر قسطمونیدندر . جندیلردن اسماعیل بك دورنده کلمش واول ولایتی سلطان محمد اسفندیارلی الندن آلمشدر . شعراء رومك قدماسندن وشعرانك فضلاسندندر . زماننده اشتهارن بولمش واول عصرلرده دیوانی معتبراتدن اولمش ایدی . بومطلع آنك اشعارندندر :

(مطلع)

ای مراد مؤمن و ترسا ، معین مرد وزن
قدرتکدن طاشی که مرجان وکه مرمر دوزن

(وله)

ای چارهٔ بی‌چارکان رحم ایله بن بی‌چاره‌یه
سندن که چاره اولمیه نه‌چاره داخی چاره‌یه

(وله)

دوستلر چاك کریبانم کوروب عیب ایتمه‌کز
بن دخی بر پارساییدم که رسوا قیلدی عشق

مزبور اول زمانك وزراسندن برینه جائزه امیدیله قصیده صونوب ممدوح جائزه ویرمك جائز اولمیجق اول قدر قدر بلند ورتبت ارجمند ایله مقام کرتده اولانلره کرم لازم وصدر نشین صفهٔ ریاست اولنلره بی‌مروت وبی‌کرم اولمق نامناسب ونامالایم ایدوکن بوقطعه ایله اشعار واشراب ایتمشدر :

(قطعه)

کرم اهلی مقامیدر بو صدر   بواولواق یانی سخا نیجه اولور

کل بکم سن وزارتی بکا ویر　　نی مدح ایله کورعطانیجه اولور

خاکئ اسکوبی رحمة الله علیه

طریق سورمش، درسن کورمش وبایزید خان دورنده کلمشدر . لکن ظرافت طبع شوخی وبوفنده چندان رسوخی یوق ایدی . بو مطلع آنکدر :

(مطلع)

ملالت چکمزم هرکز که هجران برکمال ایلر
که بر نسنه کمال اولسه فلك آنی زوال ایلر

خاوری چلبی

روم ایلنده مناستردن، قضات زمره‌سندندر . خوب طبیعت ویرقابیتدر . امافن شعره اول‌قدر ممارستی واشتغال ومداومتی یوقدر . بومطلع آنکدر :

(مطلع)

یاشم روان اولوب آقار غمکله آب کبی　　آغاردی آغلامه‌دن کوزلرم حباب کبی

خدایی رحمة الله علیه

استانبولدن، پادشاهمز بندهلرندر . شاعر قابل نوهوس وشهادت مقالی کالنه بس‌در . بومطلع آنکدر :

(مطلع)

اغیار کینه‌خواه ایله سیرانه کیتمه هیچ　　کل کورکنولدی یوسفه یابانه کیتمه هیچ

(وله)

خاکی تنمی پیله ویروب راه یارده　　برتوز قوپار مانجه قومم روزکارده

خضری رحمة‌الله علیه

زمان سابقده بروسه مفتیسی اولان احمد پاشانك اوغلیدر . خضر بك دیمكله مشهوردر . جدی وكندی خضری مخلصیله مذكوردر . اما ددهلرندن چندان شعر صادر اولمامشدر وشعر ایله شهرت بولمامشدر. اكثریا خضری آدینه اوقونان اشعار بونلرك كفتار فصاحت شعاریدر . بومطلع آنكدر :

(مطلع)

آنك كه عذارك كبی بر ورد تری وار　　بلبل كبی هر لحظه فغان ایتسه یری وار

(نظیره لمؤلفه)

آنك كه بو كون كل كبی كفنده زری وار　　هر غنجه لبك عاشق ایلرسه یری وار

سلطان سلیم طاب ثراه زماننده قپلوجه مدرسه‌سنده مدرس ایكن جناب وهابدن واول ملهم صوابدن آثار عشق وجذبه ایریشوب عرف واضافتی وقوری حمیتی قویوب اول مشایخ كبارك افتخاری اعنی شیخ شمس الدین بخاری حضرتلرینه ارادت صادقه كتوردی وحب ماسوایی وراء ظهرینه آتوب دلدن كوتوردی . حقیقت ومجازی متضمن كلمات وفارسی وتركی ابیاتی واردر. شعرانك فاضللرندن وبوفنك كامللرندندر. وبوابیات آنك اشعارندندر :

(شعر)

کرحجاب اولورایسه طلعت جانانه تنم | بر آوج خاك نه‌درکه قاله کوزمده بنم
سن مهك مهری ایله ال یوریسم عالمدن | آفتابه کونش وطاس فلکدر لکنم
دل یانار شمع کبی سینه طولو نقش ونکار | صانکه فانوس خیال اورتوسیدر پیرهنم

خضری اماسیه‌وی رحمة الله علیه

ارباب قلم واصحاب رقم زمره‌سندن ایدی . حضرت خداوندکار نیل نژاد عزم دیار بغداد ایتدیکی اثنالرده انتقال ایتدی . وعسکر فتح مملکته واول دار آخرته کیتدی . مثنوی کوی ساده مقال ومقالاتی بی نکته وخیالدر . نتیجهٔ اشعاری بو مطلعدر :

(مطلع)

اشکم ایچره روی زردم ای کل رعنا همان
صویه دوشمش برخزان برکینه بکزر بی کمان

« قلوب الاحرار قبور الاسرار » مضمونجه فوائد کتم راز وفضیلت ستر سر بیاننده بو برقاچ ابیات آنك آب حیات نام کتابندندر :

(مثنوی)

دلا سر صاقلامق عاقللر کدر | آنی کشف ایلمك جاهللر کدر
اولور احمقلرك قلبی دیلنده | قالور عاقللرك سری دلنده
سن اوله‌میجق آنی ستره قادر | اوسری اوله‌می هیچ کیمسه ساتر

(وله)

راز دار اولور اکرچه یاره یار | سکا سندن اوزکه اولز راز دار
رازی ناداں اودرکیم غیره دیر | بعدزان ایدرکه اونه پرده در
چونکه کندی سرینه محرم دکل | پس آنی فاش ایتسه غیری غم دکل

(نظم حمدی چلبی)

صاقله رازیکه زار اولمیه‌سك — محنت و درده یار اولمیه‌سك
فکرینی ذکر ایدن فکار اولدی — آشکاره اولان شکار اولدی
دل قفسء راز مرغ وحشیدر — مرغ وحشی قفسده بخشیدر
چون قفسدن بو وحشی بوله نجات — آنی کیم طوته ضبط ایده هیهات
صاقله سری که سر سلامت اوله — سرینی فاش ایدن ملامت اوله

خلیلی رحمة الله علیه

دیار بکردندر . سلطان محمد دورنده جوانلغی زماننده ازنیق نام قصبه‌یه کلوب تحصیل علمه مشغول ایکن برمحبوبه تعشق ایدوب کتاب عشقدن سبق آلدی . ودرسك دفترن دوروب اوقومقدن یازمقدن قالدی . ودرد عشقه مبتلا وشور وسودا ایله واله وشیدا اولوب حسب حالنی ودرد مافی البالنی برداستان ایدوب عالمه دستان ایتدی . بین الانام (فراقنامهٔ خلیلی) دیو تسمیه اولنور، ساده وکشاده نظمدر. صفت خطاب نامه‌ده بو برقاچ بیت اول کتابدندر :

(مثنوی)

دیدم ای نامهٔ فرخنده منظر — چو سنسك برهای عنبرین پر
برونك مظهر انوار اشواق — درونك مخزن اسرار عشاق
عجب نطق فصیحك وار زبانسز — سوزنی عرض ایدرسك ترجمانسز
طایوکه هر نه‌کیم قونسه امانت — ویررسك صاحبینه بی‌خیانت

وبوغزل ذوالقافیتین رد العجز علی الصدر صنعتنده مصنوع اولان اشعارندندر :

(نظم)

تا بنم کوکلمده یاقدك ای رخ کلنار نار
نار شوقکله جهانده یاندم ای عیار یار
یاره‌لی قیلدك بنی رحم ایلمزسك ای دریغ
آغلادیرسك هر کیجه تا صبحه دکاو زار زار
زاریلغمدن بنم همسایه‌لردر بی حضور
ایتمدی آهم سکا بر ذره ای مکار کار

خلیلی زرد

بروسویدر. کعبهٔ شریفه‌ده شرفها الله تعالی مجاور ومتقاعددر. اشعاری چاشنیدن خالی دکلدر. بو مطلع تجنیس آنکدر :

(مطلع)

نار عشقکله تا درون دل یانار تنور اولور　　پرتو مهر رخکله سر تسر تن نور اولور

خفی رحمة الله علیه

ارباب حرفدندر. خفاف اولدیغی باعثدن بعضلر ضم خائله خفی دخی دیمشلر. علوم مکتسبه‌دن بی بهره و بین العوام عامیلکله پرشهره ایدی. اما ذاتنده قابلیت وطبعنده سلاقت اولمغین جمیع الفاظ وعباراتی فصیح وصحیح ایدی. «ترق العقلاء بمجالسة الاذکیاء» مضمونجه مدام مصاحبتی کاملر ایله ومناسبتی فاضللر ایله ایدوب «خذ العلم من افواه الرجال» مفهومنجه افواه والسنه‌دن اولقدر لغات وعبارات ومسائل

عقليات ونقليات خاطرنشان ايتمش ايدی كه كتاب ودفترسز مفتی ومدرس اولمش ايدی . بو امر عجيب محاله قريب اولمغين مرحوم سلطان محمد حضورنده حاضر ايدوب اشعار وكفتارينه سمع التفات واعتبار ايله استماع ارزانی قيلدی ديو روايت ايدرلر . مرتب ومدون اشعاری واشعار ايله خيلی اشتهاری واردر . صنايع شعريه‌دن اكثريا تجنيسه مائلدر . بو مطلع آنكدر :

(مطلع)

سا كن ميخانه اولدم ينه صاحب باده يم ساقی ملاح وقدحلر زورق اولمش باده يم

(وله)

هيچ انه مال يتيميله می آلمالی دكل كل برين آل ديسه‌لر سكا می آل مالی دكل

وبو بيت دخی چرخ شعبده ساز وكردون لعبت باز بو چادر نيلكون سرنكوندن هر آن صد لعبت وهردم بيك صورت كوستروب نجه بيك ابوعلی سينايی وهزاران اشكال نمای صاحب سيميايی صنعت لعبتده مات ايتديكی بيانده آنك اشعارندندر :

(بيت)

جهانده چرخ لعبت باز اويونلر اوينامشدر كيم
هزاران بوعلی سينا آنك اوينده ملزمدر

خيالی چلبی رحمة الله عليه

عبدالكريم زاده‌دركه سلطان سليمه دفتردار واعيان قلمه واركان رقمه افتخار اولمش ايدی . تركيده ليلی ومجنون وخوش آينده ومخيل اشعار سحر نمونی واردر . بو مطلع مشهور آنك اشعارندن وجملهٔ كفتارندندر :

(مطلع)

خراب اولوبدر اول آباد کوردیکك کوکلم
غمکله طوپطلودر شاد کوردیکك کوکلم

(وله)

حیرت آلور عقلمی باقسه‌م کوزینه قاشنه   صدهزاران آفرین اول صورتی نقاشنه

(نظیره لمؤلفه)

دست فرقت یازدی مجنونك مزاری طاشنه
کیمسه‌نك طوقنمه‌سون سنك ملامت باشنه

خیالی بك

روم ایلنده واردار یکیجه‌سندندر. طریق طریقتده بر ار اوجاغنك روشن دل کوچك چراغ افروخته‌سی وسمت سعادتده پادشاه عالی نظرك نظر یافته‌سیدر . دفتر سخن وران زمانده وجریدهٔ فرقهٔ شعر کویانده مطلع دیوان فصاحت وفهرست جریدهٔ بلاغتدر . وبالجمله زمانه غزل کویلرینك میر ومهتری وبحسب العرف والاضافه اول زمره‌نك سرآمد وسر دفتریدر . چوکان زبان بلاغت بیان ایله کوی کفتاری میان متغزلاندن ربوده قیلمغله عرصهٔ نظمك چابك سوارلری آره‌سنده میدان آلمش وصیت وصدای نظم ایله آفاقه غلغله صالمش ایدی . صنایع شعریه‌دن طمطراق الفاظ وخیال وتزیین عبارات ومقال سمتنی اختیار ایتمشدر ومیان حقیقت ومجازده بر طرز مخصوصه کیتمشدر . بو غزل فصاحت شعار آنك مقبول اولان اشعارندن وکندینك غایتده مطبوعی اولان کفتارندندر :

(غزل)

بر ابد ملکینه جانم همجوار ایتمك نیجه
دولتندن فانیانك جمله عار ایتمك نیجه
مویه‌لردن جسمی عشق ایچره برمو ایلیوب
کاکل دلداره واروب‌ده قرار ایتمك نیجه
بحر سیمابیده‌کی مرغان زر پیکرلری
شاهباز همتم صالوب شکار ایتمك نیجه
آسمانك بو طنوز جام زمرد فامنی
برآرادن نوش ایدوب دفع خمار ایتمك نیجه
چهره‌سن برك خزان ایتدی خیالینك فلك
سن بهار حسنه آنی برکذار ایتمك نیجه

(وله)

بن اول بازعما صیدمکه عالم صیدکاهنده   نیجه عنقا کبی یاوری اوچوردم آشیانمدن

وبو بیت موعظه انکیز دخی برقصیده‌سندندر :

(بیت)

قرا کونینه ایلك ایتمه شمع وش خنده   دیلر ایسك یوزك آق اوله نیته کیم کافور

فی حرف الدال

داعی رحمة الله علیه

شهرقسطمونیدن ومؤذن زمره‌سندن آوازه والحانی شیرین وابیات واشعاری رنکین کمسنه ایدی . سلاطین سالفه‌دن سلطان محمد

دورنده کلمش واستانبولی بیله آلمش وتعریفاتدن معرفلر آره‌سنده چوق اثری قالمشدر. صنایع شعریه‌سی قدما اسلوبن اوخشار . واکثر مطالع اشعارن یا ایهام ویا تجنیس ایلر . بومطلع آنکدر :

(مطلع)

ضرب آهم اوقدر سالدی ای ماه کوکی حشره دك دونرایسه کیتمیه بر ذره کوکی

اتفاق شهر مزبوره اول زمانده دعوت جن واخراج دفائن دعواسن ایدر برشخص دعوتی کلور . بو افسون هاروت وانسانهٔ ماروت ایله زهره نام بر زن زهره جبینی نکاح ایدوب آلور . مکر اول زن زیبادن مزبور داعی‌یه برداعیه دوشمش ونار رشك وغبطه‌دن بو بیتی دیوب یانمش طوتشمش :

(بیت)

مغربی ایمش ایناندق ارك ای زهره جبین اله برکنج کتوردی ینه برکان دلدی

درونی رحمة الله علیه

ازنیق نام قصبه‌دن ، طلبه طائفه‌سندندر . بودورده نقل ایتدی . طبعنده اولقدر جودت وفهمنده چندان سرعت یوق ایدی . حین ایراد سخنده تأمل وتفکری چوق ایدی . اکثر اوقاتده افکاری بیشه وتخیل وتفکری لیل ونهار اندیشه ایدینوب دیدیکی اشعاری زیاده فکرت ورویتله دیر ایدی . اما دیدیکی ابیاتی تخیل سلیس ومصنع نفیس ایلر ایدی. طبع خیال انکیزی مورد خیال وموجد مقال ایدی. بو برقاچ مطلع آنکدر :

(مطلع)

نوله کنجینۀ حسنکده کسلسه نجه باش ایکی سمشیر طلسم اولمش اکا اول ایکی قاش

وبو قافیه‌ده واقع اولان غزلیاتك نظائرنده بوندن مطبوع مطلع دوشمامشدر :

(مطلع)

قوت ایدنمشدر بزی موراجل ارزن کبی کیم طاشیر زیر زمینه دانۀ خرمن کبی

(وله)

کوسترسه نوله خلقه بنانیله بنی یار آشفته‌سی‌یم بونجه‌زماندرکه بن آنك

دری رحمة الله علیه

شهر اسکوبدن، کتاب‌قسمندن ولاابالی‌رنك ودیوانه نقش صورتن کوسترمك آلك آیین ورسمندن ایدی . اول قدر تارك دنیـا وتجرید واهل فنا ایدی‌که ایکی‌اقچه بریره باغلامز ایدی. بوقدر فاقه‌ایله بی‌طاقه ایکن کیمسه‌یه شکوی ایدوب حالندن آغلامزایدی. بوایکی‌مطلع حالنه شاهد ومرآت کلامنده صورت حالی مشاهددر :

(مطلع)

ای‌خواجه فقر وفاقه‌مز ملك وغنایه ویرمیز
بوکهنه شال‌وخرقه‌مز اطلس وقبایه ویرمیز

(وله)

نه بیلسـون لذت فقر و فنایی مال وجاه اهلی
بوذوقی کل قناعت کوشه‌سنده مردحقدن صور

(ایضا)

سن کیدرسك‌سنك آردنجه کوزم یاشی کیدر
مشـکل اولدرکه کشی قالیر ویولداشی کیدر

(مطايبه)

مذكور غايتده لطيفه‌كوى وخندان روى وفرخنده خوى ايدى. جلابى تخلص ايدر برفقاعدن ايام تموز جكر سوزده بو بيت ايله برف استدعا ايتمشدر :

(بيت)

بزه جلابى كل احسان تام ايت　　قاركدن ايسترز انعام عام ايت

دعائى رحمة الله عليه

بروسويدر . ارباب جهت واصحاب معرفت قسمندن سلطان محمد دورنده كلمش وجم سعديـنك نونيه معشرينه نظيره ديمشدر . مطلعى بودر :

(مطلع)

عارضنده باد ايله اوينار بو زلف عنبرين　　صانكه ايلر جلوه‌لر طاووس فردوس برين

مكركه شحنهٔ شهرله مرقومك ميانلرنده مناسبت سابقه‌لرى وكندى اعتقادلرنجه مصاحبت صادقه‌لرى وار ايمش، نهايت درجهٔ خلتده وغايت مرتبهٔ اخوتده. اتفاق بشريت مقتضاسنجه مذكوردن برنادره صادر اولور . همان‌دم شحنهٔ شهر وزبانئ دهر مقتضاء خيانت ذاتى واقتضاء وقاحت صفاتى برله عمل ايدوب مشار اليهى اله وحق صحبت قديمى زير قدمنه آلوب حقوق سابقه سؤالنى دفع وجلب واخذ نفع ايچون بوكا برصورت كوستركه كويا بونى نه كوردى نه بيلور. اكر بر دخى كورر

ایسه ایکی اولور . بوقطعه‌یی اخوانه نصیحت ویارانه موعظت ایچون اول محلده تحریر ایتمش :

(قطعه)

وفا اومق کبیدر کیر سکدن   وفا امیدین ایتمك شحنکاندن
چڼن بکزر عسسله شحنه کابه   که سك کوزلر کشی‌یی حق ناندن
یاراشور شحنه‌یه‌خنزیر دیرسه‌م   که سك یکدر بنه اول قلتباندن

(وله)

تناسخ مذهبنجه سکدن آدم   اولورسه شحنه‌در یاخود عسسدر

دلیری رحمة‌الله علیه

قسطمونی سنجاغنده توطن ایتمش پادشاهمز بنده‌لرندن برسپاهی ایدی . ارباب سیف آره‌سنده آتی وکندی یارار وعرصهٔ شجاعتده قلیجندن قان طاملار، مرد افکن وصف شکن دلیر ودلاور ایدی . وباب سخاده خوب خصلتی وشجاعتی وار ایدی . «مرد بی مروت ارنلر یانده زن وکرم ذات جمیع صفاتدن اولی واحسندر» دیرایدی . سپاهیانه اشعاری ومردانه کفتاری واردر . بومطلع آنکدر :

(مطلع)

عرصهٔ عشق ای کوکل مردانه‌لر میدانیدر   کله‌لر طوپی او میدانك قلیج چوکانیدر

وغزالرده قره غوللرده سر درمیان ایدوب سر کتورر ایدی . ونیجه محل مهلکه‌ده کمینه کیروب دلاورلکله دیل کتورر ایدی . ترفع وترقی‌یه نافع ومفید اولمدی . بوبیتی حسب حالنه موافق بولوب اوقور ایدی :

(مطلع)

چه خوش گفت آن تهی دست سلحشور　　جوی زر بهتر از پنجاه من زور

(بیت)

ای قلیجیله منصبه ایریشن　　شویله بکزر فرنکیدر قلیجك

(مفرد)

ارتشا مزرعنه سیم وزری　　طورمه اك تا که بیته مصلحتك

(وله)

دیدیلر ارتشایه ایش بتورن　　بونك ایله بولور ایشن یتورن

فی حرف الذال

سخن بدایعنك موجد نکاتی وشعر صنایعنك مورد خیالاتی اعنی مولانا ذاتی طاب الله ثراه وجعل الجنة مثواه

بقیهٔ شعراء سلف وقدوهٔ فصحاء خلف ایدی . قره‌سی ولایتندن بالیکسر نام قصبه‌دندر . اسم شریفلری بختی ونوالهٔ سخن ازل قسامنك اکا قسمت وبخشی ایدی . مرحوم نجاتیدن صکره ولایت رومك استاد شعراسی وشعراء متغزلانك مقتدا وپیشواسیدر . بلکه وفور اشعارده وتصنع گفتارده جمله‌یه غلبه‌سی مقرردر . بوقدر اشعار کثیره وقصائد متکاثره شعراء رومدن برینه میسر اولمامشدر . مذکورك اوچ بیك دانه غزلی وبشیوز عدد قصیده‌سی وبیك مقداری رباعیاتی وقطعه‌سی واردر . شهر انکیزلرندن واغزلرندن غیری مثنویاتندن حکایت احمد

ومحمودی وسیر نبی ومولودی وعاشق ومعشوق احوالن بیان ایدر شمع وپروانه‌سی وخسرو شیرین طرزنده فرخ نامه‌سی واردر . اکر بووسعت قابلیت وذهن و ذکاوتله فی‌الجمله اعتباره مقارن اوله ایدی ویاخود قوت سامعه‌سی اصغاء کلامه مساعده قیلوب قید معاشدن ابداع وایجاده فرصت بوله‌ایدی ویاخود جامی ونوایی زماننده که‌ایدی بوروزکارده اول قدر تحف و آثار وبوکذرکاه عبرده اظهار اقتدار ایدوب برنام ونشان پراشتهارظهوره کتورردی که شعراء ولایت رومك سلفی وخلفی نشانه وارەمیوب دورانك یکانه‌سی وجهانك فرزانه‌سی اولمق مقررایدی . فلك دوارنیجه روزکار دور ایتمك کرکدرکه مادرکیتی رحم طبیعتدن اکا مانند برطبع بلند دنیایه کتوره :

(بیت)

نیجه دونمك کرك بوچرخ دوار که برآنك کبی اوله بدیدار

حقا بودرکه ایجاد سخنده خلاق معانی وحسن اداده حسان ثانی ایدی . بو برشاعر ممتاز وبی‌انبازدرکه اوج معانی ومقالده وهوای خیال‌وقیل‌وقالده بونك‌پروازینه ایرر برشاهباز بلند پرواز فضای رومه کلمامشدر . بوبرشاعر صاحب عنوان ومعلوم عالمیان ایدی که هروجهله عنوانی شانته موافق وشانی عنوانته مطابق ایدی . وبالجمله طریق طرز غزلده‌بونك‌جمله‌دن مزیدمزیتی وحددن‌بیرون رجحانی وفوقیتی غایتده ظاهردر . وبوخصوصده محض حکمت جملهٔ مظاهردر . ایراد صنایع بدیعیه‌ده آنك برطبع وداتشی وار ایدی‌که شعراء زمانیله آنك مابیننده بحر ایله نهر قدر تفاوت فاحشی وار ایدی :

(بیت)

شاعران ذرات واول برمهر ایدی غیریلر قطرات نهر اول بحر ایدی

سابقا ارباب حرفدن کد یمینی وعرق جبینی ایله دیریلور موزه دوز واوباش وعوام صورت، لوند سیرت عیاش ایدی . کندنده جودت طبع وسلاقت نظم فهم ایتمکین عمرینك برمقدارن نحوه صرف ایتدی ومنجم زاده‌دن قواعد رمل اوکره‌نوب رمل ونجوم طریقنه کیتدی . سبب طول عمر ایله چوق معانیٔ غریبه‌یه مالك اولمش وکمال همتن شعره صرف ایتمکله بی‌حد صنایع عجیبه بولمشدر. افاضل واهالی بوخصوصده منصفلردرکه برکیمسه معلم ومدرس ودرس وتدریس کورمه‌دن بونجه معانیٔ بدیعه ایراد ایدوب خاصه خیاللر ایجاد ایده که تفکرنده فضلاء ذوی‌الافکار متعجب ومتحیر اوله‌لر . ریب واشتباه یوقدرکه بوخاصیت کسبی وعارضی دکل بلکه ذاتی‌در . اوچ بیك دانه غزلی اوچ دیواندر . اما بیك دانه غزلی قرق عدد منتخب قصیده ایله بوجمله‌دن افراز وانتخاب اولنمش مقبول اهل عرفاندر . اشعاری ورد زبان عشاق وکندی معلوم ومشهور آفاقدر . مقبول طباع ولایق استماع مخیل ابیاتی ومصنع کلماتی بی‌حد ولایعددر . بو برقاچ مطالع مطبوعه اول مطلع سپهر سخندن طلوع واشراق ایتمشدر :

(مطلع)

قدرت الیله صاحب حمام نه قباب　　صابون صبحله دوزوب ایچردی برحباب

وبومطلع دخی اول سرو بستان رسالت وکل کلستان نبوت حقنده واقع اولمشدر :

(مطلع)

قامتك ای بوستان لامکان پیرایه‌سی　　نوردن برسرودر دوشمز زمینه سایه‌سی

(وله)

بولسه‌وزدیده‌یری یردك اول شهك قربانی　　بزدن اوکدین اکاقربان ایتدیکیچون جانی

(وله)

رقيب زاغ الندن برترزرو شيوه كار آلدم دخى بن شاهباز عشق اوللدن بر شكار آلدم

(وله)

خروس عرشك افغانم حضور ينى اوچورمشدر
كواكب لشكرين آه سحر كاهم كوچورمشدر

(وله)

دوشدم نشان پاى شه دلبر اوستنه اول غنجه كوردى ديدى يوزك كالمز اوستنه

(وله)

آتمك مسكنى يوق سقف سمادن غيرى ياشمك منزلى يوق تحت ثرادن غيرى

ومثله متعلق چوق معنا بولمش وخيلى خيالاته قادر اولمشدر :

(بيت)

بنى قربانك ايدين اورمه بچاغى غنمه نه بيلور بولنه جان ويرمكى اول برملمه

ومثنوياتندن رسالهٔ شمع وپروانه‌سى غايتده مصنع كتاب ونظم سحر انتسابدر . من مطلع الى مقطع هر بيتى معمور ومخيل ومصنوع وبى بدلدر . اما عندالفضلاء طرز كلامده وبسط سوق مرامده حكايت نظمى تخيل وتصنع اوزره طرح اولنمغين حسن اداسى اولقدر واضح وروشن ورعايت ارتباط مقدماتده چندان خوش آينده ومستحسن دكلدر .

(مثنوى)

بر سيه پرچملى يالك يوزلو يار سيم سيما ، خوب زرين تاج وار
شهر شامك شاهى كيمش تاج زر هر يكا اوتاغ ايله ايلر سفر
بر نفس پيك صبا آنى اكر طشره بولسه خانه‌دن تاجن قاپار
صبح ابرشسه اويور اول خوابه وارير ينه بر زنكى ايريشور اويارر

وصف مطربده وصفت موسيقارده بو ايكى بيت دخى كنديك مطبوعى ومقبولى ايدى :

(مثنوى)

فغان ایتدیردی موسیقاره اول یار | لبنده بر کوزل غرا بکی وار
پرستو بچه‌لر آچوب دهانی | صانه‌سك بك کوروب ایلر فغانی

صفت قلعه‌ده بوایکی بیت دخی آنك ابیاتندن وصنایع بدیعیه‌ده مبالغاتندندر :

(مثنوى)

حصارندن که برطاش اوله نازل | اکر کیم کیجه کوندز کیتسه بیك ییل
ایرشمز منزل کیوانه اول طاش | فلك اول ییره آنکچون اکر باش

وبو برقاچ ابیات دلاویز دخی شهر ادرنه‌یه دیدیکی شهرانکیزندندر :

(مثنوى)

بری قزازدر عبدیدر اسمی | جریره طعن ایدر ترلکده جسمی
تماشا ایلدم دوکمه دوکرکن | کورونور ایلیکی پاره‌تلرندن
بری شربتجی زاده قند لذت | ایچیرمشدر فقاعه آغزی شربت
مکر کیم آغزی یاریله نزاعه | دوشوبدر شربتی قویدی فقاعه

نظم نکته شناسلری عموماً مشار الیهی دقت خیالده وخیالات متالده استاد شعراء ولایت عجم حضرت شیخ کماله بکزددرلر . صنایع شعریه‌دن نه‌صفت اوله که اول آنی ایتمامش اوله وخیالات معانیده نه‌بکر فکر اوله که آنك طبع پاك دراکی اکا یتمه‌مش اوله . اما اواسط عمرینی تجاوز ایتدکدن صکره واقع اولان اشعاری اسلوب شبستان خیال وطرز معما مثال غایت تصنعدن برمقدار معقد دوشمشدر . عشاق پراشواق تلذذ ایدوب خاطر مستمعه بادئ نظرده تبادر ایتمز ودقایق خیالاتی تأمل وتفکر اقتضا ایتمکین صنایع شعریه‌یه شعوری اولمیانك ادراکی یتمز . بوسببدن اکثر معانئ دقیقن ترزیق تصور ایدرلر :

(بيت)

بیلمین عنـدلیبی سرچه صـانور کورمین بلوری کورسه صرچه صانور

مرحوم مرقوم مجمع اللطائفنده شعرا ایله واقع اولان مطایبه‌دن درج وامثـاله متعلق چوق لطیف لطیفه‌لر خرج ایتمشـدر . بو بیت مرحوم کشفی ایله واقع اولان ملاطفه‌سندندر :

(بيت).

معجونجی کشفی به نه‌وار اول حقه‌ده دیدم
قالمادی نسنه صاتدم آنی بنك‌ایدی دیدی

(جواب کشفی)

ایتـك ایشـدر ذانیا برکامله آلدك که آنك
کیم کوررسه طونی نقشینی آکاباش‌ایندیرر

ذکائی رحمة‌الله علیه

سـلطان بایزید اوغلی سلطان علمشـاه یاننده دیوان کتابتن ایدر ایدی . صورتده کوزل وذهن وذکاده بی‌بدل کیمسـه ایدی . شعر غرایی ونازك انشاسی واردر . بومطلع آنکدر :

(مطلع)

نیلرم اول بزمی کانك ساقیٔ مهروسی یوق
یا شو مجلسدن نولورکه مطرب خوشکویی یوق

وبودیباجهٔ منظومه دخی آنك (صور مکاتیب) نام منشأتندر :

(مثنوی)

فغان ایتدیردی موسیقاره اول یار — لبنده بر گوزل غرا بکی وار
پرستو بچه‌لر آچوب دهانی — صانه‌سك بك گوروب ایلر فغانی

صفت قلعه‌ده بوایکی بیت دخی آنك ابیاتندن وصنایع بدیعیه‌ده مبالغاتندندر :

(مثنوی)

حصارندن که برطاش اوله نازل — اگر کیم کیجه گوندز گیتسه بیك ییل
ایرشمز منزل کیوانه اول طاش — فلك اول ییره آنكچون اگر باش

وبو برقاچ ابیات دلاویز دخی شهر ادرنه‌یه دیدیکی شهرانگیزندندر :

(مثنوی)

بری قزازدر عبدیدر اسمی — حریره طعن ایدر ترلکده جسمی
تماشا ایلدم دوگمه دوگرکن — گورونور ایلیکی پاره‌لرندن
بری شربتجی زاده قند لذت — ایچیرمشدر فقاعه آغزی شربت
مگر کیم آغزی یاریله نزاعه — دوشوبدر شربتی قویدی فقاعه

نظم نکته شناسلری عموماً مشار الیهی دقت خیالده وخیالات متالده استاد شعراء ولایت عجم حضرت شیخ کماله بکزددرلر . صنایع شعریه‌دن نه صفت اوله که اول آنی ایتمامش اوله وخیالات معانیده نه بکر فکر اوله که آنك طبع پاك دراکی اکا یتمه‌مش اوله . اما اواسط عمرینی تجاوز ایتدکدن صکره واقع اولان اشعاری اسلوب شبستان خیال وطرز معما مثال غایت تصنعدن برمقدار معتقد دوشمشدر . عشاق پراشواق تلذذ ایدوب خاطر مستمعه بادئ نظرده تبادر ایتمز ودقایق خیالاتی تأمل وتفکر اقتضا ایتمکین صنایع شعریه‌یه شعوری اولمیانك ادراکی یتمز . بوسببدن اکثر معانئ دقیقن ترزیق تصور ایدرلر :

(بيت)

بيلمين عندليبی سرچه صانور   كورمين بلوری كورسه صرچه صانور

مرحوم مرقوم مجمع اللطائفنده شعرا ايله واقع اولان مطايبه‌دن درج وامثاله متعلق چوق لطيف لطيفه‌لر خرج ايتمشدر . بو بيت مرحوم كشفی ايله واقع اولان ملاطفه‌سندندر :

(بيت).

معجونجی كشفی‌يه نه‌وار اول حقه‌ده ديدم

قالمادی نسنه صاتدم آنی بنك ايدی ديدی

(جواب كشفی)

ايشلك ايشدر ذانيا بركامله آلدك كه آنك

كيم كوررسه طونی نقشينی آكاباش ايندیرر

ذكائی رحمة الله عليه

سلطان بايزيد اوغلی سلطان علمشاه يانده ديوان كتابتی ايدی ايدی . صورتده كوزل وذهن وذكاده بی‌بدل كيمسه ايدی . شعری غرامی ونازك انشاسی واردر . بو مطلع آنكدر :

(مطلع)

نيلرم اول بزمی كالك ساقیٔ مهروسی يوق

يا شو مجلسدن نولور كه مطرب خوشكويی يوق

وبو ديباجهٔ منظومه دخی آنك (صور مكاتيب) نام منشأتندر :

(مثنوی)

سلامی چون نسیم سنبل وکل پیامی چون نوای ساز بلبل
قد خوبان کبی موزون دعالر خد جانان صفت رنکین ثنالر
دخی مهری کبی انواع اشواق دل وجاندن نته کیم عشق عشاق

ذهنی رحمة الله علیه

سلطان بایزید اوغلی سلطان محمد کفه لواسنه متصرف ایکن دفترداری وجملة الملکی وافتخاری ایدی. ایراد صنایع نظمیه ده اکرچه معنی جویدر، لکن ایجاد خیالده مقولهٔ سخن چین وخاییده کویدر. بومطلع آنککدر:

(مطلع)

کرچه که نکارك رخ آلی کله بکزر عاشقلرینك نالشی ده بلبله بکزر

(وله)

عاشق اودرکه عارف اوله انکلی اولیه محبوب اودرکه نازك اوله اجهل اولیه

مذکورك (کل ونوروز) نامنده بحر رمل محذوفده بر کتابی واردر. مجرد نظم ساده وقیود تکلفات وتخیلاتدن آزاده در. «لادین لمن لاغیرة له» مفهومنجه بو برقاچ بیت اول کتابدندر:

(مثنوی)

آجندن کر اوله صاحب حمیت نه مکندر که ایده بر شخصه منت
جهاندن یك کوروب عرض ووقارن صمز خلق ایچره قدر واعتبارن
آچوب درد درونن ایلمز آه ایلامز هیچ کس سرندن آکاه
بلی اولدر جهانده مرد عارف کمسنه اولیه سرینه واقف

نه بیلسون عرض قدرینی اراذل   اعالی یوانی طوتمز اسافل
کشینك آب رویی عزتیدر   آنك که عزتی یوق نکبتیدر

(بیت)

عالمك آب رویی عار ایله‌در   آدمك غیرتی وقار ایله‌در

فی حرف الراء

رأیی رحمة الله علیه

امی وعامی کمسنه‌در . هجـایی ابجده دك وبرقولده « تبت » ه دك اوقومشدر . فضل وکمالدن بیکانه وشوریده حال ودیوانه ایکن رنکین ابیاته ونفیس مقالاته قادر ایدی . بومطلع آنکدر :

(مطلع)

اولمه جفایی صانمه که دوراندن اوکره‌نور
بی مهر وبی وفالغی دورآندن اوکره‌نور

رحمی چلبی

شهر بروسه‌دن ، طلبه طائفه‌سندندر . ظاهر وباطنی جمال وکمال ایله آراسته ، محبوب شیوه کوزل یکتدر . رنکین الفاظ ونازك ادا ایله کتاب (شاه وکدا)یی واستماع وپسنده قابل اشعار دلکشاسی واردر . بومطلع آنکدر :

(مطلع)

تنم بر کابن غمدر کیم الفلردر بوداغ آنده   کورینن آق کنمدر پنبه‌لرله تازه داغ آنده

رحیقی رحمة الله علیه

استانبولدن عطار طائفه‌سندن ، بوعصر شعراسندندر . فن شعره چندان چالشمامش وابکار معانی‌یه اشتغال کوستروب آلشمامش ایدی . فرهاد وشیرین حقنده بومدخل معقول آنك اشعارندن ونفس نافه نثارندندر :

(نظم)

کوهکنلکارکه فرهاد ایتدی چکدی زحمتی
عشقدن معنی دکل صورتمش انجق نیتی
لوح دلده نقش اولنمشکن خیال روی یار
طاشلره یازمق روامیدر اوشیرین صورتی

رسمی رحمة الله علیه

شهر بروسه‌دن ، بزاز قسمندن ایدی . مرحوم احمد پاشانك معاصری ومصاحبی وفن شعرك مجد وطالبی ایدی . تخمیس غزلده بی‌بدل واشعاری مدون ومتداولدر . بومطلع آنك اشعارندندر :

(مطلع)

ای چشم ورخك برله کشاده‌در فتنه   آشوب جمالك ایله پرکشور فتنه

وبوبرقاچ ابیات نفیس دخی شعر شیخی‌یه ایتدیکی تخمیسندندر :

(وله)

دوران يقاكى ايلمه‌دن ظلم اليله چاك سيف ستمله دهر سنى ايته‌دن هلاك
خاك اولمه‌دن بو جسم و يله‌وارمه‌دن بو خاك زنكار غمدن ايت دل و جان كوزكوسنى پاك
جام مى ايله كاينهٔ غيب بين اوله

رضائى سلمه الله

ابو الفضائل مكتبى . قاضى زاده قلبه‌لى محمود چلبيدر . شهر مزبورده يشل زاده ديمكله مذكور و بين الخلق بابا چلبى ديمكله مشهور در . آصف صف آراى وصاحب صائب تدبير ورأى وزير اعظم حضرت رستم پاشا خواجه‌سيدر . اوائل حالنده كسب كماله كمال اشتغال كوستروب عزيزت فضيلت ايله متبوع جهان وينبوع فضل وعرفان اولمشدر . بعده عزيزان بزركان طريقهٔ خواجكان نظرينه ايريشوب شرف صحبتلرندن بهره‌مند اولوب رفيق طريق فقراء نقشبندى اولايجق نقوش حب جاهى لوح دل آكاهندن يومشدر . اركان دولت واعيان سلطنت مقار نتيله دولت صوريه ال ويرمشكن سعادت معنويه‌يى الدن قويوب مناصب عاليه ومراتب عليه‌يه قدم باصمايوب كوشهٔ فراغت وتوشهٔ قناعت اختيار ايتمشدر . (طوبى لمن لا اهل له) موجبنجه عالم اطلاقده زن دهره طلاق ويروب عروس آراستهٔ دنيانك زيور نزويرينه فريفته وكرفتار ونساء فتنهٔ رجالت كمندمردم شكارينه شكار اولمامشدر . (خير الجليس الكتاب النفيس) منوالنجه اكثر اوقات مطالعهٔ معتبرات ايتمكى سر حال ايدينوب عربى وتركى مفيد رساله‌لر ، منظوم ومنثور نفيس مقاله‌لر يازمشدر . نظمه تمام قدرتلرى وفن انشاده نهايتده مهارتلرى اولوب

مالك رومك شعرده حسانی وفن انشاده خواجهٔ جهانیدر . نظم عربیده بو تضمینلری محل تحسیندر :

(مطلع)

كلام المليح مليح الكلام وفوه يفوه بحسن النظام

وبو مطلع فارسی دخی آنلرك زادهٔ طبع شریفلرندندر :

(مطلع)

خوشست آنکه می لعل لبت نوش کند خوش دلست آنکه میان تو دراغوش کند

وترکیده بو مطلع لطیف دخی زادهٔ طبع شریفلرندندر :

(وله)

بنی هجر اودینه یاقدك جهانسوز اولدی آهم آه
نم دود سیاهمدن سیه روز اولدی ماهم ماه

ومرحوم نجاتی بکك « کره کره » ردیفلی غزلنه دینیلان نظائرده بونلرك نظیره‌سنه نظیر نظیره دوشمامشدر :

(غزل)

قاشك نشان مهر سلیمان کره کره اولدی برات حسنکه عنوان کره کره
نقش اولدی آنده مهر سلیمان کره کره نقش اولدی آنده مهر سلیمان کره کره
خطك طلسم کنج لطافت دکلمیدر دور ایتمش آن افعی وثعبان کره کره
سنبل می یا بنفشه می بو خط دلکشا یاطرح اولندی صحن کلستان کره کره
وصف ایلدی رضائی کرهکیر زلفکی رشکندن اولدی سنبل بستان کره کره

رفیقی رحمة الله علیه

شهر اماسیه‌دندر . صحنده دانشمند ایکن خطی خوب وانشامی

مرغوب اولمغین تحصیلدن رجوع ایدوب دردولتده دیوان کتابتنه شروع ایتمش ایدی . آخر علت سیلدن کوزلرینه خلل یتشوب عمایر سلاطیندن برینه متولی اولدی . مرحوم اسکندر چلبی دورنده اعیان واشرافه مقارن ومصاحب اولوب اشتهار واعتبار بولدی . قصائد وابیاتی بی‌حد ومقطعات ورباعیاتی لایعددر . بو برقاچ مطلع آنلك اشعارندندر :

(مطلع)

آل ایدوب اول‌لاله رخ کللر طاقنمش باشنه
کور نه خوشبو نسنه‌لر قاتمش کوزللك آشنه

(وله)

تا سیره چیقدی غیرایله سرو روانمز آندن بری اوطورمدی برینه جانمز

(وله)

ایچه‌لوب قاشك خیالیله هلال اولدم ینه یادیکه ناکه دوشم دیو خیال اولدم ینه

وبو مطلع فارسی دخی خسروه دیدیکی نظائرندندر :

(مطلع)

بدل نه فکرسیر کل، نه کلکشت چمن دارم
ازآن روزی که درکوی سمن بویی وطن دارم

مرحومك کرچه دیوان مرقومنده قصائد واشعاری چوقدر . لکن احوال شامت مآل زمانه حقنده واقع ترجیع بندینه بدل کوزل کفتاری یوقدر . بوایکی بیت اوترجیع بندندر :

(بیت)

جامله توأمان صفا وسرور اهل عرفانه درد وغم همزاد
کافر آسوده دل غم ناندن رهرودین اولان یورر بی‌زاد

ومذمت برش وبرّاش حقنده بو برقاچ بيت دخی آنك اشعارندندر:

رمزی رحمة الله عليه

قرهمانی بر پاشادرکه وزرانك اذکياسندن وکبرانك علماسندندر. ولايت آل عثمانه آکا بدل ونظير شرع وقانون بيلور بر وزير روشن ضمير کلمش دکلدر. مسند وزارته تدريس وقضادن کلمش ودفتردارلقدن وزير اولمش ايدی. ذهن وذکاوت وفهم وفراسته دعوی فصل ايتمك وسوز فهم ايتمك عالمده آنك شانه وشان فراست نشانه کلمش ايدی. ومصالح وامور ده هر ولايتك عادت قديمه‌سنه عالم وواقف اولمش ايدی. بوسببدن سلطان سليم طاب ثراه يمن رأينه وحسن تدبيرينه معتقد اولوب قتل وهلاکی خصوصنده تأخير ايدر ايدی. زيرا وزرا بيننده پادشاه روشن رأيك رأی صائبنه يارار وميزان فراستندن ايتر پسنديده تدبير ايدر ايدی:

(بيت)

نه برحديقهٔ فکرش وزيد باد غلط — نه برصحيفهٔ رايش کشيد خط خطا

علوم وفنون کورمش فاضل وکامل وطبع پاك دراکی شعره دخی شامل ايدی. محل مخلصده کاه اسمن تخلص ايدر ايدی وکاه رمزی دير ايدی. بومطلع آنکدر:

(مطلع)

کونشم کوندن نولا ای شمع بزم آراسنی
کوکده ايسترکن ويروبدر يرده حق بکا سنی

بو بيت مشهور دخی آنك اشعارندندر:

(بيت)

زاهدی حسرتمی شویله ضعیف ایلدی کیم · الده تسبیح و عصاسی صلوتیله یورر

(وله)

ممکن اولمازکیم نکارین قد مرغوبن کوردم
اوله کیم بر کون اوبارك خط مکتوبن کوردم
بخت بیدارمدن الله آغلارم هر قنده کیم
هر سعادت اهلنك یاننده محبوبن کوردم

رمزی چلبی

بروسه لیدر . قضات طائفه سندن ، بوعصر شعراسندندر . فن شعرده خیلی اقتداری واستماعه قابل مصنع و مخیل خوب اشعاری واردر . بومطلع مطبوع آنك خیال خاصیدر :

(مطلع)

شکرستاندزبومجلس آل طوطیدر شراب · آسیاندرطوت که ماغرء بیضه درکویاحباب

(وله)

شکرین لبلریکك یادینه ایتمش حسنا · آیت « انبته الله نباتاً حسنا »

ساقیء بزم معانی ، مست می الست اعنی روانی روح الله روحه

ادرنه لیدر . سلطان بایزیده وسلطان سلیمه خدمت ایدوب پادشاهمز زماننده ایاصوفیه تولیتنه متصرف اولمش ایدی ، ارباب نظمك اعیاننددن

واصحاب شعرك اركاننددر. طرزنده موجد وممتاز وطريقنده بی انبازدر. اكثريا معانی بی لوازم مجالسدن كوتورمش وخواجه حافظ شيرازی كبی شعرنده اسباب بزمه يی چوق كتيرمشدر. بحثی شاهد وشمع وشرابدن ومأخذی ساقی وچنك وربابدندر. بو باعثدن اشعار طرب فزاسيله ميخانه‌لر پرصدا وآوازهٔ ترنم ابياتی نالهٔ عشاق كبی فلك فرسادر. بو برقاچ مطالع رندانه اشعار ذوق آميزندن وكفتار عشرت انكيزندندر :

(مطالع)

ساقیٔ كاچهره آلدقجه اله پيمانه‌سن غنجهٔ زنبقلر ايچره لاله بتمش صانه‌سن

(وله)

يوللر اوستنده دوشوب بتزدی هركز آفتاب
جام عشقكدن سنك كر اولسه مست خراب

(وله)

شيوه اوكرنمش قراول سرو بالادن يته باشنه بردسته كل صوقمش ثريادن يته

(وله)

ياره عرض ايتدی ياشم سيمينی چشم اشكبار بكا كوز ياشی كركز ديدی لطفندن نكار

(وله)

بنفشه نيچه آچار كوكلم ای جفا پيشه انخنار ايله آچلمز كليد انديشه

وديوان عشرت بياننده غيری آداب صحبتی واسباب عشرتی بيان ايلر (عشرت نامه) نام بركتاب مسرت مآبی واردركه خاصهٔ قريحه‌سندن طرز خاص اوزره ابداع واختراعيدر. صفت جامده وتعريفی لانه فامده بو برقاچ ابيات نشاط نصاب اول كتاب مستطابدندر :

(مثنوی)

نه بدر اولوركه بولدقده كمالی كتيرر بر آرايه بش هلالی
نه يره كه آياق باصسه قدمدر او بزمك كاسه بازی جام جمدر

نه‌وار دیرلرسه آکاخواجه‌مرجان — که طولمش حقه‌سی لعل بدخشان
اکاکیم دیر قدحدر یا بومیدر — بنفشه قوقولی بر تازه کلدر
خجل ایلر شعاع ماهتابی — سعادت یلدیزیدر هر حبابی
کوزنی دوندروب خلقك عقیقه — یمن سیرینی ایلر فی الحقیقه

مطایبات

صنایع شعریه‌دن بعض‌معنیلر ذاتی ایله مزبور روانی بیننده توارد واقع اولوب باعث نزاع وخصومت اولدقده شعرادن برنکته‌دان کامل ایکیسنك دخی سرقه‌سنه شامل بوقطعه‌یی دیمشدر :

(قطعه)

معنالریمی کوز کوره باغلر یورر دیو — ذاتی ایله روانی بنه قان بچاقدرر
ذاتی‌یه نیچون اویله ایدرسن دیدم دیدی — اوغریدن ایسه بینه حرامی یه حقدرر

وشعرادن بری دخی بوخصوصی تحقیق وآنی تصدیق ایچون بوقطعه‌یی دیمش :

(قطعه)

شعراء زمانه کیم واری — بربرندن اوغرلار اشعاری
عیبدر بودیدم براهله دیدی — زی هنرجر ایدرسه جراری

مرحوم مرقوم اول زمانده کعبهٔ شریفه فلوری آلوب کیتمش ایدی . ذکر اولنان فلوری‌یی آنده اولان فقرایه تمام توزیع وتقسیم ایتمدك دیواعیان وارکان مذکوره تهمت اسناد ایتمش ایدی . اول زمانده مومی الیهك کوزلرینه زحمت رمد عارض اولوب وبوخصوصده خصما دخل وطعنه یول بولوب بوقطعه‌یی دیمشلر ایدی :

(قطعه)

مسلمانلقمیدر بوکه روانی — اونوتدك کعبه‌یه واردلی حقی
نه‌غم کر دینکه نقصان کاورسه — هله دنیاکه ایتدیردك ترقی
ایچیکه قان اولوب طوردی کوزیکه — سنی آخر اوکارمز کعبه حقی

(جواب روانی)

به روانی کوره‌نه‌لر دیدیلر | بال طوتان پارمغن یالار دیدیلر
کعبه‌یی بویله‌جه زیارت ایدن | دین و دنیاسنی یاپار دیدیلر

روحی چلبی روح الله روحه

روح ثانی وروحك روانی ایدی . مفتی علی چلبینك مخدوم زاده‌سی وآفتاب جمال تابنده‌سنك زمان بنده‌سی وزمین افکنده‌سی ایدی . ماه جمالی بدرمنیر کبی کمالن بولمش ایکن آفتاب عمری آخره واروب غرب عدمده شمس وجودی غروب ایتدی . اکر چرخ بی امان جمال وکمالی رعایت ایده‌یدی، اول مهه مهلت وزمان اجلدن امان ویره ایدی ذاتنده لطافت غایتده وطبعنده ظرافت نهایتده ایدی . بودورك اوائلنده نقل ایتدی وبوفنده اول مالکه رسوخ وملکه کاوب غرهٔ غراء عید کبی انکشت نماء خلق اولمش ایدی . بومطلع پروین پیکر اول بدر منورك نظم ثریا انتظامندندر :

(مطلع)

اولدیکمدن صکره دوکزلرسه سینه‌م چاکنی
یاقیسر نار درونم سوزی قبرم خاکنی

(وله)

کون یوزکدن زلفکی رفع ایله کل ای ماهتاب
بی فتیل اولمز کوزم نوری بو روشندر چراغ

مولانا یشیل زاده ریاضی احمد بن سنان القاضی
جعل الله ریاض الجنة مثواه

قلبه‌ویدر. پادشاهمز زماننده محروسهٔ مزبورده قاضی ایکن وفات ایتدی. وبودارالقضاء فنادن نزهتگاه بقایه اندن کچوب کیتدی. ابوالمکارم بابا چلبینك برادر مهتری وقضات زمره‌سنك فضیلت پرور و معدلت کستری ایدی. فصل خصومتده مانند سیف قاطع و بین الاماثل مزید اهلیتله شایع ایدی. لطیف تألیفه قادر واسلوب تحریرده ماهر ایدی. قاضیخانك مسائل مشکله‌سنده کوزل تحقیقلری وسائر فنونده دخی زمان تحصیلده بی بدل تدقیقلری وار ایدی. وقف دراهم و دنانیرك جوازنده غایت مفید ومختصر رساله‌سی وحضرت شیخ کرامی مولانا جامینك (ع) «آن کان حسن بود ونبود ارجهان نشان» غزلی شرحنده (کشف الحقایق فی حل الدقایق) نام مقاله‌سی واردر. بونلردن زائد طبیعت شعریه‌سی وسلاقت نظمیه‌سی اولوب بی بدل غزللر دیمشدر. بو برایکی مطلع آنك اشعارندندر:

(مطلع)

کوردی اشك روانم ایتدی حجاب	قنده کیتسه سکه سکه یورر آب

(وله)

آتش هجره یاقوب کل آنله آهم بوینکه	دوشمسون زلفك کبی دود سیهم بوینکه

ریاضیٔ اسکوبی رحمة الله علیه

طلبه طائفه‌سندن، بوعصر شعراسندندر. ثمانیه اعاده‌سندن ملازم

وملازمته مداوم ایکن وفات ایتدی واول آرزولرده ایکن جهان غم آباددن ناکام ونامراد کیتدی . اماثل واقران بیننده خیلی اشتهار وامتیاز بولمش مقبول دانشمند وسمت سیاقت سخنده بی‌مانند ایدی . اکثر کلماتنده قصیده وتجنیس وایهام وتعبیهٔ ظرافت کلام ایدوب صنایع شبستان خیاله متعلق هر برسخنده برظرافت وهر برعبارهده برنکته کنایت ایدردی . سمت ظرافت سخنده مذکورك شمدی مقلدی و پیروی وافردر . اکرچه سمتنده آنك کبی برقابل شان فی زماننا غایتده اقل ونادردر :

(المؤلفه)

ای مقلد داد حقدر هرهنر برکامله ‌ ‌ ‌ ‌ یوقسه تقلید ایله ناقص کامل اولماز آنی بیل

امامذکورك بعضلر مذهبنده وسعت وبعضلر اول صورت وسعتی محض ظرافت آکلر . «حمل المؤمن علی الصلاح» ابتغاسنجه تبادر ایدن بودرکه مرقومك اکثرمصاحبتی نوخاسته ونوهوس نوجوانلرله اولمغن «مجالسة الاحداث مفسدة الدین» مقتضاسنجه آنلرك میل وهواسنه کمال اتباعی دماغ زهد وصلاحن فساده وخرمن فوز وفلاحن باده ویرمش ایدی :

(مثنوی)

دیمه اهل هوایه یاراندر ‌ ‌ ‌ ‌ شکل انسانده بلکه شیطاندر
صلحا ایله اول انیس ورفیق ‌ ‌ ‌ ‌ تا بولهسن هدایت وتوفیق

مزبورك شعره چندان مداومت وممارستی اولمامغله اشعاری غایتده ندرت اوزره واقع اولمشدر وبوفنده برسمت مخصوص وبرنوع طرز بولمشدر . بومطلع کندینك مقبولی ومطبوعی ایدی :

(مطلع)

هرچن زلفی بنا کوشنی مستور ایلر ‌ ‌ ‌ ‌ کوپه کوندوز کوزمه عالمی دیجور ایلر

وبوبيت دخی آنك مطايبه‌سندندر :

(وله)

اغياراله عشقكده صانمه كلمات ايتدك　　شطرنج محبتده برقاچ كلی‌مات ايتدك

رياضی رحمة الله عليه

استانبولدن، مدرسيندندر. ايهم‌زاده ديكله مذكوردر. بودورده فوت اولدی . مدون ابياتی ووسط مرتبه‌ده كلماتی واردر . بومطلع آنكدر :

(مطلع)

كوزينور شكرين لبكده نبات　　حيف ظلمتده قالدی آب حيات

فی حرف الزاء

زاری اسكوبی رحمة الله عليه

قره‌جه حسن اوغلی ديمكله مشهوردر . سلطان بايزيد دورنده فوت اولمشدر. مرحوم نجاتينك «دونه دونه» رديفلی غزلنه بی نظير نظيره ديوب خوب معنيلر بولمشدر . مطلعی بودر :

(مطلع)

كمری قوچمغه اول سيمبری دونه دونه　　درميازايتدی نيجه سيم وزری دونه دونه

زاریٔ توقادی

طلبه قسمندن، بوعصر شعراسندندر . خوب خطی ومرغوب شعری واردر . بومطلع آنکدر :

(مطلع)

بوکون خورشیدوش کیمش اوماه سیمبر اسکف
تجلیٔ جمالندن ینه پار پار یانار اسکف

(وله)

تیرك کوزه‌در مرهم راحت دیو ای یار   زخم کبی عالمده نیجه آغزی قزل وار

(نظیره لمؤلفه)

اومارسن اولا کوکلك آچه لعل لب یار   ای غنچه نیجه سنجلین آغزی قزل وار

زاریٔ سوزنی

بولی سنجاغنه تابع مودورنی نام قصبه‌دندر . خوب سازندهٔ نغمه‌ساز ونوازندهٔ طنبور نوازدرکه نغمهٔ طنبوری روضه‌ده بلبل نغمه‌وری سویلتمز وسرود رودی قتنده مرغان سحرینك سازصفیری اصلا اوتمز . اکثر اوقاتده همدم بزم رندان ومحرم مجلس یاران اولوب بر طولی جامی تخت جمدن وحالت کیفیت میده بردمی کار وبار عالمدن یك کورر . اشعار وادواری قابل سماع ولایق استماعدر . بومطلع آنکدر :

(مطلع)

می کیم مکیفات جهان سروریدرر   هرجامنه هزار زرآیاق تریدرر

(وله)

المده جام مصفاء دیلمده وصف جمال   کوزمده اشك فراوان کوکلده فکر وصال

وبو مقطعه دخی خوب واقع اولمشدر :

(مقطع)

یاری ایله زاری بی کورن دیر حسدندن   بویله اوکارر کیشی‌یی الله اوکارنجه

زمانی رحمة الله علیه

ادرنه‌یدر . زمان عمری مساعده ایتمیوب ساده‌وولقی زماننده ، سلطان سلیم خان دورینك آخرلرنده آخرته نقل ایتدی . بوقده تعین بوله‌جق وشعرانك اشهرلرندن اوله‌جق کمسنه ایدی . احمد پاشانك آتش غزلنه بوندن یك کمسنه نظیره دیمه‌مشدر .

(مطلع غزل)

دیدم نار عذارکده نه‌در زلف سیه جانا
دیدی اول کوزلرم نوری که اولاز بی دخان آتش

زینی رحمة الله علیه

مرحوم زینل پاشادر . وزرانك کامللرندن وامرانك فاضللرندن ایدی . خوب فقاهتی وفن فرسده وعلم لغتده وافر معلوماتی وارایدی . پادشاهمز زماننده کفه سنجاغنه متصرف ایکن لاله غزلن دیمشدر . مطلعی بودر :

(مطلع)

دور کلده دوشمیوب الدن ایاغی لالەنك　　بزم کلشنده ینار پار پار چراغی لالەنك

نادرۀ حکمت رب زین النساء اعنی زینب غفر الله ذنوبها وستر عیوبها

قسطمونی دیارندن برمرد هنرورك دختر سعد اختری ایدی . صاحب عفت دختر دوشیزه ومخدرۀ پاکیزه ایدی . جنس اناثده وصنف نسوانده نادرۀ روزکار ومستورۀ پراشتهاردر . لطف طبعنی خاق جهان استعجاب ونکتەدانان دوران استغراب ایدرلر . پدری جوهرنده قابلیت وذهننده ذکاوت کوروب هردرلو فندن وهردرلو علمدن تعلیم ایدوب فارسی دیوانلر وعربی قصیدەلر اوقوتمش. تحصیل معرفت وکسب قابلیت ایتدکدن صوکره (ع) « چون معانی جمع کردد شاعری آسان بود » مفهومنجه طبعنده سلاقت شعریەسی اولغین فارسی وترکی اشعارله سلطان محمد نامنه دیوان ترتیب ایتمشدر. بومطلع فارسی آنك اشعارندندر :

(مطلع)

زلف اکر نیست هوادار قد بالا یت　　همچو من سربچه رو مینهد اندر پایت

وبوشعر مشهور دخی آنکدر :

(غزل)

کشف ایت نقابکی یری کوکی منور ایت　　بو عالم عناصری فردوس انور ایت
دیرت لبوکی جوشه کتیر حوض کوثری　　عنبر صاچیکی چوز بوجهانی معطر ایت

خطك برات يازدى صبايه ديدى كه تيز
وار ملكت خطا ايله چينى مسخر ايت

آب حيات اولميجق قسمت اى كوكل
بيك ييل كوكسه خضر ايله سير سنكدر ايت

زيذب قو ميلى زينت دنيايه زن كبى
مردانه وار ساده دل اول ترك زيور ايت

بو كمترلرى بضاعه زمان سابقده آزمايش طبع ايچون بو شعرى مرقومه يه نظيره ديمشدر . اول مناسبتله بيله تحرير اولندى :

(نظيره لمؤلفه)

اى حور مجلسى ينه فردوس انور ايت
شيرين لبكله ساغرى جام كوثر ايت

كوكلك كبى قرا كو ايسه صوفى خلوتك
قنديل جام ميدن آنى كل منور ايت

عشق آتشينىءود صفت صال درونكه
عالم دماغنى نفسكدن معطر ايت

دركاه ياره ايلر ايسك اى صبا كذر
بز بنده دن اوحضرته وافر دعالر ايت

كل اى لطيفى دفتركى دورمه دن فلك
ديوانه اوله شعركى ديوان ودفتر ايت

فى حرف السين

ساعتى رحمة الله عليه

سيروزدن، بودور شعراسندندر. تفسير وحديثدن وافر معلوماتى وشعر وانشادن وفرس ومعمادن بعض تأليفاتى واردر . واسع مذهب وشيعه مشرب ، رند حريف ونازك ظريف كمسه در، وعظ طريقيله بلاد وقراى سياحت وخلق جهانى اكل ايچون نصح وپندى وسيله وصورت ايدنمش ايدى . شهر قسطمونى يه كاوب منبره چيقدقده بر مكتوب بولدى ومكتوب مرقومك مآلى كندويه طن ايدوكن بيلدى . « عظ نفسك ثم عظ الخلائق » تحرير اولنمش و بردخى « النصيحة سهل

والمشكل قبولها» يازلمش . جامعك برينه دخی واردی ، آنده دخی منبره
چیقدقده ینه بوبیتی بولدی :

(بیت)

ترك دنیا بمردم آموزند　　خویشتن سیم وغله اندوزند

وجامعك برينه دخی واروب جر ایچون ینه وعظه چیقدقده ینه
منبرده بوبیتی یازوب قومشلر :

(بیت)

حافظا می‌خور ورندی کن وخوش باش ولی
دام تزویر مکن چون دیگران قرآنرا

بونی کوردکده منفعل ومنکسر اولوب « قسطمونی خلقی ! سزك
وعظ ونصیحته احتیاجکز یوق . ناصحلره دخی سز نصیحت ایدرسز .
بز سزه نه نصیحت ایدهلم ؟» دیوب منبردن ایندی . بو مطلع آنکدر :

(مطلع)

بزم جانده کاکلك ریحانجیدر سنبل صاتر　　ورد رخسارك طراوت مجلسنده کل صاتر

بوقدر علم ومعرفتله ینه نکبتی وفلاکت فلکدن شکایتی وارایدی .
بوقدر قال ومقال ایله دولت طریقن طوتوب ایلرو وارەمدی وباشنده
دولت وستاره اولمامغین اول اوکارمدیغن کمسنه اوکارەمدی .

ساغری رحمة الله علیه

قزاز علی دیمکله مشهور وشعرا آرەسنده هجو وهزلله مذکوردر .
عالمده می ومحبوبك غایتده آشفتەسی وشطرنج ونردك عاشق والفتەسیدر .

وقت محاوره وحين مكالمه‌ده سخن آفرين ونكته كذار ومحل ملاطفه ومعارضه‌ده غايتده شوخ طبع وشيرين كفتار ايدى. برسازندهٔ بربط سرا ونغمه آرا ايدى كه نغمهٔسازسحر پردازى هاروت وماروتى كوكدن ايندیرردى . هنوز پير ايكن محبوب ومیسز ودف ونیسز اولمزايدى. بوبيت كنديسنك شاهد حالى وبينهٔ افعاليدر :

(بيت)

چنك خميده قامته دوندى قدى هنوز   نه‌سازى‌تويدى ساغرى‌الدن نه‌ساغرى

وبرمحلده دخى ديمشدر :

(وله)

پير اولدى ساغرى قومز الدن پياله‌يى   دوشدى عصايه نركس‌زرين‌قدح كبى

أكثر ميل طبعى هجو وهزله اولمغين هزلياتى وافر وحسنياتى نادر واقع اولمشدر . بومطلع آنك اشعارندندر :

(مطلع)

لعل لبينى‌دلبر اغياره ديشلديرمش   بلكه‌پاموق‌عذارى سيم‌ايله ايشلديرمش

طريق هزلده حروف تهجى اوزره ديوانى وبوخصوصده تمام اشتهار وعنوانى واردر وبوبيت‌هزل‌انجام بايزيدنام‌برشخص مستهام‌متنده آنك هزلياتندندر :

(بيت)

بايزيد ايكن‌آدك حرمتكى‌صاقلامدك   چكديم آره‌لفندن الفى قال به يزيد

(مطايبه)

شهر ادرنه، كه مجمع اهل‌دلدر ، وقت شتاده كثرت برف وباراندن دریای آب وكلدر . شعرادن برى بلدهٔ مزبورەنك كثرت آب وكلندن آزرده دل اولوب بوبيت ايله مذمت ايتمشدر :

(بيت)

الهی لطف ایدوب قورتار بزی بوشهر باطلدن
کشی آنی نه سیر ایتسون کچلمز آب ایله کلدن

شهر ادرنه‌نك شعراسی بوبیتی استماع ایتدکده منفعل ومنکسر اولوب هر بری بر بیتله جواب دیدی . اماجمله‌دن مذکورك جوابی موجه واقع اولدی .

مرحوم مزبور غایتده پیر سال خورده وروزکار دیده ایدی . سال عمری عدده یوزه یتمش وپادشاهمز دورینك اوائلنده آخرته کیتمشدر . عمری آخرلرنده تائب ونادم واستغفار واعتذاره مداوم وملازم ایدی . « لاخلاص من الموت » مضمونی ایله عامل اولوب قبل الاجل مرقدی یرینی معین وقبری دائره‌سن برقاچ نهال ایله مزین ایدوب سر مرقدنده برنهال سرو سدره خرام ومیان مشهدنده بردوحهٔ بادام وطرف پاینده برشجرهٔ شفتالوی شهد فام وضع ونصب ایله بوقطعه‌یی سنك مزارنده یازمش ومشهدی مرمرنده قازمش ایدی :

(قطعه)

آنك ایچون مزارم اوستنده — بن بواشجاری بویله وضع ایتدم
تا کورن صورمدن بیله حالم — بو جهان ایچره نیلدم نیتدم
بر بویی سرو وچشمی بادامك — شفتالوسینه طوبعدم کیتدم

ساقی سقی الله ثراه

قلبه‌دن ، قضات طائفه‌سندندر . بالدر زاده دیمکله معروف اولمغین ساقی تخلص ایتمشدر . شیوهٔ اشعارده وعشوهٔ کفتارده نجاتی طرزینه

کیتمشدر. خوشجه ابیاتی وخوش آینده کلماتی چوقدر واسلوب شعرده طرز نجاتیدن تفاوت فاحشی ونقصان ظاهری اولقدر یوقدر. بوشعر مشهور آنکدر. خلق میانلرن فرق ایدوب تمییز ایده‌مدکلری اجلدن نجاتی‌یه اسناد ایدرلر:

(غزل)

اهل دقت بلیکه مو دیدیلر　　آغزك آکلدی یوقدر اودیدیلر
غنچه ابکاری عندلیبی کورب　　قز قچن کلدی بونده بو دیدیلر
کوکز ناله ایله طولدردی　　وایلی وایلی ابو ابو دیدیلر
کوردیلر سیل اشکمك جوشن　　قندن اولدی بوقانلی صو دیدیلر
ساقی قویمز ایاغی هیچ الدن　　روزوشبده چکر سبو دیدیلر

حافظ سبزی

استانبولدن، حفاظ زمره‌سندن وبوعصر شعراسندندر. بوفنه نسبت ومهارتی ونظم کلامه فی‌الجمله قدرتی واردر. بومطلع آنکدر:

(مطلع)

برانسدی کلشن اتشینه او خدی کل‌ناری　　مدد ایرشدیره ساقی شراب کلناری

سجودی رحمة‌الله علیه

روم ایلندن، پرزنه دندر. سلطان سلیم زماننده وپادشاهمز دورنده ساحدارلرکاتبی ایدی. بوفنده چندان بضاعتی وایجاد وتصرفه اولقدر استطاعتی یوق ایدی. بومطلع آنکدر:

(مطلع)

صورتده کرچه حسنکه زلفك نقاب اولور

معنیٔ یوزنده عاشقه صانمه حجاب اولور

وحالاجه منشی وزعمنجه محشی ایدی . سلطان سلیم خان علیه الرحمة والغفران فتوحاتن خایده اسجاع ومستعمل فقراتله انشا ایلمشدر . مرحوم روانی مصرسفرنده سلطان سلیمه «برف» قصیده‌سنی دیدکده پادشاهك مزاجنه‌خوش کلیوب «برف برممدوح نسنه‌میدرکه بونك کبی لفظ باردی‌تعریف قصدایدوب بکا قصیده صونرسلك» دیو اول عبارت برد ایچون صورت سرد کوستریجك مرحوم سجودی بو بیتی آنده دیدی :

(بیت)

صووق سوزلرله طوکدردك جهانی باشیکه طولولر یاغسون روانی

(جواب روانی)

یوزك طوقنمدق بر یوق جهانده آنکچون دیدیلر ساکه سجودی

سحابی عجم

استانبولده توطن ایتمشدر . فارسی وترکی عبارالك نظمنده صاحب اقتدار وفن معمادن دخی خبرداردر . بومطلع آنکدر :

(مطلع)

غمزه‌ك خدنکنك صنما سینه چاکیم قورقتمه خنجرکله که آنك هلاکیم

(وله)

دیلر اغیار ذوق وصلتی ، عشاق هجرانی

مکس جلاب آرار ، پروانه ایستر نارسوزانی

سخائی رحمة الله علیه

بروسه قربندن ، امنا طائفه‌سندندر . سلطان سلیم تخته جلوس ایتدیکی زمانلرده فوت اولدی . اسمی مسماسنه موافق وسخائیلك نامی بذل وعطاسنه مطابق ایدی . اما اشعارینك اکثری ترجمه وتضمین وتدوینات سلفدن سخن چیندر . بومطلع آنکدر :

(مطلع)

عینمه آلمم بتون دنیایی یارم اولمسه　　شهری چوقدن ترك ایدردم شهریارم اولمسه

وبومربع دخی آنك مطایباتندن وجملهٔ هزلیاتندندر :

(مربع)

قنی شولم قنی غراسی بکردك کوزلك
یوق صانیردك بوجهانده دخی مثل وبدلك
جور ایدردك بزه یانینه دوشوب هرکلك
کچدی وقتك یوری وار ایمدی تراش ایت صقالك
لطف طبع اهله طوردقجه کثافت ویردك
بو صقالیله عجب مجلسه ثقلت ویردك
نه مقسی خط اولور بزمه قساوت ویردك
کچدی وقتك یوری وار ایمدی تراش ایت صقالك

بودخی آنکدر :

(بیت)

خطلی کلدیکنی دلداره صاقن یوزلمکز　　چونکه بوز قاره سیدر بوز ینه اوزمالك آنی

سروری شرقی رحمة الله علیه

ولایت شرقدندر . بعضلر رومیدر دیرلر . سلطان سلیم دورنده شاه اسماعیل قتنده فوت اولدی .

غایتده مطبوع اشعاری و مخیل گفتاری واردر. طرز تغزلده نظیری معدوم و عدیلی نامعلومدر. (ع) « نامعنبر کاکلك خورشیده سامشدر کمند » بوغزل که سلطان سلیمه اسناد ایدرلر بونك اشعارندن وجمهٔ گفتارندندر . هم دیوانده بولدقدن غیری طرز وروش کلامی بو خصوصه شاهددر .

(وله)

چشم پرخونمده خالك عکسی ای آرام جان
مسکه بکزر کیم قزل والاده ایتمشلر نهان

وبوشعر شور انکیز دخی آنك اشعارندندر :

(غزل)

قامتم غمدن بوکلدی سنبل پرتاب تك
گوزلرم قانیله طولدی لالهٔ سیراب تك
جنك ایچون هردم دلِ خارادن اول سرو روان
طاش صاقلار سینهٔ سیمین ایچنده آب تك
عشق کوینده نمد پوشم که نعل وداغدن
جسمم اوزره هرطرف اولشدرر قلاب تك

نظیره لمؤلفه)

قامتم غمدن بوکلدی درد ایله دولاب تك آقدی کوزکوزدیده‌دن اشك روانم آب تك
یارك آردنجه یوررسه‌م اختیاری صانمه کز جذبهٔ زلفی بنی طورمز چکر قلاب تك
عارضی صانمك که ذاتیدر کوکلده نار عشق آتشم صودن سویمز لالهٔ سیراب تك

سروری افندی

کلیبولیدن، بوعصر علماسندن ومحدثین ومفسرینك فضلاسندندر،

فنونك اكثرنده بی بدل ومثنویده خود بی مثل وضرب مثلدر. حضرت جلال الدین رومی مثنویسنك التی جلدینه ومولانا جامینك ومیرحسین واعظك معما رساله‌لرینه شرح یازوب مشكلاتنی آسان وقواعدینی بیان ایتمشدر وعلوم عربیه‌دن دخی نیجه مؤلفاتی وشروح وحواشیدن نیجه مصنفاتی و بوقدر مؤلفات ومصنفاتدن غیری مدون ابیاتی ومرتب قصائد وغزلیاتی واردر . بومطلع مطبوع آنك اشعارندندر :

(مطلع)

بوسه‌كه‌جان ویرمشیكن ویردی بوسه‌ك باكه‌جان
لعلكی ای غنچه لب معنیده اوپدم رایكان

سروی رحمة الله علیه

ولایت صاروخاندن، كتاب زمره‌سندن، بودور شعراسندندر . سرو سربلند كبی طویل القامه وشجرهٔ خضراپوش كبی اكثر زمانده سبزجامه، سكه صورت وكولكه‌سی كوچك كمسنه ایدی و بومناسبتله سروی تخلص ایدردی . طبیعت شعریه‌سی كمدكل ایدی . بومطلع آنكدر :

(مطلع)

شول عرق كیم اول كل اندامك یناغندن چیقار
سلسبیلك عینیدر فردوس باغندن چیقار

(وله)

نایه دیدم یاره قارشی آه وافغان ایلمه ٭ برقولاغندن كیر رسه برقولاغندن چیقار

سعدی چلبی رحمة الله علیه

تاج زاده جعفر چلبینک برادریدر . سلطان بایزید زماننده صحن مدرسی ایکن فوت اولدی . اول عصرک فضلاسندن وفضلانک شعراسندن ایدی . موالمدن اشعارن تدوینه مجال بوله‌میوب بوقنده ظهور ایده‌مامشدر . بومطلع مشهور آنکدر :

(مطلع)

یارب نوله‌یدی غم اچنده دل اولماسه باری اولورسه هرکوزله مائل اولماسه

(وله)

عشق حالاتنی فرهاد ایله مجنون نه بیلور بری طاغ آدمیسیدر بری صحرا دلیسی

سعدی رحمة الله علیه

سفریحصار قاضیلغنه تابع سیروز نام ناحیه‌دندر . مرحوم سلطان جمک تألیفاننک کاتبی وانشاجیسی ومصاحبی ایدی . کعبهٔ شریفه‌یه بیله کیتمش ودیار فرنکستانی برابر تفرج ایتمشدر . اول دیارک کاه عیش وعشرتن وکاه درد غربت وکربتن نظم ایدوب تسلیٔ خاطر وتفرج قلب فاتر ایچون بومطلع ایله سلطان جمه خطاب ایدر ایدی :

(مطلع)

جام جم نوش ایله ای جم بوفرنکستاندر هرقولک باشینه یازیلان کاور دوراندر

مطلع مرقومک مصراع ثانیسی دوران سرکشته حالرینک ودرد وغم پایمالرینک حسب حالی ومناسب احوال پرملالی اولدیغی باعثدن

بو غمگین و حزین علی وجه التضمین تخمیس ایدوب بو کتابه کتب ایتدم . تا که محنت دملرنده و غم کونلرنده هر بر حادثه گذارك و پریشان روزکارك مونس حالی و دیلده مقالی اوله :

(تخمیس لمؤلفه)

کیمیسی خندان بو خمنك کیمیسی گریاندر
کیمی ایتمکده ترنم کیمیسی نالاندر
کیمی عشرته غرق دیبب کیمیسی عریاندر
کوسترر تقدیر اولانی گردش گرداندر
هر قولك باشینه یازیلان کاور دوراندر

یازدیغن چون کاتب تقدیر تغییر ایلمز
اول نوشتی محو ایدوب بردخی تحریر ایلمز
حکمنه ناظر اولان افکاری تکثیر ایلمز
عاقل اولان بو جهانده هیچ تدبیر ایلمز
هرقولك باشینه یازیلان کاور دوراندر

هرنه قسمت ایلدیسه ساکه قسام ازل   ایریشیر هرقنده ایسه اول سکا غم یمه کل .
عزت وذلت انکدر کر محل ونا محل   عارف اولان طفـ وقهره ایلمز اصلا جدل
هرقولك باشینه یازیلان کاور دوراندر

چونکه حالی حاله ایلیر روزکارك گردشی
چه صورت کوسترر گردون گردانك جنبشی
بویله قالمز دائما بر حال اوزره بر کشی
راست کلمز دکمده تدبیره تقدیرك ایشی
هرقولك باشینه یازیلان کاور دوراندر

بونجه دیلرکه لطیفی کچدی یوق آندن اثر
آتینك حالی بیلنمز حاله در انجق نظر
طوره یوب کچمکده در احوال عالم خیر وشر
هر نه حالیسه جهانك لطفی وقهری کچر
هرقولك باشینه یازیلان کاور دوراندر

اشعاری مشهور ودیوانی مسطوردر . بو مطلع آنك اشعارندندر :

(مطلع)

دل مسکینه کوبنده نکارك زلفی بند اولمش
طولاشمه دیردم آکا بریدر ایونه پند اولمش

وبو مطلع دخی آنکدر . مرحوم نجاتی بکه نظیره دیمشدر :

(وله)

دیدم کعبه‌میدر کوبك . دیدی باغ جناندر بو
دیدم طوبامیدر قدك دیدی سرو رواندر بو

سعدی چلبی افندی رحمة الله علیه

استانبول قاضیلغندن مفتی اولوب بو دورده نقل ایتدیلر . محروسهٔ مزبوره قاضیلغنه آنك کبی برقاضیٔ اعدل وحاکم کریم واکمل بو دورده کلمدی . افاضل زمان واهالیٔ دوران یننده مقبول ومسلم فاضل وکامل ایدی . اماخلق آنك سائر مآثر وفضائلندن فضله شعرندن غافل ایدی . برمقتضای روزکار بو شعر شکوی شعار اشعاردر ربارندندر :

(شعر)

عالمه طولدی مسرت لیك بن شاد اولمدم — آه کیم بن بنده بر دم غمدن آزاد اولمدم
بن نیجه آلم عروس بخت ودولتدن مراد — ایکی قاضی عسکرك بیرینه داماد اولمدم
عمرمی کسب فضائلده عبث خرج ایلدم — جهل ایله عنوان بولوب عالمده دلشاد اولمدم

وزمانه‌ده منصب وجاه جاهلك وحصهٔ حزن وحرمان وآه مرد کاملك اولوب اکثریا نامحللر توجیه بی وجه ایله عالی قدر وصاحب صدر ومحل قدر وشایستهٔ صدر اولانلره غدر اولدیغنی متضمن بو بیت دخی آکا اسناد اولنور :

(وله)

صانعه بودوری فاضل وکامل زمانیدر   اولدی جهانده فضل ایشی جاهل زمانیدر

(ایضا)

جاهل وجلف اهل قدر اولدی   لایق قدر اولانه غدر اولدی

سعی رحمة الله علیه

استانبولدندر . غلمان سرای عامره خواجه‌سی ایدی . بودورك اوائلنده فوت اولمشدر. فن نظمك کاملرندن وشعرانك فاضللرندندر. معرفلر آره‌سنده استعمال اولنور وجوامع ومحافلده اوقنور غرا تعریفاتی ومانند سحر حلال مخیل ومصنع ابیاتی واردر. بوشعر آنك ابیاتندندر :

(شعر)

بن نیجه تشبیه ایده‌م شمعه اوخد مهوشی   شمع بر مقتول سر عریان ایشتدر آتشی
سحر ه طوتلمش قلیجدر فتنه یه آتلمش اوق   اول نکارك غمزۀ خنجر کش وعاشق کشی
جوجو مسکیله طارتارلردی هر بر دانه‌سن   خال کندم کونك فلفل اولورسه بکدشی

(نظیره)

بن نه یوزدن ماهه تشبیه ایده‌م اول حوری وشی
مه بو حالیله چقن اولور او مهرك بکدشی

روایت ایدرلر که مرحوم سلطان بایزید برکون مرقومك برغزلنه راست کلور واول شعرك قائلی بو فنك کاملی ایدوکن بیلور. امر عالی موجبیله مزبوری هر قنده ایسه بولدوروب شاهانه همتلر وملکانه عنایتلر ایدر . اول شعر شور انکیز ودلاویز بودر :

(شعر)

صورتك نقشنی یازنجه کوکل نامه‌سنه | قانلر آغلاتدی کوزم کریکمك خامه‌سنه
شرف شمسه ده یازلدیغیچون خط رخك | نسخهٔ مهر و محبت دیدیلر نامه‌سنه
بر کوش سرو قبا بوشدر اول ماه کانك | کونش آلتونلی کل اولسه براشور جامه‌سنه

سعیٔ تیره‌وی

دانشمند طائفه‌سندن و بوعصر شعراسندندر . خوب خطاط پر معرفت و پاك طبع صاحب فضیلتدر . سائر معارفندن فضله نازك اشعاری ومخیل کفتاری واردر . بوشعر آنکدر :

(شعر)

ناله نیء کوزیاشی میء اولدی جکر بریانم | خانهٔ دلده خیالك اوله‌لی مهمانم
لوح چهره‌مده یازار سرخ ایله عشق آیتنی | قیل قلملرله بنم دیدهٔ خون افشانم
خاروخسدر که کتیردی آنی سیلاب سرشك | صانمه‌یك چشم ترمده کورینن مژکانم

سلیقی

حمید ایلندن ، قضات طائفه‌سندن ، بودور شعراسندندر . مدون اشعاری ومهذب کفتاری واردر . بوبرقاچ مطلع آنکدر :

(مطلع)

انکچون مرغ مجنون باشی اوستنده مکان ایلر
که کوی لیلی خاشاکندن آنده آشیان ایلر

(وله)

آغزمه ویردی نهانجه لبن جانانم ‏ ‏ طوبه اغیار دیو آغزمه کلدی جانم

سنان پاشا رحمة الله علیه

خضر بك اوغلى خواجه پاشا دیمکله متعارفدر . زمان سابقده بروسه مفتیسی اولان احمد پاشانك برادریدر . سلطان محمد خواجه اولمشدر وبین الوزرا (خواجه پاشا) لفظیله شهرت بولمشدر . عصرنده رئیس علما وقدوهٔ فضلا ایدی . ذهن وذکاده بی بدل وفهم وفراستده ضرب مثل ایدی . روایت ایدرلرکه هنوز بالغ اولمادن بلیغ اولوب ومنبر وعظه چیقوب خلقه امر معروف ونهی منکر ایدر ایدی وطالبانی فلاح ورشاد میامن ارشادندن سدید سداده کیدر ایدی . لابد غایتده متشرع ومتورع اولدیغیچون سلطان محمد امور جمهوری آکا تفویض قیلدی . بوندن برقاچ کون امور عامه‌یی کوردکدنصکره وزر وزارندن قاچوب وریاستی سیاست بیلوب واعراض دنیادن کلیاً اعراض ایدوب وشیخ وفا حضرتلرندن ال آلوب مرید ارادت پذیری اولدی . نظم بدیع ونثر بلیغ اوزره « تضرعنامه » نام بر رساله‌سی و « تذکرة الاولیاء » تسمیه اولنور منثور بر مقاله‌سی واردر . علم ظاهر وباطندن دین ودنیایه نافع چوق فوائد دینیه وعوائد عقائد یقینیه درج ایتمشلردر . اما غزل وقصیده دیوب تخلص تعیین ایتمامشلردر :

(مثنوی)

هرکه خلق ازخلق او خشنود نیست ‏ ‏ هیچ قدرش نزد معبود نیست

مضمونته موافق ومطابق بو برقاچ ابيات معنوى آنك تضرع نامه‌سنده اولان مثنويدندر :

(مثنوى)

مسكنت كيم بولنميه اول — سندن اولز قبول هيچ عمل
هركه خلق اندن اولميه خشنود — دركه حقدن اولدرر مردود
قلب مؤمن كه عرش رحمندر — آنى ييقمق زياده طغياندر

(قلب المؤمن عرش الله) فحواسنى مشعر بوقطعه‌دخى فقيركدر :

(قطعه)

اى كه ايتدك كوكللر آزرده — سر دلدن هيچ اولمدك آكاه
دل مكان خداى عرش تمكين — قلب مؤمن وسيع عرش الله

سوزى انارالله برهانه

اسكوب قربنده پرزدينه نام قصبه‌دندر . تحصيل علمدن تقاعد ايدوب نقشبندى طريقه سالك اولمش وسوزىٔ نقشبندى ديمكله شهرت بولمش، درويش صفت وصاحب معرفت كشى ايدى . بودخى نظم پاك وشعر سوزناك ايله ارباب نظمك مقبوللرندن وشعراء رومك ممدوحلرندندر . بومطلع آنكدر :

(مطلع)

ايك دون كيم خطم كلدى ديمك جانا جواب اولز
كه خضره آب حيوان ايچمكه ظلمت حجاب اولز

وبوشعر دخى مرحوم نجاتى‌يه نظيره واقع اولمشدر :

(شعر)

دمی خوش کورکه دهرك لعبتی وار — بو دیرك درلو درلو صورتی وار
فلك طنبوروش بوردی قولاغم — بنه بکزر بمله صحبتی وار
روان اولدی بتش اول سروه ای دل — که عمر نازنینك سرعتی وار

(وله)

بهار ایرشدی دور باده کلدی — کل و لاله مبارك باده کلدی
وفا برکندن، احسان میوه سندن — بنم سروم عجب آزاده کلدی
خروش رعد صانمهك بو صدایی — که آهمدن نلك فریاده کلدی

و قضات عصاتدن برقاضی اخذ واکلده مرتشی ومتقاضی اولمغله سلطان سلیم خان دورنده محکم مخاصمه سی و معارضه سی واقع اولوب بو شعر نصیحت شعاری آنك حقنده دیمشدر :

(نظم)

ای قاضی سکا دعواجی یزدان اوله جقدر — محشر عرصاتنده که دیوان اوله جقدر
حشر ایچره سجلات عمل چون بوله امضا — رشوت رقمی نامه که عنوان اوله جقدر
دورکده بتیمك که کوز یاشی رواندر — بر کون سنی غرق ایتمکه عمان اوله جقدر
رشوت کموکن طورمز ایلیك کبی امرسن — قارنك یاریلوب بر کون ایلك قان اوله جقدر
بو سازی که سن پرده لر آلتنده چالارسك — صانمه که انك نغمه سی پنهان اوله جقدر

و میخال اوغلی علی بکك بوسنه اوجلرنده واقع اولان غزالریی وجهاد وو غالرینی الفاظ رنکین واداء شیرین ایله نظم ایتمشدر . بو برقاچ بیت اول کتابدندر :

(مثنوی)

سحر وقتنده چون زال زمانه — کیندی و قوشاندی رستمانه
قوشاندی تیغنی چون تیغ رخشان — طاقندی خنجرین مریخ دوران
کتوردی آسمان آلتونلی سنجاق — شفق چکدی افقدن آل بایراق
کونش تیغ و عطارد خامه طوتدی — علی بك رزم ایچون هنکامه طوتدی

وبو ایکی بیت دل پسند دخی مهرولره وفا بابنده نصح وپنددر :

(مثنوی)

چو گل رحم ایلمز آشفته سینه　　آنکچون عمری وارض دفنه‌سینه
بو دیرك صفحه‌سینه یازدی ابرار　　وفاسز دوستدن یك نقش دیوار

سنبی بك رحمة الله علیه

بقیهٔ شعراء سلف وبیر فصحاء خلف ایدی . امثال واقران آره‌سنده طبع سلیم وخلق کریم ایله موصوف درویش نهاد وپاك اعتقاد کشی ایدی . پادشاهمز سلطان سلیمان خان سلطان ایکن دیوان کتابتن ایدر ایدی . دولت وبخته تخته جلوس ایتدکده بو محال کثرتدن اول گوشهٔ وحدتدن دیو تولیت اختیار ایتمش وعدد عام ایام عمرن سنهٔ هشتاده یتمش ایدی . مرحوم احمد پاشایه یتشمش ونجاتی بك خدمتن ایتمشدر . خوش آینده اشعاری و پسندیده گفتاری واردر . بو شعر آنك اشعارندندر :

(شعر)

داغلر حلقه‌سی کیدردی زرهلر تنمه　　جبه صانمتی نیجه اولور گوستردیم دشمنمه
حق اوغلدر یقه‌دن کچمه بوکون اشك یتیم　　طفل ایکن داخی براقشدی گوزم دامنمه
سینه‌ده دردو غمك داغنی ستر ایتمك ایچون　　توکه‌لر طاقدی یاشم قطره‌سی پیراهنمه

هشت بهشت اسمنده برده تذکرهٔ شعراسی واردر .

سیاهی رضی الله وجهه

روم ایلندن، طلبه صنفنه‌سندن عرب سیاه دینمکله معروف ، خیالیجه

مبارك ذات ونديم شيوه وشيرين كلامدر. روى بخت سياهى عالمده سفيد وچرخ بد اختردن طالعى سعد وسعيد اولمامغين دنياده ذلت وقلتدن وتنكناى مذلتدن خلاص ومناص بوله‌مامشدر. بو مطلع آنك انسان مقالندن مناسب حسب حالى واقع اولمشدر:

(مطلع)

كولدى زاغكده كوكلم كه كز افغان ايلمز
كيمسه‌يى بخت سياه عالمده خندان ايلمز

(وله)

ممكنميدركه بخت سياهم سفيد اوله — قابلميدركه طالع غمم سعيد اوله

بو قطعه دخى آنك مطايبتندن ولطائف وهزلياتندندر:

(قطعه)

ديمشسك جان ويرن ايرر وصاله — قو قصد جانى قاندندر افندى
قو قصد جانى برقاچ اقچه‌مز آل — كه اقچه داخى جاندندر افندى

(وله)

انك كيم آدينه ديديلر اقچه — آنى الده كوروز اقچه اقچه

وبو مطلع دخى دنياى دون مانند يار بى‌وفا وباب وفده منشى دلبر رعنا ايدوكن افاده ايدر:

(مطلع)

جهان برعشوه‌سى چوق يار بكزر — وفاسزلقده چاق دلداره بكزر

فى حرف الشين

شامى رحمة الله عليه

امرادندر. شاملى اوغلى مصطفى بك ديرلرايدى. سلطان بايزيد

طاب ثراه سنجاغن چکردی . طالب عرفان وصاحب دیوان کمسنه ایدی. اما اشعارنده رنك وصنعت وخیالنده دقت یوقدر. غایتده مطبوع مطلعی بودر :

(مطلع)

یتمزمی تماشای نکارالده صونارسك ای عاشق محنتزده بولدقجه بونارسك

وبوسابق الذکر اولان سلطان بایزیده قرنفل قصیده‌سن دیمشدر. مطلعی بودر :

(مطلع)

رنکین رخکدن آلمش بوی وفا قرنفل کل کبی اولدیغی بو خاطر کشا قرنفل

شافی رحمة الله علیه

شهر قسطمونیدن، علما زمره‌سندن، خوشچه‌شان ایدی ومصاحبت فرح بخشی دافع احزان دل وجان ایدی. علی الخصوص که نفس نفیسله الحان واداسی وطیب صوت وحسن صداسی اموات قلوبی مانند نطق عیسی ومثل انفاس مسیحا احیا وعشوهٔ اعجازی اجرا ایلر ایدی . بغداد سفرنده فوت اولوب جان شیرینی قصر شیریننده ویردی . حکمت الهی اول زمانده حکایت شیرین نظم ایدوب (فرهادنامه) نام ویردی . ایراد نظمده نکته ساز وایجاد سخنده سحر پرداز ایدی . بو مطلع آنکدر :

(مطلع)

چون مزاجی آتشیدر کلستان ایچره کلك رنك رویی کرکله دونسه عجبمی بلبلك

(وله)

اولدی ای کل خط ریحانکه حیران سنبل　　همم بنفشه قاره یاسلو و پریشان سنبل

مذکور کمال پاشا ملازملرندن فائق وممتاز دانشمند وطبعی پاك وشانی بلند ایدی . حین امتحانده اقرانندن امتیاز ورجحان بولدقده وتعیین اولنان محل ومبحثك مطالعه‌سنده واستخراجنده خصماو شرکایه غالب اولدقده وبوحال ایله ینه منصبی آنلر آلوب بو محروم ونامراد قالدقده کردون دون پرورایله محکم جنك ودورسفله نوازله ستیزه آهلك ایدوب بوقطعه‌یی دیمشدی :

(قطعه)

ای فلك میلك اکر جاهل ونادانه ایسه　　بن دخی تا اوقدر کامل ودانا دکلم

بکا بو جور نه در صاحب عرفان صانوب　　اهل فضل آکلادك ایسه بنی حاشا دکلم

اجهل ودون ودنیم بکاده برنظر ایت　　غیردن حمق وبلاهتده ده ادنا دکلم

امتحان ایله بنی جهلده کاسون جهله　　که غباوتده بوکون کیمسه‌یه همتا دکلم

منصب آلمق نیجه اولور کوستردیم جهاله　　جهلده شمدی هله داخی توانا

شاور رحمة الله علیه

بودخی شهر قسطمونیدن، قضات زمره سندندر . بوعصر ایچنده فوت اولدی . فن اشعارده وعلم موسیقارده خوب تألیفلری وغرا تصنیفلری واردر . تخیل ذهن پاکن وتصرف لطف ادراکن مرحوم نجاتی وطالعی محکم پسند ایدرلر ایدی . وسمت سخنده آنلره پیرولك ایدوب آنلرك طرزینه کیدردی . بو برقاچ مطلع آنکدر :

(مطلع)

کوزلك طوتارم کورمیه‌لی روی نکاری
درت اولدی کوزم یول کوزه‌در کورمکه یاری

(وله)

خوب کل یوزلو دلبرلرله شبلس دوندی کلزاره
کله یر یوق مکر یاپشدیرم پنبه یله دیواره

(مطایبه)

مزبورك مزاجی کرچه صحت وطبعی استقامت اوزره ایدی . اما پای زمین پیماسی برمقدار اعوج ایدی ، یعنی که اعرج ایدی . شهر قسطمونی قربنده اراج نام برناحیه‌یه قاضی اولدقده (طالعی) مطایبه طریقیله بو بیتی دیدی :

(بیت)

شاوور اعرج کیم بوکون اقضی القضاة اولق دیلر
بیك بیل که تحصیل ایلیه آراج آنك معراجیدر

(جواب مولانا شاور)

طعن ایلر ایسن بکا آیانسز دیو جهال ... نوله ایاغم یوغیسه هرفنده الم وار

شاهدی رحمة الله علیه

ادرنه‌ویدر . سلطان جمك دفترداری واعیان وارکانینك مدار علیه وافتخاری ایدی . فن شعرده چندان یدی بوقدر واشعارینك ساده وخالیده معنالری چوقدر . دیوانده قبوله قابل کرچه بعض ابیاتی دخی وار اما شتر وکربه مقوله‌سیدر . نادرست وناهموااردر . بومطلع آنکدر :

(مطلع)

دیدم که کورمدم جانا کوزك کبی کوزل کوزلر
دیدی بن داخی کورمدم سنك کبی کوزل کوزلر

(وله)

چشمهٔ خضر دیسم جام سکندر لبکه ... پراشور آینه‌دن طوپ دیسم غبغبکه

شاهدی رحمة الله علیه

ولایت منتشاده مغله‌نام قصبه‌دندر . بودورده نقل ایتدی . مفسر ومحدث ، درویش مولوی وشارح متن کتاب مثنوی ایدی . حضرت جلال‌الدین رومی مثنویسنك هرجلدندن یوز بیت انتخاب ایدوب هربو بیتی بشر بیت ایله شرح ایلمشدر . وآدینی (کلشن توحید) ویرمشدر . بو برقاچ بیت اول مثنوینك ابتداسندندر :

(نظم)

بشنو این بلبل چه افغان میکند ... قصهٔ هجر کلستان میکند
که جدا کشتم زباغ لامکان ... وا فغان ووافغان ووافغان

شاهیٔ شرقی

سرحده قریب یردن ، شاه یتیملرندندر . اسماعیل اردبیلینك مرعیسی ومقربی وشعراسنك اشعری واغایی ایدی . سلطان‌سلیم زماننده رومه کلمش ایدی . طرزنده مخترع شاعر ساحر وخیال خاصه قادر ایدی . بوشعر آنك اشعارندن وابکار افکارندندر :

(غزل)

غنجه‌یی کل بلبلك قصدینه پیكان ایلمش
غنجه آچلغان کلی یوزینه قلقان ایلمش
غنجه‌نك پیکانی تیز ایتمك ایچون شاخ کل
جسمنی باشدن ایاغه شکل سوهان ایلمش
کل عروسن صبحدم بلبل نکاح ایتمش مکر
کیم اوزین یشیل دواق آتنده پنهان ایلمش
دهرارا هر بر یوزق دیوار کورسك شویله بیل
برسلیمان ملکیدر چرخ آنی ویران ایلمش
مهربشه آلدانه شاهی بوفلك نك کم کونی
کوکه یتکورمش ینه خاکیله یکسان ایلمش

ودریای ابراره نظیره بومطلع رافضیانه دخی آکا اسناد اولنور :

(مطلع)

تاج یك رنکی که صاحب دولتانرا برسراست
این همه کلهای سرخ باغ آل حیدراست

شکری رحمة الله علیه

شهرسینوبدن واول شهر دهر آشوبدن برطالب علم وصاحب حلم ایدی . بودورده فوت اولدی . نوهوس مقوله‌سی ایدی . وکمیتی وکیفیتی معلوم اولمامش ایدی . بوبیت مثل آمیز آنك زادهٔ طبع خیال انکیزندندر :

(بیت)

وصل یاری فکر ایدرکن کیتدی غمم دیدم اکا
کیدك آه ای غمکسارم دیدی کوکلدن دکل

بو هجو مليح دخی يار هرجائيسی حقنده آنكدر :

(قطعه)

برقدم كيتميوب بزمله اوسرو   سايه‌وش هر يكا رقيبی سورور
طكمی هردم رقيب ايده شكار   سك آهو صفت يانده يورور
اچه بولنمسه يانده اكر   ايكی كاچه كوشی طوتی‌وورر

بو فقير وحقير دخی عنفوان جوانيده بر خوب پری شمائله نظر پاك ايله مائل وهرجائی وآلوده دامان ايدوكندن غافل ايدم . مكر اول شوخ پری صفتك طزمان طربال ديمكله ملقب بر رقيب ديو صورت وبد سيرتی وارمش . نهايت آنكله ماده ونر وزن وشوهر مرتبه‌سنده محرم ويار ايمش . رقيب مزبور هيكل وهيأنده قاف طاغندن غيبت ايتمش قانجق ديوه وقيافت برقباحتده وسواس پر ريوه بكزردی . صخرهٔ جنی‌دن زشت ووسواس رجيمدن بدسرشت بر كريه‌اللقا وقبيح المنظر ايدی كه صخرهٔ جن آ كه كوره بر آدم ايدی :

(نظم)

يوزنی كورن ايسته‌مز آصماغه كواهی
اورسك قازيغه كمسه ديمز نيدی كناهی

باغ ايچره طوتوب اول كلی قزنلدی ديرنز
كورم آنی چنكل چيچكی اولسون الهی

لابد اول كابك خوان وصال يار دن تمتع مقرر بيلدكده بو برقاچ بيتی بی‌اختيار ديدم :

(هجو مليح)

اول لقمهٔ نفيسه صوندی رقيب كافر   ايت دكمش آشه دوندی خوان وصال دلبر
ارتوغنی جذامك كيمسه يمز بيلورسك   جنت طعامی اولسه يرميوب انی كيم بر
بو دردله لطيفی نوله يوره كن اوغسه   ياز ارتقه‌سنده اغيار كورك نه‌عام ايلر

شكری رحمة الله علیه

کردستاندندر. بلادنده متعین شاعر وکمالاتك اکثرنده ماهر ایدی. اما اشعاری بی‌رنك وخیال الحق برساده مقالدر. بو مطلع آنکدر:

(مطلع)

اغلامدن کوزلرم یاشینی پرخون ایلدك بیرینی عین ارس بیرینی جیحون ایلدك

پادشاهمزك فتوحاتنه متعلق نظم ساده وابیات کشاده ایله بر کتاب تألیف ایدوب فخر الاسخیا مرحوم ابراهیم پاشا واسطه‌سیله حضرت خداوندکاره ویرمش وعطای پادشاهیدن یکرمی بیك اقچه جائزه آلوب اول صاحب قدرك آثار شرف همتیله قدره ایرمش ایدی. وبر عالی تیمارله عدد مذکور دکلو مرحوم پاشا دخی اعطا وانعام ایدوب مزبوری بحر احسانه غرق ودریای الطافه مستغرق ایتمش ایدی.

(اجمال اوصاف مرحوم پاشا)

آصف صف آرای عالیشان ودستور جم قدر وخسرو نشان ایدی. برزمانده مسند وزارته ومنزل صدارته آنك کبی بر وزیر آصف نظیر بلند همت وکریم کام بخش شاه رتبت کلمش دکلدر:

(بیت)

همتنده مال وجاه ادنا ایدی قدری کبی همتی اعلا ایدی

منصب وزارته میر میرانلق مضاف ومنضم اولوب قدر ورفعتی اضعاف مضاعف اولمش وامور عامه‌ده مدار علیه مملکت ومشار الیه سلطنت اولوب توجیه مناصبده وتفویض مراتبده امور عزل ونصب وخصوص قبض وبسط وجود پرجودینه منوط ومربوط اولمغین

ارباب حاجات واصحاب مهمات مرادات ومهمان آستانهٔ مرادبخشنده بولمشدی . كافهٔ انامه وجملهٔ خواص وعوامه مسند وزارتده شاهانه همتلر ومكارم عنايتلر ايدوب هر نه مراده مرادين وآرزوی فؤادين ويرر ايدی . ايام دولتنده زمان جهانيان فرخنده ومسعود واوقات عالميان حميده ومحمود ايدی . همت بلند فلك پيوندی فرق فلكدن برتر وبذل جود وسخاسی حاتم طيدن اكثر ايدی . بر برينه سبز سوزنی كدايه برمشت زر واسخياء ملوك سابقه كبی لعل وگهر باغشلار ايدی . ذم باقی وذكر جميل ايچون جهان فانيده بو وجهيله متصل كرم ولطف ايشلر ايدی :

(مثنوی)

بوجهان ويرديكنی ينه آلور		آدم اولور جهانده آدی قالور
آدم اولدركه آكيجق اركانلر		وای اكا لعنت ايليوب سوكانلر

اول برعالی نظر وهما همت ايدی كه يمن همتی وحسن عنايتی برله نيجه حقير بی‌قدری صف نعالدن رفيع القدر وصاحب صدر ايتمشدی ونيجه فتاده ويتيمی درثيم كبی پرتو مهر عنايتله خاكدن افلاكه ايلتمشدی . وارباب هنره رغبتلر واصحاب كماله همتلر ايدرايدی وبوطائفه‌نك جمعيتی آنك فرخنده زماننده ومبارك دورانده ايدی . مراد خان غازی دورنده اول دمه كلنجه شعرا خزينهٔ عامره‌دن هرسال ساليانه‌سن آلورلر ايدی . وجوائز وعطايای سلطانيدن بهره‌مند اولورلر ايدی . مذكور كيتدكدن صكره اول ساليانه‌لر قطع اولندی وارباب نظمك اعتبار وقدری كيدوب هيئتلری بوزلدی . كندی دخی غايتده سخندان ومفهم وبوطائفه‌يه محب ومكرم ايدی . وسعت قابليت و وفور ذهن

وذكاوتله فن فرسه وطريق شعره اطلاع وشعوری وار ایدی. بو مطلع آنكدر :

(مطلع)

قنده بكزر باكه مجنون كبی سرکردان عشق
اول طوتوبدر دامن صحرا وبن دامان عشق

(وله)

اوقومه‌ك شمدنكرو فرهادومجنون قصه‌سن
عشق یولنده زنه میل ایلمز مردانه‌لر

شمسی دفتردار علیه رحمة الغفار

شهر قسطمونیدندر. دفتریلر بیننده جندره‌جی‌زاده دیمكله معروف ومشهوردر. سلطان محمده وسلطان بایزیده دفتردار اولمشدر واجناس جواهرك وانواع امتعه‌نك قیمت وبهاسن بیلمكله اشتهار واعتبار بولمشدر. آندن اقدم كنجینهٔ فراوان وامرا وملوك كبی خزانهٔ بی‌كرانله ملك التجار وخواجهٔ بزركوار ایدی. نیچه كره هنده وختنه وعدن ویمنه سفر ایدوب بی‌حد ولایعد اقمشه وامتعه ایله ینه رومه كلوب شول جواهر ذی‌قیمت ومتاع كرانبهای پر رغبت كه شایكان خزینهٔ شاهی وشایستهٔ مجلس پادشاهیدر تحفه وهدیه قیلوب سلطان محمد طاب ثراهه مصاحب ومقارن اولدقدن صكره عزت واعتبارله دفتردار اولمشلردر. فن حسابده محاسب سریع الحساب وجواهر علمنده كوهر ذی‌قیمت كبی نظیری كمیاب ایدی. لسان عربی وزبان فرسی صحیح وفصیح تكلم ایدر ایدی. السنهٔ ثلاثه‌نك هربرنده شعر دیر ایدی. بو شعر آنكدر :

(شعر)

کوزلدن اوەولان بودر صفا پهلویه صارمقدر
کوزللك اولمەدن ضایع سزا پهلویه صارمقدر
مریض عشقه چون ویردی طبیب لبلرك شربت
ولی قانون حکمتده شفا پهلویه صارمقدر
نه خوش حفظ ایلمش شمسی کلام اللهی صدریار
انك کبی کوزل صدری روا پهلویه صارمقدر

شمسیٔ قاضی رحمة الله علیه

بروسویدر . قره شمسی دیمکله معروفدر . سلطان سلیم دیار عربه سفر ایتدیکی تاریخده کفه قاضیسی ایدی . فن شعرده ماهر وخیال خاصه قادر ایدی . بو برقاچ مطلع آنکدر :

(مطلع)

بزم حسنیکه سنك وارمغه یوقدر یورکی
ماهك ای دوست مکر وارایسه چیکدر چورکی

(وله)

درویش نمدپوش کبی بالی ایرقدن کل رخلرینك وصفن ایده آل ورقدن

شمسیٔ ادواری رحمة الله علیه

قسطونیدن وزمرهٔ قضاتدندر . غایتده فقیه وفاضل وعلم فرائضده وعلم حسابده محاسب کامل ایدی . حین صحبتده ترنم شیرینی ودم

مصاحبتده تکلم شکرینی وار ایدی . ونفائس الفاسی غداء روح مجلسیان والسنهٔ ارواح عارفان ایدی . علی الخصوص که علم ادوارنده وفن موسیقارده صاحب تألیف واهل تصنیف ایدی . بومناسبتله مرحوم نجاتی مزبوره شمسیٔ ادواری دیر ایدی . طریق شعرده وطرز غزلده نجاتی پیرو ایدی . بو مطلع آنکدر :

(مطلع)

آتشه دیر شمعک یانکی دلدن ژب آلور
ایشیدیجک هم یاشم بوماجرایی رنک آلور

وبو بیت نصیحت نصاب وموعظت مآب ایام سریع الاقدام وهنکام تیزکام غایتده سریع العبور ایدوکی بیاننده آنک ابیاتندندر :

(بیت)

طویل عمره طیانوب کوزتمه طول امل ... که روز هفته یا ومآه سال تیز ایریشور

وبو بیت دخی آنک لطائفندندر :

(بیت)

دلی زلفیکه ایلمه آونك ... بی کناهی باش آصمه‌دن نه بتر

شمسیٔ حصاری رحمة الله علیه

بودخی قسطمونی دیارندن ، بلدهٔ مزبوره‌نك حصارندندر . جامعده معرف وخواننده‌ٔ نعت وتعریف ایدی . پادشاهمز سعادت وبختله تختهٔ جلوس ایتدیکی زمانلرده فوت اولدی . بو دخی علم مقاماتك استاد نقشبندی وفن ادوارك مصنف بی‌مانندی ایدی . اون ایکی مقامی

بروجه، یدی آوازه‌یی یدی یلدیزه، درت شعبه‌یی درت عنصره، یکرمی درت پرده‌یی درت ساعته ترکیب وتقسیم ایدوب چوق صوت دلاویزلر وآوازهٔ طرب انگیزلر عمله کتیرمش ایدی. وفن شعر ومعماده دخی برمقدار ال ویرمشدی. بومطلع آنکدر:

(مطلع)

ویرمسون خط رخك آینهٔ قلبه کدر   اوغباری قومه مرآت عذارکده کیدر

(نظیره لمؤلفه)

برآوج خاك ایده‌می بحر محیطی مغبر   بن نه‌خاکم که ویرم لجهٔ عمانه کدر

علی طریق المبالغه فقیرك بومطلعی خوب واقع اولمشدر:

(لمؤلفه)

مویه دوندی بدنم مویه‌دن اوف دیرسك اوچار
یریدر مویه بنوب ایلر ایسم هنده سفر

شمسی درویش رحمة الله علیه

سفر حصاردن، اشق شمس دیمکله معروفدر. کتاب (ده مرغ)ك مؤلفی ودخی نیجه فنلك صاحب تصنیفیدر. کتاب مرقومی مزبور مرحوم سلطان سلیمه صوندقده سلیم خان خیلی احسان واستحسان ایتمشدر. واول عهد همایونك آخرلرنده آخرته کیتمشدر. خوش آینده ابیاتی وساده وکشاده تمثیلاتی واردر. بوبرقاچ بیت بایقوشك قوشلره وعظ ونصیحتندندر:

(مثنوی)

قورصاغکز دانه‌دن طولدردکز   خانه‌کز یوکسکاره قالدردکز

بر یوزنده نجه بتسون شه‌تره   چفتجینك تخمن دوشورمز یره
قویه‌م هر قصه وافسانه‌یی   مورك اغزندن قاپارسز دانایی

بو برقاچ بیت دخی آنك اشعارندندر :

(شعر)

باش آچیق ابدالکم بن شاه حق یاحسین
تکیه‌کاه غمده ذکرم آ حسین و وا حسین
ایتدی تیغ اشتیاقك شرحه شرحه جسممی
یازدی صحف سینه‌مه خنجر اوجیله یاحسین
طاس چشمم زین ایدوب مرجان خون دیده‌دن
کوزلرم یاشن سبیل ایدوب دیرم سقا حسین

شمسی اغا [پاشا]

پادشاهمز حضرتلرینك مقبول درکاه اولان قوللرندن وخواص زمره‌سنك مقبوللرندندر . خوش طبع کمسنه‌در . بومطلع آنکدر :

(مطلع)

بولنمز بخلین بغری یانیق لاله‌دن غیری   یوزمه صو سپر برکسه یوقدر ژاله‌دن غیری

(وله)

حلقه حلقه زلفکی طاق بو ینه زنجیر وش
قنده کیتسك عاشقك یانکجه کیتدون شیروش

شوق وصفا شبستانك چراغ فروازن پرلمعی ومهر ووفا بزمکاهنك شمع جمع پردمعی اعنی مولانا شمعی نور الله قبره

اسکوب قربنده پرزدنه نام قصبه‌دن وحضرت شیخ وفا درویشلرندن ،

فانی صورت، درویش سیرت کمسنه ایدی . بو دور ایچنده فوت اولدی . حقا بودر که جهت سوز وگدازده شمع پرسوز شب افروز کبی زبانندن طوتشمش وشمعیلك اسماً و رسماً اوستنه دوشمش ایدی . جسم زرد ونزاری ولون روی ورخساری بال مومی کبی زرد اولدیغی مناسبتیله شمعی تخلص ایتمشدر . الفاظ اشعاری غایتده روشن وپاك وگفتار آتشباری نهایتده دردمندانه وسوزناکدر . شعرینك سوز وسلاسته سوز یوقدر وعاشقانه ورنکین ابیاتی چوقدر . بو برقاچ مطلع آنك اشعارندن واشعار آتشبارندندر :

(مطلع)

شمعك که یاندی جسمی سراسر فتیل ایله
کوستردی راه عشقکی روشن دلیل ایله

(وله)

خلاص اولمق نه ممکن برکوکل کیم مبتلا اولسه
آلنمز عشق الندن ایکی عالم بر یکا اولسه

(وله)

نقد اشکیله کوکل کیمسه‌یه اولمه یولداش
عشق یولده صاقین بر پوله اولور بیك باش

(وله)

نی تیرك اولوبدر باکه دمساز   بر آه ایتدم ویرر سینه‌مدن آواز

وبو مقطع دخی کندینك حسب حالی وبیان درد مافی البالیدر :

(مقطع)

اریدك آتش حسرتله شمعی   صاراردك زر کبی برسیم تنمز
مطایبه

مسموعدر که برکون مسیحی وشمعی غلطه‌ده سیر ایچون دیره

واریرلر واول دیرك دلبرلرینی وزیبا پیکرلرینی تفرج وتماشا قیلورلر . اتفاق شعرادن برنازك نکته‌گذار بونلری کلیساده ومیان قوم عیساده کوروب ایکیسنك اجتماعی لطیفه‌یه کتیروب نظمه کتیرر :

(قطعه)

غلاتاده مسیحی دیره واروب ، مکر شمعی آنکله بیله کیتمش
ایشیدنلر غلط ایدوب دیدیلر ، مسیحی کلیسایه برموم ایلتمش

شوقی نور الله قبره

عبدالله اوغلی وشهر ادرنه‌ده بر پیره زنك قولیدر . سلطان بایزید طاب ثراهك کاتب علوفه‌سی ایدی وقصیده وغزلی غایتده انی دیر ایدی . نظمك انواعنده ماهر وافسانه‌ده قادر ایدی . قصائد واشعاری غایتده مصنع ومخیل ودیوان بلاغت عنوانی بین الانام مقبول ومتداولدر . بوبرقاچ مطالع مطبوعه آنك اشعارندن واشعار سحر آثارندندر :

(مطلع)

کرچه‌که وجودن عدم ایتمش کشی چوقدر
حال اهلی آراسنده میانك کبی یوقدر

(وله)

دلبرلر ایچره شمس دیسه‌م نوله احمدە ، کیم بکزەمش جمال ایله نور محمده

(وله)

خیال لعل جان بخشکله جان تندن روان چیقدی
بن اغلایه‌یم اغلرسه‌م اومدن ایکی جان چیقدی

وبوغزل مخیل دخی آنك جمله اختراعندن وخاصه ابداعندندر . بوقافیه‌ده واقع اولان اشعار کثیره بوشعر بی‌نظیره نظیره واقع اولمشدر :

(غزل)

اول قاشك مثالنه ايتمش مسوده
يازان هلال شكلى طاق زبرجده
آشوبلر قوپارسه لبكدن خطك نوله
شمديمى اولدى بادهٔ ناب اوزره عربده
مدچكدى تيغ غمزه سى باشيمه لطف ايدوب
ايردى بو دولتيله كوكل بخت سرمده

شهدى رحمة الله عليه

انطاقيه طرفلرندن، خرفت اهلندن برحلوانى كمسنه ايدى . حلاوت اشعار ولذت شهد كفتار ايله شهديلك مخلصى اوستنه دوشمش واخوان و ياران شهد مصاحبت شيرينه مكس كبى اوشمش ايدى . بو مطلع آنكدر :

(مطلع)

كوكلى قاپدى زلف عنبر بار — زاغى كوركه هماى ايتدى شكار

مزبور ساده دل وصادق القول كمسنه ايدى . مسموعدركه واقعه‌لرندن زمان اجان يقين بيلوب واجل عجله ايتمدين كور وكفن تداركنده اولوب كندى اليله حلواسن و آشن ايتمش ومرحوم سلطان سليم دورينك آخرلرنده آخرته كيتمشدر . موعظه طرزنده بو برقاچ ابيات دخى آنك كلماتندندر :

(نظم)

آدمه آخر حرام اولور حريمى عالمك
طاق وايوانيله كورمه كنديكى عاليجناب

قصر وایوانیله ای عالی مقام اولدم صانان
کندیکی یوکسکده کورمه منزلك تحت تراب
استخوان کله سن چتر همایون اسینك
کور ایچنده مور خیلی خیمه قیلدی بی طناب
(بیت مشابه این معنی)
پرده داری میکند برطاق کسری عنکبوت
بوم نوبت میزند بر قلعهٔ افر آسیاب

شیری رحمة الله علیه

هرسك اوغلی احمد پاشانك اوغلیدر . اسمی علی اولدیغی مناسبتله شیری تخلص ایتمشدر وپادشاهمز زماننده قپوجی باشیلقدن سنجاغه چیقوب سنجاقده ایکن آخرته کیتمشدر . طبیعت شعریه سی بد دکل ایدی . بوشعر آنك اشعارندندر :

(غزل)

دیلك بزه عشقنی صاتماسون ایکن مجنونه — کیم اوله حکمتی تعلیم ایده افلاطونه
کوردیم اول کونشه ماه فلك بکزرمی — چیقه یم ناله کمندیله بوکون کردونه
ای دل آلدانمه متاعینه سپهر دونك — کنج دنیا نه قدر سود قیلور قارونه

(نظیره لمؤلفه)

شویله ال ویردی جنون فنی دل محزونه
عشق تعلیمك ایدرسه م یراشیر مجنونه
قورقارم کیم طوتنور چرخنه بر کون چرخك
اویدی اولاشدی قتی نالهلرم کردونه
جان ویررسه م قلیجك یاره لرندن صنما
حوریلر ایلیه قانلی کفنم کلکونه

قیلدی نارنج کبی بکزم او نارنجی کین
بکزمك بکزه سه رنکی نه عجب لیمونه
غمی کنجینه حریص اوله لطیفی یارك
نیلدی بیلمه‌میسن حرص و طمع قارونه

شیخ الشعرا مولانا شیخی رفع الله درجاته فی العلیین

شهر کوتاهیه‌دندر . مراد خان غازی دورنده کلمش وسید نسیمی ایله بروسه‌ده جمع اولمشدر . زماننده « حکیم سنان » دیمکله معروف ایدی واطبا میانده حذاقت ومهارتله موصوف ایدی . شعرای رومك قدماسندن وشیخ حاجی بیرام انقره وینك خلفاسندندر . اما کیمسه‌یی ارشاد ایتمك وطریق زرق وطاماته کیتمك اولمامشدر. اوائل حالنده ولایت عجمه چیقوب مشایخ کباردن بی حد عزیزلره ایرشمش وطریق تصوفده ولایته قدم باصوب توحید صرفه یتشمشدر . علم ظاهر وباطنده ید علیا وفن توحید وتصوفده قسمت عظماسی وارایدی. بوخصوصده کمالنه وقوف واطلاع مراد ایدن کتابنك اوائلنه واواخرینه نظر ایتسون که اقسام مراتب توحیداتی واصناف تجلیات ذات وصفاتی نه خوب اکشاف واعلام وطبایع واحوال فلکیاتی اظهار وافهام ایتمشدر . زبان ترکیده قصهٔ (خسرو وشیرین) ی آندن شیرین دیمش یوقدر . اکرچه اول نظم بی‌نظیره نظیره دیمش چوقدر ، اما اول مرتبه‌یه ایرمش یوقدر وکتاب خسرو وشیرین بحسب الصوره کرچه بر ایکی مردهٔ فسرده حقنده فسانه وافسانه‌در ، لکن معنی یوزندن اظهار علوم ومعارفه علامات وبهانه‌در :

(بيت)

علم ایچنده یازان متون وشروح   صورتی قالب ایتدی، معنی‌یی روح

اسلوب قصیده ومثنویده ممتاز وفائقدر . اما وادیٔ شعر وطرز غزلده طور قدما واسلوب سابقدر . بو برقاچ مطلع آنك انفاس شریفه‌سندندر :

(مطلع)

کوکلم قوشینه صاچدی ینه دانه بکارك   اولدرمسون طوتوب که کیرر قانه بکارك

(وله)

دلده کلام زهد و دین خاطرمز کوزلده‌در
ناصح اولان کشی صانور خاطر ایله کوز الده‌در

(وله)

غمزه‌ك که برخدنك ایله‌بیك جانه قصد ایدر
خوش آهوانه کوزلر وشیرانه قصد ایدر
خطك که چکدی خاتم یاقوته دائره
بر موردر که مهر سلیمانه قصد ایدر
خالك که زاغکه طولاشوب آلنکه آغار
هندو صفت کمند ایله ایوانه قصد ایدر

بو برقاچ بیت دخی نعت رسولده (صلعم) آنك انفاس شریفه‌سندندر:

رحمن ایکن معلمك امی قودك آدك   سلطان ایکن دوکونه قباچه کدرر عبا
ایردی نبات ومعدن وحیوانه دعوتك   کیم اولدی شاهدك حجر واشتر وعصا

ظرافت اسلوب مثنوی‌یی شعرای روم آندن کورمشلردر وبو خصوصده آکا اقتدا ایدوب پیرو اولمشلردر . مثنویسی دخی عجب پرسوز وحالت انکیزدر ووادیٔ عشق وفناده حالت بخش وموعظت آمیزدر . بوجهان خرابی وبناء برآبی بوفلك دوّار وارض ثابت القرار ایله آسیابه تشبیه وتمثیل ایتملری خوب واقع اولمشدر :

(شیخی) یه علاوه

ابنای ییلدیرم خاندن امیر سلیمان مادحلرندن وکرمیان اوغلی واصفلرندندر اتفاق سخن وران اولدرکه اسلوب مثنویده وطرز قصیدهٔ معنویده سمت روشی ممدوح ومصحوبدر واسلوب اشعارندن صد مرتبه مرغوبدر . اما نظم خسروی زمان سابقده وارد اولماغن اثنای ترکیب نظمنده قوم قدیمك اوغوزانه وکوهیانه بعض ادات وعباراتی دوشمشدرکه هربری الفاظ غریبه‌دن وعبارات وحشیه‌دن عد اولنور . فصاحتی محل متروك ومانده ترکی تعبیرات استعمالی اهالیٔ قراده وقبائل کوهیانده اولور . فضلادن بعضی اول برقاچ عباراتی باعث دخل وطعن ایدنمشلردر . ظمنده فصاحت والفاظنده بلاغت یوقدر دیمشلردر . اما بوداٸره‌لرده نظر انصافدن بیرون ونظر پست ودوندر .

زیرا ارباب عرفانه خفی دکلدرکه‌اول زمانده زبان ترکیده اولقدر ظرافت واول عصرشعراسنك شعرنده چندان‌فصاحت یوق‌ایدی . ورق کلشاه‌وخرشید وفرحشاد کبی ترکی ترکیبلرله منظوم‌داستانلر چوق‌ایدی . فی‌الحقیقه طرزمثنوی‌یی شعرای روم بوندن کوردیلر . وزیور الفاظله عروس نظم کلامه آندن صورت ویردیلر . اول فیض بخش‌وحالت انکیز موعظت مآل آتش ریز معصوفانه‌ابیات شیخانه‌و اعظ‌هربری آدمه‌غذا وونا ویریر کلمات که‌مومیا‌ئیهك کتاب‌مسلط بنده‌در مثنوی کویان رومدن برینك نظمنده واقع اولمامشدر . اشعاری دخی محل مدح نه سزای سلب و لدح در . اما لکل جدید لذه فحواسنجه هر زمانده‌که برنو پیدا ظهورایده‌میان ناسده مرعی ومرغوب‌اولوب کهنه‌لر قدر ورغبتدن دوشر . نته‌که عصرنده شیخی کمال رغبتده ایدی . خواص وعوام نجه شهور وایام آنی استعمال واستنساخ ایتدیلر . تا احمد پاشا ظهور ایدنجه انك دخی اشعار دلکشی ایله دفتر ودیوان محرر ومنقش اولوب بر مرتبه اشتهار تام واعتبار مالا کلام بولدیکه بر نیجه مدت خلایقك رطب اللسانی وورد زبانی اولدی . نظامیٔ قرامانی وجود بولنجه بونمط ونسق اوزره بر مدت دخی آنی اوقودیلر یازدیلر نجاتی خروج ایدنجه ، اما آنك عدوبت مآلی وضروب امثالیکه طباع انامه ومزاج خاص وعامه خوش کلوب هرکسك صبحالی واقع اولیجق اول آندن الی هذا الحین رغبت ورواجدن کساده دوشمدی ، وکالای کاسد کبی خلق آنی اوقیوب غیره دوشمدی . دیوان حافظ وجامی کبی هرنه قدرکه اوقونسه ینه تر وتازه‌در . زیرا مذکوره کانجه سابق الذکر اولانلر شعری

نرس دیوانلرندن تتبع ایدرلر ایدی . نجاتی بکه کلنجه شعر مثل آمیز اولدی . هرکس حسب حالنه متعلق آنده ضرب مثل ابیات بولدی . هرکس مرامنی بر بیت ایله ادا ایدر اولدی .

طرز شعر شیخی واسلوب شعرای قدما مسلوب ومتروك اولمق عوام الناسه کوره‌در . عندالخواص ینه مرغوب اولانلر مقبول ومعتبر ومطلوب اهل هنردر .

اول زمانکه مزبور شیخی کتاب مذکوری تکمیل وتدوین ایدوب عتبهٔ سلطان مراد خانه ایلتدی لابد کتاب مرقومه اعیان وارکان اهتمام تام ایله نظر ایتدکارنده کوردیلرکه اقسام فنون وفضائلی مشعر ومشتمل برکتاب کمیابدر . نظم لانظیری دائرهٔ اعجازده . کرچه‌که صورت مجزده بر نظم سحر انتساب ویضماٌبدرکه هرکلامی عین عبرت وهربیتی محض حکمت بی شائبهٔ شبهه نتیجهٔ ولایت صریح وکرامت صحیحدر . لکن بعضلرینك غلبهٔ حقدوحسد عین انصافلرك یل رمد ایدوب خمسهٔ نظامیدن ترجمه وتراشدر نه محل تحسین وسباشدر دیو ذم وقدح ایتدیلر . لاجرم من یسمع یخل اقتضاسنجه مذکور خوش کورندی وجوائز وعطایادن کندویه نسنه ایرمدی . اول دخی بوحسودلرك بدنظرندن، همت پستندن منفعل ومنکسراولوب بونلری وکندینی تخیل وتمثیل ایلیوب حقلرنده (خرنامه) انشا ایدوب صوندی . بو برقاچ ابیات اول رساله‌دندر :

وار ایدی بر خر ضعیف ونزار ... یوك الندن قتی شکسته وزار
کاه اودونده کاه صوده ایدی ... یوك التندن قتی قصوده ایدی
یاغر ایدی سراسر اندامی ... بوغیدی آخور ایچره آرامی
بر زمان اولمش ایدی خوش حال ... قوطوغونجه ایدی خر دجال
نعرهٔ شیره کوش صالمزدی ... کرکی عیننه هیچ آلمازدی
آرسلان اورکر ایدی قولاغندن ... قورد قورقار ایدی چوماغندن
چکنسه اوازه قصد ایدوب نغمه ... او کره نوردی نغمه
قلت جوهدن اولمش ایدی ضعیف ... بی علفلکدن اولمش ایدی نحیف
رحم ایدوب اکه صاحبی برکون ... صالدی بر اوتلغه تنم ایچون
واردی اوتلاغه چوق مسکین خر ... کوردی اول اوتلاق ایچره نیجه بقر
سمیرمش اوتلق ایچره شویله بونلر ... چکر یسك قیلنی یاغی طاملر
کیمنك بوینوزی وار آی کبی ... کمینك حلقه حلقه یای کبی
کوریجك خر بوحالی دیدی عیان ... نه عجبدر زمانه ودوران
بونلرك باشلرینه نه دن ... بزه بوفقر واحتیاج نه دن

(مثنوی)

فلکلر گردشی دولابه بکزر | بو خلق اول کوزه‌لرده آبه بکزر
بو دولاب ایچره خلقك بوالعجبدر | کیمی سیراب وکیمی تشنه لبدر
دکرمن کبیدر احوال عالم | ایچنده دانهٔ کندمدر آدم
ایکی طاش آره‌سینه دوشدی دانه | اوکتدی بیل آنی دور زمان

وتصفیهٔ باطن خصوصنده بو برقاچ ابیات محققانه دخی آنلردر :

قیلنجه عقلکی حرص وهوا قول | کذر قیل بو کدورتدن صفا بول
طوررکن بونجه اوهام وخیالات | تجلی ایده‌می حق نوری هیهات
یاپلماز روح نفسی یتمانجه | ملك کیرمه‌یه شیطان چیقمانجه

وغم وغصه که روح انسانه زهر قاتل ومانند زهر هلاهلدر ممکن اولدقجه دفع ورفعنه سعی واقدام ایتمك خصوصنده بو برقاچ بیت دخی آنلردر :

(مثنوی)

قومایه عاقل اولان دلده کردی | که اولور قیلجه کردك طاغجه دردی
غمك کیم یوکنی کوتورمه‌دی یر | نه آدم غمی ، غم آدمی یر
جهانك حاصلن بر دم دیمشلر | یاراشماز بردمه بیك غم دیمشلر

(وله)

هرنه جفا کلسه فلکدن اونوت | هرنه قدر کلی ایسه سهل طوت
بر غم ایچون کندیکه ویرمه الم | برغمکی ایلمه کل ایکی غم
چونکه جهان باغی وفاسز درر | عمر کلی آنده بقاسز درر
چون سکا مهلت ویره بردم اجل | آکا غنیمت او دمی بی‌بدل
عمر که کچدی آنی صانمه کله | کچدی ، کچن بردخی کیرمز اله
قدرنی بیل عمرکك ای بوالهوس | بردم ایمش خوش کور آنی برنفس
سود وزیان چون نه دنیا غمن | غم یر ایسه‌ك باری‌یه اخری غمن

فی حرف الصاد

صابری رحمة الله علیه

حلب قربندن وصوفیون طائفه سندندر. بوعصرده فوت اولدی. غایتده صالح وصابر ونفسیله عداوته ومخالفته تمام قادر ایدی . توسن نفس سرکشی لجام ریاضت ایله کندی یه رام وعنانن اله آلوب مشتهاسندن ناکام ایتمش ایدی . اولقدر پرهیزکار وتقوی شعار ایدی که حرمتندن خوف ایدوب کیمسه نك طعامندن تناول ایلمز ایدی وآغزنده طاش طوتوب کیمسه حقنده خیر وشر سویلمز ایدی . عرقیه دوز ونار محبتله پرسوز ایدی. چوق معارفه مالك درویش سالك ایدی . بومطلع آنکدر :

(مطلع)

ایرمز بقا گلزارینه بوگلستاندن گچمین جانانه واصل اولیه جان وجهاندن گچمین

صالح چلبی افندی

جلال زاده نشانجی بکك برادری ایدی ونظم وانشاده موالیٔ عصرك هنروری ایدی . اما انشالری اشعارینه چوق غلب وطبع شریفلری دخی فن شعردن انشایه زیاده راغبدر . بو مطلع مطبوع انلرك اشعارندندر :

(مطلع)

جسم زردم قاره قاره داغلردر بی قیاس شاه عشق اگنیمه گیدردی پلنکی پر لباس

صافی رحمةالله علیه

سلطان بایزیده وزیر اولان قاسم پاشا وموجد شعر وانشا که بین الانام جزری قاسمی دیمکله معروفدر . مزبور جزرینک غلام خانه‌زادی وصورتا بنده، معنیده آزادی ایدی. شعراء رومده مثل کویلك اولا آندن صادر اولمش ونجاتی بکده کمالن بولمشدر . بو مطالع آنك اشعارندندر :

(مطلع)

کل کرم اولوبن یولکه صاچلمسون ای دوست
صووق کچرایکن دخی آچلمسون ای دوست

(وله)

یارب نه پریسك که یوزك کورسه ملکلر برآه ایده‌لر اوده یناردی جمله فلکلر

صانعی چلبی

شهر ادرنه‌دن ، بودور شعراسندن قابل وخوش طبع کمسنه‌در . بومطالع مثل آمیز آنك ابیاتندن وجملهٔ کلماتندندر :

(مطلع)

یوسفی خوب ایمش ازل بیلیرم سنی اما ایکن کوزل بیلیرم

صبایی رحمة الله علیه

ادرنه‌ویدر. بوالهوس وهوایی اولدیغیچون صبایی تخلص ایتمشدر.

فن فرسده وعلم عروضده کامل وطبعی شعرك انواع واقسامنه شامل ایدی . شعراء عجم کلماتن تتبع ایدوب (دریای ابرار)ه وکاتبینك (شتر وحجره)سنه جواب دیمشدر . بو برقاچ بیت آندندر :

(نظم)

نه من شتر دل ونه آخرست حجرهٔ تن　　شتر نگنجد وتنکست حجرهٔ دل من
شتر دلان جهان شد اسیر حجرهٔ کور　　چه کونه اشتر شادی کشم بحجرهٔ تن
مشو چو اشتر سرکش بحجرهٔ فقرا　　مکش بحجرهٔ کردون شتر صفت کردن

قوت ناظمه‌سنه وطبیعت شعریه‌سنه سوز یوقدر . لکن اشعارینك بی‌رنك وساده یرلری چوقدر . بوباعثدن شعری چندان شهرت بولمامش والسنهٔ ناسده مشهور ومذکور اولمامشدر . بو برقاچ مطلع آنك اشعارندندر :

(وله)

لذتده لبك قند می آلوده‌یه بکزر　　ترلکده تنك سکری پالوده‌یه بکزر

(وله)

دیدم کونش یوزیکه قول اولدی ، کوزل دیدی
دیده صاچیکی دل وطن ایتدی ، محل دیدی

(وله)

اشتها یالك قلیج خوان وصاله ایرمز ال
سویلسون بن آج ایله اغیاره کلدیسه اجل

وبو بیت دخی قصیدهٔ نعتنده حضرت امام حسنین وصفنده واقع اولمشدر :

(بیت)

بن نیجه وصف ایدم حسن ایله حسینی کیم　　ایکی همادرر رضی الله عنهما

اشراف کرامدن برینك وعدهٔ کریمه‌سی اکلندکده بو برقاچ بیت

ایله تغایظی تلطیف ایدوب عرض حال وسائلیت اظهار ایدوب بو طریقله سؤال ایتمشدر :

(مثنوی)

طوق اولانلر جمله خلق طوق صانیر — آج اولان عالمده اکمك یوق صانیر
هرکیم اولا صاحب مال کثیر — اول نه بیلیر کیم نه‌در حال فقیر
صاغ اولانلر صبرو حالن آکله‌مز — خسته فریادینی خسته طاکله‌مز

صبحی چلبی

صادق کمسنه‌در . قضات بیننده حکیم زاده دیمکله مشهور وسائر معارفدن زائد شعری دخی مدوّن ومسطوردر . بو مطلع آنکدر :

(مطلع)

دست صبایه ویرمه صاچك دامنك کبی — باشدن چیقارمه زلفکی پیراهنك کبی

صبحی بروسه‌وی

طریقدن تقاعد ایتمش ، اهل جهت وصاحب معرفت کمسنه‌در . طرز شعری دخی اسلوبدن بیرون دکلدر . « ردالعجز علی‌الصدر » اسلوبنده بو شعر آنك اختراعاتندندر :

(غزل)

مصر جمال اچنده سن یوسف خجسته
سن یوسف خجسته عشقکده بن شکسته
عشقکده بن شکسته بیل ای طبیب دل کیم
دوشدم غمکله درده اولدم اولوملو خسته

اولدم اولوماو خسته آهولرك اوجندن
داخی بتر کر کدر ای دل اویانه مسته

ای دل اویانه مسته طعن ایلریسه زاهد
آیاق طولایهلم کل صوفیٔ می پرسته

صوفیٔ می پرسته صبحی صبوح ایچورکیم
شوقیلهجوشه کلسون اول خاطری شکسته

صدری چلبی رحمةالله علیه

ازنیق نام قصبهدن وزمرهٔ قضاتدندر . بوعصر ایچنده فوت اولدی . صنایع شعریهسی اسلوبدن خارج وخیالدن خالی دکلدر . اشعاری مدون ومرتب وکلمات مستعذبهسی مهذبدر . بوبرقاچ مطلع آنك تصرف طبع پاکی وزادهٔ لطف ادراکیدر :

(مطلع)

کوشکه کل اویکنورمش کیمسهلر ایشتمسون
بکزرم زلفیکه دیرسه سنبل اوکوب بتمسون

(وله)

ای غنچه دهن بوسه ایچون وعده ایدرسن
یوق یره همان آغزمزه سکر ازرسن

(وله)

ما دیر لبینی صوکبی اغیاری قاندیرر اود پارهسی کبی دل عشاقی یاندیرر

صنعی قسطمونی رحمةالله علیه

مرحوم نجاتی بك شاکردلرندندر. قصائد سلمان وظهیره مقبول

نفائزی وکلیاتدن و جزئیاتدن خیلی معارف و مآثری واردر . زبان ترکیده دخی غرا غزللری وزیبا قطعه‌لری ولطیف تاریخلری واردر. اما کلیاتی ضایع اولوب شایع اولمدی. بوباعثدن بین‌الانام شیوع وشهرت بولمدی . بومطلع آنك اشعارندندر :

(مطلع)

چون کیدر کوزمدن قدی خیالی آنك   برنده صو می‌چیقدی اول سرو دلستانك

(وله)

یاشلی کوزمه زلف سیهکاره کورندی   ای مردم دریا سونك قاره کورندی

وبوغزل ذوالقافیتین دخی آنك اشعارندندر :

(غزل)

ای دوست چونکه کوردی جمالك عیان عیون
شرح ایلمکده اولدی آنی بو زبان زبون
انس وپری نولورکه بو حسن وبو لطف ایله
کورسه جمالکی اوله حور جنان جنون
ایچنمه جور دور جفا پیشه‌دن کوکل
دونن بلند اولور دخی فرزانکان نکون

مرقوم مرحوم سلطان محمود بن سلطان بایزید آستانه‌سنده احکام کاتبلرندن ونجاتی وطالعی مصاحبلرندن ایدی . اول زمانده سابق الذکر اولان سلطان محمودك نجاتی نشانجیسی وطالعی دفترداری وصنعی دیوان کاتبی ایدی . اول زمانده ترفع و ترقی امید ورجاسن ایدوب صنعی مزبور بو بیتی دیمش ایدی :

(بیت)

صنعی قولیکی تیزاوکاربردی نجاتی بك   الا نیدەم که طالعی ایتمز معاونت

صنعی ازنیقی رحمة الله علیه

بودخی اول دورده کلمش وقلت اشعارندن بیغولهٔ حمول وخفاده قالمشدر . پسندیده اشعاری وقبوله قابل گفتاری واردر . بو بیت مثل آمیز آنك اشعار دلاویزندندر :

(بیت)

قدینه کوره سرو یازمشسك　　اللرك آنده قالمش ای نقاش

صنعی بك رحمة الله علیه

امرانك کامللرندن وکبرانك فاضللرندن ایدی . بین الامرا اسکندر پاشا اوغلی مصطفی بك دیمکله معلوم ایدی . سلطان سلیم خان زماننده طرابلس سنجاغنده ایدی . بلاغتده بلیغ وشجاعتده شجیع ایدی . جندی محاربه سنده خیلی دلاورلك ایدوب سلطان سلیم خان علیه الرحمة والرضوان تعظیماً وتکریماً ید شریفیله باشنه همایونلرین صوقوب ادنا مرتبه ده ایکن اعلی سنجاق ارزانی قیلدی . بو مطلع آنکدر :

(مطلع)

باکه رغبت ساکه نفرت ویرمش ای زیبا جمال
حسن سنده منتها وعشق بنده برکمال

صنعی کاتب رحمة الله علیه

کلیبولیدن ، امنا وکتاب قسمندن و بوعصر شعراسندن ایدی

اقرانته نسبت اعلا مقولەسی وکندی عصرینك نسبتله عمدەسیدر . زمانەدە تعین بولەجق ومقبول خلق اولەجق کمسه ایدی . زمان عمری وفا ایتمدی . بومطلع آنك اشعارندندر :

(مطلع)

قنغی عاشق که غبار ره جانان اولمش تختی یل کوتورر کندی سلیمان اولمش

وبو بیتی دخی برسیمتن بربر وسیم ساعد وسمنبر حقندە آنکدر :

(بیت)

آلدیغنجه اله موسا سنی بربر عیسی کوستردی ید بیضایی کومشدن بیله کی

(وله)

دیمسونلر دل مجنونه او برطاغ اریدر
دردایله کرایده برآهی اوچوق طاغ اریدر

صفت شمعده بوبرقاچ بیت دخی آنك اشعارندندر :

(مثنوی)

عروس اولدی بوکیجه شمع رعنا آنکچون یاقدیلر پایینه حنا
دوواغ ایتمشلر آکه آل وآلا اورتمش باشنه برطاس تقیا
صاچینه صیرمه آلتون تللر ایتمش عذاری اوستنه خال زر ایتمش

صنعی سلانیکی

ارباب تیماردن وبودور شعراسندندر . ارباب نظمك حاذقلرندن وتهوسلرندندر . کلماتی اولقدر پخته وهموار وبوفنده صاحب اقتدار دکلدر . بومطلع آنکدر :

(مطلع)

قپوکه حلقهٔ در اولمغه ای ماه لقـا ماه نو ایلدی زلفك كبی قدینی دوتا

صفائی رحمة الله علیه

شهر سینوبدن ، ظرفا قسمندن ذواق كشی ایدی . سلطان بایزید نامنه مرتب ومكمل دیوانی وسطحی وساده اشعار عشرت بیانی واردر. لكن طرز اشعارنده چندان دقت وصنعت وظرافت یوقدر . بو شعر آنك اشعارندن ومقبول ومشهور اولان كفتارندندر :

(غزل)

كوكلی بولدم آنك زلفكه طولاشمش ایمش
كوز قراردوب قورو سوداله اولاشمش ایمش
بی خبرلر دیدیلر لبلرینك كلدی خطی
نظر ایتدم چو شكر تكنه مور اوشمش ایمش
یار دكانی اوكنده صو سپرلر كونشه
اوخو یوزین كوروبن عقلی كیدوب شاشمش ایمش

مزبور صفائی مرحوم لقائی‌یه خبر كوندروكه « بزم دیوان شیرین بیانمزك اخوان عرفان بیننده فی الجمله اشتهار وعنوانی ونسبتله بعضلردن شهرت ورجحانی وارمی ؟ » دیجك مرقوم لقائی دخی بوقطعه ایله جوابی قطع ایدر :

(قطعه)

سزك دیوانكز دستان اولوبدر شهرلی ، كویلو اوقور شهرتی وار
كوزی آهولرك وصفیله شمدی كیك دستانی دكلو رغبتی وار

صفائی جراح

ادرنه‌دن وبوعصر شعراسندندر . درویش صفت واهل مسکنت کشیدر . دکانی مجمع ظرفا ومنزل شعرا اولمغین روزکارك چوق کامللری وبی‌حد فاضللری ایله مصاحبت ایتمشدر . کندینك دخی سطحیجه ابیاتی وساده‌جه کلماتی واردر . اما بومطلعی بد دکلدر :

(مطلع)

موی باریکه اوزل دیر بر میانك وار سنك
غنچهٔ نوخیزه آچل دیر دهانك وار سنك

صفی رحمة‌الله علیه

بروسه‌ویدر . سلطان محمد خان مادحلرندندر . شاعر ونقاش وعیاش قلاش کمسنه‌ایدی . صنعت نقشده مانندمانی وارژنك ثانی‌ایدی . هرنه‌که تصویر ایتسه صورت ویرر ایدی . وهرنه‌سروکه تحریر ایلسه قوشلر قوندیرز ایدی . اما نقشبند اشعار ورسام نظم آبدار دکل ایدی . اشعاری نقوش خیالاتدن صاف وساده ورنك نکاتدن بیاض وکشاده‌در . بومطلع آنکدر :

(مطلع)

سنبلکدن هرسحر باده نشان اصمارلرم   بیلیرم آخر بوسودا ده جان اصمارلرم

فی حرف الضاد

ضعیفی چلبی

ارباب معارفدن ، بوعصر شعراسندندر . طبیعت نظمیه سی بد دکلدر . بوشعر آنکدر :

(غزل)

شمشاد قدی مثلی بر بوستانده یتمز — زیرا نهال طوبی باغ جهانده یتمز
دیدم نچون تهیسك بار وفادن ای سرو — کولدی دیدی که میوه سرو روانده یتمز
جان ویردیکم یولنده ای تازه کل نهالی — ایکنده آز کورمه جان بوستانده یتمز

ضعیفی محمد چلبی زادالله فنائه

شهرقسطمونیدن ، حجی زاده دیمکله معروفدر . علما طائفه سندن ، علمانك صلحاسندن وصلحانك فقراسندندر . دانشمندلکنده فائق الشان وبین الاقران مشارالیه بالبناندی . حالیاً تقاعد ایدوب نقشبندیه طریقنه سلوك ایتمشلردر . زهد وتقوی ایله آراسته ، متوکل ومتورع کمسنه‌در . مصاحبت خلقدن فرار وملازمت میر وملوکدن عار ایدوب :

(بیت)

معشوقهٔ عاشقان کتابست — معشوقه همیشه درحجاب است

دیوب تفسیر وحدیث کتابلریله الفت وانس طوتمشدر . برذات ملك خصال وفرشته فعالدر که دهان پاکندن دخی طعن وغیبت وفحش ولعنت صادر اولمامشدر دیو یمین ایتسهم حانث اولمم کبی کلور . ولایت

مزبورده وفور کمالات ومعارف ایله متعارفدر وبو پریشان اوراقك جمعی آنلرك الحاح وابرامی وتحریك واقدامی ایله اولوب کتاب مرقومك سبب تألیفنده واقع اولان سؤال وجواب وخطاب انلرایله واقع اولمشدر. رتبه‌لری شاعرلك پایه‌سندن برتر وفن نظم وانشا سائر کمالاتندن سربردر. هم بوفندن مستغنی اولمغین کندیلری شعر وانشا افشا ایتمامشلردر. بوبرقاچ بیت آنلرك زادهٔ طبع درربارندن ونتیجهٔ افکار گهرنثارندندر:

(غزل)

جانده دل وصلکدن اوزکه بر تمنا بولمدی
دیده دیدارکدن اوزکه بر تماشا بولمدی
خلعت حسنی چوق اولچوب بچدی خیاط قدر
لیك بو اندازه‌ده بر قد بالا بولمدی
دیشلرك وصفنده عقلم طالدی بحر حیرته
شول گهرلر بولدی کیم غواص دریا بولمدی

وبو برقاچ بیت دخی قسمت ازله وتقدیر لم‌یزله متعلق آنکدر:

(مثنوی)

سعادت قولنه حقدن عطادر — آکا زور ایله سعی ایتمك خطادر
نه سعی ایله اولور عز وسعادت — نه‌خود تقصیر ایله فقر وفلاکت
کشی سعی ایله کر دولت بولیدی — کدالر قالمیه سلطان اولیدی
مقرردر بوکه ویرمك حقکدر — عطا دائم جواد مطلقکدر

ضمیری رحمة الله علیه

اناطولیدن، کنغریدن بر رمال ضمیرکیر وضمیر دانلقده بی‌نظیر

ایدی. علم اخفاده وفن خبایاده استاد ماهر وجن کبی میان خلقده ناپیدا اولمغه قادر ایدی . آخر آرزوی اخراج دفائنده جن هلاك ایتدی . سلطان سلیم دورینك اوائلنده کیتدی . خوشجه اشعاری وخوش آینده کفتاری واردر . بوبرقاچ بیت آنکدر :

(شعر)

قورقتمه صراط ایله یولی سچرز واعظ | ایل کچدیکی کوپریدن بزده کچرز واعظ
دوزخده ریا اهلی اکل ایلر ایکن زقوم | بر رندله جنتده کوثر اچرز واعظ
بودر بزه وعظك کیم دنیاده کشی قالمز | بومنزل فانیدن اولك صولك کوچرز واعظ

ضیائی نور الله قبره

ولایت حمیددن واهل علم طائفه‌سندندر . بو دورده فوت اولدی. خوب ورنکین الفاظ وادا ایله حکایت (یوسف وزلیخا)سی وتحسین وقبوله قابل مخیل و مصنع نظم دلکشاسی واردر . اسمی یوسف ودرویش صفت وسیرت بی تکلف کمسنه ایدی . فن شعری چندان استعمال وکثرت اشتغال کوستروب حال ایدنمامشلردر . اما طریق مثنوینك سخن کوی ونکته کذاری ونظم پاکك ناظم کامل العیاریدر . وشاورهم فی الامر ﴾ موجبنجه فوائد مشاوره حقنده بوبرقاچ بیت اول کتابدندر :

(نظم)

چون ایره عاقله برکار مشکل | که دشوار اوله اندن کاز عاقل
ایده عقلینه بر عقلی دخی یار | کاوله آسان اکا اول کار دشوار
چو روشن اولیه بر شمعله او | اویار بر شمعی دخی که آرته پرتو
ولی خیر اومه تدبیر عوجدن | که کجلك آرتار انجق ایکی کجدن

فی حرف الطاء

طالعی رحمة الله علیه

شهر قسطمونیدندر . کمالات موفوره ومعارف نا محصوره قادر کمسنه‌ایدی . فن شعرك امیرالکلامی ومقبول کرامیدر. روم شاعرلرندن وترکی عبارت ناظملرندن نجاتی‌یه مانند برصاحب طبع بلند وارسه اولدر. شعری مثله متعلق قافیه‌لرده ودینلمدك ردیفلرده دیمشدر واصلا اشعارنده ترجمه وتراش وتضمین واقتباس یوقدر. بوبرقاچ مطلع آنلرك اشعارندن ونتایج طبع درربارلرندندر :

(مطلع)

کوره‌لی طاعت غراسینی اول سیمبرك
چرخی باتدی کونشك یلدزی دوشدی قمرك

(وله)

زلفك قراچی، خال خطك غربت اوغروسی
بر یره کلدی یتمش ایکی ملت اوغروسی

(وله)

عقل طورمز کیجه کوندز لت اورر بینمزه
که کدورت براقه عشقله مابینمزه

سلطان سلیم دورنده دردولته یکیچری کاتبی اولمش ایدی ویکیچری ایله کندی آره‌سنده بومعنایی بولوب پادشاهه صونمش ایدی :

(قطعه)

کسکین اولدیغی بو یکیچرینك دائما سیف قاطعی بیله‌در
یاغدیرر خصمه تیر بارانی حزبه‌دن برق لامعی بیله‌در
ضاردر کرچه نفعیده چوقدر چوق مضر وار منافعی بیله‌در

کونشك یرده نفعی چوق اما انجمکده منافعی بیله‌در
بختی کوردر بوکون بوطائفه‌نك قنده واررسه طالعی بیله‌در

سلطان سلیم بوقطعه‌یی کوردکده ملاطفه یوزندن بوسؤالی ایتمش که: « اماسیه‌ده توقه‌دین اوغلنی باصدقلرنده سن دخی بیله‌می ایدك ؟ » منع مصلحتی ایچون « واردم ایدی » دیو جواب ویردی .

طالبی رحمة الله علیه

کفه ولایتنده تاتارخانی مادحلرندندر . امی وعامی کمسنه‌در . اما طبیعت شعریه‌سی وسلاقت نظمیه‌سی غایتده خوب ایدی . لکن شعرینك صحیح یرلرینه دخل ایدوب اعتراض ایتسه‌لر ماده ومعلوماتی اولمدیغی اجلدن جواب ویروب معترضك اعتراضن دفع ایده‌مز ایدی. بومطلع آنکدر :

(مطلع)

یاش کتیردی زلف پرچینك خطادن آله باج
باغلادی ملك ختن یوللارینی آله خراج

طریقی رحمة الله علیه

روم ایلنده ودینندندر . محصل علم ایکن سلطان بایزید دورینك آخرنده آخرته نقل ایتدی . قابل شان وتازه جوان ایدی . بوبرقاچ بیت آنك اشعارندندر :

(شعر)

صنما رخلرکه بکزه‌یه صانیر کیده‌رك | که‌طوتار مهر ومهی‌ایکی کوزی کبی فلك
شمع مجلس سکا رشك ایلیوب ای سیم بدن | اورینور شبکه زر کیوب آلتونلوبنك
کوزم او کرندی بو اشکیله که آنسز اوله‌من | صودن آیرلسه بیلیرسن که نولور حال سمك

(نظیره لمؤلفه)

اول قمر چهره کیلدن بری التونلوبنك | دوندی یلدزلر ایله طوغمدیغه ماه فلك
نسخهٔ حسنی کر اولماسه مخبط ماهك | صفحه‌سنده ندن اولوردی انك یر یر حك
تو تونم جیقسه تپه‌مدن نه عجب سوسن وار | طوتیشوب لاله صفت یاندی درونمده یورك
قلیجك یاره‌لرینه نیجه صبر ایلیه‌یم | کوزلرم یاشی دمادم دوکر اوستینه نمك
سوردی اغیار دمك چکدی لطیفی الك | بویله‌در حال جهان کیمه امك کیمه یمك

فی حرف الظاء

ظریفی رحمة الله علیه

بولی سنجاغنه تابع کوینك نام قصبه‌دندر . سالخورده وروزکار دیده ظریف حریف ایدی . بایزید خان غازی دورنده نقل ایتدی . طرز شعری شعراء سلف طرزنده وقدما اسلوبنده‌در . « مشکل اوچ اولدی » ردیفنده برغزل دیمشدر . وهر مصراعده اوچ عددی بولمشدر . مطلعی بودر :

(مطلع)

یاندی دل وجان ایله جکر مشکل اوچ اولدی
قیلدم غم هجر ایله سفر مشکل اوچ اولدی

وبو قطعه دخی آنك لطائفندندر :

(قطعه)

با آراسنده كوروب دلدارى قولكم ديدم ايا سرو روان
سروسركش كبى ديك كلدى اودم بيدوش جان وتن اولدى لرزان
سيمله صلح ايدوبن يالواريجق قودى سركشلكى وياتدى همان

وبعضلر بوقطعه‌يى دخى بوكا اسناد ايدرلر :

(قطعه)

ديكله‌من خواجه كيمسه‌نك سوزينى غره اولوبدرر تماشينه
دوشدى برنجه آقچه‌من النه دوندى ٠وتون قرون صواشينه
نوكرم واردى كوردى جاريه‌سن كيمش آللر ايچينه طاشينه
ويرمدى اقچه ليك خدمتكار واردى كلدى هراقچه باشينه

ظهيرى رحمة‌الله‌عليه

جانيك جانبلرندن برسپاهئ درويش نهاددر . بغداد سفرنده فوت اولدى . نظم كلام موزونه فى‌الجمله اقتدارى وساده‌جه اشعارى واردر . بومطلع آنكدر :

(مطلع)

ذره دكلو حسنكه خورشيد خاور بكزه‌سه
بكزه‌دردم بن دخى اى ماه پيكر بكزه‌سه

وبوقطعه دخى آنك لطائفندندر . امراء زماندن برمدير وممسكه ديمشدر :

(قطعه)

آجلغندن آشجى آه ايتمش مكر مطبخندن ايل‌توتون توتدى صانير

صورتینك اکثیسن کورن کشی　　طاتمادن داخی طعامك اوصانیر
چاق عمارتدن ایچردی شوربایی　　سـوختەلردن ایکن ایکن اوتانیر

ظهوری چلبی

روم ایلنده مناستردن وقضاة طائفەسندن ، بوعصر شعراسندندر ، نظم کلامه قدرتی وبوفنه ممارستی واردر . بومطلع آنکدر :

(مطلع)

کورمیەلدن کوزم ولغنجۀ کل پیرهنی　　لاله کون ایتدی یاشم قانایله صحن چمنی

فی حرف العین

عارفی حسین چلبی

محروسۀ استانبولدن ، بودور شعراسندندر . سـابقا ارکان دولتده خزینـۀ عامره کاتبلرندن وارباب قلمك منشی و محاسـبلرندن ایدی . بعده تصدقات سـلطانی واسطەسیله کعبۀ شریفەیه واروب شیخ ابراهیم کلشنی خدمتندهبولندی واول اثنالرده بالاتفاق متفرقه زمرەسنه الحاق اولندی . نیجه مدت حضرت شـیخك خدمتنده اولوب شرف مصاـ حبتلرندن صفا بولوب بوقطعەیی حضرتك وفاتنه وصورت ظـاهرەده مماتنه دیمشلردر :

(تاریخ)

کرد رحلت زکلستان فنا کلشنی اعنی شیخ ابراهیم
زد قدم برنشیمن لاهوت شد بخلوتسرای انس مقیم
زین سرای فنای حادث نقش کشت مهمان بخانقاه قدیم
کفت هاتف برای او تاریخ مات قطب الزمان ابراهیم
[۹٤۰]

ونظائر (دریای ابرار)ه متعلق فارسی نظیره‌سی واردر. مطلعی بودر:

(مطلع)

سبزه‌زار چرخ کوهر روز سرسبز وتراست
ازسرشك چشم غمکینان محنت پروراست

وتصوفانه برترجیع بند دیمشدرکه جمیع مراتب تصوفه علی الاجمال آنده اشارت ایتمشدر :

(مطلع)

عین عارفده وجود اشیا . کورونور جمله کنقش فی الماء

واحمد پاشانك قصر وکونش قصیده‌سنه بوندن بهتر وخوش تر کیمسه نظیره دیمامشدر . بوبرقاج مطلع دخی آنك اشعارندندر :

(وله)

داغ الم ملولنه باغ ایچره لاله‌لر دفع ملال ایدك دیوصونار پیاله‌لر
وبومطلع دخی آنك نتیجهٔ تتبعیدر :

(مطلع)

نصیحت ایلدیکمجه عرقریز اوله خویکدر
صاقن ایجنمه کیم جانا مرامم آب رویکدر

(مطایبه)

مرحوم کمال پاشا زاده افندی مسند فتواده ایکن مطایبه طریقی

ایله . قطعه‌یی دیمش ایدی . بو مزاح اول حضرتك مزاج شریفنه خوش کلوب پسند ایتمشلردر :

(قطعه)

امام دین وملت اعنی مفتی . که یوقدر آکه بکزر اهل آدم
شو دکلو اختصار ایلر جوابی اولور اولمز یازار والله اعلم

عاشق چلبی

شهر بروسه‌دن ، علما طائفه‌سندن وبوعصر شعراسندندر . بین الجمهور نطاع زاده دیمکله معروف ومشهوردر . سید صحیح النسب ووالا حسبدر . سائر کمالات وفضائلندن فضله شعر وانشاسی ونظم دلکشاسی واردر. حسین ساداتك (روضة الشهدا) نام کتابن فارسیدن ترکی‌یه ترجمه ایدوب محل ومناسبتله آیات واخباردن وامثال مشایخ اخیاردن مفید ونافع چوق نسنه الحق ایتمشدر . بوبرقاچ مطلع آنك زادهٔ طبعیدر :

(مطلع)

عار ایدر بن ذرهٔ سرکشته‌دن اول آفتاب
مهرم افزون اولدیغنجه بندن ایلر اجتناب

(وله)

ژاله‌در دیمش دردندانك ای حقه‌دهن غنجه‌یه اینجمه اولدر آنك اغزینه دوشن

(وله)

عارض اولمش چشم دلداره رمد طوتمش نقاب
صاندم انی کوریجك نیمی طوتلمش آفتاب

مولانا عبدالرحمن چلبی رحمة الله علیه

اماسیه‌دندر. بین‌الموالی مؤید زاده دیمکله معروفدر. سلطان بایزید زماننده قاضی عسکر وجمیع فضلا وفصحایه مرجع و مفخر ایدی. مرحوم نجاتی بك دیواننك دیباجه‌سنده آنلرك نام شریفن عنوان ایدوب لطف ذاتنده ومکارم صفاتنده خیلی القاب واوصاف یازمشلردر. حتی دیباجهٔ دیوان بونلرك نامنه معنون اولدیغنه بناءً وزرانك عداوتی مؤید زاده‌یه مؤکد اولمش، شرر شرلرندن مزبور نجاتی کوج ایله نجات بولمشدر. عاقبة الامر مذکور ینه مزبوره مظاهرت ومعاونت ایدوب سلطان بایزیده خوب همتلر وعالی رعایتلر ایتدردی وکندولر دخی احیاناً قطعه وغزلدن لطیف بیتلر دیرلر ایدی. بوبرقاچ ابیات آنك اشعارندندر:

(غزل)

چاك اولان دست جفا ایله کریباندر — ایلیشن خار غم ومحنته داماندر
اشك چشمیله خدنکینی صووارسه نوله کیم — باغ سینه‌مده بیتن سرو خراماندر
تیغ مژکانـنه جان ویرمـسی سهل ایدی اکر — اول جفا پیشه بر آغز دیسه قرباندر

وبومطلع مشهور دخی آنك اشعارندندر:

(مطلع)

ایچه‌لم ایچه‌لم شراب ایچه‌لم — نیجه برصوفی صافی آب ایچه‌لم

وبوبیت دخی آندندر:

اخرتده اولور شرابه حساب — بز انی بونده بی‌حساب ایچه‌لم

عبدی چلبی رحمة الله علیه

بروسه‌ویدر . بین القضاة اسلی عبدی دیمکله معروفدر . اسمن تخلص ایدردی . بوعصر ایچنده قاضیلقده فوت اولدی . خوب لطف طبعی وتصرف ذهنی وار ایدی . بومطلع آنکدر

(مطلع)

کوزمه صانمه رمددن سیه نقاب ایدرم　　بو کوزایله یوزینه باقمغه حجاب ایدرم

بو برقاچ بیت دخی آنك اشعارندندر :

(غزل)

نه الم وار نم میانکده　　نه دیلم وار یاخود دهانکده
دور حسنکده جمله ایل کریان　　کیم کولر بن کولمم زمانکده
حسنی یارك برآن ایدی اما　　بیلمدی قدرینی اول آنکده

(وله)

مفت مسکن صانیر جهانی کشی　　نقد عمرین ویرر کرا یرینه

عدلی رحمة الله علیه

مرحوم محمود پاشادر . سلطان محمد غازینك وزراسندن ووزرالك شعراسندندر . ولایت آل عثمانه آنك کبی برآصف منصف واوصاف انصافه متصف بروزیر آصف نظیر ودستور روشن ضمیر ندرتله کلمشدر . بلکه اخلاق وسخا وذهن وذکاسنده مبالغه ایدنلر روایتنجه عدیلی ونظیری صدر وزارته کلمامشدر . معاملهٔ تفسیره قادر وجزئیاتك اکثرنده ماهر ، معین اهل هنر وهنرپرور کمسنه ایمش . مصالح عامه‌ده

معدلت کیش وخیر اندیش اولدیغی اجلدن سلطان محمد امور ناسی آکا تفویض ایتمش ایدی . مزاری شهر استانبولده کندی بنا ایتدیکی جامعك اوکندەدر . مدون ابیاتی وشاعرانه کلماتی واردر . بومطلع آنکدر :

(مطلع)

کوزم یاشینه رحم ایت سورمه دردن   که مردم زادەدر دوشمش نظردن

(وله)

کوردیکمجه عنبرین زلفی رخ دلدارده   مارمثلك افشانی یاتوبدر صانیرم کازارده

(وله)

بن اول زهرەجبینه مشتری‌یم   الیمه صونمه خورشید وقردن

عذاری چلبی رحمة الله علیه

موالیٔ عظامدن واهالیٔ کرامدندر . سلطان بایزید دورنده ثمانیه مدرسلرندن ایدی . بین الموالی منلا لطفی بحث و تقریرده ومذکور مولانا عذاری مطالعه وتحریرده مقبول وممدوح ایدی . اشعاری دخی پسندیدۀ طباع وشایستۀ استماعدر . اکثر اشعاری بحر خفیفده بر طرز لطیفده واقع اولمشدر . بوابیات آنك اشعارندندر :

(غزل)

صاقن آهمدن ای نکار صاقن   پیله واردر بوکاربار صاقن
بن نەخاکم کدر ویرم بحره   قونمسون خاطره غبار صاقن
یتر ایتدك بوغمم کوکلی پامال   کیزلیدر سینەمده ایچره نار صاقن

(نظم)

بریکا کشتکیر عشق نکار ‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌ بریکا آتش غم اغیار
بیلمزم قنغیسیله طوتشه‌یم ‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌ وقنا ربنا عذاب النار

عذری رحمة‌الله‌علیه

اسکوبیدر . قضاة زمره‌سندن وبوعصرشعراسندندر . لنك ویکپا اولدیغی مناسبتله عذر لنك ایدوب عذری تخلص ایتمشدر . نته‌کیم حسب حالنده عذرن بیان ایدوب دیمشدر :

(بیت)

عشقك یولینه وارمغه یوق پای‌قدرتی ‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌ صانمه‌بویولده عذری‌قولك عذرلنك ایدر

بوفنده اول‌قدر مهارتی وایراد نظم کلامه چندان قدرتی یوقدر . تضمین وترجمه‌سی غایتده چوقدر . بو مطلع مطبوع آنك نتایج تتبعندندر :

(مطلع)

دل‌عشاق صفت اولدی پریشان کاکل ‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌ قامتك فتنه وسر فتنهٔ دوران کاکل

عسکری

ادرنه‌ویدر . عتبهٔ‌علیه وسدهٔ‌سنیه ملازملرندن، بودورشعراسندندر . نیجه زمان حضرت امام‌حسین آستانه‌سنه یوز سورمشدر وسید غازی درکاهنه شاه خراسان سلامن کتیرمش ، ابدال مشرب وموالی‌مذهب

کسنه‌در . دیار بغدادده ائمهٔ عظامدن امام حسن عسکری آستانه‌سنده نیجه ییللر مقیم اولوب اول عتبهٔ رفیعه‌یه انتساب تامی اولدیغی مناسبتله عسکری تخلص ایتمشدر . درویشانه ابیاتی وفقر وفنایه متعلق کلماتی واردر . بو برقاچ مطلع آنک بیانندندر :

(مطلع)

رستمان دهره باش اکمز کدالر وار ایمش
ملک استغناده خوش اهل فنالر وار ایمش

(وله)

هر دنینک دونسه طکبی چرخ گردون اوستنه
جنسیدر البته دونر دون اولان دون اوستنه

مزبور بر زمان امید خدمتله بلای ملازمته مبتلا اولوب اعیان وارکانه ونیجه میر ووزیره خدمت ایدوب برندن بهره‌مند واول سودادن سودمند اولمایجق بو خصوصده غایت متألم ومتأذی اولوب دوراندن واعیاندن وافر شکایت و برقصیده ایله احوال پرملالن حکایت ایتمشدر. بو برقاچ بیت آندندر :

ای کوکل اعیان دولت اچره همت قالمدی
کیمدن اومارسن کرم اهل مروت قالمدی
ای دریغا لطف و احسانك قپوسن یابدیلر
ذکری خیر اولسون دینور بر اهل دولت قالمدی
بر اولولق قالمش انجق قدر دولتدن اثر
پس مکارمدن دخی بر خوب خصلت قالمدی
آدلری حاتم سخا طومارنی طی ایتدیلر
کیتدی محو اولدی کرم جود وسخاوت قالمدی
خلق عالم موذیٔ جبار اولوبدر شویله کیم
کیتدی لطف ورحمت قطع اولدی شفقت قالمدی

طوغدی ملك عالمه انقراط ساعت فتنه‌سی
کر بیلورسك ظاهر اولدق علامت قالمدی
سرتسر دنیا یوزنی طوتدی شهرت آفتی
آه کیم بر کوشه‌ده وحدت سلامت قالمدی

عذرتی

استانبول قربنده یکی حصاردن ، دانشمند قسمندن و بودور شعراسندندر . سماعه‌قابل اشعاری وادواری واردر . بومطلع آنکدر :

(مطلع)

عاشق ایشتسك یانار وهمم آتشندن جانمز قورقارز اول مبتلادن کیم سوه جانانمز

عشقی قدیم رحمة الله علیه

سلطان محمد مادحلرندندر . اشعاری نظم ساده وکلامی کلام موزون مقوله‌سیدر . تصرف وایجاده چندان قدرتی وشعرینك اصلا حلاوتی یوقدر . اما بو حال ایله اول زمان ینه رتبت رفیعه‌سی وپادشاهدن بومی یوز اقچه وظیفه‌سی وارمش . نته‌کیم اول زمانك شعراسندن فنائی تخلص ایدر برشاعر فنائی دیمشدر :

(بیت)

عشقی یوز بیر سعدی اوتوز بوفائینك دخی
دفترده بندی کونی وار طرنق وتمزده

وبری دخی کوتولرك بختی مساعد وپرکویلرك طالعی ساعد اولدیغنی بیان ایتمشدر :

(بيت)

عشقيا طالعيكه عشق اولسون　　كرچه نظمك كوتى ستاره‌ك ايى

معلوم اولدى كه ماتقدمدن بخت ودولت كمال ومعرفته كوره اولمز ايمش وقدر وعزت بولانلر استحقاق ولياقته كوره بولمز ايمش :

(بيت)

او فتادست درجهان بسيار　　بى تميز ارجمند وعاقل خوار

بومطلع آنك اشعارندندر :

(مطلع)

بركون صبا يوره كمى يارهم الكدن　　تا كيم كوره سن نيجه دريارهم الكدن

عشقئ اسكدارى

يكيچريلكدن تقاعد ايتمش ، طالب عرفان وصاحب ديوان خوش طبع كمسنه‌در . بومطلع محققانه آنك اشعارندر :

(مطلع)

بن آنك مهرنده محو اول بنده پيدادر هنوز
ذره ده كور مهرك انوارى هويدادر هنوز

عشقئ صاروخانى

مغنيسادن ، بو دير شعراسندندر . استاد خراط ونقش بند وخطاطدر . طبيعت شعريه‌سى كم دكلدر . بومطلع آنكدر :

(مطلع)

اوستنده قاشكك طورر اول عنبرين خال
صان كوپرى اوزره فكرت حكمتده دانيال

عطايى رحمةالله عليه

شهر ادرنه‌دن ، سلطان مراد مادحلرندندر . مولد صاحبى سليمان چلبينك برادركهتريدر . والدلرينه عوض پاشا ديرلر ايدى . سلطان مراده وزير اولمش ايدى . روايت ايدرلركه پدرلرى فوت اولدقده مشاراليه جمال وكمال ايله آراسته صاحب حسن وتازه جوان ونازك طبع ونكته‌دان بيلنوب مرحوم مراد خان ، سابق البيانى سراى عامره‌يه آلمق مراد ايديجك تظلم وشكوايى مشعر برشعر ديوب سلطان مراده صونمشدره مقطعى بودر :

(مقطع)

عدلينه صيغنور ايدى ظلم زمانه‌دن   شمدى عطايى يه كوجى سلطان ايدر دريغ

اول دورك شعراسنده مرحوم شيخيدن كچيجك بوندن اشبهى يوقدر . زيرا اول عصرك مترجم وساده‌كوى شاعرلرى چوقدر . بومطلع آنكدر :

(مطلع)

زمانه غصه‌لرى بى كران ايمش بيلدك   ولى دواسى مى ارغوان ايمش بيلدك

كونش قصيده‌سن سلطان مراد آدينه اوّل بوديمشدر . احمد پاشانككى آكا نظيره واقع اولمشدر . عطائى ديركه :

(بيت)

بولدی بحر دلده مهرندن عطاینظم زین　　عادت مشهور اولدیغی بودر پرورکونش

احمد پاشا نظیره‌سنده اعتراضاً :

(بيت)

بحر غمده کورمدی مهرندن آنی کوز یشین

بس ندن دیرمش عطای کاولدی در پرورکونش

(وله)

زلفك دوشورر برقیل ایله سنبلی بنده　　لولوی قیلار خرده ایله دیشلری بنده

عطاء اسکوبی رحمة الله علیه

تحصیل علمدن تقاعد ایدوب نقشبندیه طریقنه سالك وسلوکنده نیجه معارفه مالك اولمشدی . سلطان سلیم خان دورنده فوت اولدی ، شعراء رومك مقبوللرندن وممدوحلرندن ایدی . بو مطلع آنکدر :

(مطلع)

سنك برغنچه‌دن نازکتر وشیرین دهانك وار

شکردن طاتلی برکل کبی رنکین زبانك وار

(وله)

بنده اوله نفسکه ایکی جهانه شاه ایکن　　حیفدر بتخانه قیلمق قلبی بیت الله ایکن

و(تجنیسات کاتبی) اسلوبنده منظوم بررساله‌سی واردر . اما اولقدر مشهور ومذکور دکلدر . بو بیت اول مقاله‌دندر :

(بيت)

خدانك اولمسه توفیقی همراه　　کمسنه قربتنه بولمز راه

علوی رحمة الله علیه

شهر بروسه‌دن ، سلطان مراد وسلطان محمد مادحلرندندر . ترکیده (هفت پیکر)ی وحقیقت ومجازه ملابس غزللری وار . طرز وروشی قدما اسلوبیدر . محل وداعده بوبرقاچ بیت آنکدر :

(غزل)

ای سفر عزمن ایدن یار خدا یارك اولا
همت اهل نظر قافله سالارك اولا

یول اوران کیشی حرامی کوزك اوکندهسنك
جان عشاق کبی زار وکرفتارك اولا

کوپکك اوق اولا قهر ایتمکه اعدا قلبن
غمزه‌لر نیزه کشاك ، چشم کماندارك اولا

علوی مدرس رحمة الله علیه

بروسه‌ویدر . علوی یکان اوغلی دیمکله مشهوردر . سلطان سلیم دورنده محروسهٔ مزبوره‌ده مدرس ایکن فوت اولدی . عصرنده سردفتر بلغا وسرآمد فصحا ایدی . رنکین نظم مطبوعی وشیرین شعر مصنوعی واردر . دهرك دنائتی ودورك شآمتنی مشعر بوشعر آنکدر :

(غزل)

دار دنیای دنینك کیم جفا بنیانیدر
محنت ودرد وبلا وغم چهار ارکانیدر

دولته ایردم دیین دنیاده ذلت اهلیدر
خواجه سودا ایتدم دیو زعم ایتدیکی خسرانیدر

شول وشق كوركن كيوب مصلح كچنلر خلق ایچون
نیجه مصلح هر بری كوه ستم قپلانیدر
شهرك اصلاحی نیجه اولسون كه هر مفسدكه وار
یا افندی محضری ، یا محتسب اوغلانیدر
هر نه وضع اولورسه اصلاح جهانه ضد اولور
غالبا دوران دهرك آخر ازمانیدر

علی چلبی رحمة الله علیه

قنلەویدر . بین الموالی واسع علیسی دیمكله متعارفدر . بو دور همایونده بروسه قاضیسی ایكن فوت اولدی . شعر وقصیده ایله مشهور وشاعرلكله مذكور دكلدر . منشئ الفاظ بلیغه ومحشئ متن معانئ بدیعه‌در . حسین واعظك كلیله ودمنه‌سن رنكین الفاظ وحسن ادا وانشاء دلكشا ایله فارسیدن تركی یه ترجمه و(همایونامه) توسیم ایدوب چوق معارف ولطائف ضم والحاق ایتمشدر . حقا بودركه بر انشاء جلیل الشان وجمیل البیاندركه منشیان سخنوران ومملیان عبارتپروران طرح تعبیرات مطبوعه‌سنده واله وحیران وطرز تقدیرات مصنوعه‌سنده زار وسرگردان قالورلر . شعری ندرت اوزره واقع اولمشدر . شهر ادرنه وصفنده بو شعر شوق آمیز آنكدر :

(شعر)

اسدی جان باغینه باد عطر سای ادرنه
فیض روح ایتدی فضای جانفزای ادرنه
دفع ایدوب دلدن غموم كهنه‌یی عیسی صفت
تازه جان ویردی دم معجز نمای ادرنه

غنجه كبي تنكلكدن درهم اولمشكن كوكل
كل كبي آچدى نسيم جانفزاى ادرنه

وبو قطعهٔ نصيحت نصاب دخى اول كتابدندر :

(قطعه)

بر بلا نازل اولسه ايتمه جزع | كانده وار ايكى شر ايشيت بندن
اولا دوستلر اولور غمكين | ثانياً شادمان اولور دشمن

عمرى رحمة الله عليه

عبدالله اوغلى وعبدالكريم اوغلى قوليدر . سلطان بايزيد دورنده روم ايلنده قاضى وخلق خلقندن شاكر وراضى ايدى . اعيان شعرادن واركان بلغادن شاعر شيرين گفتار وصاحب ديوان سخن گذاردر . اكثر اشعارى تنك بحرلرده وغريب قافيه‌لرده واقع اولمشدر . بو برقاچ مطلع آنك اشعارندندر :

(مطلع)

قتى باغرلى طاش قياسن سن | سزمزم كيم كوكل يپاسك سن

(وله)

خط بلورسه كرد خدنده كوزم كريان اولور
هاله دور ايتسه قمر اطرافنى باران اولور

(وله)

دلبر كه اويخويه واره كلمز كوزيمه خواب
اويسه‌م طويارمى ديو چكر جانم اضطراب

و دهر دونك دون پرورلكنى مشعر بو شعر شكوى شعار دخى آنك اشعارندندر :

(غزل)

ناشاد اولدی شمدی زمان وزمین دخی
نی دوشك اولدی جام می نازنین دخی
هیچ آفریده اهله نظر ایلمز دریغ
احسان دوکندی قالدی برآفرین دخی
کیمسه چراغ اویارمغی یاد ایتمز اولدی هیچ
مهری نهان ایده کبی چرخ برین دخی
هرکز زمانه کیمسه بتورمدیکین کوروب
قورقار بودرکه سبزه بتورمز زمین دخی
بو غصه دفعنه کرم حقه طایانوب
عمری می ایچ اکرچه که ایتدك یمین دخی

عندلیبی رحمة الله علیه

قسطمونی سنجاغندن، سلطان محمود مادحلرندندر. نغمه وصفیرده بلبله تقلید ایتدیکی ایچون بلبل حسن دیرلر ایدی. بومناسبتله عندلیبی تخلص ایتمشدر. ذهن وذکا ایله مشهور دانشمند والحان وآوازده بی‌مانند ایدی. آوازهٔ خوبی قوت‌القلوب وحسن صدای روح افزاسی بزم‌آشوب ایدی. صدای سرودی نغمهٔ داودکبی آبی جریاندن ومرغی طیراندن کری قوردی. امابوفنده اولقدر بهره‌مند وطبیعت شعریه‌سی چندان بلند دکلدر. بومطلع آنك اشعارندندر:

(مطلع)

خوب سویلر خدیکه ورد سمنبودر دیین
راست ایدر قدیکه بر سرو دلجودر دیین

(وله)

کوردم اوکلهداری بر باد پایه بتمش ‌ ‌ ‌ کویا که برك کلدر باد صبایه بتمش

مسموعمدرکه مزبور اول عصرك اعیانندن برینه بر امر ایچون مراجعت و برجزئی مصلحت ایچون برنیچه کون ملازمت ایتمش . مکر اول واردقلری شخص مرتشینك مذهب باطلنده تحف وهدایسز وباد هواسز کمسنه‌نك مصلحتن کورمك وجزئیدن وکلیدن بر ایشن بتورمك اصلا جائز دکلمش . باب رشوت مابینه نیچه کون کلور وخباثت وقبایحنه‌متفطن اولور. کورر که درنده اولان دربانی واخذ واکل ایچون تعیین اولنان اعوانی تحفه‌ایله کلنه «بیور» وتحفه‌سی اولمیانلره «افندی اویور» دیرلر . غالبا بوبیت مشهورآنك حقنده واقع اولمشدر :

(بیت)

الیکه زر آلوب وارسك افندی کل بیور دیرلر

اکر دستك تهی وارسك افندی‌یی اویور دیرلر

آخرالامر برباش شکر وبرایکی بال مومنی اول دوزخی‌یه یاندیرر وکوزلرینه ایکی دانه زر یاپشدروب اوتمز صورتن اوناندیرر . بو قطعه‌یی اول مرتشینك حقنده دیمشدر :

(قطعه)

حلقه کبی ایکی کوزی قپوده	هر کلندن بکم درآمد اومار
اتکی آلتنده باقار کانك	کندی‌ایچون‌مکرکه وصله سزر
لعنت ایتدی رسول مرتشی‌یه	لعنت اکا که انی قبول ایلر

عندلیبی حافظ رحمة الله علیه

شهر استانبولدن، بودور شعراسندندر. نظم کلامه فی الجمله اقتداری

وخوش آينده جه كفتارى وار ايدى . بومطلع آنكدر :

(مطلع)

نه صفا صفه‌سى وار كوشهٔ ميخانه كبى   نه مصاحب بولنور عاشقه پيمانه كبى

بو بيتى دخى اصغاى كلامده قاصرلغى قتى مولانا ذاتى حقنده ديمشدر :

(بيت)

بيك كزين سويلسه‌لر كوشكه كيرمز بريسى
دير كورن آنك ايچون ذاتى قولاغك دوكيم

(ذاتى فرمايد)

عندليبى اكرچه شاعر چوق   سندن آرتوغنه توثم ديمزم

عهدى رحمة الله عليه

ادرنه‌ويدر . سلطان بايزيد دورنده اركانده احكام كاتبلرندن ايدى . رنكين اشعارى وشيرين كفتارى واردر . بومطلع مشهور آنكدر :

(مطلع)

قنده واردم سايهٔ سرو بلندم وارايكن   كيمه قول اولەم سنك كبى افندم وارايكن

فى حرف الغين

غبارى قرەمانى

قرەمانده لارنده‌دن وطلبه طائفه‌سندندر . بوزمان شعراسندندر .

مدینهٔ منوره ساکنلرندن وروضهٔ مطهره زائرلرندندر. نیجه مدتدرکه آنده متقاعد ومتمکن اولوب اول آستانهٔ شریفك فقراسی سلکنده منسلك اولوب فراغت وعزلت اختیار ایتمشدر. بو بیتی سابقاً استانبولده کوی وفاده ساکن اولدیغی زمانلرده دیمشدر :

(بیت)

سرکوی وفانك خاکساری　　آیاقلر طپراغی مسکین غباری

وبو برقاچ ابیات محققانه دخی آنك برالٓهی ترجیع بندندندر :

(بند)

نظر ایت دیدهٔ جان ایله جهانی آکاه
مخزن علم لدن ، مظهر حکمتدر هپ
حکمت وعبرت وهر رمز واشارت نه که وار
هپ خدادن سکا تعلیم وهدایتدر هپ
فهم ایچون عالم کبرایی اولو الالبابه
صور عالم صغرا همه صورتدر هپ
غافل اولمه کوزك آچ عالم کبراسك سن
سدره ولوح وقلم عرش معلاسك سن

غریبی رحمة الله علیه

روم ایلیده یکیجه‌دن ، بو دور شعراسندن ایدی . درویش صفت ، اهل معرفت کمسنه ایدی . اسلوب شعری کم دکلدر. بو مطلع آنکدر:

(مطلع)

کزدیرر قرص مهی طبله ایچنده هاله　　مشتری درهم انجمله دیلر کیم آله

غزالی رحمة الله علیه

بروسه‌ویدر . لاابالی، شوخ طبیع کمسنه اولدیغی اجلدن بین الناس دلی برادر دیمکله مشهوردر. تدریسدن تقاعد ایتمش مرد کامل وفاضل ایدی. اماهجو وهزله طبع شوخی غایتده مائل ایدی. سابقا شهزاده‌لردن سلطان قورقوده تقرب ایدوب تألیفاتنك مقابله‌جیسی ایکن اخص خواص اولان پیاله بك نامنه الفیه‌وشافیه طرزنده (دافع الغموم) آدلی برکتاب مسرت مآب ترتیب ایدوب باب جماعده واتصال واجتماعده ذوق آمیز وشهوت انکیز لطیف لطیفه‌لر وشیرین حکایه‌لر ایراد ایتمشدر. ومحبوب دوستلرله زن پرستلر مابیننده مطبوع مناظره‌لر و مقبول مباحثه‌لر ایراد ایدوب هربریسنك مدعاسنه دلیل ایله کلامنی تأویل ایتمشدر . اما غایتده غلیظ وفاحش فحشیات وهزلیات اولدیغی باعثدن «من حسن اسلام المرء ترك مالایعنیه» فحواسنجه استماعندن طباع فرار ایدر . حتی کتاب مرقومی مرحوم سلطان قورقوده عرض ایتدکده اول مرتبه‌ده هزله رضا ورخصت ویرمیوب مذکوری درکاهندن طرح ایتدی دیو استماع اولنور . اول زمانده برادر دخی پرآزر اولوب بروسه‌یه کلمش وکیکلو بابا نام زاویه‌یه شیخ اولوب بو مناسبتله غزالی تخلص ایتمشدر . بومطلع مشهوری اول مناسبتله دیمشدر :

(مطلع)

خیال چشم آهولرله هربار　　کیکلی بابایه دوندك بەهی یار

بعده ینه صددینه سلوك ایدوب سیوری نام قصبه‌ده مدرس اولدی. واروب آنده برمدت قرار ومدت عرفیه‌سی بیتنجه سکون اختیار ایدەمیوب ینه در دولته کلدی . اعیان واشراف «نه تیز کلدك» دیمکده

اوتوروب قرار ایده‌مدك، نه‌دن بحضور اولدك؟» دیو سؤال ایتدکده «سیوری یر اولمغین اوطوروب حضور ایده‌مدم. بردوزجه یرجکز عنایت بیورك» دیو جواب ویردی. بو لطیفه ایله آق شهرده برمدرسه‌یه مدرس اولوب جهت تولیتی تدریسه ضم ایدوب اللی اقچه ایله منصبه متصرف اولدی. اول زمانده بوخصوص ایچون قاضی عسکر متردد اولیجق بوقطعه‌یی یازوب ویردی دیو روایت ایدرلر:

(قطعه)

دمنده یاغماسه باران احسان — لطافت سبزه زاری تازه اولمز
جهانده کوچك وبزرك قتنده — کرمدن راست هیچ آوازه اولمز
افندی لطف ایت اولچوب یاپمنی قو — متاع همته اندازه اولمز

مزبور ندیم شیوه، شوخ حریف ونازك طبع ونجسند وظریف ایدی. تواریخ ولطائفده بی حد معلوماتی وحسن تقریری ورنکین کلماتی وار ایدی. بوواسطه ایله نیجه سلاطین وامرا ایله صحبت وملوك ووزرا ایله مناسبت ایتمش ایدی. پادشاهمز زماننده دخی فخر الاسخیا ابراهیم پاشا ومعین فضلا مغفور اسکندرچلبی رحمة الله علیهما خوب همتلر وعالی رعایتلر ایدوب وحضرت خداوندکاردن بی حد جوائز وعطایا واحسان لایحصی آلیویروب جهتندن بدل تقاعد اقچه‌سن ایتدیردیلر. آخر عمرنده کعبهٔ شریفه‌ده شرفها الله تعالی متقاعد اولوب آنده فوت اولدی. اشعاری نادردر، اماخوب قطعه ولطیف تاریخلری وافردر. بوشعر آنك اشعارندن وجملهٔ کفتارندندر:

(غزل)

ایردی خزانی عمرمك وه‌که دخی بهاری یوق
صبح سروره ایرمدم غم شبنك نهاری یوق

چشم پراشکه دمبدم عکس رخی دوشر ولی
صولر ایچنده کورینن صورتك اعتباری یوق
بر یکا ایلتهمی عجب فلك دلی بو روزکار
بحر غم زمانهنك ساحلی وکناری یوق

وبو تواریخی دخی اول ارباب فضائل معین وسببی مرحوم ومغفور اعنی اسکندر چلبی رحمةالله علیه رحمةً واسعةً دار دنیاده یری دار ومنصور صفت دیاربغدادده بردار اولدیغنه دیمشدر واول ذات ملکی الصفاتك محسن وکریم ومشفق ورحیم اولدیغیچون هزار کریه وآه ایله چوق غم یمشدر .

(تاریخ برکشیده شدن اسکندرچلبی ازخاك وعروج کردن)
(اوبجانب افلاك)

میر اسکندر اعتباری کوروب
ای کوکل عبرت آل بوحالتدن
حاصلی کورکه عاقبت نولدی
بوقدر عزت و سعادتدن
دادوبن زهر قهری آغزنده
قالمدی هیچ اثر حلاوتدن
اولوبن نجم طالعی راجع
بعده واردی کمال قربتدن
قوندی توز چهرهٔ امانتنه
صرصر تهمت خیانتدن
رفعنه واردی اولدی حکم شریف
ناکهان درکه عدالتدن
چکدیلر سوی آسمانه همان
کوتوروب آنی خاك ذلتدن
کیتدی دونه دونه سماع ایدرك
دار انسه دیار غربتدن
بوینی باغلی قول اولدی درکاهه
اولدی آزاد بند محنتدن
باصمادی یر ایاغی شادیدن
باشی قورتلدی چون مذلتدن
آغدی معراجه خوش لطافتله
قورتیلوب عالم کثافتدن
اولوسی ، دیریسی آنك اصلا
اولمدی خالی هیچ رفعتدن
دیدی اهل سما اکا تاریخ
قیلدی عزم سمو لطافتدن
آخرتده دخی امید اولدر
بوله بر عالی یرده جنتدن

في حرف الفاء

فاني رحمة الله عليه

فلبه‌ويدر. بلدهٔ مزبوره‌ده عیسی خواجه دیمکله معروف ومعلومدر واوصاف معارفله موصوف وموسومدر. خوب عربیاتی وسائر فنوندن دخی وافر کمالاتی واردی وهم خوب خطاط وفارسی‌دان وصاحب فضل واهل عرفان کشی ایدی. بوکمینهٔ کم بضاعه آنلردن تصوفه متعلق لمعات عراقی اوقومش ایدم. سائر کمالاتندن غیری خوب اشعاری ومرغوب گفتاری واردر. بومطلع آنك جملهٔ اشعارندندر:

(مطلع)

مطربا وقت طربدر اله‌آل داخی دفی　　ساقیا جام کتیر مجلسك اولدر شرفی

مرحومك نظمه‌قادر واسلوب شعرده ماهر شاکردلری وارایدی. بونلره شعرکویلق بابنده برنیجه نوع نصح وپندبی کزند ایتمش ایدی. بوفقیرك دخی یادنده وخاطرناشادنده‌در. فن شعره هوس‌ایدن خلان عرفانه استماعی اهم والزمدر. جملهٔ نصایحندن بری بودر: نظمه‌مباشرت ایدن کمسه‌یه فارسیدن وعربیدن معلومات وخاطرنده وافر لغات کرك، تاکیم بیوت ابیاتی معمور وقصر نظمی بی‌قصور اوله. نته‌کیم بنانك اسبابی مهیا ومساعد اولماسه مرامنجه بربنانی بنیاد ایده‌مز وآلت واسبابده قصور اولسه زیبا طوتوب آباد ایده‌مز. نته‌کیم دیمشلردر: (ع) « چون معانی جمع کردد شاعری آسان بود » ومرد بی‌معرفته شعر دوشمز، نته‌کیم شخص عریانه کمر یاراشمز. فارسان میدان بیورمشلردر:

(بیت)

شاعر بی‌علم بود فی‌المثل　　کون برهنه کمری درمیان

وبری دخی بودرکه شعر شناساق شاعرلکك پایه سیدر وشعرك صنایع وبدایعن فهم ایتمك شاعرك سرمایه‌سیدر. دکمه برشعر کویلکدن سخن شناسلق افضل وشاعر پسندن مرد نکته‌دان اولی واکملدر :

(بیت)

شعر کفتن کرچه درسفتن بود　　لیك فهمیدن به ازکفتن بود

وبری‌دخی بودرکه شاعر کندی زعم وپندارینه اعتماد وهر نادان وناشناسك پسند وریش خندینه اعتقاد ایدوب کندی‌یه غرور ویرمیه وظرفاء زمانك تحمیقنی تحقیق آکلایوب کندویی کورمیه :

(بیت)

مکن غره برحسن کفتارخویش　　بتحسین نادان وپندار خویش

وبردخی بودرکه شاعر شعرینی تعریف وکندویی توصیف ایتمك مناسب ولایق ومقتضای کماله موافق دکلدر دیر ایدی :

(بیت)

اکر هست مردان هنر بهره‌ور　　هنرخود بکوید نه‌صاحب هنر

(لمؤلفه)

کندویی‌چونکه مسك‌ایدراظهار　　دیمه‌سون نافه اسی مسکم وار

وبری‌دخی بودرکه شعره کثرت اشتغال‌کوستروب اعمال مبروراته مانع واوراد واوقات صلاتی ضایع ایتمیه وطرز شعرده طریق ملاهی ومناهی یه کیتمیه :

(بیت)

درقیامت نرسد شعر بفریاد کسی　　کرسراسر سخنش حکمت یونان کردد

فخار رحمة الله عليه

قرەمان قربندن ، ارباب طریقتدندر . مراد خان غازی دورنده وقرەمان اوغلی عصرنده واقع اولمشدر . حددن متجاوز اشعاری والهیاته متعلق گفتاری واردر . آدم عالم کبری ونتیجۀ مقدمات عنصر اولدیغی جهتدن شول نسنەکه آفاقده واقع اولمشدر فی تمثیل البنیان علی ترکیب الانسان آنی انفسده بولمشدر . بوبرقاچ بیت ایله آنی بیان ایدر :

(مثنوی)

مگر برخانۀ معموری عاقل — قیلوبدر جسم انسانه مماثل
مشابهدر دماغه غرفۀ دار — دخی دهلیز در حلقوم ای یار
در آنك بینه آغزیدر مرتب — ایکی قانات قپوسیدر ایکی لب
اوك سقفن باشنه بگزتدی استاد — یوزینه صدر دیدی اهل بنیاد
مگر گوزلردرر اول اوده منظر — اولور تن خانەسی اندن منور
فلکده عرش وار آدمده همت — سماده علو وار آدمده قامت
خدا خلق ایلیوبدر لوح محفوظ — گوکل وار آدمیده حقه ملحوظ
قلم یاراتدی یاردان جهانی — بشرده لهجه وار قیلور بیانی
فلکارده ملکار وار حقیقت — دماغ آدمیده علم و حکمت
مماثل استەسك دار جنانه — نظر قیل ذات انسانده جنانه
اولوبدر جنته رضوان خازن — جنان آدمه رحمان خازن
فلکده گرچه گیم شمس وقمر وار — بنی آدمده عقل ایله نظر وار
سماده نجم وار آدمده عرفان — فلکده دور وار آدمده سیران
جهانده معدن لعل وگهر وار — بنی آدمده درلو هنر وار

فخری چلبی رحمة الله علیه

بروسه قاضیسی اجەزاده محمدچلبینك اوغلیدر . صحن مدرسلرندن

ایدی . مرحوم ابراهیم پاشانك ولیمه‌سی جمعیتنده فوت اولدی .
بو مطلع آنکدر :

(مطلع)

چون سیه پوش اوله اول دلبر شیرین حرکات
قاپلامشدر صانیرم آب حیاتی ظلمات

فراقی واعظ

کوتاهیه‌دن ، بودور شعراسندندر . واعظ علوفه‌سن یر . مشویده بر قاچ پاره تألیفاتی وتحسین و پسنده قابل ابیاتی واردر . بومطلع آنکدر :

(مطلع)

کلشننده عالمك بوسره ایرمز هیچ
زاغلر آزاده وبلبل کرفتار قفس

وبو ابیات دخی آنك اشعارندندر :

(غزل)

قانلی یاشم دمبدم دریا کبی ایلر خروش
بیلمزم قندن کلیر هر دم بکا یارب بو جوش
حلقه حلقه دغلر یاغدم تمده مطربا
نای دیکلت کل بکا دف کبی اولدم جمله کوش
عشق بول بول داغ ایله زین ایتدی عریان جسمی
اولدم ابراهیم ادهمدن فراقی خرقه پوش

فردوسیٔ رومی رحمة الله علیه

بروسه‌ویدر . ارباب تواریخ بیننده اوزون فردوسی دیمکله مشهوردر وتواریخه متعلق تألیفاتی السنهٔ عالمیانده مذکوردر . اول بابده غایتده محیط مستحضر کمسنه ایدی . سلطان بایزید امریله (سلیمان نامه) بی نام شریفنه نظم ونثر اوزره جمع ایدوب کتب منزله‌ده نه قدر قصص واخبار وعالمده نه قدر حکایات واسمار وار ایسه علم حکمت وهندسه ونجوم ایله آنده درج وعلوم ومعارفدن وارینی محل ومناسبتیله آنده خرج ایدوب اوچ یوز التمش جلد کتاب ایتمش ، اما سلطان بایزید بوجمله‌دن سکسان جلدین انتخاب ایدوب ماعداسنی احراق ایدیجك فردوسیٔ سابق کبی ناشایسته برقاچ بیت دیوب ولایت عجمه گیتمشدر . مزاری آنده‌در وتألیفاتنده سکون انسان ایچون فوائد بیان ایدوب ارضنك نافع ومرغوبن وتمکن وتوطن ایچون مطلوبن بیان ایتمشدر . بوبرقاچ ابیات آنك تألیفاتندر .

(مثنوی)

کل ای واضع ایشت سوزن حکیمك
اکر کیم وار ایسه طبع سلیمك

دیلرسك وضع ایده‌لك بر عمارت
اکر کوی واکر شهر وولایت

کرك سیر ایلیه‌سك بر یوزنده
یورویه‌سك یوجه‌سنده دوزنده

بولاسن بر یری کیم اوله عالی
شمالندن یکا اوله جبالی

آچیق اوله ولی غربی هواسی
اوکی صحرا وطاغ اوله وراسی

دوشه بر اولو صو غربی یانینه
یوری یه آنده صندله سفینه

یوزندن هرقچن بحرك اسه ریح
ویره انفاسی اول آرایه ترویح

ایکنده صووق اولمیه شتاسی
یك ای اولمایه یازین هواسی

دخی تیز ایریشور اوله نباتی
دونوب تیز کچمیه هم خضرواتی

مصافیلر اولا پیلاق ایچون
مشتمیلر اوله قیشلامق ایچون

بولیجق اشبو وضعیله مواضع
روادر یاپسك آنده مصر وجامع

بورسمه یرده یاپسك منزل ودار
قپوسی شرقه اوله دیدی معمار

بنانك كه اوله قاپوسی شرقی
كونش طوغسه دوشر ایچنه شوقی

خبر ارضدن اولان كدورت
كونش كورسه كیدر نیه كه ظلمت

شو یره كه كونش قیلمز سرایت
ضرردر ایلمه آنده اقامت

فرحی رحمة الله علیه

شهر قسطمونیدن ، بودور شعراسندندر . روزكاردیده وفلكزده لاابالی عجیب شخص ایدی . عالمده اندوه وغم نه‌در بیلمز ایدی وجمیع زمانه حالدن متألم ومتضجر اولوب بركیمسه‌یه شكایت قیلمز ایدی . وخندان روی وبدیهه كوی ایدی . بومطلع كندینك حسب حالیدر :

(مطلع)

عالمك چون كذران اوزره دررعیش ودمی
نی مسرور وملول ایتمیه ذوق والمی

(وله)

اول آهو چشمه ایچنوب رقیبا
دیارك ترك ایدرسه « ملك بصحرا »

وبوقطعه دخی آنك لطائفندندر :

(قطعه)

كتخدا سینه دیدم بر اولونك
نیجه اولیجق ایرر منصبه ال

دیدی رمز ایله بكا چاره بودر
طولاش اول بر قپودن اودن كل

فخار رحمة الله عليه

قرەمان قر بندن ، ارباب طريقتدندر . مراد خان غازى دورندە وقرەمان اوغلى عصرندە واقع اولمشدر . حددن متجاوز اشعارى والهياتە متعلق كفتارى واردر . آدم عالم كبرى ونتيجۀ مقدمات عظمى اولديغى جهتدن شول نسنەكە آفاقدە واقع اولمشدر فى تمثيل البنيان على تركيب الانسان آنى انفسدە بولمشدر . بوبرقاچ بيت ايلە آنى بيان ايدر :

(مثنوى)

مكر بر خانۀ معمورى عاقل قيلوبدر جسم انسانە مماثل
مشابهدر دماغە غرفۀ دار دخى دهليز در حلقوم اى يار
در آنك بينە آغزيدر مرتب ايكى قدت قپوسيدر ايكى لب
اوك سقفن باشنە بكزتدى استاد يوزينە صدر ديدى اهل بنياد
مكر كوزلردرر اول اودە منظر اولور تن خانەسى اندن منور
فلكدە عرش وار آدمدە همت سمادە علو وار آدمدە قامت
خدا خلق ايليوبدر لوح محفوظ كوكل وار آدميدە حقە ماحوظ
قلم ياراتدى ياردان جهانى بشردە لهجە وار قيلور بيانى
فلكاردە ملكار وار حقيقت دماغ آدميدە علم و حكمت
مماثل استەسك دار جنانە نظر قيل ذات انساندە جنانە
اولوبدر جنتە رضوان خازن جنان آدمە رحمان خازن
فلكدەكرچە كيم شمس وقمر وار بنى آدمدە عقل ايلە نظر وار
سمادە نجم وار آدمدە عرفان فلكدە دور وار آدمدە سيران
جهاندە معدن لعل وكهر وار بنى آدمدە درلو هنر وار

فخرى چلبى رحمة الله عليه

بروسە قاضيسى اجەزادە محمدچلبينك اوغليدر . صحن مدرسلرندن

ایدی . مرحوم ابراهیم پاشانك ولیمه‌سی جمعیتنده فوت اولدی .
بو مطلع آنکدر :

(مطلع)

چون سیه پوش اوله اول دلبر شیرین حرکات
قاپلامشدر صانیرم آب حیاتی ظلمات

فراقی واعظ

کوتاهیه‌دن ، بودور شعراسندندر . واعظ علوفه‌سن ير . مثنویده بر قاچ پاره تألیفاتی وتحسین وپسنده قابل ابیاتی واردر . بومطلع آنکدر :

(مطلع)

کلشننده عالمك بوسره ایرمز هیچ
زاغلر آزاده وبلبل کرفتار قفس
وبو ابیات دخی آنك اشعارندندر :

(غزل)

قانلی یاشم دمبدم دریا کبی ایلر خروش
بیلمزم قدن کلیر هر دم بکا یارب بوجوش
حلقه حلقه داغلر یاغدم تنده مطربا
نای دیکلدت کل بکا دف کبی اولدم جمله کوش
عشق بول بول داغ ایله زین ایتدی عریان جسممی
اولدم ابراهیم ادهمدن فراقی خرقه پوش

فردوسیٔ رومی رحمة الله علیه

بروسه‌ویدر . ارباب تواریخ بیننده اوزون فردوسی دیمکله مشهوردر وتواریخه متعلق تألیفاتی السنهٔ عالمیانده مذکوردر . اول بابده غایتده محیط مستحضر کمسنه ایدی . سلطان بایزید امریله (سلیمان نامه) نی نام شریفنه نظم ونثر اوزره جمع ایدوب کتب منزله‌ده نه قدر قصص واخبار وعالمده نه قدر حکایات واسمار وار ایسه علم حکمت وهندسه ونجوم ایله آنده درج وعلوم ومعارفدن وارینی محل ومناسبتیله آنده خرج ایدوب اوچ یوز التمش جلد کتاب ایتمش ، اما سلطان بایزید بوجمله‌دن سکسان جلدین انتخاب ایدوب ماعداسنی احراق ایدیجك فردوسیٔ سابق کبی ناشایسته برقاچ بیت دیوب ولایت عجمه کیتمشدر . مزاری آنده‌در وتألیفاتنده سکون انسان ایچون فوائد بیان ایدوب ارضنك نافع ومرغوبنی وتمکن وتوطن ایچون مطلوبنی بیان ایتمشدر . بوبرقاچ ابیات آنك تألیفاتندر .

(مثنوی)

کل ای واضع ایشت سوزن حکیمك — اگر کیم وار ایسه طبع سلیمك
دیلرسك وضع ایده‌لك بر عمارت — اگر کوی واگر شهر وولایت
کرك سیر ایلیه‌سك بر یوزنده — یورویه‌سك یوجه‌سنده دوزنده
بولاسن بر یری کیم اوله عالی — شمالندن یکا اوله جبالی
آچیق اوله ولی غربی هواسی — اوکی صحرا وطاغ اوله وراسی
دوشه بر اولو صو غربی یانینه — یوری یه آنده صندلله سفینه
یوزندن هر قچن بحرك اسه ریح — ویره انفاسی اول آرایه ترویح
ایکنده صووق اولیه شتاسی — یك اسی اولمایه یازین هواسی
دخی تیز ایریشور اوله تباتی — دونوب تیز کچمیه هم خضرواتی

صافیلر اولا پیلاق ایچون	مشامیلر اوله قیشلامق ایچون
بولیجق اشبو وضعیله مواضع	روادر یاپسك آنده مصر وجامع
بورسه‌مه یرده یاپسك منزل ودار	قپوسی شرقه اوله دیدی معمار
...انك كه اوله قپوسی شرقی	كونش طوغسه دوشر ایچنه شوقی
بخار ارضدن اولان كدورت	كونش كورسه كیدر نیته كه ظلمت
شو یره كه كونش قیلمز سرایت	ضرردر ایسه‌ه آنده اقامت

فرحی رحمة الله علیه

شهر قسطمونیدن ، بودور شعراسندندر . روزكاردیده وفلكزده لاابالی عجیب شخص ایدی . عالمده اندوه وغم نه‌در بیلمز ایدی وجمیع زمانده حالندن متألم ومتضجر اولوب بركیمسه‌یه شكایت قیلمز ایدی. وخندان روی وبدیهه كوی ایدی . بومطلع كندینك حسب حالیدر :

(مطلع)

عالمك چون كذران اوزره درر عیش ودمی
نی مسرور وملول ایتمیه ذوق والمی

(وله)

اول آهو چشمه ایجینوب رقیبا
دیارك ترك ایدرسه « ـك بصحرا »

وبوقطعه دخی آنك لطائفندندر :

(قطعه)

كتخدا سینه دیدم براولونك
نجه اولیجق ایرر منصبه ال
دیدی رمز ایله بكا چاره بودر
طولاش اول بر قپودن اودن كل

فرخی رحمة الله علیه

ولایت صاروخاندن، آق حصاردندندر . ولایت مزبورەده زاویەیە متصرف درویش صورت وفانی سیرت کشی ایدی . بودور ایچندە فوت اولدی . اکرچه بین الناس نظمله نامدار وشعرله پراشتهاردر لکن تخیل مقالده وصنع خیالده جولان طبعی چندان دکلدر . اشعاری غایتده ساده وخوش آیندەدر . طبع عوام الناسه ملایم اولمغین مشهور اولمش وشهرت طوتمشدر . بوبرقاچ بیت آنک اشعارندندر :

(بیت)

دل دوشدی نیلیم ینه برسرو قامته　　　ایردم هوا یولندە یوررکن قیامته

(وله)

مو دکلدر کورینن بوسینهٔ صدچاکده　　　دوستم تیرکدرر یریر دیکلمش خاکده

فردی رحمة الله علیه

شهر استانبولدن ، پادشاهمز بندەلرندن ایدی . نوجوان ونوهوس ایکن فوت اولمشدر وزماننده شعرله خیلی اشتهار واعتبار بولمشدر . بومطلع آنکدر :

(مطلع)

نم ماه سپهر دوم کییر برشبکلاه اکری
آنکچون باشم اوستنده اولور دود سیاه اکری

ومزبورك عشاقندن بری بوبیت ایله لطیفه یوزندن تمنای وصال والتماس اتصال ایتمشدر :

(بيت)

يالکزلق بر اللهه يراشور كل اى فردى سنكله چفت اوله لم

فريدى رحمة الله عليه

اسكوبيدر. خراججى حسام ديمكله معروفدر. ادرنه ده دارالحديث متوليسى ايدى . سلطان سليم دورنده فوت اولدى . نازك طبع ، خوش كفتار ونكته كوى وسخن كذار كمسنه ايدى . بو مطلع مشهور آنك اشعارندندر :

(مطلع)

بلبل بودكاو ناله ايدرمى كل اولمسه كل نازى كيمه ايلر ايدى بلبل اولمسه

فضلى زيد فضله

استانبولدن ، كتاب قسمندن وبو دور شعراسندندر . ايراد نظمه طبعنك تمام سرعتى وفورياتده وفور قابليتى واردر . شعراء عصرك قابللرندن وفن شعرك كامللرندندر . اشعار كثيره يه مالك صاحب طبع وقابل شان ومؤلف كتاب وديواندر . بوشعر ذوالقافيتين آنك اشعارندندر :

(غزل)

عشق وحسنيله ايدن شيدا بنى زيبا سنى
ايتدى قيس وليلى يه همپا بنى همتا سنى

(فضلی) یه علاوه

فضلی — شهزادکاندن مغفورله سلطان مصطفانك دیوان کتابتی خدمتن ایدر ایدی . بعده برازده سلیم خان ثانی عتبه‌سنه ورود کتب مکانب ومناشیر اولدی . حقا که سوزك روحن بولمشدر وطبع الهام بدیدی فیض فیاضه مقارن اولمشدر . اما بحث سخن وران بودرکه رخسارهٔ عروس نظمی آینهٔ الفاظده رنك وتکلف وتخیلدن ساده کوسترر وجهت معانی قید ایدنبوب آنجق رنك آرایش الفاظه نمایش وصورت ویرر . (کل ونوروز) طرزنده (کل وبلبل) که دیمشدر اسلوب مرغوبی تناسب الفاظده شعرای فرسدن املح الشعرا اخواجی کرمانینك (روضة النوار) نه وحضرت جندینك (بدایع الاسحار) نه تتبع وتقلید ایلمشدر . زبان ترکیده خمسه [illegible] قدرت وقوف معاصرلرینك دکمه‌سندن صادر اولمامشدر وبوقدر ایراد وایجاده بری دسترس بولمامشدر . مقابلهٔ خمسه‌سنده کتب سته‌سندن بر رسالهٔ (کل وبلبل) ندن افضل واشبه مقاله‌سی یوقدر . جملهٔ مصنفاتندن جل همتی ودقت تصرفی انده خرج ایتمشدر . مرحوم ساده دل دیوانه نقش ابدال وش بر شخص ایکن نهادنده برقدر لطافت ذهننده بوقدر ذکاوت واردر . ذلك فضل الله یؤتیه من یشاء مقتضاسنجه حضرت حقك عنایتیله ذوالو بهین ذوالبحرین ذوالقافیتین غرا غزللر غریب بیتلر عجیب صنعتلر ایتمشدر .

آصیلوب بن قارشوسنده قطع پیوند ایتمدن
ایتامش خالی خدا اصلا بنی قطعا سنی
قانی دولت ای پری باب سعادت آچیلوب
خانه‌ك ایچنده کورم پیدا بنی تنها سنی

وخسرو وشیرین طرزنده (هما وهمایون) آدلی بش بیلك بیت برکتاب نظم ایتمشدر . صفت تصویرده بوبرقاچ اول کتابدندر :

(مثنوی)

یازلمش کوردی برتصویر دلکش — حریر نیلکون اوزره منقش
آنی یازدقده استاد هنرور — ایدنمش کرپکندن قیل قلملر
یازلمش غره‌دن ابروسی غرا — او طره سنبل تردن مطرا
کیورمش ماهه ظلمتدن کرهلر — کل اوزره مسکدن یازمش رهلر
دخی شمعین یازیجق جان ازیتمش — کوزن تحریر ایدیجك سحر ایتمش
درردن دیشلرین زیبنده یازمش — کونشدن رخلرین تابنده یازمش
ایدنجك رخلرین کلکونه‌دن آل — قلمدن طامله‌مش
فندن کرچه کیم اولمش نشان اول — صایلیر یوق حسابنده همان اول
نیجه اویکونه آکه نقش چینی — نه جانی وار اوله آنك قرینی
قیلوبدر کنجو دیر ایچره صنملر — نه صورتله

فضولئ بغدادی

بو دور شعراسندندر . نوائی طرزینه قریب بر طرز دلفریب واسلوب عجیبی واردر . طرزنده مبدع وطریقنده مخترعدر . بومطلع مطبوع آنك زادهٔ طبع وخیال خاصیدر :

(مطلع)

مقوس قاشلرك کیم وسمه برله ژنك طوتمشلر
قلیجلردرکه قانلر دوکمکیله ژنك طوتمشلر

(غزل)

قنغی کلشن کابی سرو خرامانکجه وار
قنغی کبی اوزره غنچه لعل خندانکجه وار
قنغی باغك وار برنخلی قدك تك باروَر
قنغی نخلك میوه سی سیب زنخدانکجه وار
قنغی بزم اولمش منور بررخك وش شمعدن
قنغی شمعك شعله سی خورشید رخشانکجه وار
قنغی پرده بولنور نسبت سکا برکنج حسن
قنغی کنجك اژدری زلف پریشانکجه وار
قنغی باغك بلبلن دیرلر فضولی سن کبی
قنغی بلبلنك سرودی آه و افغانکجه وار

بوطرز خمسه یه جوابی وممدوح ومقبول بش پاره کتابی واردر .
بوبرقاچ بیت آنك منظومات پرفسوننندن . (لیلی ومجنون)ندندر :

(مثنوی)

دهقان حدیقهٔ روایت صراف جواهر حکایت
معنی چمنینه کل دیکنده سوز رشته سنه کهر چکنده
قیلمش بوروشده نکته دانلق کاریزلغ وکهر فشانلق

فغانیٔ قرمانی رحمة الله علیه

کتاب قسمندن ، سلطان عبدالله مادحلرندندر . شهنامه بحرنده (اسکندر نامه) نظم ایتمشدر . اکرچه اهل فضل وصاحب دیوان ایدی اما بوفنده بی اشتهار وبی عنوان ایدی . بومطلع آنکدر :

(مطلع)

مردملرین چشم طوتاردی بونجه عزتله
یولکده سائل اولمشدر یورورلر شمدی ذلتله

مزبور شاهد زورله بهتان عظیمه وعذاب الیمه اوغرایوب ایشی دشوار وصعب ونسبت کذب وافترالر ایله صلب اولندی . بو قطعه آنك مقطع تندندر :

(قطعه)

دکل عینمده بیك کز اورسه دشمن ضرر یوق ماهه کلبك عوعوندن
کوزه کوسترمسه خورشیدی خفاش کم اولمز ذره مهرك پرتوندن .

فغانی رحمة الله علیه

طربزونلیدر . اصفهانیدن رجوع ایدوب علم طبه شروع ایتمش ایدی . شعره ملایم قابل شانی ومنظومات فرسدن وافر خاطر نشانی وافرایدی . عربی وفارسی نظمه متعلق نکه اوقونسه صفحهٔ ضمیرنده نقش اولور ایدی وقنغی شعری که نظر اذعان ایله کوزدن کچیرسه کالنقش فی الحجر خاطرنده قالیرایدی . فن شعرده هنوز نوهوس ایکن اختراع صنایع نظمیه یه دسترس بولمش ایدی وزمان سهل وقلیل المهلده ظهور ایدوب مشاهیر شعرادن اولمش ایدی . آخر سلاقت طبعه مغرور وکلمات سحر آثارینه مسحور اولوب صدف زمینده در ثمین کبی کندونی صاتمغه وانا فرید دیوب خامهٔ حرف کیران کبی اعیان واشرافه حرف آتمغه باشلادی :

(بیت)

دو ابراهیم امد بروی جهان یکی بت شکن شد، دکر بت نشان

بوبیت مشهور که مرحوم ابراهیم پاشا حقنده صدور ایدوب

الرده مشهور وديللرده مذكور اولدی « كل سر جاوز الاثنين شاع »
موجبنجه افواه والسنه‌یه دوشوب عالمده شیوع بولدی . عاقبت کمالی
زوالنه سبب اولوب « بلاء الانسان من اللسان » فحواسنجه دیلی اوجندن
جهان وسیعده یرینی طار وسر انا الحقدن راز آچمدن کوتوروب
منصوروار بردار ایتدیلر . بو بیتی هنوز دیمشدی که بو واقعه واقع اولدی :

(بيت)

زلفی کمندین آلدی اله جلاد غمزه‌سی   بکزر فغانی ظلمله بردار ایدر سنی

مرحوم مزبوره اکر عمر مساعده قیله‌یدی و برمدت اجلدن امان
وزمان بولیدی بوفنده تعین بولمق وشعرانك مقبوللرندن اولمق مقرر
ایدی . بو برایکی مطلع آنك اشعارندندر :

(وله)

اولدوررسه کر بنی اول یوسف کل پیرهن
لاله‌وش صارسون بکا درد اهلی برقانلی کفن

(وله)

بو خارستان عالمده آچلمزسه کل مقصود
نه غم ای بلبل جان چونکه کلزار عدم موجود

فقیری رحمة الله علیه

روم ایلندن ، فرقهٔ فقرادن وزمرهٔ ظرفادن ، کوکلی غنی والتماس
ورجادن مستغنی کمسنه ایدی . سلطان سلیم دورنده فوت اولدی .
الفاظ پاکی وشعر سوزناکی واردر . بو مطلع مشهور آنك اشعارندندر :

(مطلع)

خسته دلم بلاکشم آه نیدم نیدم نیدم
یاقدی بنی بلا وغم آه نیدم نیدم نیدم

فکری چلبی

شهر استانبولدن ، قضاة زمره‌سندن وبو عصر شعراسندندر ، ماشی زاده دیمکله معروف ومشهوردر . صنایع شعریه‌ده مهارتی وایراد معانیده قدرتی واردر . صاحب کتاب ودیوان وستودهٔ اهل عرفاندر ، بو مطلع آنکدر :

(مطلع)

ای کوکل ایتمه تلذذ لذت دنیا ایله نیلدی فرهاده کورشول پیره‌زن حلوا ایله

فوری

عبدالله اوغلی ونقاش علی بکك قولیدر . طلبه طائفه‌سندن وبو دور شعراسندن ، اهلیت وقابلیت ایله معروف وموصوفدر ، بین الاقران فائق الشان کمسنه‌در . علمندن فضله نازك شعر وانشاسی ونظم رنکین اداسی دخی وار . بو برقاچ مطلع آنکدر :

(مطلع)

امواج قلزم عشق بو نه قبابه صیغمز اهل دله نه‌دنلی دریا حبابه صیغمز

(وله)

جامع حسنه صلا ایلر زنخدانکده خال چاه چنده کعبه‌ده کویا اذان اوقور بلال

(وله)

اول کتاب حسن اطرافنده‌کی اول خط وخال
بر کلستاندر کنارنده شبستان خیال

فهمی رحمة الله علیه

ولایت صاروخاندن، پادشاهمز زماننده الای بکی ایدی وفهم وفراستده غایتده تیزفهم ونهایتده ذکی ایدی. امابرمرتبه‌ده عاشق‌پیشه ومحبوب پرست ایدی‌که زن وزنپاره قتنده غایتده دون وپست ایدی. وطائفهٔ زن برمرتبه‌ده منفوری و بردرجه‌ده محذوری ایدی‌که زن پشیردیکی یه‌جکی یمز ایدی وزنپاره دیکدیکی کیه‌جکی کیمز ایدی. مقتضای طبیعتی واقتضای جبلتی مشعر بو شعر آنك اشعارندندر :

(نظم)

زن اکر حسنله خورشید درخشاندن ایسه
قامتی طوبی، اوزی حوریٔ رضواندن ایسه
خار پردر، کل‌خود رودرا کا ویرمه کوکل
بدنی ترلك ایله برك کلستاندن ایسه
دلبرك کون کبی ظاهرمی دکل رجحانی
قنغی نادان زنی ترجیح ایده اوغلاندن‌ایسه

فیضی رحمة الله علیه

زعمادن، اسحق پاشا نسلندندر. بچ سفرنده قوللری قتل‌ایتدی. بوبیت کویاکه شاهد حالی ومبین احوالی واقع اولمشدر :

(بیت)

قبرم اوستینه سمندندن اینوب اولمه دیدی
ظلم‌ایله اولمشدی نورایندی بومسکین‌اوستنه

فی حرف القاف

قادری رحمة الله علیه

ادرنه‌لیدر . محروسهٔ مزبوره‌ده مدرس ایکن سلطان بایزید دورینك آخرلرنده آخرته کیتدی . بکر فکره و خیال خاصه قادر ، ارباب نظم ایچنده نظیری نادر کمسنه ایدی . عمری وفا ایتمدیکی اجلدن اشعارینی تدوینه مجال بولمامشدر واشعارینك اکثری چندان شیوع وشهرت بولمامشدر . بو برقاچ ابیات آنك اشعارندندر :

(غزل)

لیلی کبی چمنده قونوب کل اوتاغ ایله — مجنون یوره‌کی کبی یانار لاله داغ ایله
هنکامه‌کیر اولورسه صراحی عجب دکل — کیم نیجه پهلوانی باصار بر اایاغ ایله
دل طفلی کوزلرمله دوشوب بحر اشکمه — اوکرندی صو ده یوزمکی ایکی قباغ ایله
پروانه‌لر نمدکییوب انوار حسنکی — درویشلر کبی طولانورلر چراغ ایله
کویکده قادری‌یی رقیب ایله دیر کورن — بلبل چمنده همنفس اولورمی زاغ ایله

مسموعمدر که مزبورك نامزد سر و آزادین پدر ومادری تفریق ایدوب غیره ویرمك مراد ایدندکلرنده بو برقاچ بیت ایله سلطان بایزیده عرض حال ایتمشدر :

(قعطه)

ای شهنشه که آستانکده — جملهٔ مشکلات اولور منحل
عدل ودادك احاطه قیلمشدر — ربع مسکونی ای شه اعدل
نه روادر که دور عدلکده — ایده مظلوم ظالمیله جدل
مانع وصل شمع اولوب مقراض — پر پروانه‌یه ایروره خلل

قانعی افندی

شهر قسطمونیدن ، علما طائفه‌سندن ، بوعصر شعراسندندر . مدرس ومحدث، فقیه وفاضل کمسنه‌در. سائر فنوندن فضله شعری دخی واردر . بوشعر آنك اشعارندندر :

(غزل)

جام می اولورسه لب جانانه برابر — دنیاده بر ایشدر بوکه تاقانه برابر
یك یوزی، دمیر یوره‌کی آیینه‌ده کوردم — کاولدی یوزه یوز سن مه‌تابانه برابر
باشی کوکه ایررسه اکر سروسهینك — اولمایه بوکون قامت جانانه برابر

قدری افندی اعلی الله قدره

اسم شریفلری عبدالقادر ومولویت واهلیتده بین الموالی اقرانی نادردر . پادشاهمز دورنده قاضی‌عسکر ومفتی اولدیلر ومناصب عالیه‌یه متصرف اولوب مدید اکرام واعتبار بولدیلر. عالم عالیمقدار وفاضل فضیلت اشتهاردر . بونجه فنون وفضائلدن فضله شاعرانه اشعاری ومطبوع ومصنوع پسندیده کفتاری واردر . بو برقاچ ابیات آنك اشعارندندر :

(غزل)

صافی دل اولوب سبك روح اول می‌روشن کبی
تیره طبع اولوب کران جان اولمه دردِ دن کبی
حلقه کبی کمسه‌نك قاپوسنه اورمه قولاغ
باقه همسایه‌ك سراینده یکا روزن کبی

آسیاوش بی‌تمیز اولوب اوکوتمه بولدوغك
خرده‌بین اولوب دقیقه کوزله پرویزن کبی
تیر بارانه کشاده رو سپر اول کل کبی
اوکنه ترزان صغی صولی تیغ ایله سوسن کبی
استقامت ویرمك ایسترسك نظام عالمه
گاه زخم اور گاه مرهم فکرینایت رکزن کبی

وبو بیت مشهور دخی آنك اشعارندندر :

(وله)

دشت غم بیکی‌چنمش نیجه بیللر مجنون ای دریغا یالکز بولدی دلی میدانی

قدسی رحمة الله علیه

قدمادن ، سلطان محمد مادحلرندندر . بحر خفیفده (هفت‌پیکر)ی واردر . صفت صباده بو بیتلر آنکدر :

(مثنوی)

قندەسك ای نسیم نامه کشا دمك ایلر هوایی غالیه سا
تنك دل اولدی غنچه کوکلی آچ ژالەدن لالەنك یوزینه صو صاچ
سکر کدر ایسلك یدی یمدن دامنکه بولاشمیه غمدن

«ع» (رونق بوکاشانك شهر قسطنطینده در) آنك مربعندندر

قدری رحمة الله علیه

غلطه‌دن ، امنا زمره‌سندن وبو دور شعراسندندر . هیچ سفری

اوله‌یغی تاریخده فوت اولدی . فن شعره کثرت اشتغالی وشعرادن عد اولنه‌جق قدر حالی واردی . ذاتی شاکردلرندندر بومطلع آنکدر :

(مطلع)

یاشم که قانه بویاندی شرابی نیلیه‌یم جکر که اودلره یاندی کبابی نیلیه‌یم

وبوقطعه دخی آنك لطائفندندر :

(قطعه)

منفعتدر غرض اکبردن یانولور نفعی اولمیان اولودن
کورمه‌میسن که هیچ حظ ایتمز شیخ ایله صوفی اقچه‌سز اولودن

قربی رحمة الله علیه

ازنیقدن ، علما طائفه‌سندندر . بو دور ایچنده فوت اولدی . فتاح نشابورینك (شبستان خیال)ن فارسیدن ترکیه ترجمه ایدوب لغز ومعمایه متعلق خاصه تصرفلر ایتمشدر . اماشعر کویلقده چندان مهارتی وشعرینك اولقدر لطافتی یوقدر . غایتده عیاش وعشرت دوست کمسنه ایدی . بومطلع آنکدر :

(مطلع)

رند اولان میخانه بامنده طوروب شبکاه عید
الده جام می طوتار کوزلر انقده ماه عید

قندی سیروزی رحمة الله علیه

جم سلطان شاعرلرندندر . مخلبند وقناد اولدیغی مناسبتله قندی

تخلص ایتمشدر . اگرچه شعرله اوقدر مشهور دکلدر اما اسلوب شعری دخی حلاوتدن خالی دکلدر . سلطان جم ایله معاصری اولدیغی سعدی‌یه نظیره‌لر سویلردی . بومطلع آنکدر :

(مطلع)

چون طولاشدی زلفکه ای دل پریشان اول یوری
قاره بختم وارایمش نی کبی نالان اول یوری

وبومقطع دخی آنکدر :

(وله)

قنده قندم ای صنم جلاب لعلک قندینه   کیم بکا قندی دیو بهتان ایدرسک هر نفس

قندیٔ بروسوی

بو دور شعراسندندر . بودخی شکرریز وقناد اولدیغی مناسبتیله قندی تخلص ایتمشدر . زمان حداثتنده ولایت عجم سیران ایتمش ، مولانا جامی‌یه وحضور نوائی‌یه ایرشمشدر . شعری حلاوتدن ودائرهٔ لطافتدن بیرون اولمغله طباع انامه وامزجهٔ ناسه ملایم کلمامشدر اما فن تاریخده استاد راسخ وخوب مورخدر . بو مطلع آنکدر :

(مطلع)

مهر آیین وفادر بی وفا دل آلماسون
ایدک اول ماهه کوکل قالسون ولی یول قالماسون

وبوتاریخ دخی اول ارباب نظمک ستوده صفاتی مرحوم ومغفور مولانا (ذاتی) حقنده دیمشدر :

(قطعهٔ تاریخ)

کوچوب عقبایه رحلت ایتدی ذاتی — آکا رحمتلر ایده حی داور
بهشت ایچنده جوی سلسبیلی — او مرحومه صونه ساقی کوثر
چوکوردی قندی آنك ارتحالن — دیدی تاریخنی کچدی سخنور

قیاسی

قسطمونیدن، طلبه طائفه‌سندن وبودور شعراسندندر. علمندن زائد شعری دخی واردر. بومطلع آنکدر:

(مطلع)

خاکك غباری‌یم سنك ای غنجه لب نکار — آکه بنی که خاطرکه کلمیه غبار

فی حرف الکاف

کاتبی رحمة الله علیه

بروسویدر. ملاعشقینك شاکردلرندن وسلطان محمد وسلطان بایزید مادحلرندندر. فن کتابتده ماهر وخطوط مختلفه‌یه قادر اولدیغی مناسبتله کاتبی تخلص ایتمشدر. حددن متجاوز قصائد واشعاری واردر. اما اشعاری رنکدن برون ولطافتدن دوردر. جملهٔ اشعارندن بومطلع مشهوردن اشبهی یوقدر:

(مطلع)

ینه ای جام معنی سنی کوردك سامه — مجلسك رونقیسك کورمیم آرتاکلمه

کاتبی سیدی علی چلبی

غلطه‌لیدر . بلدهٔ مزبوره‌ده نیچه مدت عزیزلر کتابتنی ایلردی اول تقریب ایله کاتبی تخلص ایتدی . عصرک اذکیاسندن وعقلاسندن ایدی . دنیا علمنده متبحر و جملهٔ رؤسا آنکله متفخر ایدی . پادشاهمز بنده‌لرندن ، بودور شعراسندندر . زمانه‌نک قابلرندن وبوفنک کامللرندندر . بومطلع آنکدر :

(مطلع)

که صفا بولدی کوکل آینه‌سی کاه کدر
بویله‌در حال جهان بویله کلور بویله کیدر
سنکچون دوستلر با که عجب جانا نه‌لر دیرلر
نیچون سن که دشمنلر عجب جانا نه‌لر دیرلر

کاشفی

متصوفه طائفه‌سندن شیخ داود خلوتی منتسبیندندر . علم ظاهر وباطنده کامل ومکمل وتحریراتی مقبول ومکمل ایدی . تصانیفنی کمال پاشا زاده پسند ایدر ایدی . فرق ضاله‌نک اقاویل اختلافتی مانند شهور ایله اوتوز باب بر کتاب ایدوب (تهذیب العقائد ومفید الفوائد) آدینی ویرمشدر . اما دیرلرکه کندونک دخی عقیده‌سنده رایحهٔ الحاد احساس اولنوردی واثار کلامنده وسوق مرامنده واعتقادندن ناشی اولان علل وخلل ومافی‌الضمیری امعان نظر اولنسه تحریراتنده بولنوردی . زیرا سلوکنده کندویه لایح اولان شبهاتدرکه حکما

ومشايخك اكابرندن بعضنه اسناد ايدوب مرامن انلر لساندن بيان ايدوب آنلره اسناديله اثبات ايتمك ايستر. لاجرم بروقت عزلة عن الانام ايدوب بر غارتارده مدت متماديه ياندى ورياورياضت ايله كيجه‌يى كوندوزه قاتدى. غاردن خروجنده بيوست غاردن مختل الدماغ اوله‌رق برطاقم مدعيات بيهوده‌يه قالقشديغى اذعان اولندى. هر نه قدر كنديسنه نصح وپند ونوازش ايتمك ديلديلر سودمند اولمدى. آخركار سيف قاطع برهان ساطع كبى نزاعى قطع ايتدى.

بو ابيات موعظت سمات مثنوياتدن خوب واقع اولمشدر :

چون كذركاه اولدى بو دار فنا ‌ ‌ ‌ بوفنا ايچون نيجه رنج وعنا
چكمه دنيا مالى ايچون درد ورنج ‌ ‌ ‌ سن كيدرسين بونده قالور مال وكنج
نيجه‌لر ديدى بنمدر بو مكان ‌ ‌ ‌ اكه بنيم ديدوكى قالدى عيان
علم حاصل قيل كر ايسترسه‌ك نجات ‌ ‌ ‌ ملك ومال وعمره چون اولمز ثبات
عمر اولدركه اعمله نافع اوله ‌ ‌ ‌ معصيت عمرين دافع اوله

كاظمى

ولايت اناطوليده قازآباد قربندندر. سابقده ملالطفى طلبه‌سندن دانشمند وجولان طبعده بى‌مانند ايدى. طريق تصوفه سلوك ايله مشايخدن بى حد عزيزلره ايرشدى وارباب تاج وردا ايله قارشدى. آخر استعدادنده قصور ومشربنده فتور اولمغين علم توحيدى تكميل ايدميوب الحاده واسقاطه دوشدى مباحيلر كماتن وملاحده وزنادقه عدادن قوللانور اولدى. زيرا اتفاق مشايخ عظام بودركه توحيدى تكميل ايدن تكاليفه انكار ايلمز ومبدئنى بيلن كيمسه معادينى

دخی ملاحظه ایدوب مقتضـای خلاف شرع سوز سویلمز . بعض کلماتی حضور ائمهٔ علماده تأویله مجبور اولمشدر .

کامی رحمة الله علیه

قرہمانیدر . علما طائفه‌سندن و بودور شعراسندندر . خوب شعر دلکشاسی و جامیدن ترجمه (یوسف وزلیخا) سی واردر . نظم حمدیدن و سلامیٔ حمیدیدن و نظم نظامیدن انتخاب ایتدکدن غیری نظامیٔ سمر قندینک (اویسه ورامنین) دن وافصحیٔ جرجانینک (وامق وعذرا) سندن خیلی معانیٔ بدیعه افراز واقتباس ایتمش اما الفاظ و معانیه کما هو حقه حق اداسن ویرمشدر . بو مطلع آنکدر :

(مطلع)

کیم کوش ایلدیره مز یوق یره بلبل ایکار   عشق دستانی شمعی کیم اوقور کیم دیکلر

صفت اسبده بو برقاچ بیت اول کتابدندر :

(مثنوی)

یوله عزم ایلسه شبدیزی سبکخیز   دوزرلردی یولک منثورنی تیز
شناور یمده همچون مرغ آبی   دونده برده آهووش شتابی
اوورورلر یاره صدر سنکه سمدن   شکسته بال ایدرلر مرغی دمدن

(صفت اشتر)

دخی بیت صفتی شتر کوه کوهدن   بیندن بسته ستدن پر شکوهدن
بدندر کوه اما یوق سکونی   ستون ایله چکرلر بی ستونی
هم اصحاب قناعت کبی کمخوار   هم ارباب کرم کبی کم آزار

آلەسك کوزی یاشن هر تیمك　　دوزەسن دنیەدە دار نعیمك
خراب اولور بنای آب وکل هپ　　تو آب وکل بناسن جان ودل یاپ

کشفئ صاروخانی رحمة الله علیه

طریق علمدن تقاعد ایتمش ایدی . سلطان سلیم دورنده فوت اولدی . صاحب کتاب ودیواندر . طرق مشایخدن طریقی طریق خلوتی واعتکاف وعزلت اکثر اوقاتده عادتی ایدی . مناقب ولادت حضرت حبیب اللهده برکتاب مولد نظم ایتمشدر . بحر رمل مثمنده نظم اولنان مولدلره هروجهله غالبدر . مکرکه (سلیمانیه) که اول آثار ولایتدن ناشی اولمشدر . شعرادن برمولد کوی اکا غالبه ایدەمز . بوشعر مشهور آنك اختراعیدر :

(غزل)

دل رقیب ایله کوروب سن صنمی آه دیدی
برج عقربده ینه سیر ایدر اول ماه دیدی
باغ کاشنده کورب شیوۀ رفتارکی سرو
بر ایاق اوزره طوروب بارك الله دیدی
شمدی جان ملکنه ای دل کیم امیر اولا دیدم
آه وفریاد وفغان ایتدی خضر شاه دیدی

کشفئ استانبولی رحمة الله علیه

بودور شعراسنك مشهورلرندندر . شعراء سلف کلماتن تتبع ایتمش .

معلوماتی چوق شاعر وفن فرسده وعلم عروضده ماهر کمسنه ایدی ، اکثر اوقاتده نصب نفس ایدوب سلاطین ووزرایه وملوك وامرایه‌نك ومقاصد ایچون قصائد دیوب ثنا وستایشه مشغول اولمغین فارسی وترکی قصائدی وافر واشعاری نادر واقع اولمشدر. فارسی وترکی ایکی دیوان تزیین ایتمشدر . طرز غزلده شعراء عجم صنایعنه مقید ومعتاد اولمغین وادیٔ شعری اسلوب شعراء رومدن دور وشیوع وشهرتدن بعید ومهجور اولمشدر. بو شعر بدایع علی وجه‌الترصیع آنك اشعارندندر :

(غزل)

اول لب شیرین بورخ رنکین سن صنم چین سرو رواندر
تنك شکردر رشك قردر صاتمه شمردر حور جناندر
ماه جمالك اول خط وخالك غنج ودلالك بورسم آنك
مهر کزیندر عارف دیندر جانه همیندر کاشن جاندر
عقدهٔ مویك کل کبی بویك کاشن کویك لطفله رویك
بند بلادر مسك خطادر جان صفادر مهر عیاندر
بکمی یا فلفل خدمی بویا کل صاچمی یاسنبل لبمی یاخود مل
دانهٔ جاندر ورد جناندر مکر جهاندر جان جناندر
ای ب غرا دلبر رعنا غنچهٔ زیبا بلبل کویا
سن مهه وامق عاشق صادق وارایسه لایق کشفی عماندر

وبو مطلع دخی آنك اشعارندندر :

(مطلع)

قاشلرك قوس قضا غمزه‌ك بلادن تیردر
شیر دلار ای کمان ابرو سکا نخجیردر

کلشنیٔ صاروخانی رحمة‌الله علیه

سلطان محمد دورنده کلشندی وتسلیم وتوکل طریقن طوتوب.

اموريني حقه تفويض قيلمش ايدى . يدى باب اوزره منظوم مقالاتی وتصوفه متعلق كلماتی واردر . بوبرقاچ ابيات مثنوى اول كتابدندر :

(مثنوى)

كل وجودك ملكى الدن چيقمه‌دن — دور ايام اول حصارى يىقمه‌دن
حب دنيايى ضميركدن كيدر — تاكه جان ملكندن آله‌سن خبر
صورت و معنى ايكيسى يز ايكن — ايكى عالمدن الكده وار ايكن
نور وظلمتدن يوغورمشلر سنی — جانكى نور آكه و ظلمت تنى
تن مرادى يمك ايچمك، ملك ومال — جان تمناسى جمال ذو الجلال
لاجرم ادنا يرى ادنا سور — يعنى تن دنيا و جان مولا سور
عاريتدوندر بش اون كونلك تنك — بس‌له جانى عاريت نه‌كدر سنك
عالمك مقصودى سنسن جانى سن — حيف اولا كيم اولاسن شاكرد تن
مجمع البحرين اوزكدر آچ كوزك — جام جمسن هيچه صاتمه كندوزك

وبو مطلع ذوالقافيتين آنك اشعارندندر :

(مطلع)

وله‌لى اى ماه غمزه‌ك تيرينه بهرام رام — راست عشاقه كمان ابروك ايدر انعام عام

مولانا كمال عليه رحمة المتعال

ولايت صاروخانده برغمه نام قصبه‌دندر . صاريجه كمال ديمكله معروفدر . شعراء مملكت رومك مقبوللرندن شاعر شيرين مقال وممدوح ارباب فضل وكمالدر . طرز مقبولنه كيمسه عيب وبهانه بوله‌مز . سخن سازلق ونكته پردازلق آندن الطف واحسن اوله‌مز . بو مطلع آنك اشعارندن وخوب كفتارندندر :

(مطلع)

طوز ايكن سوكمش ايدك آغزمه‌اى يار بنم — دخى يدمه‌دن اول لذت كفتار بنم

(وله)

ای کاش بوتن یولکه خاك قدم اولسه‌ · که کاه ایتك ایزلری آنده رقم اولسه‌

(وله)

ابرولرك کمانلرینی یینه قوردیلر · بکزر یتاقلرنده یاتیر آهو کوردیلر
قومادیلر صنوبری یاتکجه صالنه · اول دردمندك آیاغنه بالطه اوردیلر
شیرین لبك حدیثی پنهان و آشکار · هرکز صراحی دیدی نیته که صوردیلر

مرقوم سابقاً مرحوم محمودپاشانك معلمی ومصاحبی ایدی . اول فوت اولدقدن صکره ملازمت اشراف واعیاندن مستغنی اولوب کوشهٔ فراغتده توشـهٔ قناعت اله کچیرمك ایچون ادرنه قربنده خاص کوی نام ناحیه‌ده توطن و تمکن ایدوب زراعت اختیـار ایتمشدی. که کاه مرحوم سابق‌الذکرك شرف مقارنتن وحسن رعایتن یاد ایدوب بو بیتی اوقور ایدی :

(وله)

کمال انشا واشعارك قومادی فکر وذکرینی
مکر صـانیر زمانیدر دخی محمود پاشـانك

دیوان معتبرنده موجب تحسین ومحل آفرین شعر زیباسی وغزل غرای واردر . زبان فرسده منشـأت وصـافدن تواریخ معجمدن مترجم بین العرب والعجم (بلاغت نامـه) نام بر کتاب بلاغت افزا وفصاحت مجرا املا ایتمشدرکه زمرهٔ سحرهٔ علم انشا اول انشاء سحر انشـانی مثابهٔ سحر مبین عد ایدرلر . عبارات غامضـهٔ وابیات مغلقه برله لغات مغلقه ایراد ایتمشدرکه مطالعه‌سنه راغب اولان طالبلره علوم ومعارفدن خیلی بضاعت واستطاعت کرکدرکه ترکیب تعمیه اسلوبنك نتایج محاویسن دراك اوله .

کمال خلوتی رحمة الله علیه

قدمادندر . شیخ حاجی بیرامه ایرشمش ومشاهده ایچون چوق مجاهده‌یه طورشمشدر . صوفیانه اشعاری وتصوفه متعلق گفتاری واردر :

(مطلع)

دوست اولمز نفسه دشمن اولیان مولا ایله
عزّ دنیا جمع اولامی دولت عقبی ایله

کمال امی رحمة الله علیه

ولایت قره‌مانده لارنده‌دندر . بوحکایت ده‌ده‌لردن مسموعمدرکه مذکور کمال امی نسیمی ایله سلطان شجاع تکیه‌سنه واروب باباسلطانك فضولی برقوچینی قربان ایتمشلر ، بابا سلطان دخی بونلرك بوفعلندن منفعل اولوب وجمالنه جلال عارض اولوب رمز ایله تحفه یوزندن نسیمینك اوکنده براستره ومزبورك اوکنده برکمند میان بند قویوب دارفنادن طریق انتقاللرینه اشارت ایتمشدر . عاقبت نسیمینك پوستن سلخ ایدوب مزبوری صلب ایتدیلر . فنایه متعلق بابایانه ابیاتی ودرویشانه کلماتی واردر . بو برقاچ ابیات آنك اشعارندن وجملهٔ گفتارندندر :

(غزل)

بو دنیا برکهن کاروان سرادر   که نیجه نیجه کاروان قوندی کوچدی
بو دنیا تکیه‌سنده برقونق سن   که بونده نیجه مهمان قوندی کوچدی

قوسی اغلایه‌رق کلدی کیتدی	دی کیم قنغیسی خندان قوندی کوجدی
بولامادی اجل زهرینه تریاك	بوشهره نیجه لقمان قوندی کوجدی

کواهی رحمة الله علیه

کیوه‌نام قصبه‌ده توطن ایتمش ایدی . حضرت سلیم خان ایله سوری مرج مرجیه کیتمش ایدی . سپاهی قسمنك ظریفی وجهانك نازك وظریفی ایدی . سلطان سلیم نامنه (کنز البدایع) و (پند نامه) نام رساله‌سی واردر . زبان ترکیده اولان امثالك اکثرین نصح و پند طریقی اوزره نظمه کتورب آدینی (پند نامهٔ کواهی) ویرمشدر . اما نظمنده اولقدر نزاکت وشعرنده دخی چندان ظرافت یوقدر . بو مطلع آنکدر :

(مطلع)

تا ایلدك بنفشهٔ تردن نقاب کل	وردی هوایه آتش خدکله آب کل

بوشعر مقلوب المثال ومعکوس الخیال دخی آنکدر :

(غزل)

شکر زلال لعلك ، لعلك زلال شکر
عرعر نهال قدك ، قدك نهال عرعر
فرهاد اولوردی کورسه ، کورسه اولوردی فرهاد
شکر لبکی شیرین ، شیرین لبکی شکر
اولسون کواهی شاها ، شاها کواهی اولسون
چاکر قپوکده دائم ، دائم قپوکده چاکر

وبو برقاچ بیت دخی نکتهٔ «الحیاء یمنع الرزق، الابرام یحصل المرام» مفهومنی مشعر آنکدر :

(مثنوی)

بو پندین دیکلدکمی هیچ انانك | کیم اوغلی قیزی اولمز اوتانانك
کرکدر هر خصوصه جد واقدام | مراد اوزره بولا تا کار انجام
کرك اقدام عرض حاله هر آن | ممه ویرمز انا اغلامسه اوغلان
کیدر شرمی چون اولدکرزقه طامع | حیا اولور بیلورز رزقه مانع

بوشعر دخی کندی زماننده شکایتن بیان ایدر :

(شعر)

قوللرك دائم یریدر کرچه خدمت قاپوسی
شمدی قاپندی ولی بکارده همت قپوسی
خانهٔ عزلت اولوبدر مسکنی مسکینلرك
آچیلدن کوردیم ییقیله رشوت قپوسی
کنج محنتده عجبدر کیم قالیر هرکامل آچ
آچیلور هرجاهله جاه ایله نعمت قاپوسی
نجه برمنت کوکل هردونه فانی رزق ایچون
کنج باقی کسب ایت آچیقدر قناعت قاپوسی
دیکلمز دونر جهنمدن یکا کیدر خسیس
دیسك اول آچیلور جومرده جنت قپوسی
دزج اول محنت اویدر چون حقیقتده جهان
کیمه آچلدی بلا دارنده راحت قپوسی

کوثری رحمة الله علیه

عینتابدن ، بودور شعراسندندر . خوش آینده ابیاتی وسطحیجه کلماتی واردر . بومطلع آنکدر :

(مطلع)

سرو قدلرباشی اوزره یر ایدرچون آینه اولدیغیچون دلبرا منظر جمالك آینه

وبو بيت دخی آنك اشعارندندر :

(وله)

جانا محلك ايتلری قازسون قو يرلری شايد اولنجه باكه بريسی مزار اوله

ومولانا فتحينك دخی بوغزلنی تخميس ايتمشدر :

(وله)

بيلدكمی بوعالمده جانا نه‌يه‌عشق اولسون عشاقه‌وفا ايلر جانا نه‌يه عشق اولسون
آتش كبی كل ايتدی كاشانه‌يه‌عشق اولسون ايام بهار ايردی ميخانه‌يه‌عشق اولسون
كل كبی كولر يوزلو پيمانه‌يه عشق اولسون

فی حرف اللام

لا ٔلی رحمة الله عليه

توقاندن ظهور ايتمش علم تواريخ نقالرندن متعجم وزبان فرسی فصيح متكلم كمسنه ايدی. سلطان محمد دورنده درويش قلندری شكلنده رومه كلوب ومتعجم ايكن عجم كچينوب حضرت مولانا جامی سلامنی وعجم ارنلری پيامنی كتيردی وكندی دخی انواع كمالات وشيرين كلمات ايله شاهلر مجلسنه كيرمش ونيجه سلاطين وملوك صحبتنه ايرمش، وافر تواريخ ولطائف ومناقب ومعارف بيلور كمسنه ايدی . بوواسطه ايله سلطان محمدك مجلس خاصنه دخول ايدوب عز حضورنده شرف واعتبار بولدی. آخر الامر عجم اوليوب متعجم اولديغی ظاهر اولدی . مكر اول زمانده فضلای عجمه غايتده رعايت اولنورمش وآنی ايشيدوب فضلای عجمدن

ولايت رومه چوق كامل كمسنه كلورمش وبالجمله چونكه مز بورك رومی ايدوكن بيلديلر نائليت واقعه‌سندن دور قيلديلر . بو برقاچ بيتی اول خصوصده ديمشدر :

(مثنوی)

كوهره قيمت اوليه كانده ديربهاسين بولامی عمانده
سويلنور نكته ومثلدر بو كاولورالبت چراق ديبی قراكو
اكر آدمده معرفت ايسه مراد نه فضيلت ويررمش آكه بلاد
طاشدن صادراولدی كرچه كهر معتبردر ولی نتيه كه هنر
رومده كلدلنمسونمی عجم اولدی بوعزتيله چون اكرم
عجمك هربری كه رومه كلير يا وزارت يا سنجاق اومه كلير

فارسی وتركی ايكی ديوانی اولوب بومطلع دخی آنك اشعارندن وخوب كفتارندندر :

(مطلع)

خال لعلك شاه هندودر شكردر خوان اكا
سبزهٔ خوان ملاحتدر خط ريحان اكا

سپهر فضل وكمالك مهر ساطعی فخر الفضلا والفصحا اعنی مولانا لامعی نور الله قبره

بروسويدر . بودور شعراسندن وشعرانك فضلاسندندر . اسم شريفلری محمود وفضائلی غيرمعدوددر . بين الفضلا والبلغا فضل وكمال عد اولنان فنونك اكثرينه قادر ايدی . لكن بوجملهدن فن انشاده ماهرايدی . (شرف الانسان) تسميه اولنور كتابنده منظوم ومنثور جمله

مؤلفات ومصنفاتن عد وشمار ایتدکده مانند ساعات لیل ونهار یمت وچهار اولدی دیو بیورمشلر . تازی ودری مشکل ومعتبر کتابلر ترجمه‌سنده استاد جهان وکثرت ماده ومعلوماتده دریای فضل وعرفان ایدی . ارباب فضل وعلوم وفور تألیفاتی جهتندن آکا جامئ روم دیمشلردر . اکرچه دیوانی موجود ومدوناتی غیر معدوددر ، لکن طریق شعره چندان التفات وطبیعتلرینك سرعتندن منظوماتنده او قدر دقت ایتمه‌مشلردر . بو برقاچ مطالع آنلکدر :

(مطلع)

بی‌وفالقدن دکلدر جور وظلم وخشم یار
مقتضای عز وناز وحسندر هر نه‌که وار

(وله)

حددن آشیرمه نازکی جان ویردیکمجه بوسه‌که
صو کبی بو چغلار کچر قلمز نکارا بوسه‌که

مثنویاتندن (کوی وچوکان) ی و (ابسال وسلامان) ی ومنشآتندن (حسن ودل) ی وشرف الانسان عندالفضلا والبلغا مقبول ومعتبر وممدوح ارباب فضل وهنردر . اکرچه خسرو وشیرین مقابله‌سنده فرهادنامه‌سنده دخی خیلی دقت وخیال وصنعت درج ایتمشدر لکن کندولرك خاصهٔ قریحه‌سی وزادهٔ طبعی غایتده قلیل ونادر واقع اولمشدر . مؤلفات نوایی‌دن ترجمه کبی واقع اولوب عبارات تتاریسن ترکی ترکیب ایله ادا ایتمشلردر . میانلرنده چندان تفاوت بولنمز واکثر ابیاتی الفاظ واداده فرق اولنمز . کمال انصافلرندن اعتراف ایتمشلردر :

(نظم از کتاب فرهادنامه)

زهی صنعت زهی استاد ماهر ... که ایتمش سوزلرك سحرك جواهر
دل وجان اولمش حسننه وآله ... کتوردم بعض ابیاتن بعینه
ولی اول یار نازك طبعك ای یار ... کلیم اسما دلنده عقده‌سی وار

وبوذکر اولنان مؤلفاتدن ماعدا ملا عبدالله هاتفینك هفت منظرین تتبع ایدوب خمسه دن هفت پیکری ترجمه ایتدیلر . غایت اتمامه یتشمدی . بوباعثدن نسخه‌لری طشره دوشمدی . تدوینات سلفه توغل تام ایله تتبعی واقع اولوب ترجمه یه قابل محللرین ایتمشلر . وملایم ومناسب اولان کوشلری مواقعنده الحاق ایلمشلردر . اما اتفاق فضلا وفصحا بودرکه اکرچه ذوفنوندر . لکن نظم وانشاسنده زنك وروح یوقدر وکتابتنده خاییده وروز مره الفاظ وعباراتی چوقدر . مصنفاتنك اکثر واغلبی مؤلفات اکابر سلفدن ماخوذ ومنقولدر والسنهٔ لئیمانده بر کوللك تهمتیله مطعون ومدخولدر . اما بوتحکم وتصلف زمرهٔ کاملدن شول کمسه‌یه لایق وموافقدرکه مدونات سلفه تتبع مستوفاسی وآنلرك مؤلفاتیله بونلرك مصنفاتن جمع قیلوب فروع واصولده مأخذ وتصرفتن نه محلده ونه موقعده دربیله . یوقسه اهل وناهلدن بیهوده استماع وظن وقیاس ایله محاکمه ومکابره ظن فاسد وخیال کاسددر . سیما فن زمانمزده قبول ورده قادر متتبع ومکمل هرفنده کامل براستاد ماهرك ممیز صاحب تمیزی اوله وبی نسبت وبی غرض حقی کتم ایتمیه سویلیه . وقی بر محقق حق کذارکه حقی قبول ایلیه :

(بیت)

بیلن اورته حقی حقد وحسدن　　　آکا تقلید ایدرلر بیلمینلر

اما بوفقیرك فقیرانه علم ودانشی وابتدای سن وقوفدن زمان شیبته کلنجه تتبع ورزشی واتفاق آرا موجبنجه اکلایشی بودرکه بونده اولان کمالیت وجامعیت شعرای رومك برنده یوقدر ، اکرچه ارباب نظم وانشادن اهل فضل غایت ونهایتده چوقدر . کثرت تألیفاتی جهتندن انتخاب فنون وعلوم لامعی یه جامیٔ روم اطلاق ایتمشلر در واواع فنون

وفضائل ایله مسلم ومکملدر دیمشلردر. بومدعایه شاهد شافی وبینهٔ کافی بودخی دکلیدرکه بونجه کتب ورسائل نتیجهٔ رقمی وبیاض وتسویدی سرجملهٔ سرقلمیدر . تازی ودری مشکل ومعتبر کتابلرك ترجمه‌سنده استاد جهان ووفور فنون وفضائل ایله دریای فضل وعرفان ایدی . لاید بونجه مترجم مؤلفات ایچره کندونك دخی نیجه خاصه تصرفاتی واردر. کتاب (شرف الانسان) که مجمع مجموع معارفدر . انواع علومه تناولی واقسام فنونه شمولی واردر . کتاب مرقوم کرچه برقاچ کتاب نفایسدن کتاب کلیله‌دن وطرب المجالسدن وزبان دریده شرف الانساندن ومناظرهٔ انس وجاندن استخراج واستنباط اولنمشدر ولکن هر مناظر ومباحثده نه قدر علوم ومعارف وارسه ضم والحاق اولنمشدر . علی الخصوص مواضع کثیره‌ده ایراد اولنان آیات واخبار وامثال اخیار عامه‌یه نصایح ومواعظ همیندر . صفت ضعف پیریده بو برقاچ بیت اول کتابدندر :

(نظم)

اوردی چون ای پیرسکا رعشه دست ... ایغنك آلوب مرك ایلر شکست
اولدی چو درج دهنك بی کهر ... کیسه‌کی پر ایلدی طوت سیم وزر
آهن ایکن اولدی کلیدك چو موم ... فتح طلسماته یتر قیل هجوم
اولدی سیاهن چو کرك شیشه وار ... ایلمه جان چشمن امل برله چار
قد دوتا لام والفدر عصا ... نفی وجود اتمك ایچون اولدی لا

مسموعدرکه برکون اعیان کرامدن برینك مجلسنده اکابر فخام واهالیٔ عظام پایهٔ رتبتلری ومقتضای رفعتلری موجبنجه اوتورمشلر وخدام مجلس هرکسه مقدارنجه وقدر واعتبارنجه یرلی یرین کوسترمکده طورمشلر. مکر زمانه اولولرندن کندودن اولو برخودبین وخودپسند

وكندی زعم وپندارنجه سربلند وارجمند مجلس مزبوره کلوب بی تردد وبی تکلف انتهای صدره کچوب صدرمجلسده کزین وکوقدر وبالا نشین اولوب اوتورر ومال وجاهنه مغرور ولباس فاخری ایله فخور اولوب اموال واملاکی کلامنی اورته یه کتیرر . اصلا ارباب مجلسی عیننه آلماز وکرپکنه آصماز وتیر فکر فسدین یابانه آتوب کمان کبرینی هرکز باصمازه اصحاب مجلس مولانای مشارالیهدن حسب حاله مناسب قطعه ورباعیدن برقاچ بیت استدعا ایتدکده بوقطعه‌یی اول حینده علی الفور دیمشلر :

(قطعه)

معتبردر جهانده دون ودنی　　دائما ذلت اوزره اهل هنر
حال عالم مثال دریا در　　کوهر پاك زیر وجیفه زبر

لائحی رحمة الله علیه

شهرقسطمونیه‌دندر . هنوز نوجوان ونوخواسته ایکن فضل وکمال ایله آراسته ایدی . طریق سورمش ودرس کورمش دانشمند فاضل وخطوط مختلفه‌نك علی حده انواعنده کامل ایدی . آخر کسب کفاف ایچون تجارته شروع ایدوب سود بی‌عد وفائدۂ فوق‌الحد امیدیله عمانه کیروب هنده سفر ایتدی . عاقبت اول بحر عمانده و دریای بی‌پایانده کشتیٔ وجودی وزورق بود ونابودی غریق لجهٔ فنا ونابدید وناپیدا اولوب کیتدی وجمع ایتدیکی مال ومنال ایله امید و آماله ایروب نه‌متاع دنیادن تمتع ونه‌عمر کرانمایه‌دن تنفع ایتدی . بوبرقاچ مطلع آنك کلمات کهربارندن وابیات دررنثارندندر :

(مطلع)

دیدهٔ لازم دکل لعل والفلر کسدیکم یاره
زبان حال ایله سویلر آغز آچوب قو یزه

(وله)

اول صنم سرو قد وکارودر   دهنی غنچه کبی خوشبودر

(وله)

ای دود آه قاره بولوت کبی کوکه آغ   ای اشك دیده یاغمور اولوب قاره یبره دیاغ

وبو قطعه‌دخی نا هلك مدحندن اهلك قدحی افضل واولی ایدوکینه آنك مقطعاتندندر :

(قطعه)

اودر ممدوح اولان اهل اوکه آنی   مذمتدر بیلورسك مدح جاهل
شرف ویرمز کشی‌یه مدح نادان   که یك مدحندن آنك قدح کامل

مولانا لطفی رحمة الله علیه

توقاندندر. جری الجنان، سریع البیان، متبحر وبحاث کمسنه ایدی. اگرچه اوصاف اهلیتله موصوف ایدی. لکن لاابالی وشوریده زنك اولدیغی باعثدن بین الموالی دلی لطفی دیمکله معروف ایدی. انواع علومه شانی شامل واصناف فنونده کمالیله کامل اولغین صحن ثمانیده تجبه کره درس عام ایدوب سلطان محمده بوکز مدرسه‌نك مستعد ومعیدی ومستفیدی ومفیدی لاعلی التعیین کاوب بندن هرفندن اوقوسو اردیو کندوبی عرض ایتمشدر. اول زمانك افاضل واماثلی بو ارتفاع وامتیازه متحمل اولمیوب اظهار بغض وعداوت واضمار کدورت وبرودت

ایتمشلردر. بوا عثدن که محل مباحثده بحاث نکته گذار وحین معارضه‌ده سخن آفرین وصاحب گفتار ایدی . محافل ومجالسده موالئ کرامه واهالئ فخامه محل ومناسبتینه عجیب نکته‌لر ولطیف لطیفه‌لر ایدردی. عربی قصائد وانشاسی چوقدر . اما اشعارینك اولقدر شهرتی یوقدر. بومطلع آنك اشعارندندر .

(وله)

کوردی کوکلم که کوزی قاشی کوزل   سودی بر بربری تراشی کوزل

سلطان محمدك طاب مرقده مزبوره سن ده شعر دیرمیسین ؟ دیو سؤال ایتدکده بوبیت ایله جواب ویرمشدر :

(بیت)

فضل وحکمت اسینه کر اولمسه اشعار عار   عرض ایدردم بن ده ایمکده آثارنید

(لطیفه)

فخر عجم، که عجمدن علی قوشجیله رومه کلمش ایدی واوتوزله جهت تدریسه متصرف اولمش ایدی ، دارالحدیث واقفك شرطنده اللی ایکن اون آقچه مرقومه ترقی وجهت تدریسه اون آقچه تدنی ایله مزبور فخره رعایت مراد ایدینوب قرقله ویررلر . حرف یا، که ابجد حسابنده اوندر . حدیثدن کیدروب حدثه ایرکوررلر .

(لطیفه)

لیسی چاپی که علماء سلفدن صحن مدرسلرندندر سلطان بایزید دورنده دفتردار وامنا وعماله آستانه‌سی مرجع ومدار اولمشدی. اول زمانده علما ایله امتحانه حاضر اولوب مباحثه‌یه قصد ایده‌جك آنی خارج کوروب دیدی که «اسمك افعال ناقصه‌دن ، فعلك ینه آنجیلین .

سن بو بحثده داخل دکاسك . وار عالملرله حسابك ایده کیت » دیوب علی الفور بو بیتی دیدی :

(بیت)

کوزلر ایشیدنلر هپ بکندی افندم علمیله عامل اولمش

بوکونه دخل وطعنه‌دن اول عصرك موالیسی منفعل ومنقبض اولوب موصی الیهه خصم اولدیلر . عاقبت الامر قتلنی موجب ومقتضی نسنه اسناد ایدوب قتلی خصوصنده اقدام واهتمام وقیام تام کوستروب امرن تمام ایتدیلر . بوشعری قتل اوله‌جغی زمانه قریب دیمش ایدی :

(شعر)

عشقك قپوسن اله آلایمی نه دیرسك عالمره آوازه صالایمی نه دیرسك

زسوای جهان اولق ایچون شیشهٔ عاری هی نولسه کرك طاشه چالایمی نه دیرسك

لطیفی فتح الله علیه ابواب الطافه بکرمه ولطفه

اول بلدهٔ مثال مینودن اعنی شهر قسطمونیدن خطیب زاده وقیود علائقدن آزاده بالازده اسمم عبد اللطیف اولدیغی تقریب ایله لطیفی تخلص ایتدم . یای نسبیسی جناب باری‌یه راجعدر . زیرا اسم لطیف اسماء الهیدن اسم ذاتدر . تنزل الاسماء من صوب السما فحواسنجه لطافت سخن بوفقیره خداداد ونه تقلید وتعلیم استاددر . خاصه‌که ولایت مزبوره بر خاك پاك نظیفدرکه آب وهواسی لطیفدر . بو لطافت آب وخاکك اقتضای طبیعتندن خوش الحان حافظلر ونفیس النفس خوانندەلر وخوش آوازه کویندەلر وخوب طبع شاعرلر وغرا

محبوبلر ظهور وصدور ایدر . اکثر خلق محبوب دوست وکورللری عاشق پرست ومحبت ووفا برله همدستدر . (ع) زمرهٔ انساندن مهر ومحبتدر غرض «سیما که بوتصنیفك مصنفی وتألیفك مؤلفی فقیر حقیر اعنی لطیفی اول زمانکه کتم عدمدن عالم وجوده کلدم ، کوکلمی حسن وجماله بغایت مائل بولدم . اول زمانکه سن صباوتده طفل هفت ساله ایدم ، اطفال صغاردن بر طفله بستهٔ کلاله ایدم . اول طفل نوخیزك هنوز لبنده شیر مادرانی وبند پدردن کوشنده خبروار ایدی . حالت عشقدن هفت ساله ایکن هفت اندامم جوشه واول کیفیت جرمی کبی درونم جوش وخروشه کلوب شریحهٔ اعضامه شرحه شرحه الفلر چکوب واول الفلر اوکونه داغلر یقوب هر الف داغ شکل اولدی . لاجرم اول علامت آهدن بیکانه واشنا حالمدن آکاه اولدی وبالجمله احوال برملا عالمه داستان ونهان ایکن بونام ونشانله شهره عین اولدم . (ع) طویوردم قصهٔ دردی جهانه داستان ایتدم . پدر ومادر بوحالم کوروب اصلاح وافلاحدن ال یودیلر . عهد مهدمده شور وشوق کوروب لقیم قونداقدن قوتسز قودیلر . (ع) پند پدر مانع نشد رسوای مادر زادرا » کرامت عشقی کورکه سن صباوتده فن شعره وقوف وشعورم یوق ایکن عالم محبتدن عشق یار شعری بوحقیره ارمغان کتوردی وبی اختیار غلبهٔ عشق ومحبت بوحقیره زیبا غزلر دیدردی وهر وارد وواقع اولان غزل استماع ایدنلره حالت وحیرت ویردی :

(قطعه)

لطف طبعنده لطیفی نه لطافت قودی حق
بیلدی عرفانی اولان دفتر ودیوانندن

تفصيل اقسام شعر

حكما قولنجه شعرا ایکی قسمه منقسمدر . بر قسمی وهبیدر وبر قسمی کسبیدر . وهبی ایله کسبینك زرنج ایله‌زر وبلورله کوهر قدر تفاوت فاحشی وسحر واعجاز قدر تمایشی واردر . شعر وهبی طبع سلیقیدن صادر وناشی اولور . والهامی برحالتدرکه طبع فیضدن کلور وبومقوله الهامات اکثر اهل‌الله‌ه واقع ووارد اولور . شعر کسبی تتبع ایله وتقلید ایله‌در . تحقیق ایله تقلیدك تفاوت وتباینی معلومدر . ودخی شول محبوبه بکزرکه آنده جذبه وآن اوله اما مثال کسبی صاحب چشم دایر برساده رودرکه جذبه وآنی یوق .

(بیت)

بندهٔ طلعت ان باش که آنی دارد　　　شاهدان نیست که هویی ومیانی دارد

وبوفنده استاد اولانلر صاحب طرز اولور وخاصه معنالر بولور وسوزلرینك رنك وروحی وجناب فیاضدن فتح وفتوحی اولور . کسبی اولانلرده بوحالتلر اولمز وتتبع وتقلیدسز نسنه بولمز . اکثری شانه ملایم برتخلصده عاجز وقاصر اولور وتألیف وتصنیفی مؤلف حضیه قالور وصکره صانلدقده آلان کاغدی بهاسنه آلور وياخود معجونیلر آلور معاجینه ظرف قیلور . آثار ورق الخیال ایله اول زمانده مخیل اولور . بحمدالله هرنه‌که تحریر وتألیف ایتدم ایسه مقبول خدا اولوب بین الناس شیوع وشهرت بولدی . کتاب مرقوم تألیفاندن اون ایکنجی دفتردر وهر بری خاصهٔ قریحم وزادهٔ طبعمدر . مقبولیته بودلالت ایدرکه نظر پادشاهی برله منظور اولدی وبرنجه‌سی کتابخانهٔ همایونه واصل اولوب صله جایزه‌سی حاصل اولدی . بوقدر تحریر وتألیفده

تتبع وترجمه تهمتندن بری یم . کلمات سلفدن وقرایح خلقدن نسنه اتخاذ واقتباس ایتمدم دریرسه‌م سوزملك اری یم . زیرا زادهٔ قریحه‌سی کشینك زادهٔ جان ودلدر . نه فرزند آب وکلدر . فکیف که شعرده هنر معتبر اولدر . معنای جدید دکمه‌شانده وکوهر خاص دکمه‌کانده بولنمز . شعرای زمانك اغلب واکثری متشاعر ومقلددر ولاف وگذافله بیهوده نقالیدر . بواجمالك تفصیلی اوائل کتابده سبقت ایتمشدر . تکراره احتیاج یوقدر . بوفقیر حقیر عنفوان جوانیده بش یوز مقداری غزلیات واوتوز اوچ‌عدد قصیده ایله ترسیعدن تخمیسدن ماعدا ترتیب حروف اوزره دیوان تدوین ایتدکده کوردم که متاع معتبر وچندان فضل وهنر دکل . وهم سویلنسك ایکی کشینك بری شاعر بلکه شاعر مهر خبیر وهر بری مکس مقدار ایکن مقام عنقاده اوچارلر وهم فضل وثواب ایراث ایتمز وبین الاقران صاحبه‌قدر ومنزلت ویرمز . لابد بن دخی طریق انشاکه اهالی وافاضل دستکاهی وفضلا وبلغا سمت وراهیدر قدرت اظهار ایده‌جك ومکنت وبضاعت کوستره‌جك مسالك ومحیدر . هرنادان ناسازك بوهواده پردازی وعرصه‌ده تك وتازی یوقدر . اما طریق انشانك دخی تراکیب متونی متن متین مثابه‌سنده کمال متانتده عبارات غامضه واستعارات معضله برله بسط اولنمشدر . (منشآت) وصاف و(منشات خواجهٔ جهان) منوالنده ومثالهم حجب الفاظ ومشکله ایله محجوب ومستور اولمغین اذعان سیاق وسباق تفحص لغاته وکشف معضلاته موقوف ومحتاج اولمغین ارباب معارفدن دکمه بر عارف که تعمق وتحری اولمیه مطالعه وملاحظه‌سندن تلذذ ایده‌مز اما بوکینهٔ کمتر طریق انشاده بر طرز بلاغت افشا وایجاد واحداث ایتدم که شعرای رومدن نجاتی ضروب امثاله تشبث ایتدیکی کبی بن

دخی لسان ترکیده واقع اولان مثل زیبا مثاله لطائف ومعارف درج وخرج ایدوب بوبابده بر طرز نوید ایتدمکه ولایت رومده کمسه احداث ایتمدی . اعنی منشیان بارگاه انشادن بری بو سمته گیتمدی . لاف وگذاف فهم ایدنلر جملهٔ مؤلفاتمدن (انیس الفصحا)یه و (فصول اربعه)یه و (رسالهٔ اوصاف ستانبول) ه نظر ایتسونلر ایجاد تصرف کیمدهدر گورسونلر وجملهدن ماعدا برکتاب تذکره بصر اولی الابصار تبصره یتر (ع) برگلستانده بیلورسك عارفه برگل یتر. نه فائده اخوان حقد وحسد وبوقوت وقدرت کشی یه داد حق وعطای جواد مطلق ایدوکن بیلمیوب ارباب تقلید وتعصبدن یقین اون نفر کمسنه ـ بلکه اون دنده زیادهدر ـ بی روالق ایدوب زعم فاسد وخیال کاسدلرنجه تذکره یازدیلر اما کندی نسخهلریله قالدی . نادان ودانادن نه کمسه آلدی . نه صاتدی. (ع) قبول لطف سخن مردرا خداداسته. اما نه فائدهکه سرایده روزکارلهوقتم تبك وسنك فاقهدن پای معیشتم لنك اولدیغندن چندروز حیرتده انکوری صوفی کبی محکم صقلدم . وغدارهلر غدرندن خرابه مشرف خانه کبی چار چار یقلدم . میرو وزیردن برمعارف قدرت بیلورعارف اولمدیکه مسند وظهیر ومعین ونصیر اوله :

(بیت)

بولاره سن همان زردن خبر ویر   در آمد اخذ اولور یردن خبر ویر

کوردمکه بو کبیلرك بر قوری اعتبارینه و بیهوده اضافت وافتخارینه قالیجق مرد هنرور عالمده بر خیرلی اثردن قالور بر کون اول عجله ایله بوغازن آلور. ایتمدم الا عالمده بر اثر ایچون وخلفمده خلف ملاحظهسیله بر دعای خیر ایچون :

(بیت)

کله بردم طوله طوپراق دهانم   چوریه سبزهلر کبی لسانم

اكه بر شعرای عجم سبعهٔ معلقه مثابه‌سنده اظهار قدرت ایدوب مرأت صفا وجلای روح ولجة الاسرار ودریای ابرار وغیرهم بوکمینهٔ کم بضاعه بوقدرت واستطاعه ایله اول نهج ومخطه‌ده باذل وفاقه علی قدر الطاقه یوزبیت بر قصیده دیدم . بوبرقچ بیت آندن بوجریده‌یه ثبت ایتدم :

(ابیات از قصیدهٔ مرأت عبر)

صو کبی صاف اول کدورتدن دلا دیداره باق
صیقل ایت آیینهٔ قلبی جمال یاره باق
بر پدر بر مادر ایکن اصلی جمله آدمك
کیمنه عزت کیمه ذات ویرن جباره باق
طاشی که مرمر کهی مرجان ایدن فعالی کور
خاکی که درویش که سلطان ایدن مختاره باق
قدرتیدر کیمی زیشت وکیمی زیبا قیلان
کل رقیب دیوی کور یار پری دیداره باق
بر آوج خاك سیه‌دن بر سمن سیما قیلان
قطره‌جه صودن یاخود بر سرو کل رخساره باق
بی فتیل وبی دهن یانان بوایکی شمعی کور
بی طناب و بی ستون بوخیمهٔ زنکاره باق
بو طقوز طاق مقرنس بوسرای شش جهات
کاف ونوندن بزنلری بنیاد ایدن معماره باق
طاق چرخك کل نظر قیل لاجوردی سقفنه
آکه یریر زینت اولمش زر نشان مسماره باق
چشمهٔ صبحك سحر نیلوفرینه قیل نظر
بونجه ترکس ایچره هرشب برکل نواره باق

لعلی رحمة الله علیه

وطن اصلیسنده اختلاف واردر . اما معلوم ومشهوردرکه جم شاعرلرندن وشعر کویان ولایت رومك ساحرلرندندر. احمراللون اولدیغی مناسبتله (لعلی) تخلص ایتمشدر . اکثر اشعاری بی تأمل وتفکر اثنای صحبتده واقع اولوردی . ونیجه فرد و رباعی بی بدیهه سویلردی . مثله موافق خوش آینده ابیاتی ورنکین کلماتی واردر . بوشعر مشهور آنك اشعارندندر :

(شعر)

زاهدك کوکانده جنت ، عاشقك دیدار یار لاجرم هرکیشینك باشنده برسوداسی وار
عاشقك حالات وجدین اختیاری صانمه کز دلربالر شیوه‌سی آدمده قومز اختیار
ای مقلد کیشیده آینه صاف اولمق کرك قونمیه تا کیم اکا کرد کدورتدن غبار

(لمؤلفه)

صفحهٔ خدنده یارك صانمه کز خط غبار
ذره‌لر درکیم کونش رخساری ایتمش آشکار
زلف عنبر بارکی یوزدن کتورسك وجهی‌وار
چونکه ای حوری یاراشماز کلشن جنتده مار
زلف ورخسارك خیالیدر انیس ومونسم
اولدرر اکلنجه‌م ای مهرو بنم لیل ونهار
غم غبارین بر نفس آینهٔ دلدن کتور
خاکه دوشوب اولمدن اشبو تن خاکی غبار
ای لطیفی عمر فانی هر نفس کچمکده در
شول آقر صولر کبی کیم ایمز بردم قرار

لقائی رحمة الله علیه

استانبوللیدر . سلطان سلیم دورنده نقل ایتدی . بزازستانده تحاف وحالنجه شاعر وصائدی . طبیعت شعریه‌سی چندان مقبول اهل عرفان دکلدی . بومطلع آنك اشعارندندر :

(وله)

تیر غمزه‌دك یاقشکدن یادکارمدر بنم   صاقلارم سینه‌مده آنی رازدارمدر بنم

(وله)

سن شاهبازایله قیلمیم دیو دست بوس   نزکاکیله کندو ایغن طوغان اوپر

(مطایبه)

ندائی لقائی‌یه خبر کوندروب « بزم دیوانمزك یاران بیننده فی الجمله شهرتی وشعرشناسلر میاننده قبوله‌قرین اوله‌جق حیز ورغبتی وارمی؟» دیو سؤال ایدیجك مرحوم لقائی بوقطعه‌یی جواب کوندرمش :

(قطعه)

سزك دیوانکز دستان اولوبدر   شهرلی کوبلی اوقور شهرتی وار
کوزی آهولرك وصفیله شمدی   کیك دستانی دکاو رغبتی وار

(جواب ندائی)

سنك کیبی دییه‌یدم شعری بنده   مزه اولوب ایله شهرت بولوردی
اکر اوصافکی دیوانه یازسم   کیك دستانی اول وقتك اولوردی

غرابت بونده‌که بوطبعت غریبه برله احمدینك یوسف وذلیخاسنه نظیره دیمشدر . بلکه نظیره یوزندن نقیصه دیمشدر . عیبی هنر ظن ایدوب اول خاقان سعیده یعنی سلطان بایزیده هزار غرورله صوندقده مناقب ابیاده خطاسنی کوردکده اول کتاب ناصوابی کروب احراق

ایلدی واهلی اونلیان بوکونه امر معظمـه مباشرت ایتمسـون دیدی .
(ع) هرایشك ماحصل اهلی کرك ای جان اهلی

فی حرف المیم

مألی رحمة الله علیه

قضاة زمره سندن ، بودور شعراسندندر . بین القضاة یار حصـار اوغلی کوسـه مألی دیمکله مشهور طرفه روی ولطیفه کوی کمسـنه ایدی . مدون ابیاتی وخوش آینده کلماتی واردر . بو مطلع آنکدر :

(وله)

کیسوی تابداری جنن ایچره جیمدر　　صورسك دهان یاری قبر ایچره میمدر

(وله)

یوره کم یاردی یار خنجر یله　　بن اولورسه م آسان قیله یاران

وبو قطعه دخی جملهٔ لطائفندندر :

(قطعه)

دنه دی طـالع نحسینی مألی　　دخی منصب دیو آغزین آچمز
نه یوزیله طولاسون منصبی اول　　که سیرکدر صقالی سوزی کچمز

بو مطایبه‌ی کندیسنك صورت وهیئتی مشعردر :

(قطعه)

غنی سن بوجهان ایچره مألی　　دیمه انجه‌ك صورانه نم وار اوله
بنی صانما کز ای ارکان فقیرم　　صقالم صاغیشی اقچه‌م وار اوله

(قطعه)

اول کشیدر معتبر شمدی بیوب هم بیدوره
عیبی هنر عد اولور هم کای خطاسی صواب

شول کشی که دینده اولدی دین یوخلی
اوغرامسون بو رایه بابی دکل اشبو باب

محرمی رحمة الله علیه

غلطه‌لیدر. محروسهٔ مزبوره‌ده قاضی نیابتن ایدردی. پادشاهمز سلطان سلیمان صاحب قرانك جلوسی تاریخندن بغداد سفرینه وارنجه واقع اولان فتوحاتی رنکین صنعتلر وخوب دقتلرله نظم ایتمشدر. مثنویسی شعرندن کراتله خوب وصد مرتبه مرغوبدر. صفت صبحده بومطلع آنکدر:

(مطلع)

آچدی چون اجنحه سن باز سفیدی سحرك
آشیان عدمه کتدی تز رویی قرك

مرقومك مرحوم کنسفی ایله هزل یوزندن چوق معارضه‌سی ومناظره‌سی کچمشدر.

محوی چلبی

استانبولدن، طلبه طائفه‌سندن وبوعصر شعراسندندر. نظم ونثره شروجهله قدرتی وایراد وایجاده تمام لیاقتی واردر. لکن اول قدر فوله کتورمامش وکندویه شعری ایله شهرت ویرمامشدر. اول افتخار مشایخ کبارك، اعنی منلا خداوندکارك:

(نظم)

دوش وقت صبحدم درچرخ پاین‌یافتم   درمیان دانهٔ خشخش سندان یافتم

غزلیكه غایتده غامض ومغلق غزللر وارباب تصـوف بیننده مشهور ومتداوللر هر بر بیتنی آیات واخبـار وامثال مشـایخ كبار ایله محققـانه تأویل وهر تأویلنی مشایخانه آفاقی وانفسی تمثیل ایتمشدر .

محی الدین چلبی افندی

محیی تخلص ایدرلر . قاضی عسكر قسمندن غایتده متشرع ونهایتده متورع كمسنه‌در . اگرچه طبع شریفلری نظمه مائل وشعره شاملدر . اما چندان مقصود ومراد ایدنمامكین شعرلری ندرتله واقع اولمشدر . هر چین غلبهٔ شـوقدن یاشعر اوقور ویا شـعر دیردی قلقوب تجدید وضـوء ایدوب آغزینی گلاب ایله یوردی . بومطلع مطبوع آنك اشعارندندر :

(وله)

آغزی نازكلكله قانم نوش ایدوب اولدی نهان
قطره‌جـه قانم آنك یرنده قالمشـدر عیـان

مدحی رحمة الله علیه

لوای اماسیه توابعندن لادیك نام قصبه‌دندر . حاجی موسی آدیله معلوم ومعروفدر . حاج الحرمین اولوب نیجـه دفعه حجاج رحمت نتاج ایله مكشوف الرأس گریان ونالان لبیك گویان مقام مروه صفایه سعی تام وجبل عرفاتدن قلب حزین ودل پر انین بر له تحیتی شام ایتمشدر .

بوشعری ذکر اولنان حالاتی جامع ومطالع اشعارندن انوار توفیقات طالع ولامعدر .

(شعر درمدح مکهٔ مکرمه)

یارب اول دم قاتکه عزم ره بطحا ایدم
تا صفاییله طواف کعبهٔ علیا ایدم
دمبدم زمزم کنارنده قیلوبن زمزمه
آب چشمله روان اول چشمه‌یی دریا ایدم
یارسول‌الله جنابك خاکنه یوز سورمکه
باکه یول کوستر بوزم اول یولده تاکه پا ایدم
کیمه‌ینه جورمسنده چهره‌م اوزره‌چکنزینوب
که مبارك مسجدکده خدمت مولا ایدم
مدحك ایتمك قصدینه جاندن اکرچه مدحییم
سا که لایق مدحی اما که قچن انشا ایدم

مردمی چلبی

غلطه‌ده متمکندر . اهل علم طائفه‌سندن وبوعصر شعراسندن خوش طبع ، قابل شان جواندر . لطف شعری ولطافت شانی ممدوح اهل عرفاندر . بومطلع آنك جملهٔ ابیاتندن ومقبول اولان کلماتندندر :

(مطلع)

کوردی ای قاشی کمان غمزه‌که هردم سوزآتار
تیرکر تیرك آنکچون یوزینه اکری باقار

(وله)

کل ای غنچه الدجام آل جولاله بوستان ایچره
بنفشه ایچه‌لم زرین قدحله کلستان ایچره

مستی چلبی رحمة الله علیه

ادرنه لیدر . نوخیز ونوهوس ایکن سلطان بایزید دورینك اواسطنده فوت اولدی . صاحب جمال واهل کمال نوجوان اولدیغی جهتدن بحالی تعلق وتعشق ایدوب حقنده غزل دیمشدر ومستانه چشم ومیکون لب اولدیغی حیثیتدن مستی تخلص ایتمشدر . رندانه اشعاری ومستانه کفتاری واردر . بو شعر عشرت انکیز آنك ابیات ذوق آمیزندندر :

(شعر)

جم صراحی کبی شاه تاجدارم یوق　　قولیم آیاغن اوپکه انسارم یوق
عهد پیرمغان تك درست عهد اولسون　　صونورسه کاسه‌سی کردونك انکسارم یوق
می الست صوندی الیمه روز ازل　　ایچلدن اول می‌مستم دخی خمارم یوق

مسموعدرکه عشاقدن بری اول مخدومك آستانه‌سنده خادم اولمق ایچون حجاب اولان آلتی قطع ایدوب کندی خادم واغراض نفسانیه‌یی آره‌دن دفع ایدوب مصاحبت روحانیه‌یه بی تکلف وبی توقف مداوم وملازم اولور :

(بیت)

هرکه میدان غمده بی سردر　　غمکساری آکا میسردر

مسیحی رحمة الله علیه

روم ایلنده ، اسکوب قربنده پرشتنه نام قصبه‌دندر . دقت خیالده بکر فکره قدرتی وخاصه معانی ایرادنده مهارتی واردی . اما تخیل

طبعی غایتده دقیق اولوب طرز خاصی خواصه مخصوص اولمغین نظم بلاغت نظامندن طباع عوام الناس چندان تلذذ ایده مز . بو برقاچ مطلع آنك اشعار سحر آثارندندر :

(مطلع)

ای یوسف ثانی گل اوتور جان کبی تنده
تنها قومه یعقوب دلی بیت حزنده

(وله)

ای خسته دل قیلان بنی ناز وعتابله
گل کوکلمی خوش ایله بنه بر جوابله

(وله)

ایکی عالم غصه‌سن اونوتدرر کیشی‌یه جام
جم انکچون جامی الدن قومدی ایچدی مدام

وطرز قصیده‌ده دخی مخترع وماهر وسامری ساحردر . بو برقاچ بیت تاج زاده حقنده واقع اولان صفت بهار قصیده سندندر :

میر اقلیم سخن اعنی نشانجی پاشا
ایره‌من فکری نشانینه خدنك افکار
ژاله گل صفحه‌لرین مهره‌لیوبدر تا کیم
یازدرنکین سوزین اول صاحب تمکین ووقار
ای لسانك حوکیم وکلماتك معجز
وی دواتك چه بابل سرکلکك سحار

وکلشن انشا اسلوبنده عبارات واضحه ایله (گل صدبرگ) تسمیه اولنور یوزعدد صور مکاتیبی واردر . منشیان ومترسلان بیننده خیلی مرعی ومرغوبدر . قوانین علم انشایی وقواعد اسلوب املایی آنده تحریر وتقریر ایتمشدر . نثر عادی ونثر مسجع وغیر مسجع انواع

واقسامن بيان ايدوب هركسك رتبه‌سنه موافق القاب والفاظى آنده درج ايتمشدر .

(مطايبه)

مذكور مسيحى ايله ذاتى بيننده شعره متعلق بعض معنالر توارد واقع اولوب ذاتى مسيحى‌يه سرقه تهمتى مشعر بوقطعه‌يى يازوب كوندرمشدر :

(قطعه)

اى مسيحى هر برى عرض اوغروسى عيارلر
شهر شعرانك شاهيسك بر درلو دخى اوغردى ايش
ملك نظم ذاتينك اوغرلنوب معنالرى
كوروب ديوانكه تبديل صورت ايتمش

(جواب مسيحى)

صانمه‌كه معنئ نادانه‌يى ال اوزادەم دكلم طفل كه خايه‌ده ايديم افطار
تنده‌كى روح بكا عاريتى اولديغيچون كونده بيك كز ايدرم كندى حياتمدن عار

(قطعه)

شاعرك بريسى كتورردى قلمك اينجه‌سندن اوچ بوغونى
بالبداهه ديدم كه قلمده نه قلمك اينجه‌سى سوزك بوغونى

مشربى قلندر

استانبولدن . بودور شعراسندندر . فقر وفنا اهلى صورتنده بولنمش لاابالى مذهب ودرويش نهاد وقلندر مشرب كمسنه‌در . علم ادوارده تأليفه قدرتى وفن موسيقارده تصنيفه لياقتى واردر . فن شعرده دخى طبيعت نظميه‌سى بد دكلدر . بوبرقاچ بيت آنك اشعارندندر :

(شعر)

فراقکله ضعیف وناتوان ودردناک بن
غمکدن شرحه شرحه، پاره پاره چاکچاک بن
صراردم حسرت آب عنبدن خاکه یوز اوردم
خزان وقتنده گویا خاکه دوشمش برك تاك بن
کیمی اولدرسه احیا ایلر اول عیسی صفت اما
بو بن اولمیسن قتل ایلمزا کا هلاك بن

خیالی‌یه سرقه تهمتیله عجب دخللر ایدردی واستهزا یوزندن قطعه‌لر دیردی. جمله‌دن بری بوقطعه‌در :

(قطعه)

قانی‌قاتی خیالی شعر اوقودی   دیدم آنك قولاغینه یپ یپ
بوغزللر کیمك اولادیدی که   اسی چیقمازسه بمدر هپ

معمائی سلانیکی

درویش مشرب، واسع مذهب کمسنه‌در. تازه‌لکنده درویشلرله چوق سیاحت وعجم ارذلریله خیلی مصاحبت ایتمشدر. فارسیدن ولغاتدن تتبع ومعلوماتی چوقدر. زبان فرسی ضروب امثالی وموارد استعمالی ایله خوب بیلوردی. وتکلمنی فصحای فرس مرتبه‌سنده فصاحت اوزره قیلوردی. معلوماتی وافر وانواع فنونك افاده‌سنه قادر فاضل کمسنه ایدی. (مرأت صفا ایتدی حق صورت انسانی : آچ گوزیکی جانم باق گور صورت انسانی) مطلعیله باشلایان شعری موجب مباهاتی اولان اشعارندندر. اما شعر گوییده چندان الی یوقدر وفن معمانك دخی علمیسنده ماهردر، اما عملنده تصرف

وايجادى غايتده باردر. خصوصاكه فن شعرده كندويه غايتده حسن اعتقادى وطبيعت نظميه‌سنه نهايتده اعتمادى واردر .

معيدى رحمة الله عليه

اسكوبدن ، بودور شعراسندندر . مفتى على چلبى‌نك معيدى وافاده واستفاده اهلنك مفيدى ومستفيدى ايدى. سخن ورلكده طبع كهرسنجى وزبان تركيده (جواب پنج كنج) ى وكتب سبعه‌سى واردر . بونلرك نظمنده چوق دقت وخيلى صنعت خرج ودرج ايتمشدر. يدى پاره داستان شيرين بيانى واوچ جلد ديوان فصاحت عنوانى اصلا رغبت نامه والتفات خواصه قرين اولمامشدر . عند الشعرا والفضلا پركوى مقوله‌سيدر . تحرير وتأليف ايتدوكى ديوان ثلاثه ورسائل سبعه‌دن (اذا كثر الكلام او جزه) مقتضاسنجه برمنقحجه ديوان ونظم پنج ايله بر داستان اولى ايدى ديمشلر . نظمى اول قدر نازك ورنكين وشعرى چندان پسنديده وشيرين دكلدر . بوشعر آنك اشعارندندر :

(غزل)

زينت كلزار وصحرا كلميدر بلبلميدر — ايلين كوكليمى يغما كلميدر بلبلميدر
كوزلسه كلدرسويلسه بلبل نه بيلمون آدمى — يارب اول شوخ دلارا كلميدر بلبلميدر
درد دل سندنمى يابندن بيلندى بيلمزم — عشق رازين ايدن افشا كلميدر بلبلميدر
بلبل اغلارسه كل كولر شردم حريم عشقده — بو قصه مجنون ايله ليلا كلميدر بلبلميدر
اى معيدى سويلين دلبرمى دلده سنميسين — ايلره شمدى تماشا كلميدر بلبلميدر

(مثنوى)

باشى جاهللرك فوق العلاده — يوزى كامللرك تحت الثراده
هنر اهلى جهانده خوار ومحتاج — سراسر بى هنرلر غرق ديباج

نه‌دکاو ایلسه کسب فضائل　　بوله‌مز مرتبه برمرد کامل
هنر اهلینك اولدی حالی معلوم　　هنر عنقا کبی عالمده معدوم

افسانهٔ شمع وپروانه‌یی شعرای رومدن اوچ نفر استاد یازمشدر: مولانا لامعی، استاد شعرا ذاتی، اوچنجیسی‌ده بونلر. هربری برکونا حکایت ایتمش، هربری برنحرده دیمشدر، هربرنده بر حلاوت وار. بو خصوصده نظم قیلان فلاندن برتر، یاخود فروتر ویا برابر دیو میانلرندن برکمسه برسخندان نکته شناسی ممیز اولوب تمیز ایتمامشدر. اما مومی‌الیه رساله‌ٔ (کل ونوروز) نده زمانه‌سندن شکایت وحسب حالن حکایت ایتمش ایدی. بوابیات اول مقاله‌دندر:

(مثنوی)

خمسه‌م اوقور ایدم اغلایوب زار　　کیم یوق بومتاعه بر خریدار
دیوانلرمه ایدوب نظاره　　دیردم نه نه قیلام نیدم نه چاره
عالملری طوتمش ایدی آدم　　آل ویر مدی شاهد مرادم
نظمم درناب ایکن سراسر　　اولدی قره طوپراغه برابر
بو نظم وعلو شانمه حیف　　بوتیره کچن زمانمه حیف
کوکلم دیدی که ای معیدی　　سنسین بو زمانه‌نك فریدی
شکر ایله که اهل ونکته دانسین　　دورکده نظامیٔ زمانسین
چون اوردك الکی پنج کنجه　　خسرو طوتمز سنکله پنجه

عبدالله هاتفینك هفت منظری ونظامینك هفت پیکری مقابله‌سنده بحر خزجده (شمع وپروانه) سی واقع اولمشدر.

املح الشعرا ملیحی رحمة الله علیه

توقاد ناحیه‌سندن، علما زمره‌سندندر. فنونك اکثرنده کامل ومشهور ومرحوم احمد پاشا ایله مصاحب ومعاصرردی. انواع معارفله

معروف اولمغین احمد پاشا تربیه‌سیله سلطان محمدك مجلس خاصنه یول بولمش ایدی وتقرب تحصیل ایدوب مصاحب ومقارنی اولمشدی . اما غایتده عیش‌می پرست وروزوشب گاه مخمور وگاه مست ایدی . جم کلفامی اله امایجه نرگس گبی گوزی آچلمز وبر مقدار مستجه اومینجه کندوبی بیلمزدی . نیجه کره جبه ودستاری‌می فروشه رهنه قومش ونیجه نیجه کوزه‌می ایله توبه‌دن ال یومشدی . مگر روشنی حضرتلرینه زمان تحصیلدن مناسبت سابقه‌سی ومصاحبت صادقه‌سی وارمش . مذکور شیخ روشنی مزبوره خبر کوندررکه بوفسق وفجور وبو شور وشورنیجه دك کلسون اکا محبت جامندن عشق شرابن ایچره‌یم کورسون‌که ذوق وحالت وشوق وکیفیت نصل اولور دیر . بودخی خبر کوندررکه اگر قدح شرابك ذوق وحالتن وحالت کیفیتن ویره‌بیلورسه خدمت پارماغنی قویه‌یم اولنجه آستانهٔ خانقاهنده مریدارادت پذیری اولایم دیر . بووجهله شوریده وخراباتی اولوب خراباته دوشیجك سلطان محمد کتوروب انواع تأکید وتهدید ایله توبه ویررکه من بعد جام میدن ال یویه وتسلسل جام فاسد فرجامی‌الدن قویه ، عمری اولدقجه سمت صلاحه وطریق فوزو فلاحه گیده . بوشرط اوزره احسان فراوانله منصب عالی ارزانی قیلار . بودخی بوانعام تامله منزلنه کلور شیر مادردن کسلمش طفل رضیع کبی بر ایکی کون شرابه صبر وصبرله جان ودله محکم جبر ایتدی . حسرت باده‌دن که بوزه‌یه بوزلدی وکاه بنکی وکاه بزانی اولدی . آخر شراب تابحث لذتن برنده بوله‌مدی واتسزواتمکسز اولدی ، آتسز اوله‌مدی . می ارغوان حسرتنده برك تاك خزان رسیده کبی چهره‌سی زرد وآرزوی دردمی ایچنه درد اولدی . نفس اماره بوخصوصده مبرم ومتقاضی

اولدقجه عهده‌سنده اولان عهدك نقضنه جرأت واقدام ایده‌میوب عقبت اصلاح مزاج وجان علیلنه علاج ایچون طبیبانه بر حقنه بولور واول حقنه ایله شرابی کندویه احتقان قیلار. بروجهله کیفیت حاصل ایلرکه اولکیدن بتر مست واوکار وبدنام روزکار اولوب تحت القلعه‌یه کلور. بوجهتدن پادشاه دخی مزبورك کیفیت حالن بیلمك ایچون هر طرفه آدم صالمشدی. مصطبه‌لرده ومیکده‌لرده مرقومی آرامدقلری یر مکر تحت القلعه قالمشدی. اتفاق بودخی سورت شراب وکیفیت ی نبیحه کبی جوشه وصراحی کبی خروشه کلوب بو بیتی اوقوردی :

(بیت)

آفرینلر شراب کلرنکه　　　لعنت اولسون بوزایه وبنکه

بوو جهله مست ومدهوش ولایعقل وبی هوش میان تحت القلعه‌ده کوزه‌نور وخلق هر طرفدن اوشوب بونی مزه‌لنور ایکن اول شخص که بونك تك وپوینده وجست وجوینده ایدی همان دم چیقه کلدی ومیان تحت القلعه‌ده مولانای مشارالیهی مست ملامت بولدی. اول دم برقاچ اهرمن دیو سیرتیله مولانایی کتوردیلر وحضور شهریاره کتوردیلر. پادشاه کیتی پناه مولانای مزبوره نکاه ایتدی کوردی که شرب شرابدن رنك رویی لاله سیرابه وحمرت خمرله کوزلری میکون حبابه دوشمش. جبه ودستارلری میفروشه آلدرمش وقندیل شمارلری مطربلره چالدرمش. نه رفتارنده استقامت ونه کفتارنده فصاحت وار. شهریار والانسب خشم وغضبه کلوب امر ایتدی که مومی‌الیهك کهر کمیاب وجودینی در خوشاب کبی بحره القاو مکانی قعر دریا ایده‌لر، مسفور دخی درت کتابه ویوز اون درت صحیفه وعرش اعظمه وکعبهٔ معظمه یمین غلاظ وشداد ایدوب دیدی که اعز حضور شهریارده عهد

وپیمان ایلدن له پیمانه آشامدم وجام می کی عهده‌مده اولان عهده شکست ویروب پیمان شکن اولمادم» دیو متصل یمین ایدردی . اما ایاغی اوزره طوره‌جق حالی وکندویی جمع ایده‌جك مجالی یوغدی . آخر کیفیت حاله واقف اولمق ایچـون طواشی وخدام باشنه چوکدیلر ومحکمـهٔ معدلت شـاهیده اول رندك آغزین قوقدیلر . رایحـهٔ راحدن اثر احساس ایده‌میوب متعجب ومتحیر اولیجق پادشـاه رفق ولینت ایله خبر صحتن صـوردقده اول دخی هزار نیـاز واعتـذارله کیفیت حالی حسن تعبیر وبرحقنه بولوب می‌احتقان ایتدیکن خوب ادا ایله تقریر ایتدی . بومزاحی خوش کلوب جرایمه جرایمنـه قلم عفو چکلدی . امیددرکه اول ماحیٔ سیئات دخی وفور رحمتندن خطیأتی عفو ایدوب کناهلرین محو ایده . طریق شعرك علمیسنی خوب بیلیردی وشعرانك فضلاسـیله محافل ومجالسـده فن بیاندن بحث قیـلاردی . بومطلع آنکدر :

(وله)

بجمر کوروبن سـوز درونم اوده یاندی
شمع آغلادیغم کوردی باشم قانه بویاندی

(غزل)

دوشدی ینه دل دردینـه بر تازه جوانك
کیم آفتیدر جانك وآشـوبی جهـانك
کوکلم دوشه‌لی عشقنه دیر کوزمه هردم
دوکدك یره قانمی یره دوکه قانك
زلفکله رخك مصـحف حسـنکده نکارا
تفسـیرین ایدر آیت نوریله دخانك

مسفور ضعف پیریدن هشیارانی زماننده عصـا ایله قیام ایدردی .

اه مستجه اوليجق منزلنه عصاسز كيدردی. حكمتن صورديلر، بو قطعه ايله جواب ويردی :

(قطعه)

بو مليحی ايكی عصا كتورر | بری جسمانی ، بيری روحانی
اول كه جسمانيدر آغاجدندر | اول كه روحانی لعل رمانی

ومذكورك آغزنده دنداندن اصلا اثر و درج دهنده كهر قالمامش ايدی. سلطان محمد مرقومه بركون «سن خود مسن دكلسك. بوسنده سنكه نه اولدی؟» ديو سؤال ايديجك بو بيتله جواب ويردی :

(بيت)

ماهرولر لبلرينه ديش بيلردم دمبدم
اول قدر طاش اورديلر آغزمده دندان قالمدی

منيری رحمة الله عليه

شهر اماسيه دن، سلطان احمد بن سلطان بايزيد واصفلرندن و اول عصرك كامل وعارفلرندندر . وفور علم ومعرفته طبعی نجه فنه شامل ايدی . اما مشاهير شعرادن اولمديغی اجلدن خلق كمالات ومعارفندن غافلدی . فارسی وتركی ايكی پاره ديوانی وديوانده خيلی آثار عرفانی واردر . بومطلع آنكدر :

(مطلع)

دوكدی جواهرين صو كبی چشم اشكبار
كلزار كويكه كتورنجه ايكی پيكار

مهدی رحمة الله علیه

بروسه‌لیدر . شعرانك قدماسندن وقدمانك فضلاسندندر . سلطان محمدك همدم خاصی ومقبول خواصی ایدی . شاطر طبع وخندان روی وسریع الفهم وبدیهه كوی شاعر وفوریاتده ماهر ایدی . اتفاق بر حیدری صاحب جمال شیر غرین كبی سلاسل وخلخال ایله اطرافنه زنك آصمش اثنای راهده كیدركن سلطان محمدله راست كلور وعلی الفور بوشعری اول حینده پیدا قیلار :

(شعر)

بر كون فلكك طبلی كبی اوتر ایدی كم كم
سنجاب سحاب اوزره كه كیمش ایدی قاقم
بن سیر چمنلرده كوكارده ایدی كشتم
جام استر ایدم كوندن چرخی صنوریدم خم
ناكاه قولاغمه بر زمزمه یتشدی
هریا كه نظر قیلدم جان كوزیله كوردم
برحیدری كرز ارسلان اردینه كفل اوزره
زنجیرله زنك آصمش صان شیر ایدی آهندم
اول یار بری پیكر اول ماه فلك منظر
كم مثلن آنك مهدی كورمدی داخی مردم

معنی یتیملرینك مادر پرمهری درج درفصاحت اغنی كه مهری نورالله مرقدها وطاب مشهدها

اماسیه‌دندر . بلایی تخلص ایدر برقاضینك قزی ایدی . روشنیٔ

ضمیر ایله برج بلاغتك مهری و آفتابیله همشهری ایدی . فن شعرده بی قدر وپایه ومایهٔ معرفتده کم مایه دکل ایدی . طبع سخن آرای کلکونهٔ نظم رنکین ایله مشاطهٔ عروس مقال وزینت کر بکر فکر خیالدی . اکرچه عشوهٔ اشعاری وشیوهٔ کفتاری زنانه‌در اما جهت‌سوز وکدازده عاشقانه وبیان شوق ونیازده مردانه‌در . بومطلع آنکدر :

(مطلع)

عشق یا بندن بزمله ایلدی اول یار بحث
جان‌ایله ویردك جوابن ایتدی تکرار بحث

(ولها)

دیدم یوزکی کورمدم اولکی کورشده
کشف ایتدی نقابینی اودم دیدی کور اشته
کوز کوردی کوکل بیلدی‌که بن کشتهٔ عشقم
کمسه بکا رحم ایتدی بیلدە کوروشده

روایت ایدرلرکه بوقدر محبوبهٔ محبوب پرست وعشق وهوا ایله همدست ایکن دامن عصمتی وذیل عفتی آلایش تهمتدن پاك وجبهٔ دریا ساقه کبز پاك بی باکش . عفت وعصمتنده اول قدر مبالغه ایدرلرکه حرم وصالن نامحرمدن و اول کنج نهانی مارارقمدن صاقنوب نه قطرات نیسان اتصالدن صدف سیمینی سیراب ونه شبنم ابر اجتماعدن غنچهٔ رنکینی پر آب اولمش وباجمله نه کمسه انار دوتیندن داد آلمش ونه کمسه حوض سیمینه ماهی صالمش . سنان پاشا اوغلی اسکندر چلبی‌یه تعشق ایدوب حقنده نیچه غزل دیمشدر . مقطعی بودر :

(بیت)

ایردی چون آب حیاته مهری اولمز حشره دك
کوردی چون ظلمت ـ بنده اول عین اسکندری

بوخصوصده مرقومه‌یه آنکله تهمت ایدوب سلطان احمد مجلسنده ظرفا وشعرا نکته ایتدکده بوبیت ایله جواب ویردی :

(بیت)

نجه اسکندری لعلم زلالی صویه ایلتدی وصوسز کتوردی

اکثر اشعاری مرحوم نجاتی‌یه نظیره واقع اولمشدر . نظائردن غرضی پایهٔ شعرده اکا ایرشمك ایدی . نجاتی بك بوخصوصده منفعل ایدی بوقطعه‌یی آنك حقنده‌در دیرلر :

(قطعه)

ای بنم شعرمه نظیره دین چیقمه راه ادبدن ایله حذر
دیمه‌کی ایسه وزن وقافیه ده شعرم اولدی نجاتی‌یه همسر
حرفی اوچ اولق ایله ایکیسنك برمیدر فی‌الحقیقه عیب وهنر

ایجاد وتصرفی اکثریا نظایرده بولمشدر . نجاتی شعرینك کرچه «دونه دونه» نظیره‌سن دیمشلردر اما جملهٔ نظایرده بونککنه نظیر اولمز :

(شعر)

آتش غمده کباب اولدی جکر دونه دونه
کوکره چیقدی دخانیله شرر دونه دونه
دل درونمده طوتشدی ینه بر شمع کبی
تن خیالکله هنر اولدی ینر دونه دونه
جان جانبازینی کور لعلکه ایرشمك ایچون
ریسمان سر زلفکدن اینر دونه دونه

مرقومه‌دن نه شعرکه صادر اولسه نجاتی‌یه ارسال ووارداتدن هرنه‌که متوارد اولسه ایصال ایدردی . برکون بر حریف ظریفدن سؤال ایتدی که «نجاتی بك بزم صنایع شعریه‌دن نه‌مز بکنور ؟» شخص ظریف دخی کلامنده ظرافت وایهام قصد ایدوب «شاعرهٔ شیرین معنادر دیو ایهامکی بکنور» دیو جواب ویردی .

(قطعه)

مهری وجودك اولدی عالمده عین معنی
شاعرلری زمانك شمدی سنی اوکرلر
ارباب نظم ایچنده الا چوق اولدی محسند
معنایی چالدوررسن ایهامکی دوکرلر

میری ٔ حمیدی

قضاة زمره‌سندن ، بودور شعراسندندر . اسلوب شعری سمت ظرافتدن دور ودائرهٔ لطافتدن بعید ومهجور دکلدر . بومطلع آنکدر :

(مطلع)

اعضامك اوشتسون سکوکن سنك ملامت
تا ویرمیه دندان سك دلبره زحمت

میری ٔ رومی

اسکوب سمتلرندن ، بودور شعراسندن، سادات زمره‌سندندر . چوق تفرج عجایب وتماشای غرایب ایتمش سیاح ربع مسکون وجهان دیدهٔ دهر بوقلموندر. وهم صنایع جزئیه‌نك اکثرنده بالکه فنون کلیه‌ده کامل واستاد ایکن نجاتینك بوبیتی فحواسنجه مفلس وناشاددر :

(بیت)

شاد اولمادی عشق ایشنده فرهاد اوکادق اولورمش اکثر استاد
بوبیت آنکدر :

(بيت)

نوله بيكانه ايتسه عالمكى بو مثلدر شهر يوايه يارار

اظهار كمال ايچون بر ورقهٔ نيم طبقه‌يه خطوط مختلفه درج وفضل وهنردن مقدوريني خرج ايدوب مرحوم اسكندر چلبي‌يه كتورمشدى. سلمانك بوقطعه‌سى آنده مرسوم وابن يمينك وخيالك مقطعات ورباعياتندن نيجه ابيات آنده مرقومدى . هر برى حسب حالندن نشان ويردر مافي البالندن بياندى :

(قطعه)

سرورا عمريست تا عنقاء عالى همتم
قلهٔ قاف قناعت را نشيمن كرده است
روزكار خائن كندم نما وجو فروش
طوطئ طبع مراقانع بارزن كرده است

(قطعهٔ ابن يمين)

اى دوستان بكام دلم نيست روزكار
آرى زمانه دشمن اهل هنر بود
سهلست اكر جفا كشم ازدهر بيوفا
زحمت نصيب مردم والا كهر بود
در آسمان ستاره بود بيشمار ليك
رنج كسوف بر دل شمس وقمر بود

ميرك طبيب

عجم زاده‌در . بودير شعراسندندر . مثل آميز اشعارى وخيال انكيز كفتارى واردر . بومطلع آنك اشعارندندر :

(مطلع)

نقد عمرین کم ایتدیکك جانك چقـورنده بوله زنخـدانك

فی حرف النون

نالشی

طونه یالیلرندن روم ایلی دلیلرندن شـور وشوقی غالب شوریده حال دردمند عاشق پیشـهٔ مستمند ایدی . هرقنده بر خوشجه جوان کورسه بهمه حال تعلق ایدردی واسمنی استفسـار ایدوب نامنه غزللر دیردی . اکر جانانه راست کلسه ابیات اوقیوب اولاشوردی . رقیبلر خود بونی مدام کوزه‌دوب یولنی بکلرلر واللرینـه کیردکدن صـکره کرکی کبی کوتکلرلر ایدی . دمبدم یوزی کوزی اوکاز وکثرت زخم ویردن مومیا ایچورملو خسته ودلفکار اولوردی . بر مرتبه عاشـق صادق ایدی‌که بونجه زحمت وجفای یار یولنده عیننه آلمزدی وکروه اغیـار وکینهٔ خصمادن حذر قیلمزدی . نظیره طریقیله غزلجکلر دوشورر ، بولدوغنه یازار ویرردی . بوشعری بد دکلدر :

(نظیره)

یاقوت تشنه‌در لبکه لعل ناب هم ماه اولدی مشتری یوزیکه آفتاب هم
مرجان لبك خیالیله لوح زر اوستنه دوکر کوزم کهر در خوشاب هم
قیل کبی قلدی جسمی غم قدمی دوتا قاسـه‌م عجبمی نالهٔ چنك ورباب هم

معشر شعرانك كامل الذاتی وكروه نظمانك ستوده صفاتی اعنی مرحوم ومغفور مولانا نجاتی انجاه الله تعالی من النیران واسكنه فی غرفات الجنان

عبدالله اوغلیدر . شهر ادرنه‌ده سائلی نام بر شاعرك قولیدر . اما كمال ظهوری شهر قسطمونیده واقع اولمغین تحریر ایتدیكی رسائلده كندوبی بلدهٔ مزبوره‌یه نسبت ایتمشدر . میدان نظمك پهلوان خوش كوبی وشعر روان بخش آبدارله شعراء رومك یوزی صوییدر . ضروب امثالده متفرد ومخترع واسلوب مقالده موجد ومبدعدر . شعر سلیس ونفیسی الفاظ وسلاستده هموار ویكدستدر . سوزك اول روحن اول بولمشدر . بوخصوصده ماعداسی اكا پیرو اولمشدر . نته‌كیم دیمشدر :

(بیت)

سندن اوكرندیلر هپ افسونی　　　　غلط ایدوب فسانه یازدرمه

نكته شناسان فنون وعلوم مثل كوپلكی جهتندن اجماع واتفاق اوزره اكا طوطیٔ روم وملك الشعرا دیمشلردر وتواریخ آل عثمانده سلطان محمود بن بایزید وصفنده مولانا ادریس بوقدر ابو الفضل صاحب تدریس ایكن مرقومه « خسرو روم وصاحب طرز ورسوم » دیوب تعظیماً بو بیتی مناسبتله حقنده بیله یازمشدر :

(بیت)

سلطان سخن وران عالم　　　　دارندهٔ سخن درست محكم

ودخی اول عمدهٔ علماء آفاق مرحوم مولانا اسحاق بونجه فضائله

مسلمیتنه تسلیم ایدوب حقنده بو بیت ایله شهادت ایتمشدر :

(بیت)

شعرك دیلرسك اوقیه مقبول خلق اوله   صافی نجاتی شعری کبی پرمثل کرك

طرز غزلده اسلوب شعراء سابقه‌یی کندو زماننه کلنجه کتب منسوخه کبی نسخ واشعار قدمانك عقد بیع اعتبارین بیع فسد کبی فسخ ایتمشدر . مقال پرخیالن سحر حلال ایدوب سرحد اعجازه ایلتمشدر وزبان ترکیده سخن ورلك ونکته‌پرورلك شیوه‌سی آنده تمامدر وآنك شعر شیرینی ونظم سحر مبینی وار ایکن غیریلرده دفتر ودیوان تدوین ایتمك حرامدر . نته‌کیم دیمشدر :

(بیت)

حیف اوله شعر نجاتی وار ایکن عالمده

خلق یازوب یا کیلوب دفتر ودیوان یازه‌لر

طرز کلام شیرین بیانه عامهٔ انام مائل وقابل اولدقلری بودرکه حلاوت اشعار شکر بارندن ولطافت کفتار شهد نثارندن طباع انام وامزجهٔ خواص وعوام لذت وحلاوت بولمشدر وهرشعری حسب‌حال عاشق وهر بربیتی مثله موافق عام کیر ودلپذیر اولدیغیچون شهرت شعرله مشهور عالم وعندالافاضل والاهالی مقبول ومسلم اولمشدر . بو برقچ مطالع مطبوعه وکلمات مصنوعه اول حضرتك نتائج طبع شرینی وزادهٔ ذهن لطیفیدر :

(مطلع)

بیك صید ایدنجه یایی بر پهلوان اصر   قاشك بورسمه کون باشنه برکمان اصر

(وله)

ای پری آینه‌ده کیم کورسه تصویرك سنك

آسمان اولدی صانور عیسی کبی یرك سنك

(وله)

صاچکله اکا ورز ای بت جفا پیشه
که حنه حنه دورر چون کاید اندیشه

وندرج نظمنده درج اولان مثل زیبا مثالات اکثری آنجق دیار رومده مثل دکل بلکه کلام عربده دخی مستعمل وزبان اهل فرسده دخی متداولدر . بلغای عرب که شرابه بنت العنب دیرلر وفصحای عجم دخترزر اطلاق ایدرلر بومطلع مثل آمیز لسان ثلاثه یی دخی متناول وشاملدر :

(مطلع)

بن اوزمك صویی سورم صوفی دانه سن
زیرا کیمی قزینی سور کیمی آنه سن

وتکلم زبان فرسده دخی متکلم فصیح وشعری شعرای فرس کبی تعبیر واداسی غایتده صحیح واقع اولمشدر . بوایکی مطلع فارسی دخی آنك انفاس نفیسه سندندر :

(وله)

هر (ناوك) نی ازتو رسد بردل چاکم   نایی شود وناله کند بر سر خاکم

(وله)

بسته اند انکشت نی رار یمین ارباب غم   تاکه یاد دلبر آرد نایها زد مدم

مسفورك دیوانده مسطور اولان اشعارك اکثری دیارقسطمونیده واقع اولمغین ایاتنده وارد اولان امثالك بعضی ولایت مزبوره نك عادت قدیمه سنه واصطلاحاتنه موافق واقع اولمشدر . اما اول عبارات سامعیدن غافل اولانلر نکات ابیاتی تحقیق ایده میوب تزییف تصور ایدرلر . لابد ایضاحی لازم اولمغین مشروح قلندی وبومناسبتله بویله تحریر اولندی :

(وله)

کوردك چو قد دلبری ای باغبان لطف
وار سنده بر بونك کبی سرو روان اصر

ولایت مزبوره اصطلاحنجه «اصرمق» تمیت وتربیت معناسنه‌در. « فلان کمسه ایوفدان اصردر » دیرلر وبو بیت دخی اول دیاره متعلق سمانه موقوف عبارتدر :

(وله)

طاغلر قدر نیاز وتوقع یتر بکا فرهاده بی ستون تمنا قیاسیدر

« تمنا قیاسی » محروسهٔ مزبوره‌نك میانده سنك سیاهدن خلق اولنمش کوه بی ستونه مانند بر قلهٔ بلنددر . وبری دخی بو بیتدرکه بر معناسی اول دیارك اصطلاحن ایهام ایدر :

(بیت)

آجریسك کل نجاتی درد منده آجی کیم
نه لب دلبر نصیب اولدی نه حلوای رقیب

بو بیتك معنای ایهامیسی اولدرکه اول ولایتده میت ایچون حلوا ایدوب کردهلره ویوفقه‌لره صاروب ایتامه ومساکینه اولشدررلر . اول دریاده اول حلوانك آدینه « نصیب » دیرلر .

ومرحوم مرقومك اسمی عیسی‌در . بعضلری اسمی نوحدر ، نجاتی تخلص ایتمکه وجه مناسبت واسمله تخلص بیننده مطابقت بودر دیرلر . اما بوکمینهٔ کمتر مرحوم مزبورك دست خطیله بو بیتی کوردم وحضور شریفلرینه ملاقی اولان عزیزلردن بووجهله ایشتدم که برکون برمجمع اعالیده زمرهٔ موالی واهالی سلطان شعرا احمد پاشانك بو بیتی اوقوندقده اولولر ایکی طرف اولورلر وهر طرف بر جانبه نسبت قیلورلر :

(بيت احمد پاشا)

دستمی کسه‌ڭ قالور دمان لطفکده الم　　دامنك کسه‌ڭ قالور دستمده لطفك دامنی

وبری دخی بو معنایی متضمن نجاتینك بو بیتی اوقورلر :

(بيت)

شویله محکم طوته‌یم عشقله دلدار اتکین
یه الم قطع ایده‌لر یا کسه‌لر یار اتکین

ارباب مجالسدن برطاقمی مرقومی مرحوم احمدپاشادن فن شعرده تفضیل وترجیح ایتدکده اتفاق نجاتی دخی اول مجلسه چیقه کلور مذکور نجاتی بك کمال انصافلرندن تنزل وتذلل کوستروب سابق الذکرك مزیت وفضیلتنه بو بیتله اقرار واعتراف ایتمشدر :

(بيت)

نجاتینك دیریسندن اولوسی احمدك یکدر
که عیسی کوکاره آغسه ینه دم اوررا حمددن

بو بیت ایله اسم شریفلری عیسی ایدوکنی تصریح وغیری مبهمات وشبهاتی دخی تمیز وتصحیح ایتدیلر .

مرحوم سابقا شهزاده‌لردن قرامان ولایتنه متصرف اولان سلطان عبدالله بن سلطان بایزیده ارتباط واختصاص ایتمشدی . آنلر دار دنیادن سرای آخرته نقل ایدیجك سلطان محمود آستانه‌سنه کلوب نشانجی اولدیلر وخدمت توقیع ایله قدر رفیعه ایروب شرف وعنوان بولدیلر . آنلر دخی فادن بقایه انتقال ایدیجك در دولته کلوب باقی عمری بایزید خان خدمتنده کچیردیلر وتجربتك طقوز یوز اون دردنده مرغ روحی قفس تندن اوچوردیلر . « کیتدی نجاتی آه » تاریخ واقع اولمشدر :

تحریر وتألیفندن بین الناس مشهور ومتداول اولان آنجق دیوانیدر . ومنظوم ومنثور غیری تألیفاتی یوقدر . اما تلمیذلرندن (سنعی) و (سیفی) هربری بر کونه رساله نقل ایدرلر . بری بحر هزج محذوفده رسالهٔ (کل وصبا) وبری بحر رجز مطویده رسالهٔ (مهر وماه) دیرلر . لکن بو نقل ایتدکلری ایکی پاره کتابدن خلق آراسنده بر اثر کورمشلردن بر خبر یوق . اما بو ایکی کمسه ایکی کتابدن ایکی درلو بحرده ابیات نقل ایدرلر .

بو ابیات صفت صباده رسالهٔ (کل وصبا) سندندر :

(مثنوی)

الا ای پیک باد صبح انور یدی دریادن اولمز دامنک تر
طبیب سروسین کحال نرکس سن ایلمه‌ك بولوردی حال نرکس
مبارك مقدمك چون باصدی باغه اوکوزین آچدی بو ینمدی ایغه

وبو ابیاتی اول بر رساله‌سندندر دیو نقل ایدرلرکه صفت تیروکمانده‌در :

(مثنوی)

یای کرندکجه سونر اولدی اوق جانه اجل کبی صونار اولدی اوق
اوق چکیلور درنغه دکاو طولار خیلی اولشدر مغه طرنق چالار
اوتدی کرش ایتدی صدای حزین بك چکنه اوز آتنه آفرین
اولمسه کر اراده مانع نشان بر آدیم اولوریدی ایکی جهان
کرشینی بر کزین اوتدرسه یای طاغیله پاموق کبی نجه آلای

نجمی رحمة الله علیه

جانیك جابلرندر . سپاه زمره‌سندن منجم اعتقادلو حکیم مذهب

شیعه مشرب بر شخص ایدی. سلطان بایزید دورنده فوت اولدی . علم نجومده دانندۀ احوال سپهر ایدی وفن اسطرلابده مانند بزرجمهر ایدی . نیك وبد نه حادثه که حادث اولسه نجومك اقتضای سیری ومقتضای تأثیر دلگیریدر دیردی . بومطلع آنکدر :

(وله)

نور ایلر کننی یه طالع بد　　اختر سعد ایمزسه مدد

وبو غزل دلاویز دخی بر دلبر قصاب خونریز حقنده آنك اشعارندندر :

(غزل)

بر کون بر دلبر قصابك اولدم قول وقربانی
تنیمی شرحه شرحه ایتسه لر ترك ایتمزم آنی
شراب ناز ایچوب سرمست اوطورمشدر دکاننده
قیونی بیکه یتمشدر کرو ایلر کبی قانی
ترازو دن ایر دلبر بودر یارب سن صاقله
حسد قوردندن آنی که اولوبدر یوسف ثانی

نجمی رومی رحمة الله علیه

بودخی رمل ونجوم طریقن طوتمش فلك زده حریف ونکته دانلقده وسخن کذارلکده نحسند وظریف ایدی . فن شعرده دخی بد دکلدر . شوخ طبع ولطیفه کوی وهزال وکشاده روی کمسنه ایدی. سلطان سلیم طاب ثراهه برقاچ دانه غزل صوندی وبوقطعه دخی آنك مقطعاتندندر :

(قطعه)

غنی دیدیکی خلقك بو زمانده ‏ ‏ ‏ کوررسن برنیجه دین یوخسولیدر
یغنی دیدیکی خلقك بو زمانده ‏ ‏ ‏ سفیهان دیه‌لر یعنی اولیدر
شوکیم دنیا ایچون عقباپی ییتدی ‏ ‏ ‏ اکا عاقل دیمه غایت دلیدر

عشق میدانینك سربازی بیمی ومحبت کعبه‌سنك فدائی
عظیمی قدوة السادات سید نسیمی قدس الله سره

سادات صحیح الانسابدن اولیاء ولایتمآبدندر. دیار بغدادده نسیم آدلو ناحیه‌دن اولدیغی مناسبتله نسیمی تخلص ایتمشدر . اسم شریفلری سید عمادالدیندر وابدالان زمره‌سنه رئیس ورهبیندر . ترکی شعرله اوّل اول شهرت بولمشدر ومراد خان غازی دورنده رومه کلمشدر . السنهٔ ثلثه‌نك هر برنده بر دیوانی، علم سلوکدن واسرار مشایخدن چوق عرفانی واردر . اصل حضرت شیخ شبلینك جملهٔ فقراسندن ایدی. صکره فضل الله حروفینك خلفاسندن اولدی . ایکیسی دخی سلوکلرین حروفله قلمشلر واوتوز ایکی حروفی شکل انسانده بولمشلرایمش . « منصور اناالحق سویلدی حقدر سوزی حق سویلدی » دیمش اولدیغی کبی شو جواب منظومی‌ده کندیسنه نصیحت ایدن برادری (شاه‌خندان)ه کوندرمشدر .

دریای محیط جوشه کلدی ‏ ‏ ‏ کونیله مکان خروشه کلدی
سر ازل اولدی اشکارا ‏ ‏ ‏ عاشق نیجه ایلسون مدارا
بر کوکداره‌سی حق اولدی مطلق ‏ ‏ ‏ سویلر دف وچنك ونی اناالحق

عاقبت ائمهٔ عرب شهر حلبده بوسوزلرك ظاهری شرع شریفه

مخالفدر دیو قتلنه فتوا ویروب پوستن چیقاردیلر و سورك ظاهرینه نظر ایدوب طریق شرعك یولین ویردیلر . زیرا ارباب شرعك نظری ظاهره‌در ، نه‌سرائر وضمایره‌در . مرقومك اسرار سلوکنه اطلاع ایستین دیوانلرنده مرسوم ومسطور اولان مقطعاته وربعیاته نظر ایتسون. بو برقاچ ابیات فارسی آنك دیوان ثانیسندندر :

(غزل)

طالب توحیدرا باید قدم برلا زدن
بعدزان در عالم وحدت دم الا زدن
رنك وبویی از حقیقت از بدست آوردهٔ
چون کل صد برك باید خیمه بر صحرا زدن
ای نسیمی بمقلد سر حق ضایع مکن
از تجلی دم چه حاصل پیش نابینا زدن

(مناقب الواصلین) ده یازارکه سید نسیمی حروفی دکلدی . نعمة اللهی ایدی اما حروف علمندن خبردار ایدی .

نثری رحمة الله علیه

ولایت قراماندندر . بوفنده اول قدر استطاعتی وایراد الفاظ ومعانیده چندان قدرتی یوقدر ، سلطان سلیم دورنده نقل ایتدی . بومطلع آنکدر :

(مطلع)

روی شرق طوتسه حمرت طکمی شاهیلر کبی
صربیاض صبح آنی سنی سپاهیلر کبی

(وله)

کوزلرمدن آقدی دریالر کبی یاشم بنم
دوستلر چوق نسنه کوردی اوکمدق باشم بنم

بوشعر مشهور آنك اشعارندندر ، اما عوام الناس عموماً سلطان سلیمه اسناد ایتمشلردر :

(بیت)

کچمك ایچون سیل اشکمدن خیالك لشکری
بر دیرکاو ایکی کوزلو کوپریدر قاشم بنم

علی الخصوص بوبیت ظاهرده کرچه مخیل ورقیقدر ، اما معنیده ترزیقدر ، زیرا خیال کوزدن کچر قاشدن کچمز . لکن احوال شعره شعوری اولمیان معنانك صحت وسقامتن فرق ایدوب سچمز .

(مصرع)

اهلی واردر هرایشك انی مقلد نه بیلور

نشانی محمد پاشا رحمة الله علیه

ولایت قرهماندن ، ملا خداوندکار نسلندندر . سلطان محمد طاب ثراهنك وزراسندن ، ووزرالك فضلاسندندر . تدریسدن نشانجی اولمشلر ایدی واول دورده نشانجی پاشا دیمکله عنوان بولمشلر ایدی . نشانی تخلص ایتمکه وجه اولدر . مهارتلری فن انشادهونظم دلکشادهدر . سلطان محمد غازی جانبندن دیار عجم سرداری اوزون حسنه ارسال اولنان مکتوب مرغوبی بواملا وانشا ایتمشدر . اتفاق فضلا وفصحا بودرکه ولایت عثمانیهدن ملوك ممالکه آندن مفید ومختصر بر نامهٔ نامی

تحریر وتسوید اولنوب ایصال وارسال اولنمامشدر . مذکورك منصب وزارته ومسند صدارته وارمسنه باعث اول مکتوب اولدی دیه روایت ایدرلر . مگر اول زمانده کماله رغبت وکامله رعایت اولورمش وهرکس مرتبه‌یی استحقاقنه کوره بولورمش . کویا که بومقطعی آنك حسب حالی واجمال بیان احوالی واقع اولمشدر :

(بیت)

قمر بحر دلده قالوردی بودر شاهوار   ای نشانی اعتبار حضرت شاه اولسه

(وله)

طالعده دولت اولسه خدمت نه فائده   حقدن عنایت اولسه طاعت نه فائده

وارث خلق نبی اعنی جلال زاده نشانجی مصطفی چلبی دامت معالیه

قسطمونی قربنده طوسیه نام قصبه‌دندر . درگاه جهان مطاع واجب الاتباعده خدمت توقیع رفیعه منسوب اولمغین ونشان عالیشانله شرف وعنوان بولمغین نشانی تخلص ایتمشلردر . صحنی ثمانیده مدرسه ساکنلرندن جمله‌ٔ محصلیندن ایکن عهد سلیم خانده فخر الوزرا پیری پاشایه تذکره‌جی سلیمان خان زماننده بغداد سفرنده نشانجی اولدیلر . منشیٔ منشور بلاغت ومحشیٔ متن منثور فصاحتدر . مرحوم تاج زاده‌دن صکره نشانجیلق مقامنه شان شریفنه معادل ومماثل ، آراستهٔ فنون وفضائل بر ذات کامل وفاضل صاحب جود بروجود کلمشدر ومکارم اخلاقده وخصائل اشفاقده اول ذات کریم الصفاته عدیل

و نظیر اولمامشدر . علی‌الخصوص طریق قانون عثمانیه‌نك مفتی مجتهدی
و اول فنك فرزانه و فریدی ایدی . بر کریم‌الشان صاحب احساندر که
رب جود وسخاده ، وفور انعام وعطاده حاتم زماندر :

(بیت)

حاتمك دفترینی جودی الی طی ایتدی
اول قدر ایتدی نوامیز لره احسان و بذل

حالیا بو روزکارده و بودارو دیارده منقبت مروّت ایله معروف
وموصوف اولان آنلرك وجود پرجودی وذات کریم الصفات
پرسودیدر . بر ذات کریم ومشفق ورحیمدر که لطف بلیغی ومقدور
نی دریغی بر کسه دریغ ایتمز وارباب رجا وامید آستانه‌سندن دکمه‌کز
نومید ومحروم کتمز . بر صیاد قنوبدر که دانهٔ انعام ودام احسانله مرغ
خاطر خاص وعامی صید ورام ایدوب خلقیله خلقی بنده والطاف
وعطاسیله عالمی شرمنده ایتمشدر . وبالجمله بوعهد وعصرده سخا وجود
آنك وجود پرجودیله قائمدر . وفی زماننا کرم ذاتده ومکارم صفاتده
عدیل ونظیری وار دیمك نامناسب ونالایقدر . دریای فضل وعرفان
ومعارف وعوارفی بی پایاندر . کتب معتبره‌نك مطالعه‌سنه قدر وعلم
تفسیر وحدیثده ماهر وفضل دانشمند وجولان طبع لطافت دثاری
وشان شرف شعاری نهایتده بالندر . زمانده حسن عبارات ولطف
استعاراتله انشاء دلکشا سیر ایتمك استیان ممالك عثمانیه وعساکر
منصورهٔ سلطانیه حقنده (طبقات ممالك) تسمیه اولنور کتاب بلاغت
نصابی مطالعه قلنسون والقاب والفاظ ومعانی قنده اولور کورسون .
بر کتابدر که املا وانشاسی سمت قدح وعیبدن معرا ومبرا اولوب
الفاظ بلیغه‌سنه ومعانیٔ بدیعه‌سنه منشیان ماهر دیوان بلاغت ومعانی

طوامیرارکان فصاحت قلم ودوات بسان انکشت دردهان ایدرلر . کثرت قیود ووفور اموردن رخصت وفرصت میسر اولمامغین فن نغمه مداومت وممارست ایده مامشلردر . بوباعثدن اشعار دررنثارلری وقتیله صادر اولوب ندرت اوزره واقع اولمشدر . بومطلع آنلرك جمله اشعارندندر :

(مطلع)

ای جبینی مه و ایدن ماه منیرك پرتوین
روشن ایله نور رخسارك كل كوكه اوین

(وله)

فن عشقه باشلادم دقتله كوردم نیجه باب
متنی درد وفصلی هجرانیله طولمش بر كتاب
مختصر قیلمش وصال ابوابنی لیكن غمك
شرحنی ایتمش مطول بی نهایت بی حساب
ای نشانی آخر ارشاد ایلدی استاد عشق
حل اولنمز مسئله معشوقه راجعدر جواب

شعراء رومك شاعر شیرین كلامی ناظم نظم بلیغ مولانا نظامی رحمة الله علیه

قره مانیلرده قنویدر . سلطان محمد دورینك شاعر بلند شانی وساحر سحر بیانیدر . چشمهٔ حیاتدن سیراب ونصیب عمرطویلدن بانصاب اولمیوب محبوب جوان سال وساده روی صاحب جمال ایكن فوت اولمشدر . اشعار شیخی وغزلیات احمد پاشا اول آنه دك رغبت

وروواجده ایدی . مذکور ظهور ایتدکدن صکره بونلرك بازار شهرتنه شعرای قدما ایله کساد ویروب اوج رغبتدن دوشوردی . شعراء متقدمین ولایت رومك کندی زماننه کلنجه طرز غزلده جملهسنه غالب ونکتهشناسان دوران شعراء سابقهدن آنك اشعارینه راغب ایدی . قوت طبیعت ووسعت قابلیتله آز زمانده چوق کماله قادر اولمش وشهرت شعرله مشهور آفاق اولوب تعین بولمش ایدی . حتی مزبوری مرحوم محمود پاشا سلطان محمده خوب طبیعت نظمیهسی وشعردن فضله نجه معرفت زائدهسی واردر دیو تعریف ایدوب جهت شعرده احمد پاشادن ترجیح ایتدکده سلطان محمد طاب ثراه مذکوری کورمك مرام ایدینوب سدهٔ سعادته دعوت ایدیجك مشارالیه دخی مرحوم احمد پاشایه غلبه ایتمك قصد ایدوب قصر قصیدهسنه ولعل وکونش قصیدهسنه ویدی دانه مقبول غزلله دقیق دقتلر ونازك صنعتلرله نظیرهلر دیوب سوی مقصده روان اولدقده تقدیر ربانی یولده اجل یونك آلدی ومقصده واروب مقصوده ایرمدن موت ایروب اول فکر وامل وقصیده وغزل قالدی . بوشعر فصاحت شعار آنك اشعارندن وزادهٔ طبع درربارندندر :

(غزل)

ساقیا ساغر بلوره دوك اول یاقوتی
که تنك قوتیدر روح روانك قوتی
ذقنك چاهی نه ساحردر ایا زهره جبین
که صویه ایلتر وصوسز کتورر هاروتی
حبس تندن دلی قورتار نه روادرکه اوله
مرغ لاهوتی اسیر قفس ناسوتی
شیوه سنده خطنك اولدی محقق بوکیم

ثلثی دکاو دکل حسن خط یاقوتی
قاشلرك یایی فرانیله نظامی کر اوله
حسرت او قلارینه صندوقه اوله تابوتی

مزبور ایچون مشهوردرکه مهچارده مثال ، چارده ساله ایکن وفات ایتدی دیرلر . اما فهمه قریب اولان بودرکه زمان عمری خالقك تخمیننده زیاده اوله . زیرا مدت قلیله‌ده بوقدر تتبع وتحصیل ثبوت دائره‌لرنده اولمز . وبونجه پیرانه معانیء غریبه‌یی اول مقدار سنی ایچنده کیمسه بولمز . مکر خوارق عاده قسمندن اوله . امعان نظر ایله تفحص اولنسه اکثر صنایعی مدونات فرسدن مأخوذدر .

دواوین فرسك اکثرین متتبع وصنایع وبدایعندن مستفید ومتمتع ایدی . بوبرقچ مطالع مطبوعه آنك آثر تتبعی ونتیجهٔ مطالعه‌سیدر :

(مطلع)

کوزلرم یاشینی کوزلر اول بتسیمین بدن
نیته کیم کوکده ثریا کوزلر آهوی ختن
ال باغلیوب که قتلمه قصد اول حبیب ایدر
نازك خیال بغلر وقصده غریب ایدر

(وله)

جان ویردی مکر سروسهی قدی یولنده
کایلر باشی اوستنده فغان مرغ سحر خیز

وبومقطع دخی آنك زادهٔ طبع لطیفی وتصرف ذهن شریفیدر . مرحوم احمد پاشا کوردکده بی حد تحسین وپسند ایدوب خیلی رشك وغبطه واقع اولمشدر دیو روایت ایدرلر :

(بیت)

منتهـا قدینـك اوستنده نظامی راستی
سدره طاوسینه بکزر کاکل مسکین دوست

نظمی محمد چلبی

ادرنه‌لیدر . سلحدارلر زمره‌سندن، بوعصر شعراسندندر . سابقا احکام کاتبلرندن ایدی . صکره بلوکه الحاق اولندی . ظریف سوزمش، کتب متداوله‌دن نسخه کورمشدر . نظمك ابداعنده اقتداری و بحور متنوعه اوزره ایکی بیك مقداری شعر فصاحت شعاری واردر . درت جلد اشعاری واردر و حروف تهجی اوزره شعراء رومك تاریخ هجرتك (٩٣٠) سنه‌سنه كلنجه‌یه قدر نظایری وارسه انواع بحور واوزان اوزره جمع ایدوب (جامع النظایر) تسمیه ایتمشدر و کندو دخی هر بر بحرده مخیل و مصنع نیجه شعر دیمشدر . بو بر قاچ مطلع آنك اشعارندندر :

(مطلع)

یاره قارشو دود آهم پر شرار اولمق نه‌دن
كون كورینور كن كواكب آشكار اولمق نه‌دن

(وله)

دختر رز دیو ایدن باده‌یی اولده ذکر
نیجه مرد اوله که بولمش بو اصل معنای بکر

(وله)

دهنكدن كلن سخن جانا غیبدن بر خطا بدر كویا

وحید تبریزینك رساله عروضنده اولان بحورك هر برنده الف قافیه‌سنده بر غزل دیوب کندی دخی چوق بحور اختراع ایتمشدر، و اول بحور متنوعه اوزره دیدیکی اشعارك بعضین مسمط و بعضین پر نقط و کیمین بی نقط دیمشدر . بوشعر بی نقط آنکدر :

(وله)

طالعك سعد اوله عالمده دلا — همدم اولورسه اگر اولمه سكا
وار دلا اسم دله دردوكه كم — لعل دلدر اولور اول درده دوا
محرم اولور دل مدام اهل دله — همدم اول كل وار دلا هر دم اكا

(مطلع پرنقط)

قشى نقشى جبينى زينت چين — بقيشى شن ظريف تربت يجين

وبو برقاچ بيت مقلوب مستوى دخى آنكدر . تركيده كمسه ايتمامشدر :

(مقلوب)

آبى لعل دردى لعلى بلا — اودر او روحه حور وار دوا
خوش كمالك همه كلامك — شوخ آشناى لألئ انشا
شور رخ بالال آب خروش — آتش راهب وبهار شتا

فارسيده مقبول ومشهور اولان مقلوب مستوى بوايكى بيتدر :

(بيت)

شكر دهنا غمى ندا ريد — ديرادنى مغانه در كش

ديگر

شكر بترازوى وزارت بركش — شو همره بلبل بلب هرمهوش

نضاقى

روميدر ، بودور شعراسندندر . علمدن فضله شعرى ده واردر .
بومطلع آنكدر :

(مطلع)

تيروكى جاندن نوله ايسترسه كزاى غمزه كز
دگمكز دنياده زيرا كه بوتنز طوغرى يز

وبو بر ایکی بیت دخی آنك لطائفندندر :

(مثنوی)

دیمه یارمدرر موی وعیسنه — بولنمز یار صادق همچو کیسه
اولیجق مال ومنصب یار اولورلر — دلی او مایه جق اغیار اولورلر
دریغا مثل عنقا یار صادق — مثال کیمیا یار موافق
جهان ایچره بولینور کرچه چوق یار — قنی کیسه‌م کبی یار وفادار

(الدين شين الدين) مصداقنجه دين لازم الادانك تهى دسته صعوبتن وفرض واجب القضانك تجريد دل شكسته اداده مؤنتن اعلام وانبا ايتمه‌ده بو برقاچ ابيات دخى مؤلفكدر :

(مثنوی)

کردیلرسك اوله قولاغك دنج — ویرمه‌سی مشکل اولور اله اودنج
سوزم اصلا صاقین ایدنمه دین — ویرمسون حجلتیله شانه شین
ای اخی دوستکله یه ایچ — ویرمکل ویرسه المه اودنج
دین تمثیلی بودر ای جان کبی — عمر تور پسیدر حضور راکه‌سی

(وله)

ادیبك آدمی بی عار ایدر دین — عزیزی خوارکم مقدار ایدردین
کوزینی خم صفت هر کیجه یومز — غم واندوهه بیدار ایدردین
بلورکن بویله ارض الله واسع — باشینه بوجهانی طار ایدردین

(مناسب این محل)

دولت الویرسه واولسه بنه پرزر کیسه
دونسه بربرینه مانند قلندر کیسه
نیدی اعدایی دلادوش صفت سکدرمت
نعمه اولسه سر کربه‌یه همسر کیسه
اول بت سیمبری نیدی دلارام ایتمك
پیازی زرله بر اولیدی بوکافر کیسه

قوم وقرداشی نظیفی کشینك کیسه‌سیدر
بولدمنده بونیور آرمه‌سك اکر کیسه

نقابی رحمة الله علیه

ازنیقدن، قضاة زمره‌سندن وبو دور شعراسندندر. اکابره خاتونلردن برینه انتساب ایدوب خواجه اولدیغی مناسبتله نقابی تخلص ایتمشدر. شانانه موافق اشعاری ومخلصنه مطابق گفتاری واردر. بومطلع آنکدر :

(مطلع)

کوزلرینه سورمه چکمشدر او چشمی آله‌لر
کوز قراردیرلرکه نقد صبری الدن آله‌لر

(وله)

بوسه‌که دل قانع اولز وصلکك شیداسیدر
دوستم معذور طوت دنیا طمع دنیاسیدر

نکاهی رحمة الله علیه

استانبولدن، کتاب زمره‌سندندر. بودور ایچنده فوت اولدی. اگرچه قلت طبیعتدن اشعاری قلیل واقع اولمشدر، اما بوقدده لطف نظمله اشتهار بولمشدر. بومطلع آنکدر :

(مطلع)

ای قدسه وجه زه کیملر قونق قونق
یارایشکین قوپنه چقار سز ایراق ایراق

(وله)

زنده‌ٔ جان اوله هرتاری اگر پیرهنك
دترده یه اوسنکه تا اولنیه آززده تنك

(وله)

شاهباز ایتدیکیچون زلفکه کندین تشبیه
آلدی صیادلر ای کبك خرام آنی اله

مذکور کندی حسن اعتقادنجه کندویه غایتده غرور ویرمش ایدی نزهه وپندارنجه نهایتده خودبین وخود فروش اولمش ایدی . عاقبت « الکبرشوم » فحواسنجه دماغنه سودا مستولی اولوب مزاجی اعتدالدن انحراف بولدی . « دیوانه‌را قلم نیست » دیرکن « دیوانه‌را خط نیست » دیوب قاش وکرپکنی تراش وقیل وقالدن چوب قلندرلره یولداش اولدی . بوبیت دخی آنك حسب حالیدر :

(بیت)

خطن تراش ایدرسه طعن ایتمه کز نکاهی
اهل قلمسه نوله دیوانه را قلم نیست

نهاری رحمة الله علیه

روم ایلندن ، پرزرندندر . بودور ایچنده فوت اولدی . سخن کذار وخوش کفتار کمسنه ایدی . بومطلع آنکدر :

(مطلع)

غمزکه دله تیغ اورسه جکر قانی صاچلسه
سوسنلره قارشو کل حمرالر آچلسه

نهالی رحمة الله علیه

بروسویدر . غلطه قضاسندن تقاعد اتمش ایدی وسلطان سلیم خان ثانیه مصاحب اولمش ندیم شیوه کشی ایدی . اشعاری پر لطائف وپر صنایع وخلق ماییننده مشهور وشایعدر . بومطلع مشهور آنکدر :

(مطلع)

جامه کیردی نازایله برسیم تن کوزل   شو شویله دیجك یری یوقجانهٔ کوزل

وبومطلع فارسی دخی آنکدر :

(مطلع)

ای که خاك درکهت چون کعبهٔ علیا شده

حلقهٔ آستانت عروهٔ وثقی شده

زمن ملازمتنده وعالم فلاکتنده بوقطعه ایله حالنی حکایت وقاضی عسکره شکایت اتمشدر :

(نظم)

کیمه کیمدن شکایت ایلیه یم   سر کذشتم حکایت ایلیه یم
اهل علمك فقیرنه شمدی   کیمسه دیمز رعایت ایلیه یم
صقالی بتدی فضل وعرفانك   کندمی اهل صنعت ایلیه یم
یاغی اولانلر ایلدی بیرام   نیجه صوم وریاضت ایلیه یم
کتخدا یه بولوشوب آردقیودن   نیجه حالم حکایت ایلیه یم
منصبه کر لیاقتم یوق ایسه   اول جهتدن فراغت ایلیه یم
بکا بر تولیت عنایت ایدك   وقفه سعی وکفایت ایلیه یم

(وله)

ساده یاغن استدم بن بر کوزل بقالدن

یاغ آجی دیدیکی باکه طاتلی کلدی بالدن

نهانی

عبدالله اوغلیدر وارنود اصلیدر . سلطان سلیم دورنده تدریسه متصرف ایکن فوت اولدی. خوب تاریخ کوی ومعما واشعار وقصائدده دخی موجد خیال ومعنی ایدی . دیار عرب وشام وحلب فتحنه سلطان سلیم طاب ثراه حضرتلرینه برمصراعی معما، برمصراعی تاریخ مصنع ومسمط بر قصیده دیمشدر ومرحوم طاب ثراه اول قصیده مکافاتی ایچون ترقی ارزانی قیلوب جوائز وعطایا ویرمشدر . بوشعر مشهور آنکدر عوام تحریف ایدوب سلطان سلیمه اسناد ایدرلر :

(غزل)

لاله‌لر چیقدی قزل تاج ایله شاهیلر کبی
چکدی سوسن تیغی سنی سپاهیلر کبی
رافضیدر لاله تجن باده ویر یارب دیر
یاسمنلر حقه یوز طوتمش الهیلر کبی
ای نهانی چار یاری سو محمد عشقنه
بایزیدی مشرب اول اونه تباهیلر کبی

مقطعده محمد وبایزید ذکر اولنمغین لفظ سلیم آشنا ونهانی عبارت بیگانه کبی اولمشدر وخلقك تحریف وتغلیطنه سبب اولمشدر .

ومرقومك لقبنه یکیچری جنسندن ظهور ایتمکین فضل نجاق دیرلردی . زیرده‌کی بیت مشهور دخی آنکدر. اما نجاتی‌یه نجقت تناسب الفاظ جهتندن مناسبتی ارتوق اولمغین نجاتی‌یه اسناد ایدرلر اما بیت صحیح نجاتینك اولدیغی تقدیرجه نجاتی حرالاصل اولمیوب قول جنسندن اولمق لازم کلور. زیرا (نجق) لفظی کوله مقوله‌سنه اطلاق اولنور .

(بيت)

نهانی‌یه نجاق دیرلر کوزلر کرچك ایدرلر
خوارج بویله اورمغه ابو مسلم نجاغیدر

نهانی قسطمونلی رحمة الله علیه

قضات زمره‌سندن، بودور شعراسندندر . اما جهت قضایی جانه قضا بیلمشدی وعرف واضافتدن کچوب قضات دفترندن کندویی اخراج قیلمش ایدی . موعظه وتقوی اسلوبنده مدون ابیاتی وطریق تصوفه متعلق ثنا ویرر کلماتی واردر . بو ابیات آنك اشعارندندر :

(شعر)

صوفیلق تاج ایله عبا اولدی   حیف کیم معرفت هبا اولدی
دانش وفضل اهل علم اولانك   قبا دلبند ایله قبا اولدی

مذکورك جهت قضادن فراغتنه بر عجب واقعه سویلرلر وبر غریب قضیه روایت ایلرلر . ابتدا قاضی اولوب مسند قضایه کچدیکی دملرده بر کیجه واقعه‌سنده کوررکه عرصهٔ عرصاتده دیوان یزدانی قورلمش واول داور دادکر صراط ومیزانی عدل ایچون قورمش، ابرار وفجاردن صغیر وکبیر ﴿ فریق فی الجنة وفریق فی السعیر ﴾ وعد ووعیدین مشاهده قیلوب قضاة عصاتك وحکام وولاة طغاتك هربرین بر درلو عذابده وبر درلو شدید عقابده کوردی وعرصهٔ عرصاتده بی حد وبی حساب سنك سنکین ایله سریع الدور نیجه یوز بیك آسیاب سیر ایتدی واول بی حساب آسیابلر اشك یتمه وخون مظلومان ایله طورمیوب دونمه‌ده ورؤس قضات طغاتی دانهٔ کندم کبی اول آسیابلرده

اوكمه‌ده . وكنبدى دخى كورركه سجلات عمى حرف عصيانله طولمش وتجتری امضاسیله جرم وکناهنه انده حجت آلمش وتحت قضاسنده اولان نواحينك انراكى ديوان پادشاهيده بولمش كبى بوكا اوشرلر . واقعه‌سنده بوخوف وخشيتله طورمز بچار ، آنلر آردنه دوشرلر . بوهيبت هولنا كه خوابدن اويانى كندى وبو عمل انجره واقع اولان مفاسد وقبايحه مطلع اولوب توبه واستغفار قيلدى . همانده منصب قضادن عزلت واول جهتدن فراغت ايدوب كوشهٔ قناعتده تفويض وتوكل حق طوتدى . اتفاق اول اثناده قضاتدن برى مزبوره راست كلور ومنصب قضادن سبب عزلتن وموجب فراغتن استفسار قيلار . بونك صوب صوابن معرض خصده كوروب غيرت اقرانه تسفيه وتجهيل وفقر وفاقه‌سن يوزه اوروب خور وذليل ايدر . بودخى فى زماننا امور قضانك عسرتن واجراى شرعك حق اوزره صعوبتن بيان ايدوب ديدى كه : بوزمانده امور قضانى مسائل مشكله‌دن مشكله كوردم واول كه بو عملدن كريز وپرهيز ايتدى آنى كامل وعقل كوردم . اولا قاضى اولان كمسنه قاضيلق علمنده كامل وعالم وبعده تحت قضاسنده واقع اولان اعيان واشرافدن آلماز وصاتماز قوى القلب حاكم كركدر ، تا كيم كالقضاة فى زماننا منصبدن خوف ايتميوب وجهل وهوايه تابع اولميوب خلق جانبى حق طرفندن ترجيح واخذ رشوت ايچون حقى باطل قيلوب حق اسنه ظلم صريح ايتميه وفصل قضايده هر حكمنى شرع شريفه موافق وكتابلر مفهومنه مطابق قيلوب حق ايتامده واموال موتاده حرامدن اعراض وپرهيز ومظالم ومخائفدن حذر وكريز اوزرينه اوله . نه آنكه جمعيت جاهل واخذ رشوتله « من

جعل قاضیا فقد ذبح بغیر سکین » مضموننه ماصدق دوشوب نعیم دنیا ایچون جان جحیمه آتیه :

(بیت)

بوحنیفه قضا کرد و نکرد ‌ ‌ ‌ ‌ ‌ ‌ ‌ ‌ تو بمیری اکر قضا نکنی

وقتا کیم مخاطبی بوخطاب پرعتابی کوش ایتدی مرقومی الزام ایچون خشم وحدتدن جوش وخروش ایدوب دیدی که « بب قضایی نه عجب مذموم وشوم کتوردك ؟ واهلنی نه ظرفه معاتب ومسوم دوشوردك ؟ (عدل ساعة یعدل عبادت سبعین سنة) قضات واحکام وولایت پر احترام حقنده دکلیدر » دیجك . اول سنك دیدیکك انتخاب زماننده اولوردی واول زمانده فصل قضایی انلر بی میل ومحاباوبی اخذ وارتشا قیلاردی . شمدی خوذ زمانمز عرف واضافت وشهرت وبدعت زمانیدر . نیجه‌لر حرص وهوایه تابع اولوب (لعن الله الراشی والمرتشی) حدیثی مفهومنه مظهر دوشمشلردر :

(نظم)

نه سیم ایله که باغلار جان کوزینی ‌ ‌ ‌ ‌ ‌ ‌ ‌ ‌ که اوتر کوز کوره حقك یوزینی
اولان دقتله علمك موشکافی ‌ ‌ ‌ ‌ ‌ ‌ ‌ ‌ چون آلتون کوره کورمز کوه قافی

نوری قسطمونیلی رحمة الله علیه

قضاة طائفه‌سندندر . ایوبده‌کی دارالحدیثه ابتدا مدرس اولان عرب چلبینك والدیدر . قضات ایچره علمیله عامل بر عالم ربانی وعلم فتواده نعمان ثانی ایدی . السنهٔ ثلثه‌ده شعر دیردی . سلطان محمد دورنده فوت اولمشدر . وانار واشتهاری مرور ایامله اونودنمشدر . بومطلع آنکدر :

(مطلع)

ءمت شمشادکه اویکندیکیچون ناروَن باشنه اوشدی نه غوغا ایتدی مرغان چمن

(دیکر)

نیجه‌لر بو منزلی جای اقامت صاندیلر اشبو خارستان دهری باغ جنت صاندیلر

نوری کاتب

اهل قلم قسمندن، قول اصلندن، بودور شعراسندندر. بنکی وبراش و آنلره یولداش ایدی. نظم وانشاده وتاریخ ومعماده متفنن کمسنه‌در. بومطلع آنکدر :

(مطلع)

اکر جان کورمك استرسك بدنسز نوری جانانی سیر ایت پیرهنسز

بو بر قاچ ابیات دخی آنك لطائفندندر :

(شعر)

جوجونده عالمه سلطان اولور براشلر
هی نه‌سلطان بلکه جانه جان اولور براشلر
نه قپولر اوددن اما کوزلسك خاطرلرك
بولکه جانلر ویروب قربن اولور براشلر
اوتینك ککره‌لکندن سویلمه طنمه صاقین
کم اودمده آتش سوزان اولور براشلر

نوریٔ بلغرادی رحمة الله علیه

ارباب قلمدن، بودور شعراسندندر. دیوانه نقش، ابدال مزاج

شخص ایدی . اشعاری غاینده وافر واختراعاتی نهایتده نادردر .
صنایع شعریه‌دن آنجق مراعات نظیره قدر ایدی . بومطلع آنکدر :

(مطلع)

دردله زرد اولمشیدی بکزم ایوا کبی   قانلی یاشم یر یر آل ایتدی ولی الما کبی

نیازی بروسوی رحمة الله علیه

شعراء رومك قدماسندن، ییلدیرم خان مادحلرندندر . اول عصرك
شعراسنك ممتاز ومستثناسی وغزل وقصیده طرزنده جمله‌دن فضل
وکماله اعلاسی واولاسی ایدی . وافر قصائد واشعارله ییلدیرم خان
نامنه مرتب ومکمل دیوانی والسنهٔ ثلثه‌ده رنکین نظمی وشیرین
بیانی واردر . بو برقاچ بیت آنك مامع قصیده‌سندندر :

(بیت)

ییلدیرم خان ابا یزید الوقت   حامی الملك وماحی الاعدا
توتهمتن تنی واصف صف   تو سکندر دری ودارا را

احمد پاشانك اکثر قصائدی بوکا نظیره واقع اولمشدر . لعل
وآفتاب وشکار وآب قصیده‌لرینك مخترعی اول رومده بو اولمشدر .
طرز تغزلی بو بولمشدر . مزبورك الف قافیه‌سنده مصنع ومقفا بر
قصیده‌سی واردر . احمد پاشا قصر قصیده‌سنك بنا وبنیادن اول طرز
اوزره طرح وتقسیم ایدوب بیت بیتنه نظیره دیمشدر . بر بیتی بودر :

(بیت)

آهوی فلك چرخ پلنکندن امیندر   شیر علمك سایه‌سنی ایده‌لی ملجا

(نظیرهٔ احمد پاشا)

آهوی فلك كوردی سحر شیر لواكی
خون جكرندن دم صبح اولدی دم آلا

مذكور زماننده معلوم ومشهور اولمشدر . اما خلق مابیننده دیوانی كمیاب اولمغین اونودلمشدر . بو بیت دخی آنك اشعارندندر :

(بیت)

زلفك كیجه‌سندن باشمه كون طوغه بركون
تحقیق ایسه كر نكتهٔ اللیلة حبلی

نیازی قرامانی رحمة الله علیه

سلطان عبدالله مادحلرندندر . صنایع شعریه‌یه قادر شاعر ماهر وافسون سحر سخنده تمام ساحردر . لكن بودخی اول قدر معلوم ومشهور وشهرت شعرله السنهٔ ناسده مذكور دكلدر . بو مطلع آنكدر :

(مطلع)

ابروسی نیجه حاجب اوله حسن باغنه آلمش ایكی حرامی‌یی ایكی قوجاغنه

وفوائد هضم غضبده بو ابیات دخی شاهدیٔ هرومیدن ترجمه (بهرام وكلندام) نام رساله‌سندندر :

غضب هضم ایلمك عاقل ایشیدر غضبده صبر ایدر هركه كشیدر
غضبله دوكدیلر ای نیجه‌لر قان غضب كچدكده اولدیلر پشیمان
آنك كه ایشی حدتله غضبدر بیل اخر اول محل خشم ربدر

نیازی رحمة الله علیه

پادشاهمز بنده‌لرندن، بودور شعراسندن ایدی . شعری انجق بر کلام موزون ودائرهٔ وزنك وتصنعدن بیروندر . بوبرقاچ بیت آنکدر :

(بیت)

منصب عالی نصیب اولمز ایسه عالمده   اسکیدن ذاتله یینه مذلت باقی
غصه‌خودحاضرم اولمزسه‌میسرشادی   خرم اولمق یوغیسه یینه قساوت باقی

فی حرف الواو

واحدی رحمة الله علیه

کلیبولیدن ، کتاب زمره‌سندن ، بودور شعراسندندر . خیالی معاصرلرندندر. خیالی طرزینه شبیه‌خوش آینده ورنکین وافر غزلیاتی مخیل ومصنع ومنظوم برقاچ پاره تألیفاتی واردر . بومطلع آنك اشعارندندر :

(مطلع)

زرد اولسه نوله قشلرك ای رخنری کبکون
سر سوره‌لری اکثر اولورمصحفك آلتون

(وله)

شیرین لبی نکارك شیرین شکر در اما
لطفیله عاشقینه برکز دیمزکه اممّا

واسعی چلبی رحمة الله علیه

ادرنه قربنده دیموتوقه نام قصبه‌دندر ، دیار عجمه کیدوب ینه دیار رومه عودت ایدوب قاضئ تخت وقاضی عسکر اولدی. اکرچه طبیعت شعریه‌سی بی‌مثیلدر اشعاری ندرت اوزره واقع اولمشدر . بو مطلع آنکدر :

(مطلع)

قاشك کمانلریله غمزه‌ك که آتار اوقلر عشاقی سینه‌سنده سحرله بربر اوقلر

تناسب الفاظ واتحاد مخرج ایله متشابه ومشتبه حروفله ترکیب اولنمش بو بیت مشهور اکا اسناد اولنور :

(مطلع)

شها یوزکده کی در درمی در نه‌در در در دوررکه بودردن درر درر

والهی رحمة الله علیه

توقات ناحیه‌سندن ترکمان شکل برعجم زاده‌در . سلطان سلیم دورنده فوت اولدی. غزل خوان وخوش آواز وشعر شناس ونغمه پرداز کمسنه ایدی. نفیس الحان وآوازله چارسولرده دریوزه ایدردی . کلیاً نجاتی شعری یادنده وخاطر پاك نهادنده ایدی . « ترکیده شعری نجاتی‌یه نظیر اولمز ونظیری ولایت رومه بر دخی کلمز » دیو دعوا ایدردی . ونظیره دیسه آنك شعرنه نظیره دیر ایدی . مرحوم نجاتینك « بر ایچم صو امرم خنجر برانکدن ـ نوله بر کره ایچورسك نه کیدر یانکدن » غزلنه شعرا نظیره دیدکده اول دخی دیمش ایدی . بو برقاچ بیت آنکدر :

(غزل)

کیمسه‌لرسوز آه‌مز غنجهٔ خندانکدن کیمسه دل‌قور تاره‌مز خنجر برانکدن
کوکلمز اولدی پریشان نه‌بیك حسرتیله بر خبر ویردی صبا زلف پریشانکدن
اوله‌سایه‌کده بکم‌هر بری برسروبلند نه یره سایه دوشه سرو خرامانکدن

(نظیره لمؤلفه)

سرمه چکسون اوزونی نرکس فتانکدن
شانه‌نك کیتسون الی زلف پریشانکدن
یوزی کلشنده کلك یرله دوشدی صانعه
اولدی شرمنده مکر غنچهٔ خندانکدن
دهن غنچه پر اولدیغی بودر ژاله ایله
یعنی که ویره نشان لعل درافشانکدن
کونی ایوا یله چسون بوجهان باغنده
باغبان به دیه کر سیب زنخدانکدن
خلف طبعکده لطیفی نه‌لطافت قودی حق
اهل دللر بیله‌لر دفتر ودیوانکدن

والیی بغدادی

بودورك مقلد ومتشاعرلرندندر . بلدهٔ مزبوره‌ده محمد کاو چشم دیمکله مشهوردر . وبر برادری دخی احمد اشتراب لقبیله مذکوردر . «کاو چشم وخرصدا اشترلیب وبزغاله روی» شانلرنده برمصرع واقع اولمشدر . ایکیسی دخی کندی زعمنجه مفضل ومکمل وعقل اولی کچنوب سلفده وخلفده قطعا بر کمسنه‌نك وجودینه قائل دکللردر . وبر قوله بیك حجت قاطعه وهزار براهین ساطعه ایراد وابراز ایتسك کندو اعتقاد وعنادلری طریقندن دونمکه قابل دکللردر . تقطع

واوزان واحوال بحور ومیزان بیلمدکلرندن بری شعرك حروف وجزم ووقوفن صایز وبری دخی چوپدن اندازه دوزوب دیدیکی شعرك مصراعلرین اولچر وبر ایکی حرف زیاده کلسه برکلمهٔ ترخیمدر دیو ایکی بولردی . هر بری کندی زعمنجه دلبری مدح ایدر اما مدحلری ذمه ووصفلری ثنه چیقار. بو مطلع آنلرکدر، اشتراك اوزره دیمشلردر. بری بودرکه :

(مطلع)

شرقچن اول ماهی کورسم آی کوردم صانیرم
طلعتی میمون جهان آرای کوردم صانیرم

بو مطلع دخی آنلرك الفاظ نامربوطندندر . هزه مقولهسی اولدیغی مناسبتله تحریر اولندی :

(وله)

کورنیتدی ای صنم ینه شهلا کوزك بزه   دیکدی عصای غمزهدن الا کوزك بزه

اول دیارك اعیانندن بری فوت اولدقده برینه دیدیلرکه « فلان کمسنه اکا بردن خیلی بزرکوار وعالی مقتدار کمسنه ایدی . برقاچ بیت مرثیه دیسهکز غایتده محل ومناسب ایدی. نه خوش دیمدیکز» دیدکده « اول حیاتدن ال یودی مرثیه ایله بزکیمی اوکملم » دیو جواب ویردی . زمانمزده بونك کبی یازکارلر وطرفهٔ روزکارلر چوق اولور . هر بری فن نظمك عرضن وارباب شعرك بیتن بوزوب انا فرید دعواسن قیلار . برزمانده بوفقیرك حقنده برنیچه هرزه یمشلر . معناسندن قطع نظر وزنی وقافیهسی یوق برقاچ بیت هجو دیمشلر . کوردم که بونلر بوفنده بحثدن خارج التفات ایمیوب کوندردکاری مهملاتك ذیلنه نصیحةً مرحوم احمد پاشانك بوقطعهسن تحریر ایتدم :

(قطعه)

خاطر شاعر آبگینه گبی صینمدن پرصفا گهر گورینور
صینیجق که صاقین ولی آندن باشدن ایاغه نیشتر گورینور

وحدی رحمة الله علیه

استانبولدن تاج زاده‌نك اقرباسندن وبودور شعراسندندر. بورسالی خواجه عبدالرؤف حکایتنك موجدیدر. بین الانام آنابا‌جی حکایه‌سی دیمکله مشهور ودندان لطیفه‌سی دیمکله مذکوردر. اوصاف صفت زنده خوب تعبیرلری واقوال احوالییه زنده لطیف تقریرلری واردر. اما اشعاری غایتده قلت ونهایتده ندرت اوزره واقع اولمغین شعرله چندان شهرتی یوقدر. بومقطع آنك اشعارندندر:

(مقطع)

بزم بلاده وحدی ایچه‌لی غم شرابن باش‌اولدك اهلی‌عشقه ایاغکی چکر یوق

مولانا وحیدی چلبی رحمة الله علیه

بالی کسریدندر. بین الانام حاجی حسن زاده دیمکله شهرت بولمشدر. عصرنده بین الاهالی اهلیتله متصف وموالی مولویتنه مقر ومعترفدی. حتی تاج‌زاده «هوس نامه» رساله‌سنده اول عصرك مدارس ثمانیه موالیسندن درت نفر اعالیسنی انتخاب ایدوب چار عنصره تشبیه ایتمشدر. اول تفصیل وترجیح اولنان موالی اعالینك بری مولانای مومی الیهدرکه بوابیات ایله مرتبت فضائنه شهادت ایتمشدر:

(نظم)

برى حاجى حسن‌زاده وحيدى　　زمانك مقتداسى وفريدى
فضيلت معدنى وعلم كانى　　شريعت مسندى نعمان ثانى

اما كنديلر اول قدر شعرله شهير وابياتى چندان كثير دكلدر .
بوايكى مطلع آنكدر :

(مطلع)

برسحر شوقيله عزم كوى يار ايتسم كرك　　مهرم اول نامهربانه آشكار ايتسم كرك

(وله)

راه غمكده اولەلى كوكلم روان سكا　　ترك ايلدى علاقه‌سنى كيتدى جان سكا

مسموعدركه مولاناى مزبور بركون صندالله روى دريادە سفاين
سيرين ايلركن بر فلك ملك پيكر كوروب بو بيت بالبداهه وارد اولور :

(بيت)

كشتئ دل بولق ايچون بحر حيرتدن خلاص
كاكل دلبر خيالندن رسنلر باغلمش

اتفاق بر ظريف نكته كذار بو بيتى استماع ايتدكده تمثيل وتشبيهن
معقول كورميوب دخل واستهزا يوزندن بو بيتله اعتراض ايتمشدر :

(بيت)

شول قرا پارچه‌يه طاقيلان يوغون اورغانلره
لطف طبعندن افندم كاكل دلبر ديمش

(جواب مشاراليه)

دل كشتيسنه پارچه‌دين تركه نه‌ديرسك　　اورغانه قويوب آنى غمن انده آصيندى

وحيى رحمة الله عليه

ازنيق نام قصبه‌دن قضاة ، طائفه‌سندندر . سلطان سليم طاب ثراه

دورینك آخرنده آخرته نقل ایتدی. سخندان عارف وصاحب فضل واهل معارف کمسنه ایدی . مخیل اشعاری وپسندیده کفتاری واردر . بومطلع آنك اشعارندندر :

(مطلع)

اکسیك اولمز کوکلمك بحثی تن صدچاك ایله
فی المثل بر طفله بکزر دائم اوینار خاك ایله

(وله)

مهرعالم رخلرکدن آلدی چون برذره تاب
حشره دك یانار چراغکدر سویمز آفتاب

وصالی رحمة الله علیه

آیدین ایلندندر . سلطان بایزید وسلطان سلیم زمانلرنده ادرنه‌ده سرای عامره خواجه‌سی ایدی . مدون ایاتی واسامیٔ محابیدن هر اسم ایچون دینلمش غزلیاتی واردر .

بوشعر مصنوع آنك جملهٔ ایجادندن خاصهٔ اختراعیدر :

(غزل)

کوزلرمدر کوزلم کوزکی جانیله سون
کوزه کوستر کوزکی کوزدن ایراغ اوله ایکن
آغلامقدن کوزکه اویله که قان اولدی کوزم
چیقسه کوزدن کوزاوجندن نه‌عجب کوزه دیکن
کورمك اولمز ایکی کوزم کبی کوزکی ولی
کورمشم کورسنی کوردکده ایکی کوزمی بن
کوزلرك کوزلر ایکن اولدی کوزك کوزمه‌دوش
کوزاوجیله کوزه‌دیرکن کرزه کوز اولدی فن

کوزلرك ایتدی وصالی دلنی کوزدن ایراق
دیدیکی کوزه اویوب کوزنی کوزنه سنی

علم بیانده وفن عروضده کامل وماهر اولمغین شعرا بیننده بحاث ودخال ایدی . هرشاعرك شعرینه دخل ایدوب « بو تمثیل وتشبیه بوراده صحیح دکل وبوکنایه وبو استعاره بومحلده درست دکل » دیو اعتراض ایدردی . مرقومك اسمی عیسی اولوب مانند ذات مسیحا کندیسنه سنتسز انکله طعن ایدرلر ایدی .

وصفی رحمة الله علیه

روم ایلندن سیروزدن ، قضاة طائفه‌سندندر . فن شعرده لایق وصف وتعریف ومحل مدح وتوصیفدر . شعری شیرین ورنکین رنك وچاشنیده مطبوع ودلپذیر وعاملرالکده شعر نجاتی‌یه نظیره‌در . بو برقاچ مطلع آنکدر :

(مطلع)

نقدر تیرك ایره جانمه جانانمدن جانب کوینه روزنلر آچار جانمدن

(وله)

کوکل بلا اوقنه قلدیر نشانه سنی
بلا ایچونمی کتوردی خدا جهانه سنی
ایکی جهانده چوجان بر اولورمش ای دلبر
نه جانیله ویره‌یم بن ایکی جهانه سنی
بهانه عشقك ایدوب بن فقیره جور ایتمه
آنك حق که شها ایتدی بی بهانه سنی

سلطان بایزید طاب ثراه دورنده مذکور محروسهٔ مزبوره‌ده قاضی ایکن هرقاضی تحت قضاسنده واقع اولان اموال شاهی‌یه ناظر

اولمق قانون مقرر اولدیغی باعثدن امضا ایله متفق اوغوب بعدل میریدن اکی ایتدلک دیو حبس ایتدکاری زمانده بوشعری حبس ایچنده حسب حال دیمشدر :

(شعر)

بر مه نامهر ایچون چرخ ایتدی سرکردان بنی
کور تنك کبی کون ایچون صتلدی دوران بنی
هجره دوشدم دردیله غم غصه اوشدی باشمه
خسته یم یعنی که کلدی صورمغه یاران بنی

مرحوم حال حیاتنده غایتده ضعیف اندام وبهرهٔ صحتدن ناکام ایدی . ضعف ونحافتدن قامت الف هیأتی لام الف کبی بوکلمش وپیرلکدن اجل عصانی اکا دیکمشدی . «عیش المریض نزع الروح» مضمونجه حیاتندن مماتی ترجیح ایدردی. واولدی دیو ایکی کونده بر در دولته خبر کیدردی. اول اثناده ارباب مناصبدن بری مرقومی فوت اولدی دیو بومنصوبه ایله منصبن آلور. اول دنمی دوشه طوره در دولته مرحوم علی پاشایه کلور. بوقطعه ایله عرض حال وبسط مقال ایلر :

(قطعه)

وصفنی بر ناتوان ایچون اولدی دیو روایت ایتمشلر
غالبا شرمله حضورکده حیرتندن کنایت ایتمشلر
کوردیلر کونده بیك کز اولدیکنی بیکده بیرین حکایت ایتمشلر

فی حرف الهاء

هاتفی رومی رحمه الله علیه

اماسیه جانبلرندن تجار قسمندن ، بودورشعراسندن ایدی . خیلی

حریف نکته‌دان وظریف صاحب عرفان ایدی . اما شعرله دخی مشهور والسنهٔ ناسده مذکور اولمشدی . بومطلع آنکدر :

(مطلع)

بکا ای سیب ذقن اولسه هم درد ایوا رنك ورویی ندن ایلردی زرد ایوا

مزبور غایتده وجیه وبرشیق وکیدیکی یاراشیق ومالدار ومصاحبت زنه نهایت مرتبه‌ده مائل وخریدار ایدی . اتفاق عجایب روز کاردن بر عجوز سحار ودلهٔ مکاره بوکا تعشق ایدوب مزبوری شکار وصید وکمند کیدینه قید ایچون «جمله باغم وباغچه‌م وبوغچه‌م واقچه‌م هپ سنك اولسون، کل بنی آل اولنجه تحت نکاحنده اوله‌یم. بوکون یارین اولوره، بلکه بوی اردکده اوله‌یم وجاریه‌لرمك حسنالرندن تمتع ایچون سکا ویره‌یم ودیلرسك سکا بر خان عظیمدن بر جمیله دختر آلی ویروب سنی اوه‌ره‌یم »دیو بومکرله اول بوالهوسی شکارودانهٔ افسونه دام سحرینه کرفتار ایدر . وبعده سحاره وافر کس کیابندن ودیك سحر فسون انتسابندن چکوب کالای حسن کسادینه رواج ویرمك ایچون سرخ وسفیداج ایله زیور تزویره مشغول اولور . ابروسین وسمه‌یوب کوزلرین سورمه‌لیوب دست وپاین محنا واندام بی اندامن غریق زر زیور قیلار . وارذقجه دردمنده سحر اثر ودیدهٔ سحرله سحاره‌یه نظر ایدر . اول عجوز فرهادکش بوکا بر مرتبه‌ده شیرین وبروجهله نازنین کورنورکه غلبهٔ سحر وفسوندن بی اختیار اول پیره‌زنی زانوسنه آلوب وهزار شوق ومحبتله بوس وآغوشه مشغول اولوب عرض محبت واظهار مودت ایتدکده عجوز سحرك اثر ایتدوکن بیلور ومذکورك توجه ورغبتدن استغنا قیلور . مال ونعمتندن مسکینه نسنه ویرمز وباغندن کوزینه قورق صیدرمز . بلکه

اولانجه مال وملكنى النـدن آلور وكنديني سودازده قيلار . و آنى كوروب بر مرد دانا بو برقاچ ابياتى املا وانشا ايتمش :

(مثنوى)

ديمز مرد اكه عالمده ار نلر | كه مال ايچون زنه مغلوب اوله‌لر
خصوصا كه اوله‌بر نحس جاذو | ايده سحريله بر مسكينى آهو
قارينك اولسه‌قارون دكلو كنجى | بيكندن يك زنك عريان وكنجى
زنه كيم قاريلق عارض اوله اول | اولور جاذولغيله سحره مشغول
ارى افسونله خور ايتمك استر | صقالندن دمادم يتمك استر
يديرر تاشو دكلو كس كبابى | كورينور آكا عالم آفتابى
ويرر البت صقالن زن الينه | دل وجانيله بل باغلو يولنه
ايدر سحر ايشى آهن دبلنى موم | اولور اول‌عورتك حكمينه محكوم
ار اوله چونكه مسحور ومسخر | واريو عورت همان بيله‌يكن‌ايشلر
قنى ار عورتى سوز ينه اويمز | يمشدر كس كبابى دخى طويمز
حذر ايله حذر سحاره لردن | طولودر دهر ايچى مكاره لردن
قاريلارك النـدن داد وفرياد | بولاره اويدى بشدن‌چيقدى فرهاد

(قطعه)

مال ايچون جنت ايدنه پيردزنى | كى بونجه باتيرسه آلتونه
لعنت اولسون آكا وماليـنه | مالى ملعون وكندى ملعونه

هاشمى رحمة الله عليه

ولايت عجمدن سادات طائفه‌سندندر . سلطان سليم طاب ثراه چلبى سلطان ايكن مداحلرندن ومصاحبلرندن ايدى . پدرى سلطان بايزيدله ايتديكى محاربه‌ده فوت اولدى . جنانلرله قافيه‌سن اوب اول بولمشدر . وباقى نظيره كويلر آكا پيرو اولمشدر :

(غزل)

بزمی ایلمشم دون کیجه خوبانلر ایله
نیجه خوبانلر ایله بی سر وسامانلر ایله
وای نه خوش بیلدی که بوقدر بنی آدمده وفا
شول که انس ایلدی مجنون کبی حیوانلر ایله
نه بکا وصل میسر ونه خود وصل حبیب
دوشدیم شهرینه شیدا اولوب افغانلر ایله

بوفقیر دخی عالم صباوتده هنوز کلام قدیمی نصف ایتمشدم بوشعری اول زمانده اکا نظیره دیمشدم :

(نظیره)

ایتمیوب مهر ومحبتمه تابانلر ایله ... دخی جمع اولمیه‌یم زلفی پریشانلر ایله
بخشر چونکه سیه‌رخط اشعر کبی ... حالی شرح ایده‌یم دفتر ودیوانلر ایله
قطرهٔ خون جکردن یاشمك سقاسی ... کوزلرم طاسنی‌زین ایلدی مرجانلر ایله
اهل عرفانله ایلك کل ومل صحبتنی ... عارف‌اولان‌طوروب‌اوتورمیه‌نادانلر ایله
بلبل طبع لطیفی چمنه قیلدی هوس ... ایتدی کل صحبتنی غنچهٔ خندانلر ایله

هلاکی قرامانی رحمة الله علیه

طریق علمدن تقاعد ایتمش صاحب فضل ومعرفت وشیرین کلام وخوش طبیعت کمسه‌در . خصوصا فن فرسده غایتده ماهر ومدونات فرسك علی حده افاده‌سنه قادردر . سائر معارفدن غیری مدون اشعاری وخوش آینده کفتاری واردر . بومطلع آنکدر :

(مطلع)

طبیب جودده بولوب فقروفاقه‌دن زاری ... دیدم نه چاره بیوردی شراب دینازی

هلاکی رحمة الله علیه

روم ایلنده طوبریجه ولایتندن درویش مشرب اشـق مذهب بر شخص عاشق پیشـه ومحبوب پرست محبت اندیشـه کمسه ایدی . اولور دریلور بر کوزل بولوردی . ودلبرسز اولمزدی ، بلکه انسز واتمکسز اولوردی . ومحبوب نوخد بالالی وسرو قامت دلبری سـوردی ، بوکونه محبوب چالاق عشـق کشك هلاکی وغمزهٔ خنجر کشلرك سینه چاکی اولدیغی تقریب ایله هلاکی تخلص ایتمشدی . عاقبت تأثیر تخلص مؤثر اولوب برکونمی مجلسنده بر شوخ جفا پیشه جور خنجری جفا قایجی قهر وغضـبدن بی دریغ تیغ چکوب اول عاشق محل هلاکی هلاککم دیدیکچون هلاك وسینهٔ صدچاکن لالهوار چاك چاك ایتدی . اکرچه طرز غزلده چندان یدی یوق ایدی اما اکثر مناقب ائمهٔ عظام واماملر عادتجه دوازدهٔ امامدیردی . حسن کاشی کلماتن وخسرو ناصر ابیاتن تتبع ایدردی . بو برقاچ ابیات مسمط منقبت اسد الله اکا اسناد اولنور :

(شعر)

حازن خلد برین شـاه سلام علیك ساقی ماء معین شـاه سـلام علیك
مدحك ایچون مصطفی شاه که دیدی لافتا کاشـف قل انما شـاه سـلام علیك

(وله)

کن کبی طولونه چشممدن او شمس خاوری برج دیدهمدن طوغر اولدمده شکل اختری

هلالی بروسوی

سلطان بایزید دورنده واقع اولان شعرادندر . ائمه طائفهسندن

وخصبا زمره‌سندندر . فن شعرده ایجاد وتصرفه وچوق معارفه قدر ایدی . قصائد واشعاری مدون ومسطوردر . اما بین الانام غیر مشهوردر . بوقافیه‌ده شعری شعرای روم ایچنده بوندن احسن کمسنه دیمشدر :

(غزل)

کون کرم اولوب ایکنده حسنڭی ایتسون عرض
نسبت یوزکله کونده بین السما والارض
عشقکده سیم اشکه اول دکاو قادرم که
کعبه قپوك طوافی اولشدرر بکا فرض
بر قطره یش قومادی چشمده شوق لعلك
کرچه که خون دلدن چوق آلدی کوزلرم قرض

هلالی استانبولی

ارباب حرفدن وبودور شعراسندن ایدی . هلال آسا وجودی ضعیف واندامی نحیف اولدیغی مناسبتله هلالی تخلص ایدردی . طرز غزلده مولانا آهی پیرویدر . وآهی جهت سوز وکدازده روم خسرویدر . بومطلع آنکدر :

(مطلع)

چمندن چیقدی کرببانی قزل قان لاله   کویا پیرهن یوسف کنعان لاله

وبومطلع دخی آنك نتیجهٔ تتبعیدر :

(مطلع)

بنم اول صید فترا کنده یارك غرق خون اولمش
سرم سمندین اونك ایچون سر نکون اولمش

(شعر)

آلر کیسه قچن کل کبی اول نازك بدن
ینه قات قات قانه کیرمش وای بوظالم دیر کورن
دلده داغ درد وهجران دیده پرخون، سینه چاك
دولت عشقکده ای کلرخ نه م اکسیك لاله‌دن
قد یاره اویکنوب صالند یغیچون نازایله
کلستاننده سرو بالایه طوتشدی نارون

(نظیره لمؤلفه)

سیر باغ ایلر دیو غالب اوقد نارون
سروه چیقمش ریسمانه یاپشوب هر یاسمن
اویکنورسه سن کل اندام سمن سیمایه سیم
خامدر سنا کاقالمه لطف ایت ای نازك بدن
طوتمدین زلفك اوجن دل کیم زنخدانك دیلر
تا شو دکلو تشنه‌در کیم ایسنه‌مز چاهه رسن
قدورخساری غمندن جان ویررسم ای رفیق
سرودن تابوت ایتسونلر بکا کلدن کفن
نسبت ایلرمش کلامن شعر شکر پاشمه
اوزکه قوشدر ای لطیفی طوطی شیرین‌سخن

همامی رحمة الله علیه

بروسه قربنده ازنیق نام قصبه‌دندر. ومراد خان غازی مادحلر-
تدندر. شیخی واحمدی ایله بر عصرده کلشدر. «وسیله‌نامه» نام کتابی
خلیل پاشا نامنه فارسیدن ترکیه ترجمه قیلمشدر. طالب ومطلوب
ومحب ومحبوب بیننده لازم اولان احوالی ومناسب اولان حسب‌حالی

نظم ایدوب حسرتنامه‌لر وفرقتنامه‌لر ایتمشدر . عشق مشتاق آنکه محبوب ومطلوبنه عرض اشتیاق وشرح افتراق ایدوب حبیب دلفریبندن تمنای وصال وتوقع مشاهدهٔ جمال ایلر . بو برقاچ ابیات اول کتابدندر :

(مثنوی)

الا ای سرو قد ولاله پیکر — مبارك طلعت وفرخنده اختر
یکانهٔ لالهٔ باغ لطافت — عذاری ورد کلزار طراوت
یدی اقلیم حسنك شهریاری — طغوزمیدان چرخك شهسواری
محبت اهلنك روحی حبیبی — دواسی اولیانلرك طبیبی
کلامی چون نوای ساز بلبل — سلامی چون نسیم سنبل وکل
پیام پرفراق ودرد وحسرت — که اندن قبض اولور مهر ومحبت
کوره‌لدن حسنکی نور بصرده — اسیرك اولدی کوکلم برنظرده
مه‌نو قاشکه دیوانه اولدم — جمالك شمعنه پروانه اولدم
یدی طامو فراقکدن عبارت — سکز جنت وصالکدن کنایت

لسان ترکیده قصیدهٔ مصنوعه‌سلمانه بوندن مطبوع ومصنوع نظیره کمسه دیمه‌مشدر . مکرکه لامعی‌نك کتاب حسن ودلده کی قصیدهٔ مصنوعهٔ الفیه اوله برقاچ بیتی بودر :

(حسن المطلع والترصیع)

ای سکندر دره سلیمان سطوت وداراب دار
وی غضنفر فره نریمان رتبت وسهراب دار

(تجنیس تام)

دشمنك بهرام وش کور اولوب اولسه یری کور
نوله چون سن خسروه کار ایتمك اولدی کار زار

(تجنیس مکرر)

رایتك ثعبانی قاتنده اولور تیمور مور — مدحکك غیری شعارنده اولور اشعار عار

هوسی رحمة الله علیه

روم‌ایلردن اسکوبیدر ، اسحاق افندینک معاصری ومصاحبی ایدی . حین محاوره‌ده ووقت مکالمه‌ده ملاطفه‌سی خوب ومخاطبه‌سی مرغوب ایدی . جمعیت یارانده بزله‌کوی وخنده روی خوش کوی ایدی . بومطلعی بد دکلدر :

(مطلع)

سینه‌مه تیرمژه‌ك فتنه وآل ایله کچر	صدره لابد کشی قندیسه کالیله کچر

(وله)

بهار کچدیسه نوله خزانی خوش کوره‌لم	زمان زمانه‌یه‌ایرمزمانی خوش کوره‌لم

ترجمهٔ حکایات (الف اللیل)ی اکا اسناد ایدرلر وافسانهٔ (صبح ومسا) آنکدر دیرلر .

فی حرف الیاء

یاری رحمة الله علیه

عجم زاده وقیود دنیویه‌دن آزاده ایدی . بوکذرکاه فنیده عمری اولدقچه تأهل وتوطن ومسافر واهل سفرکبی بر یرده بر ایکی کون تمکن اختیار ایتمامشدی . دواوین فرسك ابیات معتبره‌سی اکثر یدنده ومطالع مخیله خاطر پاکنه نهادنده ایدی . اما کندونك تصرف طبعی غایتده کمیاب ونادر ومعنای جدیده غیر قادر ایدی . بو برقاچ بیت آنك ابیاتندندر :

(غزل)

که خطی حائل اولور رخسار یاره زلفی کاه
باشمه کون طوغمدی قالدی سحاب ایچنده ماه

سیر باغ ایتسم قویوبن قامت شمشادینی
دیك کاور سرو چمن دیل اوزادیر هر بر کیاه

سرولر صف باغلامش کلشاهی دیوان ایلمش
پادشاه اولمش چمنده نرکس زرین کلاه

پادشاهم کرسنی سومك کناه وجرم ایسه
باشدن آیغه کناهم باشدن آیغه کناه

(نظیره لمؤلفه)

ظلمت شب ایلیوبدر عالی صانمه‌ك سیاه
باد آهمدن سونمشدر چراغ مهر وماه

خطکاك کلدیکنه طوتمسه‌لر ماتم اکر
زلف وخالکله لباس چشمك اولمزدی سیاه

سیر ایدردی دون کیجه کوردم مه‌شبرو کبی
اول هلال ابرو قمر کبی کیوب بر شبکلاه

روی زیباسن مقام ایتمش لطیفی چشم یار
بکزر اول آهویه کم کلزاری قیلمش خوابکاه

یتیم علی چلبی

استانبولدن ، سلحدارلر زمره‌سندن . بودور شعراسندندر . مرحوم حیرتینك « عاشقلك طاغلر قدر بغرنده باشی وار ایمش » غزلنه بوندن یك کمسه نظیره دیمه‌مشدر . مطلعی بودر :

(مطلع)

کوز یاشی کبی صوینه غم کبی آشی وار ایمش
قیسه مجنون دیمه کز عقل معاشی وار ایمش

میر دریا خیرالدین پاشا که یدی دریای بر صندال ایله ضبطه قادر

ودریا علمنده روزکار زورکاری هروجهله قوللانمقده ماهر ایدی برادربزرکتری اوروج رئیس ایله روی دریاده مغرب جانبلرندهو فرنکستان طرفلرنده کفار خاکسارله واقع اولان غزالرینی بحر سریع مطویده روشن ادا والفاظ پاك ایله نظمه کتورمشدر .

یحیا بك

استانبولدن ، پادشاهمز بندهلرندن خدمت کذار سپاهی ، وضعی سپاهی کلاتی انهیدر. شعراء زمانك ممتازلرندن واهل اشتهارك صاحب امتیازلرندندر . خوب مثنویسی ومخیل ومصنع ابیات معنویسی واردر. خاصهکه مثنویاتدن زبان ترکیده جواب خمسهسی بلکه سبعهسی واردر. سیما رسالهٔ (شاه وکدا) سی وکتاب (یوسف وزلیخاسی) بین الانام مقبول ومشهوردر . طریقهٔ مواعظده خود (کنجینهٔ راز) ی و (ناز ونیاز) ی باتمام محققانهدر . اشعارینك بعضی رندانه بعضیسی محققانه واقع اولمشدر . بومطلع آنك اشعارندندر :

(مطلع)

صبح صادق کبی نی عاقل آغاردی صقالك   خبری یوقسنی یزهیله بوعزلر اجالك

وبومطلع دخی در دولتده دربان اولان رضوان طوبی قد وسرو سدره خرام منتها قامت حقنده واقع اولمشدر :

(مطلع)

دربان پادشاه ایدوب اول سروقامتی   دوران یینه قپویه کتوردی قیامتی

وبوایکی بیت دخی آنك (شاه وکدا) نام کتابتده حضرت آدم صفی ابوالبشر اولوب وحضرت محمد مصطفی صلواتالله علیهما ابوالارواح اولدیغنه اشارتدر :

(نظم)

آنی خلق ایتدی ابتداده خدا — انبیا اولدی هپ طفیل آکا
ظاهراً خاتمه او سرور اولور — مبتدا کاه اولور مؤخر اولور

* * *

در بیان خاتمهٔ کتاب

بحمدالله الملك العلام بو کتاب فصاحت فرجام و بلاغت انجام تاریخ هجرت سنه ثلث وخمسین وتسعمائه‌دن تجاوز ایتمدن اتمام واختتام بولدی . وسرجمله مسطور ومذکور اولان اسامیٔ شعرا عد وشمارده تمام اوچ یوز نفر اولدی . اما نه فائده کثرت قیود وحزن وحرماندن ونوائب ومصائب زمندن بردم خلاص اوله‌مدم . وایجاد وتصرفده اکا که قوت وقدرت واردی فعله کتورمکه فرصت ورخصت بوله‌مدم . علی الخصوص که منازل کنارده واقع اولان اعیان روزکاردن سخندان نیك محضر بر معین اهل هنر ومعاون مرد هنر پرور بولنمزدی . وخلق جهان تزیینات زخارفله صورته ناظر اولمغین معنی کانده قالوب معارفه نظر اولنمزدی :

(بیت)

کمسه دیوان ورساله آلمز اولمشدی اله — کمسه باقمزدی یوزینه خمسه وشه‌نامه‌نك

وبالجمله سائر فنوندن قطع نظر نظم وانشانك دفتری دورلمش وعدم رغبتدن ایادیٔ جور دورایله افراد سخنوران زمانه مهر صمت وسکوت اورلمش ایدی :

(بیت)

اهل دلی در همه عالم نماند — معرفتی در کل آدم نماند

نکته‌سی ثبوت بولوب جملهٔ اهل دنیانك قانده دنیادن غیری بر سه‌نك وجودی وطالبان دنیانك کمال میل ورغبتلرندن غیری پرستش وسجودی یوغیدی . لابد فقیر وغنی وشریف ودنی (فقیرها حیران غنیها سکران) مفهومنجه حرص وهواء دنیا ایله دامن درمیان ایدوب شول پیك پویان کبی دنیای دونك متصل جست وجوینده ونك وپوینده مجد وطالبلری ومحب وراغبلری اولوب نه زهد وتقوایه سویدالرنده میل وسودالری ونه خوف احوال اخرادن ذره قدر پروالری واردی .

(بیت)

بولارك عقلن آلمش فکر دنیا ‌ ‌ ‌ قومامش دللرنده خوف عقبا

عجب بودر که اول تجملات جهان بدمهره آشفته وشهرت وزینته آلفته اولانلر (حب الدنيا رأس كل خطيئة) نکته‌سن بیلمز (والشهرة آفة) حدیثه نظر قیلمزلر .

(قطعه)

بو نه غفلتدر رکه جان ودلك ‌ ‌ ‌ ماسوا سوکیسیله طوب طولودر
کرچه چوقدر مذهب انواعی ‌ ‌ ‌ حب دنیا بوجمله دن اولودر

والحاصل خطام دنیایه زمانه خلقی بر مرتبه‌ده حریص وآلایش وآرایش عنصری بر درجه‌ده تحریص ایتمشدی که (سيأتي زمان على امتي همتهم بطونهم دينهم دراهمهم) معناسی عالمده ثابت وظاهر اولوب هرکسنك محبوب اتقلوبی درهم ودینار ومحبوب ومطلوبی اسباب دنیای غدار اولمش ایدی .

(مثنوی)

زرایدی خلق دنیانك مرادی ‌ ‌ ‌ زر اولمشدی بولارك آغزی طادی
دم اورمزدی کمسنه معرفتدن ‌ ‌ ‌ اثر یوغیدی روحانی صفتدن
وداع ایتمشدی خلقه علم وعرفان ‌ ‌ ‌ معارف دفترك دورمشدی دوران

جهان مشغول اولوب مال ومناله · کمسنه میل ایتمزدی کماله
کوکللردن کیدوب هم رحم وشفقت · یوغیدی کمسه‌ده قطعا مروت
برادر بر دخی درحال عالم · دکلدر بو اوسن کوردیکك آدم
ایرشدی بیل یقین اشراط ساعات · آنك آثاریدر هپ بوملامت

لاجرم سیر سپهرك بوتأثیر دلکیرندن عالم پژمرده دل وافسرده خاطر واسیر آرایش صورت ظاهر اولوب معنی عالم معنیده کمونه وارمشدی . کیتدی معناقالان صورتیدر . بن دخی عهد ویمین ایتدم که من بعد نظم ونثردن بر مصرع وفقره دیمه‌یم واشراف زمانه قصیده ورساله دیوب منافع ومناصب طمعن یتمیم . « چو یوقدر ایدر نولور دیمکدن » بوقدن که کمال ومعرفتله برکس زمانه‌ده مرتبه بوله ویاخود فضل وهنری سببیله اعیان واشرافك مقبول ومنظوری اوله سنده‌کی وار کمالی نیلرسین . بوسببدن طبیعته کلال وکسلان عارض اولوب بوخصوصده مراعجه بذل مقدور وسعی مشکور ایده‌مدم وشول مرغوبکه صفحهٔ خیالده ترسیم وتصویر اولمشدی اول طور وطرزده کیده‌مدم . لابد کتاب مرقومك سبب تألیفنده سابق الذکر اولان یار قدیمك الحاح وابرامیله چز وناچار بواوراق پریشانی جمع ایدوب مهما امکن اتمامه وآخر واختامه یتشدردم بوامیدله‌که اخوان عرفانك بوکتاب شیرین خطابه توجه نظرلری واقع اولدقده وسعت الطاف عمیمه‌لری موجبنجه بوعبد ضعیف یعنی عبداللطیفی حق تعالی رحمتیله یاد وجان حزینن دعا ایله شاد ایده‌لر .

(قطعه)

دعادن یاد ایدن جان حزینم · جهان دادندن ایمانیله کیتسون
دعا اولمزسه باری جان ودلدن · دیه لطف ایلیوب حق رحمت ایتسون

(انتهی)

جودت بك افندی یه [*]

برادرم افندم

الك اول « كتابخانهٔ اقدام » كنزله آثار معتبرهٔ اسلافی احیایه همت ، باخصوص اهمیت وقیمتی اهلنه معلوم اولان تذاكر شعرانی صیره سیله نشره مبادرت بیورمقده اولدیغكزدن طولایی صمیمانه وشكر گذارانه عرض تبریكات ایله تشبث واقعكزده موفق بالخیر اولمه‌كز دعاسنی تكرار بر آوردهٔ زبان اخلاص ایدرم .

برقاچ مقالهٔ عاجزانه‌مده بمناسبه یازدیغم وجه ایله بزده ترجمهٔ حال خصوصنه عربلرله غربلیلر درجه‌سنده اهمیت ویرلمه‌مش اولدیغندن ترجمهٔ حاله متعلق موجود كتابلرمز كرك عدد كرك مندرجات جهتیله احتیاجه غیر كافی وبناءً علیه بوبابده‌كی استفاده‌مز منتفیدر .

عربده باشلیجه (طبقات) ، (وفیات) نامیله علمانك ، فقهانك ، ادبانك ، حكمانك ، الحاصل علمه ، انسانیته خدمتی سبق ایدنلرله برصورتله آز چوق اكتساب شهرت ایلین ذوات عالیه‌نك متعدد وبری برندن مكمل ترجمهٔ حاللری یازلمش وحتی مشاهیردن بعضلری ایچون بر دكل ، برقاچ كتاب یازیلوب مطالعلرینه — گویا او ذاتی كورمش ، بلكه برلكده یاشامش قدر — معلومات وتفصیلات ویرلمشدر . غربلیلرده بویله .

---

[*] مشاهیر اسلافك تراجم احوالنه دائر معلومات واسعه‌یی اولان ادیب مدقق فائق رشاد بك افندی طرفندن لطف بیورلمشدر .

تاریخلرمزده وزرا وامرا وعلمایه دائر — اوده وقایع مناسبتیله — بر درجه‌یه قدر معلوماته تصادف اولنه‌بیلیرسه‌ده مثلا بر طبیبك ، بر مهندسك — وقایعه تعلقی اولمدقجه — اسمی بیله کوریله‌مز .

معلوم عالیلری اولدیغی اوزره تاریخك وظائف اصلیه‌سندن بری‌ده هر دورده علوم ومعارف وحرف وصنایعك کیفیات ودرجاتنی وارباتنك صورت نشأت ودرجهٔ سعی وهمتیله میدانه قویدقلری آثارك ماهیتنی صورت مجمله‌ده اولسون بیلدرمکدر . بو وظیفهٔ مهمه وقایع نویسان طرفندن اهمال ایدلدیکی حالده دیکر بر صنف ارباب قلمه ترتب ایدرکه آنلرده « تذکره » نویساندر . تاریخ ایله تذکره باشقه باشقه شی دکلدر . تاریخ احوال ملکیه ومسائل دولیه‌یی دخی شامل اولدیغی حالده تذکره‌ده یالکز بو یوقدر . الحاصل ، تذکره تاریخك برشعبه‌سی ، هم‌ده مهم بر شعبه‌سیدر .

مورخین عثمانیه ایچنده یالکز (کنه‌الاخبار) صاحبی عالی ایله جودت پاشا مرحوملردر که مورخلك وظائفنه حقیله وتمامیله رعایت ایدرك تراجم احوال مشاهیر خصوصنی دخی اهمال ایتمه‌مشلر والحق بونده دخی امثالنه اثبات تفوق ایلمشلردر . تأسف اولنورکه کنه‌الاخبارك فقط بش جلد قدری طبع اولنوب تقریباً اوچ جلدده‌ها تشکیل ایده‌بیله‌جك مقدار بقیه‌سی که ، اکثریا تراجم احوالی محتویدر ، نصلسه کسوهٔ طباعته بوروغه‌مشدر .

عالینك اوچ یوز قرق خطاط ، مجلد ، مذهب ، نقاش کبی هنروراتك اسامی ومناقبنی حاوی (مناقب هنروران) اسمنده بر اثری وارسه‌ده پك مختصر وبناءً علیه فائده‌سی محدوددر . اکر جناب مؤلف

تاریخی ایچون صرف ایلدیکی همتك اوننده برینی بوكا صرف ایتمش اولسه‌یدی غایت مفید بر اثر اولوردی .

مستقیم زاده‌نك (تذكرة الخطاطین) ی‌ده تذاكر شعرامز قبیلندندر .

عثمانلی علما وادباسنك ترجمهٔ حاللرینه دائر اولمق اوزره شمدی‌یه قدر یازیلان كتابلر میاننده اك مكملی (شقایق) ایله نوعی زاده عطائینك اكا یزدیغی ذیل وشیخینك ذیل الذیلیدر . هر اوچی‌ده منحصراً دولت عثمانیه‌ده ظهور ایدن اجلهٔ علما ومشایخ صوفیه‌نك ترجمهٔ احواللرندن باحث وشیخینك ذیلی فضله اوله‌رق صنوف سائره‌یه منسوب شعرایی‌ده محتویدر .

تركجه اوله‌رق الك اول تذكره یازان — «دعا» وزننده — (سها) ، یاخود — « ترى » وزننده — (سهی) بكدر [*] . آندن صوكره — صیره‌سیله لطیفی ، عاشق چلبی ، عهدی ، نظمی ، حسن چلبی ، ریاضی ، شیخی ، میرزا زاده سالم ، صفائی ، الك صوكره دخی فطین افندی مرحومدر .

كچنده ، « تذكرهٔ سالم » ك طبعنه ابتدار اولندیغی حقنده اقدامده یازیلان فقرهٔ اعلانیه اوزرینه بر ذات طرفندن مورخ (هامر) دن ترجمه ایدیله‌رك ینه اقدامده نشر اولنان ورقه‌نك « تذاكر شعرا » عنوانلی پارچه‌سنده‌ده شویله یازلمشدی :

« بونلردن [یعنی شقایقدن وذیللرندن] ماعدا اون یدی تذاكر شعرایی ذكر ایتملی‌یز :

[*] زیرا كه جمله‌دن اول یازیلان تذكرهٔ سهیدركه باغ نظم ونثره كویا كه خزانه‌ده بر سرو سهیدر . [كنه الاخبار]

۱ — « هشت بهشت » . ادرنه‌لی (سهی) تذکره . (۹۵۵) ده وفات ایتمشدر .

۲ — « گلشن شعرا » . بغدادی (عهدی) تذکره . کتابنك اسمی تاریخ تألیفی اولمشدر . (۹۶۰) دن (۹۷۱) تاریخنه قدر معاصری بولندیغی شعرای رومك تراجمنی یازمش واوچ روضه اوزره ترتیب ایتمشدر .

۳ — « مشاعر الشعرا » . قسطمونیلی (لطیفی) تذکره . حروف صیره‌سیله ۲۸۲ شاعرك تراجمنی یازمشدر . شابر Chabert طرفندن ترجمه ایدلمش و ۱۸۰۰ ده زوریخده طبع اولنمشدر .

۵ — قینالی زاده تذکره‌سیدر . (حسن چلبی بن علی بن امر الله) ۱۰۱۲ ده وفات ایتمشدر . زوائد طرح ایدیله‌رك [؟] لطائف وفوائد ضمیله تذاکر سائره‌دن اخذ ایدلمش وانشاء لطیف ایله یازلمشدر .

۶ — « زبدة الاشعار » در . ۱۰۳۱ ده وفات ایدن قاف زاده (عبد الحی بن فیض الله فائضی) تذکره . شعرای رومك دیوان ومجموعه‌لرینی تتبع ایده‌رك شعرلرینك زبده‌سنی انتخاب ایتمشدر .

۷ — عاصمك ذیلی . صفائی وشیخی طرفلرندن ذکر اولنان شعرا تراجمنی حاویدر .

۸ — « ریاض الشعرا » . مصطفی ریاضی افندینکدر . ۱۰۱۸ ده تألیف وکندندن اول یازلمش بوقبیل مؤلفاتی تلخیص ایلمشدر .

۹ — (رفاعی) یاخود (رفیعی) نك تذکره‌سیدر . ۱۰۸۲ ده وفات ایتمشدر .

۱۰ — ۱۰۸۸ ده وفات ایدن کفوینك تذکرهٔ شعراسیدر .

۱۱ — ۱۰۹۲ ده وفات ایدن (عزتی) نك تذکره‌سیدر .

١٢ — ١١٣٨ ده وفات ایدن (صفائی) نك تذکره‌سیدر .

١٣ — ١١٥٩ ده وفات ایدن (رضـا) نك تذکره‌سیدر .

١٤ — سالم افندینك تذکرۀ شعراسیدر . سالم افندی ١١٥٦ ده وفات ایتمشدر . تذکرۀ فطین بونك ذیلیدر .

١٥ — همترازاده‌نك تذکرۀ شعراسیدر .

١٦ — (مجیب) ك تذکره‌سیدر . سلطان احمد خان ثالث دوری رجالندن اولوب سالمك معاصریدر .

١٧ — (نظمی) ك « جامع النظائر » یدر . تذاکرك اڭ مکملی اولوب ٧١٩ بیوك ورقلی بر جلددر . »

§

شعرای مولویه‌نك تراجم احوال واشعارینی جامع اولەرق ثاقب دده‌نك (سفینه) سی وینه بو یولده اسرار دده‌نك تذکره‌سی [١] ایله بروسه‌لی بلیغك « گلدستهٔ ریاض عرفان » [٢] ی کبی دها پك چوق تذکره‌لر واردر .

(تذکرۀ لطیفی) حسن چلبی وعاشق چلبی تذکره‌لرینك آنجق ربعی درجه‌سنده صغیرالحجم اولمقله برابر ترجمه‌لرینك صحتی وهاله‌نی طرفنه یازلمش اولمه‌سی حسبیله شرایکیسندن ده معتبردر .

عالی مرحوم کنه‌الاخبارنده دیورکه :

« ولایت رومده رأس سنهٔ الفه گلنجه درت قطعه تذکرۀ شعرا یازلدی . ینه بو جلەدن اولەرق ایکنجی عد اولنان (تذکرۀ لطیفی) گرك انشا جهتندن گرك تعیین تواریخه تتبع حیثیتندن مفید ومختصر

---

[١] « سماعخانهٔ ادب » بونك خلاصه‌سیدر .

[٢] مطبوعدر .

کورلدی . الحق هر عصرك شعراسنی ایضاح وبیانده هیچ بر فرده نسبت وتعصب ایلمیوب هرکسك اوصافنی کفتارینه کوره عیان ایتمشدر . حتی بعضلری « اهل نظمك اکثرینی قسطمونیلی یازمشدر . ووطن ومولدینی بیلمدیکی هنرورانی کندینه همشهری عد ایتمك غرضنه سلوك ایتمشدر » دیه طعن اوقلرینه هدف ، یعنی (من صنف فقد استهدف) مضمونه مظهر دوشوب بی چاره جقنده بولدقلرینی سویلدیلر »

اوت ، عاشق چلبی وحسن چلبی کندی تذکرهلرینه رواج ویرمك ایچون بی چاره لطیفی ایچون سویلمدك سوز براقامشلر . کتابنهده (قسطمونی نامه) نامنی ویرمشلر ! حال بوکه عاشق چلبی تذکرهسی نه ایسه نه اما حسن چلبینککی — عالینك دیدیکی کبی — « نقیر وقطمیر عذوبت کلمات وتتابع اضافات عیوبی ایله ظاهر ومتعین بر مجموعه کثیرالادا وقلیل المعنی اولدیغی معلوم عقلای دوربیندر » .

§

لطیفی قسطمونیلیدر . اسمی (عبداللطیف) در . تذکرهسنی ٩٥٣ده وعلماء شعرادن مولانا (ضعیفی) نك تشویقی ایله یزمشدر .[١] کندیسیده شاعردر . فقط نثری نظمندن اقوادر . اسلوب انشاسی — او زمانجه ملتزم اولان وحسن چلبی تذکرهسی یکانه نمونهسی بولنان — طرز انشایه نسبتله ساده اولمقله برابر متین ودلنشیندر . کتاب ورساله ومنشآت اولدرق اون ایکی قدر تألیفی اولدیغی تذکرهسنك دیباجهسنده محرردر . عالی (ربیعة الازهار) نامنده بر اثریله استانبول وصفنده منثور بر رسالهسنی کوردیکنی و ٩٦٠ ده کندیسیله کورشمش

[١] « ضعیفی » نك ترجمهٔ حالنده ذکر ایدر .

اولدیغنی سویلیور . وقتیله لطائف نویس مشهور توفیق افندی لطیفینك «محاورهٔ لطیفی» عنوانیله بر رساله‌سنی طبع ایتدرمشدی . رساله فصول اربعه‌دن هربرینك شاعرانه ومنشیانه توصیفندن عبارت اوله‌رق محاوره طرزنده دکل ، علی‌العاده یازلمش اولدیغنه و — اسکی کتابلرك برچوغنده اولدیغی کبی — عنوانی بولنمامه‌سنه وبرده «محاوره» تعبیرینك استعمالی وباخصوص بر کتابه عنوان اتخاذی آثار قدماده مسبوق اولمامه‌سنه نظراً بواسطه‌مك توفیق افندی طرفندن طاقلدیغی وعالینك بحث ایتدیکی «ربیعهٔ ازهار»ك بورساله اولمق لازم کله‌جکی اغلب احتمالدر . مع مافیه — عدم دقت اثری اوله‌رق — نظمی نثرینه نثری نظمنه قارشمش اولدیغی کبی ترتیب سهویاتنك تصحیحنده‌ده همت اولنمامش اولدیغندن بر نسخهٔ صحیحه‌سی بولنه‌رق یکیدن طبعی آرزو اولنور .

٩٦٠ ده ، یعنی عالینك کندیسیله کورشدیکی تاریخده بعض عمارات عامره کتابتنده بولنورمش . بعده حضرت ابو ایوب انصاری وقفنه کاتب اولمش که شاعر مشهور یحیی بك وقف مذکورك متولیسی ایمش . بر مدت صوکره مصره عزیمت ایده‌رك اوراده بعض مفیدجه کتابت ایشلرنده بولنمش . وفاتی ٩٩٠ ده وقوع بولدیغی کاتب چلبی کشف الظنونده ومصردن ینبوعه کیدن برکمی درونننده اولدیغی حالده ظهور ایدن شدید بر فورطنه‌دن کمینك قضازده اولمسی اوزرینه برچوق کیمسه‌لرله برابر غرق اولدیغی شاعر مشهور حسین کفوی (رازنامه) نامنده‌کی تألیفنك مسیح زاده بحثنده یازیور .

ف . رشاد

تشكر

تذكرهٔ (لطيفی) نك شو صورتله وجوده كلمسی ايچون مطبعهٔ عاجزانه‌مزه كتاب اعاره ايتمش اولان فضيلتلو سعيد بك افندی حضرتلريله باب مشيخت عليا مأمورين عليه‌سندن نوری افندی حضرتلرينه معارف عثمانيه‌مز نامنه بيان تشكر ايدرز .

فهرست أسامی

صحیفه		صحیفه	
۵۲	شیخ ابراهیم کلشنی	۸۹	اسحاق
۷٦	احمد پاشا	۹۱	اصولی
۸۷	احمد بك	۹۳	افتابی
۸۵	احمد داعی	٤۵	شیخ الوان
۸۸	احمد رضوان	۹۵	انوری
۸٤	احمد رومی	۹٤	امری
۸۲	احمدی	۹٦	امیری

۹۷ آهی

ب

۱۰۰	بالی	۱۰۳	بهاری
٦۳	سلطان بایزید خان	۱۰٤	بهشتی
۵۸	شیخ بایزید	۱۰۵	بهشتیٔ واعظ
۱۰۰	بزمی	۱۰٦	بهلول
۱۰۱	بصیری	۱۰٦	بیانی

ت

۱۰۸	تابعی	۱۰۹	ترابی
۱۰۸	تجی	۱۱۰	تنهائی

ث

۱۱۱	ثانی	۱۱۳	ثنائی

۱۱۳ ثیابی

ج

١١٤ جاکری
١١٦ جامعی
١١٦ جامیٔ رومی
١١٧ جعفر چلبی
٣٨ جلال‌الدین رومی
١٢٠ جلال چلبی
١١٩ جلیلیٔ بروسوی
١١٩ جلیلی ادرنوی
١١٩ جلیلیٔ ازنیقی
٦٤ سلطان جم
١٢١ جمالی
١٢٢ جمیلی
١٢٣ جنابی
١٢٤ جهانی

ح

١٢٥ حافظ عجم
١٢٥ حافظ قنوی
١٢٦ حالتی چلبی
١٢٧ حبی
١٢٧ حدیدی
١٢٩ حریری چلبی
١٣٠ حریریٔ بروسوی
١٣٠ حریمی
١٣١ حسن روحی
١٣١ حسن چلبی
١٣٢ حسینی
١٣٢ حضوری
١٣٣ حلیمی
١٣٥ حمدی
١٣٦ حمدی چلبی
١٣٩ حیاتی
١٣٩ حیاتی چلبی
١٤٠ حیدر چلبی
١٤١ حیرتی

خ

١٤٣ خاکی
١٤٤ خاکیٔ اسکوبی
١٤٤ خاوری چلبی
١٤٤ خدائی
١٤٥ خضری
١٤٦ خضریٔ اماسیوی

صحیفه

١٤٧ حالتی
١٤٨ خلیل زرد
١٤٨ خفی
١٤٩ خیالی
١٥٠ خیالی بك

د

١٥١ داعی
١٥٢ درونی
١٥٣ دری
١٥٤ دتائی
١٥٥ دائری

ذ

١٥٦ ذاتی
١٦١ ذکائی
١٦٢ ذهنی

ر

١٦٣ رأیی
١٦٣ رحمی
١٦٤ رحیقی
١٦٤ رسمی
١٦٥ رضائی
١٦٦ رفیقی
١٦٨ رمزی
١٦٩ رمزیٔ دیگر
١٦٩ روانی
١٧٢ روحی
٤٨ شیخ روشنی
١٧٣ ریاضی یئیال زاده
١٧٣ ریاضیٔ اسکوبی
١٧٥ ریاضیٔ دیگر

ز

١٧٥ زاریٔ اسکوبی
١٧٦ زاریٔ توقدی
١٧٦ زاریٔ سوزنی
٨٨ زاهری
١٧٧ زمانی
١٧٨ زینب
١٧٧ زینی

صحیفه صحیفه

س

١٧٩ ساعی
١٨٠ ساغری
١٨٢ ساقی
١٨٣ حافظ سبزی
١٨٣ سجودی
١٨٤ سحابی
١٨٥ سخائی
١٨٥ سروری شرقی
١٨٦ سروری افندی
١٨٧ سروریٔ دیگر
١٨٨ سعدی چلبی
١٨٨ سعدیٔ دیگر
١٩٠ سعدیٔ دیگر
١٩١ سعیی
١٩٢ سعییٔ تیره‌وی
١٩٢ سلیقی
٦٧ سلطان سلیم خان
٧٠ سلطان سلیمان خان
٥٥ سلیمان چلبی
١٩٣ سنان پاشا
١٩٤ سوزی
١٩٦ سهی بك
١٩٦ سیاهی

ش

١٩٧ شامی
١٩٨ شافی
١٩٩ شاوز
٢٠٠ شاهدی
٢٠١ شاهدیٔ دیگر
٢٠١ شاهیٔ شرقی
٢٠٢ شکری
٢٠٤ شکریٔ دیگر
٥١ شیخ شمس الدین بخاری
٢٠٦ شمسیٔ دفتردار
٢٠٧ شمسیٔ قدسی
٢٠٧ شمسیٔ ادواری
٢٠٨ شمسیٔ حصاری
٢٠٩ شمسیٔ درویش
٢١٠ شمسی پاشا
٢١٠ شمعی
٢١٢ شوقی
٢١٣ شهدی
٢١٥ شیخی
٢١٤ شیری

صحیفه | | صحیفه |
|---|---|
| | |

ص

۲۱۸ صابری
۲۱۸ صالح چلبی
۲۱۹ صافی
۲۱۹ صانعی
۲۱۹ صبائی
۲۲۱ صبحی
۲۲۱ صبحیٔ دیکر
٤۳ صدرالدین قنوی
۲۲۳ صدری
۲۲۳ صنعیٔ قسطمونی
۲۲٤ صنعیٔ ازنیق
۲۲٤ صنعیٔ کاتب
۲۲۵ صنعیٔ صلانیکی
۲۲۶ صفائی
۲۲۷ صفائیٔ جراح
۲۲۷ صفی

ض

۲۲۸ ضعیفی چلبی
۲۲۸ ضعیفی محمد چلبی
۲۲۹ ضمیری
۲۳۰ ضیائی

ط

۲۳۱ طالعی
۲۳۲ طالبی
۲۳۲ طریقی

ظ

۲۳۳ ظریفی
۲۳٤ ظهیری
۲۳۵ ظهوری

ع

۲۳۵ عارفی
٤٤ عاشق پاشا
۲۳۷ عاشق چلبی
۲۳۸ عبدالرحمن
۵۰ شیخ عبدالله الهی
۲۳۹ عبدی چلبی

صحیفه

٢٣٩ عدلی
٢٤٠ عذاری
٢٤١ عذری
٢٤١ عسکری
٢٤٣ عشرتی
٢٤٣ عشقیٔ قدیم
٢٤٤ عشقیٔ اسکداری
٢٤٤ عشقیٔ صاروخانی

صحیفه

٢٤٥ عطائی
٢٤٦ عطاء اسکوبی
٢٤٧ علوی
٢٤٧ علویٔ مدرس
٢٤٨ علی چلبی
٢٤٩ عمری
٢٥٠ عندلیبی
٢٥١ عندلیبی حفید

٢٥٢ عهدی

غ

٢٥٢ غباری
٢٥٣ غریبی

٢٥٤ غزالی

ف

٢٤٧ فانی
٢٥٩ فخار
٢٥٩ فخری
٢٦٠ فراقی
٢٦١ فردوسیٔ رومی
٢٦٢ فرحی
٢٦٣ فرخی
٢٦٣ فردی

٢٦٤ فریدی
٢٦٤ فضلی
٢٦٥ فضولی
٢٦٦ فغانیٔ قرمانی
٢٦٧ فغانی
٢٦٨ فقیری
٢٦٩ فکری چلبی
٢٧٠ فهمی

٢٧٠ فیضی

ق

٢٧١ قدری
٢٧٢ قانعی

صحیفه

٢٧٢ قدری
٢٧٣ قدسی
٢٧٣ قدسیٔ دیگر
٢٧٤ قربی

صحیفه

٢٧٤ قدیٔ سیروزی
٢٧٥ قندیٔ بروسوی
٦٥ سلطان قورقود
٢٧٦ قیاسی

ك

٢٧٦ کاتی
٢٧٧ کاتی سیدی علی چلبی
٢٧٧ کاشفی
٢٧٨ کاظمی
٢٨٩ کامیٔ رمانی
٢٨٠ کامیٔ درنوی
٢٨٠ کبیری
٢٨١ کرمی

٢٨٢ کشفیٔ صاروخانی
٢٨٢ کشفیٔ استانبولی
٢٨٣ کلشنیٔ صاروخانی
٢٨٤ مولانا کمال
٧٩ کمال پاشا زاده
٢٨٦ کمال خلوتی
٢٨٦ کمال امی
٢٨٧ کواهی

٢٨٨ کوثری

ل

٢٨٩ لالی
٢٩٠ لامعی
٢٩٤ لائحی

٢٩٥ مولانا لطفی
٢٩٧ لطفی
٣٠٣ لعلی

٣٠٤ لقائی

م

٣٠٥ مآلی
٣٠٦ محرمی
٦١ سلطان محمد خان

٥٤ یازیجی محمد چلبی
٣٠٦ محوی
٣٠٧ محیی الدین

صحیفه

٣٠٧ مدحی
٦٠ سلطان مراد خان
٣٠٨ مردمی
٣٠٩ مستی
٣٠٩ مسیحی
٣١١ مشربی
٣١٢ معمائی سلانیکی

صحیفه

٣١٣ معیدی
٣١٤ ملیحی
٣١٨ منیری
٣١٩ مهدی
٣١٩ مهری
٣٢٢ میری حمیدی
٣٢٢ میری رومی

٣٢٣ میرك طبیب

ن

٣٢٤ ناشی
٣٢٥ نجاتی
٣٣٠ نجمی
٣٣١ نجمی رومی
٣٣٢ نسیمی
٣٣٣ نثری
٣٣٤ نشانی محمد پاشا
٣٣٥ نشانجی مصطفی چلبی
٣٣٧ نظامی
٣٤٠ نظمی محمد چلبی
٣٤١ نظیفی

٣٤٣ نقابی
٣٤٣ نکاهی
٣٤٤ نهاری
٣٤٥ نهالی
٣٤٧ نهانی
٣٤٩ نوری قسطمونی
٣٥٠ نوری کاتب
٣٥٠ نوری بلغرادی
٣٥١ نیازی
٣٥٢ نیازی قرمانی
٣٥٣ نیازی دیگر

و

٣٥٣ واحدی
٣٥٤ واسعی
٣٥٤ والهی

٣٥٥ والهی بلغرادی
٣٥٧ وحدی
٣٥٧ وحیدی

صحیفه		صحیفه	
٣٥٨	وحیی	٣٦٣	هاشمی
٣٥٩	وصالی	٣٦٤	هلاکیٔ قرمانی
٣٦٠	وصفی	٣٦٥	هلاکیٔ دیگر
٤٧	شیخ وفا	٣٦٥	هلالیٔ بروسوی
٤٢	سلطان ولد	٣٦٦	هلالیٔ استانبولی
٣٦١	هاتفی	٣٩٧	همامی

٣٦٩ هوسی

ی

٣٦٩	یاری	٣٧٠	یتیم علی چابی

٣٧١ یحیا بك